

ศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท
A STUDY OF THE PROPER BEHAVIOUR OF THAI MONKS
IN THERAVADA BUDDHISM

พระอานนท์ ธम्मโชโต (คนธาร์)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระอานนท์ ธम्मโชโต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A study of the proper behaviour of thai monks
in theravada buddhism

Phra Anont Dhammacoto

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment Of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยอนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาศาธูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ)

กรรมการ

(พระศรีสมโพธิ, ดร.)

กรรมการ

(พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.วรกฤต เกื่อนช้าง)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

รศ.ดร. วรกฤต เกื่อนช้าง

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระอานนท์ ธมฺมโชโต)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท
 ผู้วิจัย : พระอานนท์ ธम्मโชโต (คนธาร์)
 ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
 คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
 : พระราชวชิรเมธี ผศ.ดร., ป.ธ.๙., พธ.บ. (ศาสนา), ศษ.ม. (ประถมศึกษา)
 อ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ), กศ.ด. (การบริหารการศึกษา), พธ.ด. (รัฐ
 ประศาสนศาสตร์)
 : รศ.ดร.วรกฤต เกื่อนช้าง ป.ธ.๙., ศษ.บ. (มัธยมศึกษา สังคมศึกษา),
 ศศ.ม. (ภาษาสันสกฤต), ประ.ด. (การบริหารอุดมศึกษา)
 วันที่สำเร็จการศึกษา : ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสารูปที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทย ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้ปัญหาวิกฤติด้านศรัทธาทงพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยทำการศึกษาจาก เอกสารปฐมภูมิ (Primary sources) คือ พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถาและเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ เอกสารงานวิจัย และตำราวิชาการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำมาวิเคราะห์สรุปข้อมูลในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) สารูป คือ ความประพฤติดีงามทางกาย และทางวาจา การรักษากาย และวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย และวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัยตามพุทธบัญญัติไว้ หรือ หมายถึง เสด็จวัตร มีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา และใจของคนให้เรียบร้อย สงบร่มเย็น และเป็นสุข ชัดเกล้าพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีผลต่อกิจกรรมพิธีกรรม พฤติกรรม “สารูป” และวินัยข้อบัญญัติที่มาในพระปาฏิโมกข์ เสด็จวัตร ของพระภิกษุเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาเป็นธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือพึงฝึกปฏิบัติ มี ๗๕ สิกขาบท สารูปมี ๔ หมวด หรือ ๔ ประเภท ว่าด้วย ๑. สารูป ๒๖ สิกขาบท, ๒. โภชนปฏิสังยุต ๓๐ สิกขาบท, ๓. ธรรมเทศนาปฏิสังยุต ๑๖ สิกขาบท, ๔. ปกิณกะ ๓ สิกขาบท สารูปที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล กรณีศึกษาพระพุทธเจ้า พระอัสสชิ พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะเถระ พระมหากัสสปะ พระอานนท์ พระจกชุปาล และพระมหากัจจายนะ ทั้ง ๘ ท่าน จะมีสารูปที่โดดเด่นแตกต่างกันแต่ละท่านประพฤติกาย วาจา ใจ ได้ครบบริสุทธ์บริบูรณ์ทุกท่านด้วยเหตุที่ท่านทั้งหลายเป็นพระอรหันต์ด้วยกันทั้งสิ้น

๒) การประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์ไทย และพระสงฆ์ไทยทุกรูปต่างก็ยึดหลักพระธรรมวินัยในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม สมควรแก่สมณสาธูของตน โดยยึดหลักการปฏิบัติตามพระธรรม พระวินัยในเสขียวัตถ์ ๗๕ เริ่มตั้งแต่การนุ่งห่ม การบริโภค และการแสดงธรรม หากแต่จะแตกต่างกันไปตามบุคคล บริบทของสังคม ก็ด้วยความสามารถของแต่ละท่านที่เข้าใจสถานการณ์ เข้าใจในยุคมสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอันยังศรัทธาของประชาชนให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ให้สามารถยั่งยืนนานอยู่คู่กับประชาชนคนไทยสืบไป ส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนโดยแต่ละรูปมีความประพฤติที่ดีเยี่ยมระเบียบเคร่งครัดในพระธรรมวินัยข้อวัตรข้อปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันหากแต่ละรูปแต่ละท่านก็มีความโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามหน้าที่ ตามฐานะของแต่ละท่าน

๓) แนวทางการประยุกต์ใช้สาธูแก่ไขวักฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทย พบว่า แต่ละท่านมีพฤติกรรมการประพฤติการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเป็นพื้นฐานเดิมส่วนใหญ่ใช้วิธีการแสดงธรรมและการปฏิบัติกรรมฐานในการสร้างศรัทธาแก่พุทธบริษัท จากประเด็นเหล่านี้ได้มีการบัญญัติมารยาทขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ใช้สืบต่อกันมาต้นบัญญัติมารยาทต่างๆ ที่เก่าแก่และถือเป็นต้นแบบของมารยาทไทยปัจจุบัน คือ อภิสมาจาร ซึ่งเป็นหมวดพระวินัยในพระพุทธศาสนา

ความสง่างามในศีลาจารวัตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น และพระพุทธองค์ทรงอบรมสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ให้มีศีลาจารวัตรตรงดงามเรียบร้อย โดยทรงบัญญัติหมวดพระวินัยเสขียวัตถ์ขึ้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยหมวดนี้แล้ว ทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ สำรวม สง่างาม แก่ผู้ที่มาพบเห็น เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกลงในประเทศไทย ประชาชาติไทยได้คุ้นเคยกับศีลาจารวัตรอันตรงดงามของพระภิกษุสงฆ์จนซึมซับและถ่ายทอดกิริยามารยาทที่นุ่มนวลนั้น อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบทอดต่อๆ กันมา

หลักมารยาทของพระสงฆ์ในอภิสมาจารจึงเปรียบเหมือนเพชรน้ำหนึ่งที่ทำให้คนไทยพิเศษ มีความอ่อนโยน นุ่มนวล น่ารัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ค่อยมีปรากฏในชนชาติอื่นมากนัก จึงสมควรที่ลูกหลานไทยยุคปัจจุบันจะต้องกลับมาทบทวน บกผันตนเองอีกครั้งหนึ่งเพื่อรักษาวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์ของชนชาวไทย โดยมีอภิสมาจารของพระสงฆ์เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติซึ่งส่งผลดีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะสามารถยังศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ในทันทีแก่ผู้พบเห็น

Thesis Title : A Study of the Proper Behavior of Thai Monks in Theravada Buddhism

Researcher : Phra Anont Dhammajoto (Konthar)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee:

: Phra Rachvachiramathree, Asst. Prof. Dr. Pali. IX, B.A. (Religion), B.A. (Primary Educational), M.A. (Comparative Religion), Ph.D. (Educational Administration) Ph.D. (Public Administration)

: Assoc. Prof. Dr. Worrakrit Thuenchang Pali. XI, B.Ed. (Social Studies), M.A. (Sanskrit Language), Ph.D (Administration of Higher Education)

Date of Graduation : May 9, 2018

Abstract

This research on “A Study of the Proper Behavior of Thai Monks in Theravada Buddhism” had 3 objectives : 1) to study the Sarupa (good physical and verbal behaviors) appeared in the scripture of Buddhism, 2) to study the Sarupa of Thai monks and 3) to study the application of the Sarupa to solve the crisis of Buddhists faith in Thai society nowadays.

This was a documentary study through studying from primary sources as Tripitaka, scripture of Buddhism and commentaries and from secondary sources such as research papers, related textbooks and brought them into descriptive data analysis. The results of the study revealed as the following:

1. The Sarupa meant to good physical and verbal behaviors, the way to keep both in good order. The regulations which had been acted in Buddhism to control both physical and verbal behaviors and to keep them completely called Sekiyawat which was very important towards the controlling of human’s physical, verbal and mind to have peaceful life while helping to refine his rough behavior which influenced to the activities and ceremonies. Sarupa and Sekiyawat appeared in Prapatimok for the monks were the main routines that monks had to study to realize or to practice about the proper behavior consisting of 35 Sikabot, 4 categories for Sarupa showing in the Buddha’s time : 1. Sarupa 26 Sikabot, 2. Pochanapatisangyut 30 Sikabot, 3. Dhammathetsanapatisangyut 16 Sikabot and 4. Pakinaka 3 Sikabot. For case studies of 8 persons: Lord Buddha, Phrautsashi, Phramokkallanatera, Phramahagusapa, Phra Anon, Phrajakuban and Phramahakutgayana, it was found that each had his own remarkable Sarupa for all physical, verbal and mind which were all pure and complete and they all became arhats.

2. The Sarupa of Thai monks, it showed that all followed for good behaviours to suit Sarupa according to the principles of 75 Sekiyawat Dhamma Doctrine properly ranging from clothing, consuming even in different personalities, Dhamma presentation, Thai social contexts and well understanding in the situations and the changing time which still remained in Thai people's faith in Buddhism. The most important thing to build faith to the people was through doing good behaviour according to the principles of Dhamma Doctrine properly on the same direction of each monk even some might do remarkable actions differently because of their duties and status.

3. The application of the Sarupa to solve the crisis of Buddhists' faith in Thai society nowadays, it appeared that each monk had his own behaviour and followed for good behaviour to suit Sarupa according to the principles of Dhamma Doctrine as his basic practice. Most were using Dhamma presentation and meditation practices to build faith for the Buddhists. From these points, the manner principles had been acted to be the regulations in different types from the older time to be the original patterns of Thai manners to the present time called Apisamajan which concluded in Dhamma Doctrine in Buddhism.

The elegant of Lord Buddha's behaviour built faith to anyone who met him and he taught his followers to have good behaviours as well by creating an Act of Sekiyawat for them to follow which could build that persons to be calm, neat, peaceful, focusing and elegant to the ones who met them which would build faith in the Triple Gem. Since the early Buddhist era to the present time, Buddhism has gone deeply in Thailand and Thai people have got used to Thai monks' elegant till could absorb and teach those manners to their children and also to the next generations so on.

The manner principles of the monks in Apismajan could be compared as a diamond which made Thai people become the special ones with generosity, politeness and beautifulness which you could hardly find these characters in different nations. Thai children should review and practice themselves to maintain the worthy culture and to be the identity of Thai people by having the monks' Apismajan as their good patterns which were good to lead to both the propagation of Buddhism and the building of the faith to anyone who met.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากคณาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลาย ผู้วิจัยขอจารึกนามให้ปรากฏเพื่อเป็นเกียรติ ดังต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณ พระราชวชิรเมธี, ผศ.ดร. ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ขอขอบคุณ รศ.ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง กรรมการที่ปรึกษาควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ดูแลเอาใจใส่ให้คำปรึกษา เสนอแนะข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และมีส่วนสำคัญ ความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระราชสิริชัยมูณี และพระประจวบ คมภีร์ธมโมและคณะพระอาจารย์ สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน พระอาจารย์ให้คำปรึกษาด้านเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติกัมมัฏฐาน

ขอกราบขอบพระคุณพระศรีสมโพธิ ดร. ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำการจัดทำโครงร่างในเบื้องต้น และกราบขอบพระคุณคณะพระอาจารย์ และอาจารย์ประจำศูนย์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณนายดิเรก ด้วงลอย อาจารย์ทำหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครสวรรค์ที่อำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา

อานิสงส์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอถวายเป็นเครื่องสักการะแด่พระรัตนตรัย อุทิศแก่บิดามารดา ครูอาจารย์ หมู่ญาติทั้งหลาย ตลอดจันตวัโลกทุกหมู่เหล่า ขอจงได้เข้าใจและเข้าถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า ตามฐานะแห่งอินทรีย์ของแต่ละท่าน เทอญ

พระอานนท์ ธมมโชโต

๙ พฤษภาคม ๒๕๖๐

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๒
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๓
บทที่ ๒ สารูปที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา	๑๔
๒.๑ ความหมายของสารูป	๑๔
๒.๒ ความสำคัญของสารูป	๑๗
๒.๓ ประเภทของสารูป	๒๐
๒.๔ สารูปที่ปรากฏในพระพุทธรูปสมัยพุทธกาล	๒๗
๒.๔.๑ กรณียศึกษาพระพุทธเจ้า	๒๗
๒.๔.๒ กรณียศึกษาพระอัสสชิ	๓๒
๒.๔.๓ กรณียศึกษาพระสารีบุตร	๓๓
๒.๔.๔ กรณียศึกษาพระโมคคัลลานเถระ	๔๑
๒.๔.๕ กรณียศึกษาพระมหากัสสปะ	๔๓
๒.๔.๖ กรณียศึกษาพระอานนท์	๔๗
๒.๔.๗ กรณียศึกษาพระจักขุบาล	๕๒
๒.๔.๘ กรณียศึกษาพระมหากัจจายนะ	๕๓
๒.๕ บทสรุป	๕๕
บทที่ ๓ สารูปของพระสงฆ์ไทย	๕๖
๓.๑ สารูปพระสงฆ์ไทย	๕๖
๓.๑.๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว.ชื่น นภวงศ์)	๕๖
๓.๑.๒ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)	๕๙
๓.๑.๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ “ญาณวรเถระ” (เจริญ สุขบท)	๖๔
๓.๑.๔ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโณ)	๖๕
๓.๑.๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูรค์ ปยุตฺโต)	๖๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๑.๖ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร (มั่น แก่นแก้ว)	๖๘
๓.๑.๗ พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ)	๖๙
๓.๑.๘ พระโพธิญาณ (ชา สุภทฺโท)	๗๐
๓.๑.๙ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)	๗๓
๓.๒ ความเข้าใจเรื่องสารูปของพระสงฆ์ไทย	๗๔
๓.๓ สารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗๙
๓.๔ สารูปและอภิษมาจาร	๘๔
๓.๕ บทสรูป	๙๘
บทที่ ๔ แนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้ปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ในสังคมไทยปัจจุบัน	๑๐๐
๔.๑ ปัญหาวิกฤตศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย	๑๐๐
๔.๑.๑ การขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมวินัย	๑๐๑
๔.๑.๒ การประพฤติดิตพระธรรมวินัย	๑๐๘
๔.๑.๓ การละเลยต่อสมณสารูป	๑๑๐
๔.๑.๔ การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในแง่ลบ	๑๑๒
๔.๒ การประยุกต์ใช้สารูปแก้ไขปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาใน สังคมไทย	๑๒๑
๔.๒.๑ การให้ความรู้ความเข้าใจหลักพระธรรมวินัย	๑๒๒
๔.๒.๒ การส่งเสริมผู้ประพฤติตามพระธรรมวินัย การลงโทษผู้ ประพฤติผิดพระธรรมวินัย	๑๒๗
๔.๒.๓ การสร้างความตระหนักเรื่องสารูปแก่พุทธบริษัท	๑๓๒
๔.๒.๔ การนำเสนอสารูปทางสื่อมวลชน	๑๓๗
๔.๓. บทสรูป	๑๔๑
บทที่ ๕ สรุปลผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๔๓
๕.๑ สรุปลผลการวิจัย	๑๔๓
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๔๙
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป	๑๔๙
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๙
บรรณานุกรม	๑๕๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อชื่อคัมภีร์

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้ข้อมูลอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปกรณวิเสศภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.มหา.	(บาลี)	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วินย.	(ไทย)	วินัยปิฎก	ภิกขุวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จุ.	(บาลี)	วินัยปิฎก	จุฬหคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จุ.	(บาลี)	วินัยปิฎก	จุฬหคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ป	(บาลี)	วินัยปิฎก	ปริวารปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ป	(ไทย)	วินัยปิฎก	ปริวารบาลี	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค
ม.มู.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณฑนาสร์
ม.อุ.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัญญาสร์
สั.นิ.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิตานวรรค
สั.สพ.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหายนวรรค
สั.ม.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค
อง.ทุก.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ทุกนิบาต
อง.ติก.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	ติกนิบาต
อง.อฎฐก.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตรนิกาย	อฎฐกนิบาต
ขุ.อุ.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน

ขุ.สุ.	(ไทย)	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อติวุตตกะ
ที.ม.	(บาลี)	ทีฆนิกาย	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	มชฉิมนิกาย	มชฉิมปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	มชฉิมนิกาย	มชฉิมปณณาสก	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(บาลี)	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ส.	(ไทย)	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	องคฺตตรนิกาย	เอกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	องคฺตตรนิกาย	เอกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	องคฺตตรนิกาย	จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	องคฺตตรนิกาย	จตุกกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(บาลี)	องคฺตตรนิกาย	ปณจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปณจก.	(ไทย)	องคฺตตรนิกาย	ปณจกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก.	(บาลี)	องคฺตตรนิกาย	ฉกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ฉกก.	(ไทย)	องคฺตตรนิกาย	ฉกกนิปาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	องคฺตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	องคฺตตรนิกาย	ทสกนิปาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	ธมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	ธมมปท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	ชาตกบาลี	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(บาลี)	ขุททกนิกาย	มหานิทเทสปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.	(ไทย)	ขุททกนิกาย	มหานิทเทสบาลี	(ภาษาไทย)

อรรถกาพระสุตตันตปิฎก

วิ.อ.	วินยปิฎก	สมมนตปาสาทิกา	ปาริชิกกณทสัฆาทีเสสาทิมหาวคคาทีอฏฐกถา
ม.ม.อ.	มชฉิมนิกาย		ปปณจสุทนี มุลปณณาสอฏฐกถา
ขุ.ธ.อ.	ขุททกนิกาย		ธมมปทอฏฐกถา
กขชา.อ.	กขชา.อ.	กขชา.อ.	กขชา.อ.

ฎีกาพระวินยปิฎก

วิชร.ฎีกา	วิชรพุทธิฎีกา
สารตถ.ฎีกา	สารตถทีปนีฎีกา
วิมตี.ฎีกา	วิมตีวินทนีฎีกา
กขชา.ฎีกา	กขชา.อ.วิชรฎีกา
วินย.ฎีกา	วินยาลงการฎีกา

ปกรณ์วิเสส

วิสุทธิ.	(ไทย)	วิสุทธิมรรค
วิสุทธิ.	(บาลี)	วิสุทธิมคค

การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น วิ.มหา.(บาลี) ๒/๓๗๓/๒๘๘, วิ.มหา.(ไทย) ๒/๓๗๓/๒๔๙๔. หมายถึง วิ.มหา.วินยปิฎก มหาวิงคปาลี เล่ม ๒ ข้อ ๓๗๓ หน้า ๒๘๘ ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก และวินยปิฎก มหาวิงค์ เล่ม ๒ ข้อ ๓๗๓ หน้า ๔๙๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อรรถกถาบาลีและอรรถกถาภาษาไทย จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้งหน้า เช่น ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๘/๙๓ ขุ.ธ.อ.(ไทย) ๘/๑๓๘ หมายถึง ธมมปทฎฐกถา ภาษาบาลี ภาค ๘ หน้า ๙๓ ธัมมปทฎฐกถา ภาษาไทย ภาค ๘ หน้า ๑๓๘ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ขุ.พุทธ อ. (บาลี) ๓๓-๔๗ หมายถึง ขุททกนิกาย มรุตตถวิลาสินี พุทธวิสอฎฐกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฎีกาภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม ข้อ หน้า เช่น วิมติ.ฎีกา (บาลี) ๑/๗๐ หมายถึง วิมติวินนทนี วินยปิฎกฎีกา เล่ม ๑ หน้า ๗๐ ฉบับมหาจุฬาฎีกา

ปกรณ์วิเสส ภาษาบาลี จะแจ้งเล่ม หน้า ที่ไม่จัดเป็นลำดับเล่ม จะแจ้งหน้า เช่น วิสุทธิ. (บาลี) ๑/๑๖-๑๗ หมายถึง วิสุทธิคคปกรณ์ เล่ม ๑ หน้า ๑๖-๑๗ มลินท. (บาลี) ๑๗๓ หมายถึง มลินทปถุหปกรณ์ หน้า ๑๗๓ ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสส

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กาลขณะนั้นเป็นเวลาเช้า ท่านพระอัสสชิหนึ่งอันตราวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์ มีมรรยาท้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียว คู่เข้า เหยียดออกนำเลื่อมใส มีนัยน์ตาทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ สารีบุตรปรีพาทกได้เห็นท่านพระอัสสชีกำลังเที่ยวไปในพระนครราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต มีมรรยาท้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียว คู่เข้า เหยียดออกนำเลื่อมใส มีนัยน์ตาทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ ครั้นเห็นแล้วได้มีความดำริว่า บรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย หรือบุคคลทั้งหลายผู้ได้บรรลุพระอรหัตตมรรคในโลก ภิกษุรูปนี้คงเป็นผู้หนึ่งในบรรดาท่านเหล่านั้นแน่ๆ ถ้ากระไรเราพึงเข้าไปหาภิกษุรูปนี้ แล้วถามว่า ตูก่อนท่านผู้มีอายุ ท่านบวชจะจงใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใครแล้วได้คิดต่อไปว่า กาลนี้ยังเป็นการไม่สมควรจะถามภิกษุรูปนี้ เพราะท่านกำลังเข้าละแวกบ้านเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต ทางที่ดี เราถึงติดตามภิกษุรูปนี้ไปข้างหลัง เพราะเป็นวิธีการเหล่าชนผู้มีความต้องการรู้ปฏิบัติกันมาแล้ว^๑

ครั้งนั้น ท่านพระอัสสชิเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์เพื่อบิณฑบาตแล้ว ถือบาตรจีวรกลับเข้าไปหาท่านพระอัสสชิถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้วได้สนทนาปราศรัยกับท่านพระอัสสชิ ครั้นผ่านการพูดปราศรัยพอให้เป็นทีบบันเทิงใจ เป็นทีระลึกลึกถึงกันไปแล้วได้ยืนอยู่ ณ สถานที่สมควรส่วนหนึ่ง^๒ เมื่อสารีบุตรปรีพาทกยืนอยู่ ณ สถานที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กล่าวคำนี้กับท่านพระอัสสชิว่า “ท่านผู้มีอายุ อินทรีย์ทั้งหลายของท่านผ่องใส ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านบวชจะจงใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร” พระอัสสชิตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ มีพระมหาสมณะเป็นโอรสของเจ้าศากยะ เสด็จออกทรงผนวชจากศากยตระกูล เราบวชจะจงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของเรา และเราชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น” สารีบุตรถามต่อว่า “พระศาสดาของท่านสอนอย่างไร ทรงแนะนำอย่างไร” พระอัสสชิตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ เราเป็นภิกษุใหม่ บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ เราไม่สามารถแสดงพระธรรมโดยพิสดารแก่ท่านได้ แต่จะกล่าวเนื้อความโดยย่อแก่ท่าน” สารีบุตรปรีพาทกเรียนว่าขอท่านโปรดกล่าวจะน้อยหรือมากก็ตาม ท่านจงกล่าวเฉพาะเนื้อความแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องการเนื้อความเท่านั้น ท่านจะกล่าวพัญญชนะให้มากเพื่อประโยชน์อะไรลำดับนั้น ท่านพระอัสสชิ ได้กล่าวธรรมปริยายนี้แก่สารีบุตรปรีพาทก ว่าดังนี้ ธรรมทั้งหลายเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด (อุปทานชั้น ๕ อันเป็นทุกขสัจ) พระตถาคตทรงแสดงเหตุ (สมุททยสัจ) แห่งธรรมทั้งหลาย

^๑ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๖๔/๔๙๘.

^๒ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๗/๒๓๖.

^๓อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๙๓.

^๔ช.จ. (ไทย) ๓๐/๖๙๑/๓๔๖.

เหล่านั้น และทรงแสดงความดับของทุกขสัง และสมุทยสัง^๕ ทั้ง ๒ เหล่านี้ (นิโรธสัง) พระมหาสมณ ทรงมีปกติสั่งสอนอย่างนี้ สารีบุตรปริพาชกบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันครั้งได้ฟังธรรมเทศนานี้ดวงตา เห็นธรรมปราศจากธุลีปราศจากมลทินได้เกิดขึ้นแก่สารีบุตรปริพาชกว่า “สิ่งใดๆ ที่มีสภาพเกิดขึ้นเป็น ธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา” ธรรมที่ข้าพเจ้าค้นหาแล้ว ก็ธรรมนี้นั่นแล ท่านทั้งหลายย่อมแทงตลอดบทคือพระนิพพานอันหาความโศกมิได้บทอันหาความโศกมิได้นี้ อันข้าพเจ้า ทั้งหลายไม่ได้บรรลุ ล่วงเลยมาแล้วหลายหมื่นกัป

ต่อมา สารีบุตรปริพาชกเข้าไปหาโมคคัลลานปริพาชก โมคคัลลานปริพาชกได้เห็นสารี- บุตรปริพาชกเดินมาแต่ไกล ครั้นเห็นแล้วได้ถามสารีบุตรปริพาชกว่า “ผู้มีอายุ อินทริย์ทั้งหลายของท่าน ผ่องใส ผิวพรรณของท่านบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านได้บรรลุอมตธรรมแล้วหรือ” สารีบุตร “ถูกแล้ว ท่านผู้มีอายุ เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว” โมคคัลลანะ “ท่านบรรลุอมตธรรมได้อย่างไร ด้วยวิธีการอย่างไร” สารีบุตร “ดูก่อนท่านผู้มีอายุ วันนี้เราได้เห็นท่านพระอัสสชิยังเที่ยวไปในพระนครราชคฤห์เพื่อ บิณฑบาต มีมรรยาทก้าวไป ถอยกลับ แลดู เหลียว คู้เข้า เหยียดออก นำเลื่อมใส มีนัยต์ตาทอดลง ถึงพร้อมด้วยอิริยาบถ ครั้นเห็นแล้วเราได้มีความคิดว่าบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย หรือบุคคล ทั้งหลายผู้ได้บรรลุพระอรหันต์มรรคในโลก ภิกษุรูปนี้คงเป็นผู้หนึ่งในบรรดาท่านเหล่านั้นแน่ๆ ถ้ากระไร เราควรเข้าไปหาภิกษุรูปนี้แล้วเรียนถามว่า ท่านผู้มีอายุ ท่านบวชเจาะจงใคร ใครเป็นพระศาสดาของ ท่าน หรือท่านชอบใจธรรมของใคร” ท่านผู้มีอายุ เรานั้นได้มีความคิดต่อไปว่า “กาลนี้ยังเป็นการไม่ สมควรที่จะถามภิกษุรูปนี้ เพราะท่านกำลังเข้าสู่ละแวกบ้านเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาต ทางที่ดีเราถึง ติดตามภิกษุรูปนี้ไปข้างหลัง เพราะเป็นวิธีการที่เหล่าชนผู้มีความต้องการรู้ปฏิบัติกันมาแล้ว”

๑.๑.๑ วัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ

วัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อซึ่งมีอยู่ ๑๐ ประการ^๖ คือ ๑. เพื่อความดี งามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ ๒. เพื่อความสุกแห่งสงฆ์ ๓. เพื่อการาบคนหน้าด้านไม่ รู้จักอาย ๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลงาม ๕. เพื่อปิดกั้นความเสียหาย ความทุกข์ ความ เตือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน ๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเตือดร้อนที่จะมีภายหลัง ๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ๘. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว ๙. เพื่อความดำรง มั่นแห่งพระสัทธรรม ๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนพระวินัยให้หนักแน่น^๗ ใน อังคุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขาบทเพิ่มออกจากรูปนี้ อีก ๑๐ ประการ เห็นควรยกมากล่าวไว้ที่นี้ด้วย ๒ ข้อ คือ ๑. เพื่อเอื้ออนุเคราะห์แก่กุฬัสถ์ทั้งหลาย ๒. เพื่อตัด ครอบกัฝ่ายของภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่วร้าย^๘

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์เหล่านี้แสดงถึงเจตนารมณ์ที่เน้นความดีงามและประโยชน์สุข ของสังคมเป็นอย่างมาก และบรรดาบทบัญญัติทั้งหลายในวินัยนั้น เรื่องที่ยืนยันถึงการให้ความสำคัญ

^๕ อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๗๑/๑๑๐.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๗/๕๓๙.

^๗ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒๘/๑๖๐/๘๒.

^๘ วินย. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

^๙ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๗๗/๓๖๗.

แก่ส่วนรวมได้ดีที่สุดอย่างหนึ่ง ก็คือบทบัญญัติเกี่ยวกับสังฆกรรมต่างๆ อันได้แก่การดำเนินกิจการของสงฆ์โดยส่วนรวม การร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสมาชิก แต่สังฆกรรมทั้งหลายจะเป็นไปได้ด้วยดีก็เพราะสงฆ์มีความ “สามัคคี” ไม่แตกแยก ข้อนี้จึงเป็นเหตุผลหลักอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงย้ำความสำคัญของสังฆเภทและสังฆสามัคคีโดยตรัสว่า “สังฆสามัคคี” เป็นธรรมเอก ที่เมื่อเกิดขึ้นในโลกก็จะเป็นประโยชน์สูงสุดของพหุชนทั้งหลาย^{๑๐}

๑.๑.๒ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์

พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์หมายถึง สงฆ์เป็นใหญ่ เป็นระบอบการปกครองของพระสงฆ์ที่เรียกว่า สังฆาธิปไตย^{๑๑} เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีอย่างหนึ่งที่พุทธบริษัททั้ง ๔ ภายใต้อำนาจของสงฆ์หรือจะพูดให้ชัดก็ต้องระบุว่า สงฆ์มีอำนาจ สงฆ์เป็นใหญ่ ไม่ใช่ของภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง และพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความสำคัญของพระสงฆ์ไว้ว่า ถ้าเมื่อใดสงฆ์ประกอบด้วยความเป็นใหญ่ เมื่อนั้นเราก็มีความเคารพในสงฆ์^{๑๒} จะเห็นได้ว่าเมื่อพระองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่างๆ แล้ว เมื่อสงฆ์มีมติอย่างไรแล้ว พระองค์ก็มีมติดังนั้นไม่ทรงคัดค้านจึงตรัสว่าเรามีความเคารพในพระสงฆ์ การมอบความเป็นใหญ่แก่สงฆ์มีลักษณะตรงกับหลักประชาธิปไตยหลายประการ ส่วนมากเป็นเรื่องสังฆกรรม คือการประชุมกันทำกิจกรรมสงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จ การทำสังฆกรรมประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๕ ประการ โดยต้องผ่านเครื่องมือคือ สีม่าและอุโบสถจึงจะถูกต้องตามพระธรรมวินัย ถ้าทำผิดพลาดประการใดประการหนึ่ง จะทำให้สังฆกรรมนั้นเสียไปใช้ไม่ได้ไม่มีผลคือเป็นโมฆะส่วนสำคัญ ๕ ประการมีดังนี้

(๑) จำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุม การกำหนดจำนวนสงฆ์ผู้เข้าประชุมอย่างต่ำว่าจะทำสังฆกรรมอย่างใดได้บ้างมี ๕ ประเภท คือ

๑) ภิกษุ ๔ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์จตุรวรรค^{๑๓} สามารถทำสังฆกรรมได้ เกือบทุกชนิด เว้นแต่การอุปสมบทหรือการบวชพระ การปวารณาหรือพิธีกรรมในวันออกพรรษาที่ทรงอนุญาตให้ว่ากล่าวตักเตือนกันและกันและการสวดอัphanหรือการเพิกถอนอาบัติหนักของภิกษุบางรูป

๒) ภิกษุ ๕ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ปัญจวรรค^{๑๔} สามารถทำสังฆกรรมที่ สงฆ์จตุรวรรคทำได้ทั้งหมดและยังเพิ่มการปวารณาการอุปสมบทในชนบทชายแดนได้อีกด้วย

๓) ภิกษุ ๑๐ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ทศวรรค^{๑๕} สามารถทำสังฆกรรมที่สงฆ์ปัญจวรรคทำได้ทั้งหมดและยังเพิ่มการอุปสมบทในมัชฌิมชนบทคือในภาคกลางของอินเดียได้

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓๖.

^{๑๑} พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรพตดิริธมโม), สังฆาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๑๒} ยโต จ โข ภิกขเวสโธปิมหตเตนสมนนาโคโต, อถ เม สัมเปการโวติ, อัง.จตกกง (ไทย) ๒๑/๒๑/๓๔.

^{๑๓} กงขา.อ. (บาลี) ๑๐๗.

^{๑๔} กงขา.อ. (บาลี) ๑๐๗.

^{๑๕} กงขา.อ. (บาลี) ๑๐๘.

๔) ภิคุ ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์วิสตวรรษค^{๑๖} สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด รวมทั้งสวดอัฎฐกาณเพ็ถกอนอาบัตินักด้วย

๕) ภิคุเกินกว่า ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า อติเรกวิสตวรรษค^{๑๗} สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด สำหรับประเพณีไทยนิยมนิมนต์ภิคุเข้าประชุมให้เกินจำนวนอย่างต่ำของการทำสังฆกรรมนั้นๆ เสมอเพื่อให้ถูกต้องอย่างไม่มีโอกาสผิดพลาดในเรื่องจำนวนสงฆ์

(๒) การประกาศเรื่องที่ประชุม และการประกาศขอความเห็นชอบสงฆ์จะประชุมกันทำสังฆกรรมเรื่องอะไรก็ตาม จะต้องมีการประกาศเรื่องนั้นให้สงฆ์ทราบ ผู้ประกาศมีรูปเดียวหรือ ๒รูปก็ได้เรียกว่าพระคู้สวดหรือพระกรรมวาจาจารย์เมื่อประกาศให้ทราบแล้ว ยังมีการประกาศขอความเห็นชอบจากสงฆ์อีก ถ้าเป็นเรื่องไม่สำคัญนักมีการประกาศให้ทราบ ๑ ครั้ง และประกาศขอความเห็นชอบอีก ๑ ครั้งเรียกว่า ญัตติทุติยกรรม เช่น การประกาศมอบผ้ากฐินแก่ภิคุรูปใดรูปหนึ่ง การแต่งตั้งภิคุเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ต่างๆ ถ้าเป็นเรื่องสำคัญมากมีการประกาศให้ทราบ ๑ ครั้ง และประกาศขอความเห็นอีก ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรม เช่นการให้อุปสมบทการลงโทษภิคุผู้ประพฤติมิชอบ ๗ อย่าง มีตัชชะนียกรรมการตำหนิโทษ เป็นต้น^{๑๘} การยกโทษเมื่อภิคุนั้นประพฤติตนดีแล้วและการแต่งตั้งภิคุให้เป็นผู้สอนภิคุอื่นเป็นต้น สังฆกรรมที่กล่าวมาแล้วนี้ต้องทำภายในสี่มาและอุโบสถเท่านั้นจึงสมบูรณ์ตามพระบรมพุทธานุญาต

(๓) สิทธิของภิคุผู้เข้าประชุม ภิคุผู้เข้าร่วมประชุมทำสังฆกรรมทุกรูปมีสิทธิแสดงความคิดเห็นทั้งในทางเห็นด้วยและในทางคัดค้าน ตามปกติเมื่อภิคุผู้ประกาศหรือพระคู้สวดถามความคิดเห็นของที่ประชุมพระสงฆ์มีวิธีการปฏิบัติ ๒ ประการคือ ๑) ถ้าเห็นด้วยให้ใช้วิธีหนึ่ง ๒) ถ้าไม่เห็นด้วยให้คัดค้านขึ้น^{๑๙}

จะต้องมีการทำความเข้าใจกันจนกว่าจะยอมเห็นด้วย ถ้าภิคุผู้คัดค้านยังคงยืนกรานไม่เห็นด้วย การทำสังฆกรรมนั้นๆ เช่น การอุปสมบท หรือการมอบผ้ากฐินยอมไม่สมบูรณ์ จึงเห็นได้ว่ามติของที่ประชุมต้องเป็นเอกฉันท์คือเห็นพร้อมกันทุกรูป

(๔) มติที่ประชุม การทำสังฆกรรมทั้งหมดมติของที่ประชุมต้องเป็นเอกฉันท์ คือเป็นที่ยอมรับของภิคุทุกรูป ทั้งนี้เพราะในสังฆมณฑลนั้นภิคุทั้งหลายต้องอยู่ร่วมกันมีความเคารพนับถือกัน กล่าวคือมีศีลและมีความเห็นเหมือนๆ กันจึงจะมีความสามัคคีสืบต่อพระพุทธศาสนาได้อย่างถาวร

ดังนั้น ในบางกรณีเมื่อภิคุมีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองฝ่าย และมีจำนวนมากด้วยกันต้องหาวิธีระงับโดยวิธีจับฉลาก หรือการลงคะแนนเพื่อดูว่าฝ่ายไหนได้เสียงข้างมากก็ตัดสินไปตามเสียงข้างมากนั้น วิธีนี้เรียกว่าเยภยยลิกา^{๒๐} การถือเสียงข้างมากเป็นประมาณตามหลักประชาธิปไตยทั่วไป ซึ่งแสดงว่ามติที่ประชุมไม่ได้ใช้มติเอกฉันท์เสมอไปลักษณะอื่นๆ ที่แสดงถึงความเป็น

^{๑๖} กงขา.อ. (บาลี) ๑๐๘.

^{๑๗} กงขา.อ. (บาลี) ๑๐๘.

^{๑๘} วิ.สงคห. (บาลี) ๒๔๙/๔๔๖.

^{๑๙} ฝ่ายปริยัติปรภรณ์ กองศาสนศึกษา, อธิบายวินัย สำหรับนักรธรรมชั้นเอก ฉบับกรมการศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๔๓๑), หน้า ๑๓๒.

^{๒๐} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๒/๓๑๘.

ประชาธิปไตยที่พระองค์ทรงมอบความเป็นใหญ่แก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าการประชุมของพระสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่างๆ เช่นการบรรพชาอุปสมบท เป็นต้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการหาเหตุผลเพื่อมาเป็นศาสนทายาทให้การสืบต่ออายุ พระพุทธศาสนา และเป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่งด้วย

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสารูปที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้ปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งเน้นไปในเรื่องของการศึกษาสารูปความเป็นมาในพระพุทธประวัติ พระอริยสาวกพระสงฆ์ไทย การบัญญัติสิกขาบทในส่วนที่มาในพระปาติโมกข์ และอภิสมจารที่มานอกพระปาติโมกข์จากพระไตรปิฎก สารูปพระสงฆ์ไทยที่เป็นอาจารย์ที่ดั่งาม ลักษณะการล่วงละเมิดข้อบัญญัติในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และอานิสงส์ของสิกขาบท ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงสื่อสิ่งพิมพ์ ตำรา บทความเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสารูปพระสงฆ์ไทยในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ สารูป หมายถึงความประพฤติอันสมควรของภิกษุ เฉพาะในพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยยึดหลักพระธรรมพระวินัย ข้อบัญญัติ คีล เสาขียวัตร และอภิสมจารที่มานอกพระปาติโมกข์จากพระไตรปิฎก

๑.๔.๒ พระสงฆ์หมายถึง เฉพาะพระภิกษุสงฆ์ไทยที่อุปสมบทใน ๒ นิกาย คือธรรมยุติกนิกาย๑ และมหานิกาย ๑ เท่านั้น ที่สังกัดกรมการศาสนา (พระพุทธศาสนาเถรวาท) กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในนามของคณะสงฆ์ไทย

๑.๔.๓ เถรวาท หมายถึง พระพุทธศาสนาดั้งเดิม คือ วาจาของ (คำพูด) พระเถระผู้รักษาธรรมวินัย นับแต่ปฐมสังคายนา พระพุทธศาสนาที่สืบมาแต่ยุคแรกสุด ซึ่งถือตามหลักธรรมวินัยที่พระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ได้ประชุมทำสังคายนา ครั้งแรกรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นแบบแผนไว้เมื่อ ๓ เดือน หลังพุทธปรินิพพาน ได้แก่ พระพุทธศาสนาอย่างที่น่าเชื่อถือแพร่หลายในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา โดยมีพระมหากัสสปะ เป็นประธาน พระอานนท์ และพระอุบาลี (วิสัยนา) คำถาม, คำแก้ไข, คำชี้แจง พระธรรมวินัย ที่ถือปฏิบัติกันมาจนปัจจุบัน

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้รวบรวมหนังสืองานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องมาเป็นส่วนประกอบในการวิจัย ดังต่อไปนี้

ก.เอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาศาตรูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส กล่าวไว้ในหนังสือ “เบญจศีลและเบญจธรรม” ถึง “ศีล” หมายถึงการมีเจตนางดเว้นจากการทำชั่ว ๕ ประการ ศีลจะเกิดขึ้นก็เพราะมีวิริต คือเจตนาที่จะงดเว้นจากโทษนั้นๆ เวนั้นๆ มี ๓ ประการ คือ ๑) ทานมังสวิริต แปลว่า ความละเว้นด้วยถือสมათานหรือรับเอาด้วยตนเองก็ได้ ด้วยการรับจากผู้อื่นก็ได้ หมายความว่าตั้งใจไว้ก่อนว่าจะรักษาศีล เมื่อไปประสบกับเหตุการณ์ที่จะทำให้ศีลขาดก็ไม่ทำ เพราะถือว่าได้สมათาน เรียกว่า “สมათาน” ในปัจจุบันนี้มีกรปฏิบัติกันมาก คือ สมათานกับพระสงฆ์ หรือสมათานเองก็ได้ ๒) สัมปัตตวิริต หมายถึงการงดเว้นจากวัตถุอันถึงเข้า หรือขณะที่ประจวบเข้าในทันทีทันใดกับเหตุที่จะทำให้ศีลขาด คืองดเว้นด้วยเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า หมายความว่าแต่เดิมไม่ได้รักษาศีลไม่ได้สมათานศีล เมื่อประสบเหตุการณ์ที่จะทำให้ล่วงศีลนั้น ก็ตั้งใจดกันในขณะที่นั้น เช่นเห็นทรัพย์ของผู้เฝ้าวางทิ้งไว้ ตนจะหยิบถือเอาไปก็ได้แต่มาคิดว่าคนอย่างตนไม่เคยขโมยของๆ ใครการตั้งใจเว้นเหตุการณ์ที่ประจวบเข้าเช่นนี้เรียกว่าสัมปัตตวิริต ๓) สมุจเฉทวิริต แปลว่าความละเว้นได้เด็ดขาดได้แก่การละเว้นของพระอรหันต์ ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปท่านงดเว้นจากประพฤติผิดศีลทำได้อย่างเด็ดขาด โดยไม่ต้องสมათาน เพราะจิตของท่านนั้นเห็นโทษของการไม่มีศีลอย่างแท้จริง^{๒๑}

พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ในหนังสือ “สังคมนาสาสตร์” ท่านแสดงแนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรมไว้ว่าศีลธรรมในฐานะสิ่งนี้ ที่เป็นสังคมนาสาสตร์ หมายความว่าสิ่งที่ต้องตัดปัญหาของสังคมนาได้ตามหน้าที่ หรือตามวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ต้องตัดปัญหาของสังคมนาได้ตามหน้าที่ หรือตามวัตถุประสงค์ของสิ่งนี้อาทิเช่น สังคมนาไม่มีความสงบเกิดปัญหาขึ้นมากมีสาสตร์อันหนึ่งที่จะช่วยตัดปัญหานี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่าสังคมนาสาสตร์ ที่เป็นศีลธรรม หรือว่าศีลธรรมที่เป็นสังคมนาสาสตร์ ศีลธรรมซึ่งเป็นสังคมนาสาสตร์ จะมุ่งหมายแก้ปัญหามาตามความหมายของคำว่า “ศีลธรรม” นั่นเองฉะนั้นศีลธรรมเท่าที่จำเป็นแก่สังคมนา นั้น คือสังคมนาสาสตร์หรือศีลธรรมที่อยู่ในรูปของสังคมนาสาสตร์^{๒๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” ถึงศีลว่าเป็นการเว้นชั่วหรือเว้นจากข้อห้าม ธรรมคือความประพฤติดีหรือคำแนะนำสั่งสอนให้ทำความดี แต่ตามหลักการที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ อย่าง ระดับคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ล้วนเป็นธรรมทั้งสิ้นจึงมีธรรมขั้นศีล จึงมีธรรมขั้นสมาธิ จึงมีธรรมขั้นปัญญา ธรรมขั้นศีลหรือ

^{๒๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๖.

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, การกลับมาแห่งศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๒๗.

จะให้กว้างกว่านั้น ศิลและธรรมอื่นๆ นอกจากศีล กล่าวคือรวมถึงสมาธิปัญญาด้วยหรือให้ศีลในที่นี้ เท่ากับวินัย ศิลธรรมก็หมายถึง “วินัย” และ “ธรรม” ตรงกับคำดั้งเดิมว่าธรรมวินัย^{๒๓}

พระเทวรินทร์เทวรินทร์กล่าวไว้ในหนังสือ “แก่นพุทธจริยศาสตร์” ถึงศีล ซึ่งแปลได้หลาย ความหมาย เช่น ปกติ เย็น ระเบียบวินัย เป็นต้น กล่าวคือผู้มีศีลต้องมีกาย วาจา และใจปกติไม่ดีใจ หรือเสียใจเมื่อประสบกับสิ่งดีหรือไม่ดีผู้มีศีลต้องมีกาย วาจา และใจเย็นสบาย ไม่เร่าร้อน รากะ โลภะ โทสะ และโมหะ และเป็นผู้มีกายสุจริต และมโนสุจริตแต่ความหมายโดยรวมถึงการเป็นผู้มีระเบียบ วินัยในตนเองเช่น ถ้ารับประทานอาหารก็รับประทานให้ปกติอย่าให้มากเกินไป อย่างน้อยกินปกติ อย่านั่งกินปกติ เคี้ยวกินปกติ รับประทานอาหารให้เป็นเวลาปกติที่เคยรับประทาน ถ้าทำงานก็ ทำให้เป็นปกติ อย่านั่งทำงานมากเกินไปเมื่อทำอะไรด้วยความสุขุม รอบคอบและเยือกเย็น อย่ายืน เดิน นั่งนอน ทำ ต้ม พุด คิด ด้วยความเร่าร้อน ศิล ๕ มีลักษณะเป็นข้อห้าม ซึ่งปฏิบัติกันมาก่อน พระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้น เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว ทรงเห็นว่าศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติที่มีประโยชน์ต่อ สังคมจึงสอนให้ชาวพุทธรักษาศีล ๕ เพื่อประโยชน์แก่คนรักษาเอง ทำให้ตัวเองเย็นสบายคนอื่นสิ่งอื่น ก็เย็นสบายแต่ละคนแต่ละสิ่งไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกันแต่มีความเป็นอยู่ในลักษณะสนับสนุน เกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีศีลด้วยกันทุกคนทำให้ไม่ต้องมีกฎหมาย ไม่ต้องมีนายกรัฐมนตรีนี่ ไม่ต้องมี ข้าราชการทหาร ตำรวจ ไม่ต้องมีพวก ส.ส. พวกเจ้าพ่อเจ้าแม่เอาไว้ทำลายคนอื่น มีแต่ว่าแต่ละคน เป็นอยู่อย่างเท่าเทียมกัน มีศีลธรรมเท่ากันและมีมือเท้าเท่ากันในการดำเนินชีวิต^{๒๔}

ปลื้ม โชติชฎายางกุล กล่าวไว้ในหนังสือ “คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์” ว่าการบัญญัติ พระวินัยในสมัยปฐมโพธิกาล ยังไม่ทรงพระบัญญัติพระวินัยเพราะพระสงฆ์ส่วนมากสิ้นกิเลสเป็นพระ อรหันต์จึงไม่ได้บัญญัติสิกขาล่วงหน้า เมื่อพระพุทธศาสนาสืบอายุมานาน แพร่หลายกว้างขวางคน หลายชาติหลายตระกูลมีฐานะการศึกษา อธิษาศัยใจคอ ธรรมนิยมประเพณีและสิ่งแวดล้อมต่างกัน เข้ามาบวชเป็นจำนวนมากจึงไม่ประพฤติ “พรหมจรรย์” พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ไม่ให้มี ผู้ทำอย่างนั้นอีก ผู้ละเมิดมีโทษเป็นอาบัติโทษหนักเบาตามสิกขาบท โดยไม่รวมสิกขาบทของภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท ซึ่งทรงบัญญัติไว้เป็นส่วนต่างหาก^{๒๕}

นวมสงวนทรัพย์ กล่าวไว้ใน “สังคมวิทยาศาสตร์” ว่า “จริยศาสตร์” ประยุกต์เป็นศาสตร์ ที่ศึกษาเกี่ยวกับศีลธรรมจริยธรรมวิสัยทัศน์ของคนในสังคมไทยยุค “GLOBALIZATION” แปลเป็นคำ ไทยว่า โลกานุวัตร โลกสันนิวาต โลกยุคพัฒนา หรือโลกาภิวัตน์ ซึ่งยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสารสังคม เชื่อมโยงเป็นโลกเดียวกัน แต่สังคมไทยจะประสบปัญหาการปรับตัวไม่ทัน จึงเกิดความเครียดของ บุคคล ความเครียดของสังคมและความเครียดของสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้สังคมไทยเข้าสู่จุดวิกฤติ จะ เป็นอย่างไร? ถ้าสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมถึงที่สุด ฝนแล้ง น้ำท่วม ป่าไม้ถูกทำลายพืชผลทางการเกษตร ไม่พอบริโภค มลพิษมีอยู่ทุกที่ของชุมชนเมืองความเครียดของสังคม ปัญหาสังคมถึงที่สุดปัญหาความ

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม. ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๕๒.

^{๒๔} พระเทวรินทร์ เทวรินทร์, แก่นพุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

^{๒๕} ปลื้ม โชติชฎายางกุล, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙.

ยากจน โสเภณี เอตส์ ยาเสพติด อาชญากรรม ฯลฯ ความเครียดของบุคคลถึงที่สุด คนบ้าโรคประสาท คนฆ่าตัวตาย ในขณะที่สังคมกำลังเผชิญภาวะวิกฤติ คิดกันไม่ออกกว่าจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้ากันอย่างไร ลองกลับมามองการศึกษาศาสนาโดยเฉพาะ “พระพุทธศาสนา” ที่คนไทยนับถือมายาวนาน ถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทยได้อย่างเต็มปาก ควรสร้างระบบที่สมบูรณ์ เพื่อสร้างปัญญาชนไปพัฒนาแผ่นดิน ในอนาคตให้เห็นเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพในการสื่อสารของมนุษย์และความสำเร็จในการ “สื่อสาร” เป้าหมายในการสื่อสารของมนุษย์ คือการรับรู้เรื่องราวร่วมกันได้อย่างมีความหมาย ถูกต้องตรงกันโดยครบถ้วน รวมทั้งเกิดการตอบสนองตรงตามที่ต้องการมนุษย์จึงสามารถบรรลุเป้าหมายในการแก้ปัญหาในสังคมยุคปัจจุบัน “ยุคโลกาภิวัตน์” ได้ไม่ยักนักความล้มเหลวของการติดต่อสื่อสารจึงมีให้เห็นได้ทั่วไปในทุกระดับของสังคมตั้งแต่การสื่อสารภายในครอบครัวจนถึงการสื่อสารระหว่างประเทศและระดับโลก นักทฤษฎีการสื่อสารจึงมีความเห็นตรงกันว่าวิถีทางที่สำคัญที่สุดที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถควบคุมการสื่อสารที่ตนเกี่ยวข้องอยู่ให้บรรลุเป้าหมาย ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็คือ การทำความเข้าใจให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงเสียก่อนว่า องค์ประกอบของการสื่อสารคืออะไร? เมื่อเข้าใจแล้วก็จะมองเห็นได้ว่ามีจุดใดบ้างในองค์ประกอบนั้น ที่จะต้องพัฒนาขึ้น เพื่อให้มีประสิทธิภาพเพื่อที่จะได้เป็นปัจจัยให้การสื่อสารบรรลุผลตามเป้าหมาย และมีจุดใดบ้างที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขเพื่อป้องกันมิให้การสื่อสารล้มเหลวลงได้^{๒๖}

วคินอินทสระ กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธจริยศาสตร์” ถึงศีล คือ เจตนางดเว้นความชั่วทางกาย วาจา และทางใจด้วยเจตนางดเว้นจากมโนทุจริต ๓ เรียกว่า เจตนาศีล คือศีลที่เกี่ยวกับใจ โดยตรง แม้ไม่ทำด้วยกาย วาจาก็ทำให้ศีลขาดได้ มโนทุจริต ๓ นั้น คือ ๑) อภิชฌา โลภอยากได้ของผู้อื่น ๒) พยาบาท คิดปองร้ายผู้อื่น ๓) มิจฉาทิฎฐิ เห็นผิดจากธรรมนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าความดีไม่มี ความชั่วไม่มี ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว เป็นต้น คิดอย่างนี้เห็นอย่างนี้เป็นมโนทุจริต เป็นบาปทางใจส่วนที่ประพฤตินิดออกมาทางกาย ทางวาจาก็เป็นกายทุจริต เว้นกายทุจริต และวจีทุจริตเสียได้ จักเป็นเจตนาศีลวิรัตหรือเวรมณีคือเจตนางดเว้นมี ๓ อย่าง คือ ๑) สมาทานวิรัต งดเว้นด้วยการสมาทานคือตั้งใจไว้เช่น ตั้งใจว่าจะไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ดื่มสุราเมรัย เป็นต้น แล้วเว้นตามความตั้งใจไว้ อย่างที่รับศีลหรือสมาทานศีลกันอยู่ในปัจจุบัน ๒) สัมปัตตวิรัต งดเว้นได้เมื่อประจวบกับเหตุการณ์อันเป็นเหตุให้ล่วงละเมิดศีล ไม่ได้ตั้งใจไว้ก่อน เช่น เห็นกระเป๋าสตางค์ของคนอื่นลืมทิ้งไว้ในที่ๆ ไม่มีใครเห็นนอกจากตน ทั้งเป็นเวลาที่เขาคลนทรัพย์ด้วยแต่พอดคิดเห็นใจผู้อื่นจึงเว้นเสียไม่ถือเอาทรัพย์นั้น เรื่องอื่นๆ ก็ทำนองเดียวกัน คือเว้นความชั่วนั้นๆ เสียได้ แม้มีโอกาที่จะทำ ๓) สมุจเฉทวิรัต การงดเว้นได้อย่างเด็ดขาด ถอนรากถอนโคนข้อนี้หมายถึงการเว้นได้อย่างเด็ดขาดถอนรากถอนโคนข้อนี้หมายถึงการเว้นความชั่วของพระอริยะเจ้า ซึ่งท่านได้มาพร้อมกับการบรรลุธรรมอริยมรรคอริยะผล^{๒๗}

บุญมี แทนแก้ว กล่าวไว้ในหนังสือ “จริยศาสตร์” ถึงศีลว่า ศีลที่บุคคลจะต้องประพฤติกฎปฏิบัติเป็นปกติ นิจศีล หมายถึง ศีลที่บุคคลที่ควรปฏิบัติและปฏิบัติเป็นนิจ ๕ ประการ คือ ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ๓) เว้นจากการประพฤตินิดทางกาม ๔) เว้นจากการพูดเท็จ ๕) เว้นจากการดื่มเครื่องมีนเมา เช่น สุราเมรัย เป็นต้น ศีลทั้งห้าข้อนี้มีลักษณะนิเสธ เพราะเป็นการ

^{๒๖} พันเอก (พิเศษ) นวม สงวนทรัพย์, สังคมวิทยาศาสตร์, (ม.ป.ป., ม.ป.ท.), หน้า ๑๙.

^{๒๗} วคิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙ - ๔๐.

ก่อความทุกข์ ความเดือดร้อนต่อผู้อื่นและตนเอง ถ้าเว้นได้ทั้งห้าข้อ ถือเป็นความปกติหรือเรียบร้อยทางกายวาจาเพราะศีล^{๒๘}

สมภาร พรหมทา กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาจริยศาสตร์” พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาจริยศาสตร์ เช่น โสเภณี (เด็ก) ทำแท้ง และการอุณยฆาต ถึงศีลกล่าวว่า ศีลธรรมในพระพุทธศาสนามีความหมายแคบกว่าสังฆธรรม ศีลธรรมเป็นบางส่วนของสังฆธรรมเท่านั้น พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ตรงกันที่เรื่องความสนใจในสังฆธรรมวิทยาศาสตร์สนใจอุณยฆาตกับพีชนิยาม ในขณะที่พระพุทธศาสนาสนใจจิตนิยามกับกรรมนิยาม ในทัศนะของศาสนาพุทธข้อเท็จจริงในธรรมชาติที่วิทยาศาสตร์ค้นพบคือ ส่วนหนึ่งของสังฆธรรมแต่สังฆธรรมที่ว่านี้พุทธศาสนา เห็นว่าไม่สู้จะเป็นประโยชน์แก่การดับทุกข์จึงไม่นำมาสอน สังฆธรรมส่วนที่พุทธศาสนานำมาสอนล้วนเกี่ยวเนื่องและเป็นประโยชน์แก่การแก้ปัญหาในชีวิตทั้งสิ้น^{๒๙}

ไพโรจน์ อยู่มณเฑียน กล่าวไว้ในหนังสือ “เมื่อธรรมครองโลก” ถึงศีลธรรมและเบญจศีลเบญจธรรมว่าคือความสงบระงับหรือนิ่งไม่วุ่นวาย ไม่ระส่ำระสาย นี้คำว่า สีละ แปลว่านิ่งหรือปกติ ที่นี้คำว่า “ธรรม” มันก็น่ารักเพราะมันแปลว่า ทรงตัวอยู่ได้ ไม่ล้มลุกคลุกคลาน นี้ที่เรียกว่าพูดอย่างภาษาหนังสือ คำว่า “ศีล” ดังหนังสือแปลว่าสงบนิ่ง ปกติ คำว่าธรรม มาจากคำว่า ธร ที่แปลว่า “ทรง” คือทรงตั้งอยู่ได้แล้วคิดดูซิจะไม่น่ารักอย่างไร อันหนึ่งนิ่งสงบปกติแล้วอันหนึ่งว่าทรงอยู่รวมกันเป็นศีลธรรม ความทรงตัวอยู่ได้ด้วยความสงบเย็น เป็นปกติ นั่นแหละคือ ศีลธรรม^{๓๐}

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าสังคมคนหรือหมู่คณะสงฆ์และองค์กรของคนในชาติบ้านเมืองประเทศไทย จะเจริญรุ่งเรืองร่มเย็นเป็นสุขได้นั้น คนต้องมีระเบียบวินัยมีกฎกติกา ข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ทั้งข้อห้ามที่ไม่ให้กระทำและต้องกระทำคือปฏิบัติตามข้อบัญญัติทางบ้านเมืองเรียกว่ากฎหมาย ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าพระธรรมวินัยถ้าปฏิบัติตามหมู่คณะและสังคมโดยรวมก็จะมีระเบียบแบบแผนทางจริยธรรมคุณธรรมที่ดีงาม สามารถที่จะพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเห็นเป็นรูปธรรมได้ในเวลาไม่นาน ทันต่อวิทยาการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโลกยุคพัฒนา

ข.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า ในศาสนาต่างๆ มีศรัทธา คือความเชื่อแตกต่างกัน ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ศาสนาทั้งหลายมีความคิดตรงกันอยู่จุดหนึ่ง คือการสร้างศรัทธาความเชื่อ ความเลื่อมใสในศาสนา หลักธรรมคำสั่งสอน และผู้ที่ทำการเผยแผ่เองด้วย เมื่อมีผู้ที่สนใจเข้ามาศรัทธาแล้ว ก็เกิดความเชื่อมั่นและยอมรับนับถือ เอาเป็นสรณะที่พึ่ง ที่ระลึกทางจิตใจสืบไป เราจะเห็นได้ว่าการเผยแผ่ศาสนาโดยทั่วไปนั้น ศาสนาทุกศาสนาจะต้องมีเรื่องของ “อภินิหารและเทวดา” เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ

^{๒๘} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๕.

^{๒๙} สมภาร พรหมทา, พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาจริยศาสตร์ โสเภณี ทำแท้ง และการอุณยฆาต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๓๐} ไพโรจน์ อยู่มณเฑียน, เมื่อธรรมครองโลก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒๘

เพราะเป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ศาสนาบางศาสนา นั้นมุ่งแต่จะแสวงหา ศาสนิกชน เพียงอย่างเดียว ก็พยายามสร้างอภินิหาร ขึ้นมาเพื่อให้มีบุคคลเข้ามาศรัทธา เลื่อมใสนับ ถือศาสนาของตน^{๓๑}

พระมหานันทชยเสโน (บรรจบพุด) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษางานเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ปุณณกมหาเถร)” ผลการวิจัยพบว่า เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ธรรมแล้ว พระองค์ ทรงท้อพระหทัยเพราะพระองค์ทรงเห็นว่าธรรมที่ พระองค์ทรงบรรลุด้วยความยากลำบากนั้น ไม่ใช่สิ่ง ที่ถูกราคะ โทสะ ครอบงำจะรู้ได้ง่าย แต่เป็นสิ่งที่ทวนกระแสละเอียด ลึกซึ้ง รู้เห็นได้ยากประณีต ผู้ กำหนดด้วยราคะ ถูกโมหะหุ้มห่อไว้จึงรู้เห็นไม่ได้แต่ทรงอาศัยพระมหากรุณาธิคุณเป็นที่ตั้งจึงประกาศ พระสัทธรรมครั้นได้พระสาวกอรหันตชีนาสพรบ ๖๐ องค์ ก็ทรงส่งออกไปเผยแผ่พระศาสนา “ภิกษุ ทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงที่เป็นของทิพย์ทั้งเป็นของมนุษย์ แม้เราทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจาก บ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายเราทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อ ประโยชน์สุขแก่มหาชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามเป็นเบื้องต้น มีความงาม ในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ และพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีรูปในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเลื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุ ทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”^{๓๒}

พระมหาสมชาย สิริจนโท (หานนท์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ (สมาน สุเมโธ)” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามี หลักคำสอนที่เหมาะสมแก่จิตนิสัยของบุคคล ในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ในหลายระดับ คือตั้งแต่ใน ระดับศีลธรรม กุศลกรรมบถ และในระดับสัจธรรมชั้นสูง อันหมายถึงมรรคมีองค์ ๘ ในอริยสัจ ๔ ประการ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาฝึกฝน อบรมปัญญา ซึ่งมีชีวิตที่ระคนอยู่ด้วยความอยากได้ อยากดี อยากมี อยากเป็นให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมได้อย่างปกติสุข มีสัมมาชีพ รู้จักการดำเนินชีวิต ตามมรรค วิธีก็ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนตามแนวพระพุทธศาสนา ๓ ประการ ได้แก่ ๑) กาย ภาวนา หมายถึง พัฒนาอินทรีย์ทั้งห้าได้แก่ตา หู จมูก ลิ้นกาย ให้อินทรีย์สังวร ความสำรวมในอินทรีย์ รู้จักระมัดระวังรักษาตนไม่ให้ก่อโทษทางกาย และต้องรู้จักปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ทางกายภาพที่เหมาะสม ๒) ศิลภาวนา คือ การพัฒนาศีล ความประพฤติเรียบร้อยดีงาม มีระเบียบ วินัย มีกติกาทาสังคมร่วมกัน อย่างน้อยที่สุดในระดับชาวบ้านก็คือศีลห้าข้อ เพื่อป้องกันความ เตือดร้อนเสียหายแก่คนอื่น การไม่ล่วงละเมิดในสิทธิของคนอื่น และให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม ของประเทศชาติไว้ได้ และ ๓) จิตภาวนา คือการฝึกฝนอบรมจิตให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง มีความเจริญไพบูลย์ด้วยคุณธรรมทั้งปวง เช่น ฝึกฝนตนให้มีความรัก ความ เมตตา ต่อสัตว์พัฒนาจิตใจของตน ให้มีความสงสารอยากจะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ที่ลำบาก ที่กำลัง

^{๓๑} พระมหาปรม โอภาโส (ทองคำ), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), บทคัดย่อ.

^{๓๒} พระมหานันท ชยเสโน (บรรจบพุดชา), “ศึกษางานเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ธีร์ปุณณกมหาเถร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

ประสบกับความทุกข์นานาประการ อยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน และฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความผ่องใส เบิกบานดำเนินชีวิตด้วยความสุขใจ^{๓๓}

พระมหาปราโมทย์มหาวิริโย(ปีกรม)ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระราชรัตนรังษี (วิยุตย์ วิรุฑุโธ) ในฐานะพระธรรมทูตไทยประจำประเทศอินเดีย” ผลการวิจัย พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในสมัยพุทธกาลนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ เช่น การแสดงธรรม การสนทนาธรรมการสั่งสอนการปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใสและการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัยเป็น ต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักและเทคนิคในการเผยแผ่ให้สาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการแสดงธรรมให้เป็นผู้มีคุณธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อกันโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้เป็นประโยชน์ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ ไม่แสดงธรรมยกตนข่มผู้อื่น^{๓๔}

พระมหาเจิม สุวโจ (สุกรรณ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธมโม” ผลการวิจัยพบว่า ในระบบนิเวศ ป่าจัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีพของมนุษย์ (ป่าไม้ผลิตออกซิเจน) “สิ่งมีชีวิตต้องมีอากาศหายใจ” จึงมีชีวิตอยู่ได้ เพราะป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิด ปัจจัยสี่ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เป็นแหล่งพลังงาน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมนุษย์ไม่ว่าจะมีชีวิต อยู่ได้หากปราศจากป่า คำว่า “ป่า” ในระบบนิเวศนอกจากจะหมายถึง ต้นไม้ นานาพันธุ์ยังรวมถึง เรื่องดิน น้ำ ความหลากหลายของสัตว์ป่า หน่วยชีวิตเล็กๆ และพืชพันธุ์อื่นๆ ความผูกพันระหว่าง มนุษย์กับป่ามีมาเนิ่นนาน โดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนานั้น “ป่ามีความสัมพันธ์ทั้งในด้านพุทธประวัติ หลักคำสอนและสถาบันพระพุทธศาสนา” ความอุดมสมบูรณ์ของป่าในอดีตเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล ให้เกิดผู้นำทางจิตใจ ในรูปแบบฤษีมุนี และองค์พระศาสดาโดยเฉพาะองค์ศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนา และปรินิพพานในป่า ป่าจึงเป็นอะไรทุกอย่างที่เกี่ยวกับ พระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ พุทธบริษัทจึงมีความรักและรู้จักคุณของป่า สถานที่ประทับของ พระพุทธเจ้าก็ล้วนแต่อยู่ในป่า วัดหรืออารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ก็เป็นวัดป่าคือวัดเวฬุวัน วนาราม การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ในสมัยนั้นผูกพันอยู่กับป่า พระพุทธองค์ทรงสอนสนับสนุนให้ พระสงฆ์อยู่ป่า เพราะถือว่าการอยู่ป่าเป็นวัตรที่ดีงามอย่างหนึ่ง ตามหลักธุดงค์วัตร ในแง่หลักคำสอน พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการอยู่ป่าไว้หลายแห่ง เช่น ในการแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ พระองค์ตรัสว่า “ไม่ทำชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใสและสุดท้ายตรัสว่า จงยินดีในเสนาสนะอันสงบ คือมุ่งให้เข้าไปใช้ป่า บำเพ็ญสมณะธรรม พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลไม่ได้แยกเป็นฝ่ายอริยญวาลีสักกับคามวาสีอย่างชัดเจน

^{๓๓}พระมหาสมชาย สิริจนฺโท (ห่านนท์), “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ พระเทพวรคุณ (สมาน สุเมโธ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^{๓๔}พระมหาปราโมทย์ มหาวิริโย (ปีกรม), “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชรังษี (วิยุตย์ วิรุฑุโธ)ในฐานะพระธรรมทูตไทยประจำประเทศอินเดีย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

“การแยกเป็นสองฝ่ายปรากฏชัดเจนในประเทศศรีลังกา โดยแบ่งพระสงฆ์ฝ่ายคัมภีร์เป็นบ้าน เรียกว่าคามวาสี และเรียกพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระว่าอรัญญวาสี^{๓๔}”

ใจทิพย์ ภัทรวิเชียร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษากฎหมายที่มีผลกระทบต่อพระสงฆ์ไทย” ผลการวิจัยพบว่า หนึ่ง การที่ภิกษุรูปใดต้องสละสมณะเพศระหว่างถูกกล่าวหา ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวย่อมถูกสื่อมวลชนต่างๆ นำเสนอข่าวไปทั่วประเทศ หรืออาจไปถึงต่างประเทศด้วย ข่าวเช่นนี้ย่อมเป็นการสร้างภาพพจน์ในปัจจุบันซึ่งไม่มีใครสนใจศึกษา และปฏิบัติตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาอยู่แล้วพากันเสื่อมศรัทธา คณะสงฆ์ที่ยังคงประพฤติดีประพฤติชอบต่อไปอีกด้วย เพราะภาพพจน์ในเชิงลบนั้นจะประทับแน่นอยู่ในใจของคนโดยทั่วไป อย่างยากที่จะลบเลือนให้หมดสิ้นไปได้ดังมีผลงานวิจัยว่าภาพพจน์เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงยาก ถ้ามองว่าอะไรเป็นสิ่งที่ไม่ดีทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นก็ไม่ได้ไปหมด แม้แต่สิ่งที่ดีก็อาจถูกมองด้วยความเคลือบแคลงสงสัยไม่แน่ใจว่าดีหรือไม่ดี เรื่องพระภิกษุสงฆ์เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่กระทบถึงสถาบันพระพุทธศาสนาโดยตรง ดังนั้นการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ จึงจำเป็นต้องกระทำกันด้วยความรอบคอบเป็นพิเศษ^{๓๖}

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่า ความหมายของงานวิจัยของแต่ละท่านแสดงให้เห็นความแตกต่างในแต่ละเรื่องของผลการวิจัย ผลการวิจัยพบว่าในแต่ละศาสนามีวิธีการเผยแพร่คือการสร้างศรัทธาความเชื่อ ให้เกิดขึ้นทางจิตใจ แล้วยอมรับนับถือเอาเป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึกทางจิตใจสืบไป ศาสนาทุกศาสนาจะต้องมีเรื่องของ “อภินิหารและเทวดา” เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยเสมอ เพราะเป็นเงื่อนไขสำคัญ ในการแสวงหาศาสนิกชน เพื่อให้นับถือศาสนาของตน ซึ่งต่างจากงานวิจัยเรื่องสารูปของพระสงฆ์ไทยที่แสดงให้เห็นถึงผลบวกและผลลบของกิริยามารยาทความประพฤติที่เหมาะสมที่ควรตามสถานที่ต่างๆ ที่แสดงออกทางกายกรรม วจีกรรม (กาย, วาจา) ต่อบุคคลที่สามหรือต่อสาธารณชน ความหมายของคำว่า “สารูป” คือ ความประพฤติที่สมควรเหมาะสม ดั่งงาม และถูกต้องตามพระธรรมพระวินัย ข้อบัญญัติของพระพุทธศาสนาเถรวาท แต่ครั้งปฐมสังคายนาครั้งที่ ๑ และถูกนำมาเผยแพร่ในประเทศไทยสืบมาถึงปัจจุบัน

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยต่อไปนี้

๑.๖.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ ๒ วินัยปิฎกมหาวิหังค์ ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑๖ สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๒๕ สุตตันตปิฎกขุททาทนิกาย สุตตนิบาตร

^{๓๔}พระมหาเจิม สุวโจ (สุกรรณ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เดชธมโม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

^{๓๖}ใจทิพย์ ภัทรวิเชียร, “การศึกษากฎหมายที่มีผลกระทบต่อพระสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

ในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๕ ในวินัยปิฎกมหาวรรคได้พูดคำว่า สมณสารูปป์ แปลว่า เหมาะแก่สมณะ

- ๑.๖.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เอกสารสิ่งพิมพ์เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้
- ๑.๖.๓ ศึกษาและอภิปรายผลข้อมูลที่รวบรวมจากชั้นปฐมภูมิ และชั้นทุติยภูมิ
- ๑.๖.๔ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ นำเสนอเชิงพรรณนา

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑ ทำให้ทราบสารูปในคัมภีร์ทางพุทธศาสนา
- ๑.๗.๒ ทำให้ทราบสารูปของพระสงฆ์ไทย
- ๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้วิกฤติด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ในสังคมไทยปัจจุบัน

บทที่ ๒

สารูปที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาเรื่อง “สารูป” ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอภิธานจารย์ที่มาในพระปาติโมกข์ก็มี ไม่ได้มาในพระปาติโมกข์ก็มี อันเป็นพื้นฐานในการศึกษา โดยแบ่งประเด็นศึกษาออกเป็น ๕ ประเด็นได้แก่

- ๒.๑ ความหมายของสารูป
  - ๒.๒ ความสำคัญของสารูป
  - ๒.๓ ประเภทของสารูป
  - ๒.๔ สารูปที่ปรากฏในพระพุทธเจ้า และพระอริยสาวกสมัยพุทธกาล
  - ๒.๕ บทสรุป
- ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ความหมายของสารูป

คำว่า สารูป เป็นคำศัพท์ในภาษาไทย ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ แสดงว่าเป็นคำคุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์ แปลว่า เหมาะสมควร เช่น สมณสารูป^๑ ว่า สมควรแก่สมณะ^๑ คำนี้มาจากคำ ภาษาบาลีว่า สารูป และจากคำภาษาสันสกฤตว่า สารูป

ในพจนานุกรม บาลีไทย อังกฤษ สันสกฤต ได้แสดงว่า สารูปโป มีรูปเสมอ, ธรรมเนียมที่ควรประพฤติ Saruppo (adj.) fit, proper, in conformity with; (m) proper behavior. Skt. Sarupys.^๒

เมื่อค้นคว้าจากคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา จะพบคำว่า สารูป ทั้ง จากในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ปกรณ์วิเสส ดังนี้

๒.๑.๑ สารูป ในพระไตรปิฎก

ก) วินัยปิฎก

สารูป ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๒ ในวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ว่า สารูปปา โดยมีศัพท์ที่มาคู่กัน คือ ฉพพิสติ สารูปปา^๓ แปลว่า สารูป ๒๖ ลิกขาบท^๔ มีข้อสังเกตบางประการว่า ประโยคนี้ไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

---

^๑ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด), หน้า ๑๒๒๔.

^๒กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ, พจนานุกรม บาลีไทย อังกฤษ สันสกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗,) หน้า ๘๒๕.

^๓วิ.มหา. (บาลี) ๒/(๘๐๐).

^๔วิ.มหา. (ไทย) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒/(๘๐๐)/๘๘.

ในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๕ ในวินัยปิฎก มหาวรรค ได้พบคำว่า สมณสารูป^๕ แปลว่า เหมาะแก่สมณะ^๖

ข) สุตตันตปิฎก

สารูป ในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๑๖ ใน สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค อยู่ในคำว่า สารูป โดยเป็นส่วนหนึ่งของคำว่า “ชรามรณนิโรธสารูปคามินี” ซึ่งมีรูปประโยคว่า “ชรามรณนิโรธสารูปคามินี ปฏิปทา”^๗ แปลว่า ปฏิปทาอันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ^๘

ในพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ เล่มที่ ๒๕: ในสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต พบคำว่า สารูป ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง คำว่า สารูปมุตตโน^๙ แปลว่า ข้อปฏิบัติที่เหมาะสมแก่ตน^{๑๐}

๒.๑.๒ สารูป ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสส

คัมภีร์ปกรณ์วิเสส ชื่อว่า วิสุทฺธิมรรค เป็นคัมภีร์ที่อธิบายความ จากพระไตรปิฎก โดยประมวลการปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนถึงบรรลุมรรคผล ปรณาโดย พระพุทธโฆษาจารย์ ชาวอินเดีย ที่มีอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๐^{๑๑} ได้ปรากฏคำว่า สารูป ที่ใช้ร่วมกับคำว่า สมณ ๓ แห่ง ดังนี้

ก) สมณสารูปปริกขารตา^{๑๒} แปลว่า (อาณิสสของการถือ รุดงค์ข้อครองผ้าบังสุกุลเป็นวัตร มี ๑๒ ข้อ ข้อ ๗ ได้แก่) มี บริหารเป็นสมณสารูป^{๑๓}

ข) สมณสารูปเปนสุรุตต สุปริสุทฺธวณณ^{๑๔} แปลว่า (จีวร)ย่อม อย่างดี สีส้มดจาด ตามสมณสารูป^{๑๕}

ค) สมณสารูปเปนสุปกโก สุปริสุทฺธวณณ^{๑๖} แปลว่า (บาตร) ระบายอย่างดี มีผิวหมดจด ตามสมณสารูป^{๑๗}

๒.๑.๓. เอกสารอื่นๆ

ก) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า สารูป ว่า เหมาะ, สมควร : ธรรมเนียมควรประพฤติในเวลาเข้าบ้าน, เป็น หมวดที่ ๑ แห่งเสขียวัตถ มี ๒๖ ลักขาบท^{๑๘}

^๕วิ.ม. (บาลี) ฉบับสยามรัฐ ๕/๑๔๙/๒๐๓

^๖วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔๔/๒๑๔.

^๗ส.ส. (บาลี) ๑๖/๒๕๖/๑๓๑.

^๘ส.ส. (ไทย) ๑๖/๖๖/๑๓๐.

^๙ขุ.สุ.(บาลี) ๒๔/๓๓๑/๓๙๗.

^{๑๐}ขุ.สุ.(ไทย) ๒๕/๓๗๑/๔๘๖.

^{๑๑}วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, พระพุทธโฆสะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :<https://th.wikipedia.org/wiki/พระพุทฺธโฆสะ> [๑๖ มี.ค. ๒๕๖๑].

^{๑๒}วิสุทฺธิ. (บาลี)๑/๗๙.

^{๑๓}วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑ ตอน ๑/๑๓๔

^{๑๔}วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๓๗.

^{๑๕}วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑ ตอน ๑/๑๓๔.

^{๑๖}วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๓๗.

^{๑๗}วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑ ตอน ๒/๕๗.

ข) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของคำว่า สารูป ว่า “สารูป แปลว่า เหมาะ, เหมาะสม, สมควร คือ เรียบร้อย ดั่งงาม ใช้ได้ ไม่ผิด สารูป เป็นหมวดหนึ่งของสิกขาบทว่าด้วยเสขียวัตถ์ เป็นหมวด ที่ว่าด้วยเรื่องมารยาทในการนุ่งห่ม มารยาทในการเข้าไปในหมู่บ้าน มารยาทในการเดินและการนั่งในบ้าน คือนุ่งห่มให้ เรียบร้อยเป็นปริณทล ในขณะที่เดินเข้าหมู่บ้าน ในขณะที่อยู่และนั่งในเรือนของชาวบ้านให้ปกปิดกาย ด้วยดี ระวังมือเท้าด้วยดี ไม่เวกผ้า ไม่หัวเราะ ไม่พูดเสียงดัง ไม่โคลงกาย ไม่ไกวแขน ไม่สั่นศีรษะ ไม่เท้าแขน ไม่ใช้ผ้าคลุมศีรษะ ไม่เดิน กระโห่ยง ไม่นั่งรัดเข่า

สารูป จัดเป็นมารยาทที่สมควรสำหรับพระสงฆ์ผู้เป็นสมณะ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสมณสารูป^{๑๙}

ค) สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้ให้ความหมายของคำว่า สมณ สารูป ไว้ในบทวิทยุรายการ “รู้รักภาษาไทย” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ดังนี้

“สมณสารูป ประกอบด้วยคำว่า สมณะ กับ สารูป สมณะ หมายถึง ผู้สงบกาย วาจาใจ หรือผู้สงบกิเลสแล้ว ในที่นี้หมายถึง ภิกษุใน พระพุทธศาสนา สารูป หมายถึง เหมาะ หรือควร ตรงกับ คำบาลีว่า สารูป (อ่านว่า สา-รูป-ปะ) สมณสารูป หมายถึง ความประพฤติอัน สมควรของสมณะ เริ่มตั้งแต่การสำรวมในการนุ่งห่มเมื่อต้องออกจากวัด ระวังอิริยาบถ ไม่คะนอง ไม่มีกิริยาร้าย เป็นต้น ภิกษุผู้มีสมณสารูปจะทำให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น เช่น ภิกษุเมื่อออกจากวัดไปบ้านควร นุ่งห่มให้สมควรแก่สมณสารูปโดยห่มคลุมปิดไหล่ทั้ง ๒ ข้าง สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดอ่างทอง ค้นคว้า ทำกายบริหารที่ไม่ขัดต่อสมณสารูป เพื่อลดการอาหารของภิกษุสามเณร การเทศน์แบบบุพญาวิสัยนา ภิกษุจะ คำนึงถึงสมณสารูปเสมอ กล่าวคือไม่ตลกคะนอง ไม่ออกท่าทางจนเกิน สมควร”^{๒๐}

๒.๑.๔ สารูป

สารูป เป็นคำภาษาไทย ที่มาจากคำภาษาบาลีว่า สารูป แปลว่า เหมาะ หรือ สมควร โดยทั่วไปหมายถึงมารยาทของพระสงฆ์ ในการเข้าสู่สถานที่ สาธารณะในเรื่องการแต่งกาย การวางตัวให้เหมาะสม เพื่อเป็นการสร้างความ ศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น นิยมใช้คำว่า สมณสารูป เพื่อแสดง เจาะจงไปที่ มารยาทของพระภิกษุ

ดังนั้น ความหมายของคำว่า “สารูป” ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้เบื้องต้นมีเนื้อความสอดคล้องกัน พอจะสรุปได้ว่า ตามความหมายแล้ว หมายถึง เหมาะสมควร ธรรมเนียมควรประพฤติในเวลาเข้าบ้าน เป็นหมวดที่ ๑ แห่งเสขียวัตถ์ ที่มี ๒๖ สิกขาบท การปฏิบัติกาย และวาจาให้ถูกต้องดั่งงามไม่ผิดระเบียบวินัย เป็นการรักษาปรกติตาม

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓๗.

^{๑๙} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนาชุดคำวัด, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิงเพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๗๒.

^{๒๐} สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, สมณสารูป (๒๗ มกราคม ๒๕๕๗), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.royin.go.th/?knowledges-สมณสารูป-๒๓-มกราคม-๒๕๕๗>, [๑๖ มี.ค. ๒๕๖๑].

ระเบียบวินัย หรือข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว และเป็นข้อปฏิบัติให้นำไปสู่แนวทางหรือข้อปฏิบัติ เข้าถึงธรรมและบรรลุนิพพานได้ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒ ความสำคัญของสารูป

ทุกศาสนาย่อมมีข้อห้าม ข้อพึงงดเว้น สิ่งที่ไม่ให้ประพฤติปฏิบัติด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่อาจเรียงข้อห้ามนั้นๆ แตกต่างกันไป เช่น ศาสนาพุทธเรียกว่า “ศีล” เป็นต้น แม้จะเรียกชื่อต่างกัน แต่โดยความหมายสาระและข้อปฏิบัติก็คือ “ศีล” ของแต่ละศาสนานั้นเอง อาจกล่าวได้ว่าทุกศาสนาจะต้องมีศีลเป็นเอกลักษณ์ เป็นหลักปฏิบัติของศาสนานั้นๆ หากศาสนาใดไม่มีศีลเป็นหลักไม่มีข้อห้าม เป็นของตนเอง คงจะไม่เป็นศาสนาได้ เพราะองค์ประกอบของศาสนา คือ “ศีล” แม้แต่บางลัทธิไม่ได้เป็นศาสนาเขาก็มีข้อห้ามหรือกฎกติกา และกฎบัญญัติห้ามเป็นของตนเอง ดังนั้นทุกศาสนาจะต้องมีศีลด้วยกันทั้งนั้น

๒.๒.๑ สมุฏฐาน

สมุฏฐานคือทางเกิดอาบัติโดยตรง มี ๔ ทาง คือ ๑) ทางกาย เช่น ปาจิตตีย์ เพราะดื่ม น้ำเมา ๒) ทางวาจา เช่น ปาจิตตีย์ เพราะสอนธรรมแก่อนุสัมบัน ให้อวดพร้อมกัน ๓) ทางกายกับจิต เช่น ปาราชิก เพราะทำโจรกรรมเอง ๔) ทางวาจากับจิต เช่น ปาราชิก เพราะสั่งให้ทำโจรกรรม

ครุกาบัติ-ลหุกาบัติครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก แบ่งเป็น ๒ พวก คือ ๑)หนักแก้ไม่ได้ คือ ปาราชิก เรียก อเตกัจฉา๒)หนักแก้ได้ คือ สังฆาติเสส เรียก สเทกัจฉาลหุกาบัติ คือ อาบัติเบา คือ ฤกษ์จัจฉัย ถึงทุพภาสิต

สจิตตกะ-อจิตตกะอาบัติทั้งหมดนั้น แบ่งเอาเจตนาเป็นที่ตั้ง แบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ ๑) สจิตตกะ เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานที่มีเจตนา๒) อจิตตกะ เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานที่ไม่มีเจตนา ทางกำหนดรู้ อาบัติที่เป็นสจิตตกะ หรือ อจิตตกะ นั้น อยู่ที่รูปความและโวหาร (คำพูด) ในสิกขาบทนั้นๆ นั้นเอง ตัวอย่างรูปความ เช่น

ก. เป็นปาจิตตียะ เพราะกล่าวเสียดแทง เป็นสจิตตกะ

ข. เป็นปาจิตตียะ เพราะดื่มน้ำเมา เป็นอจิตตกะ

ตัวอย่างโวหาร เช่น

ก. ๑) ภิกษุใด แกล้งก่อความรำคาญให้เกิดแก่ภิกษุอื่นด้วยคิดว่า ด้วยอุบายนี้ความไม่ ผาสุกจักมีแก่เธอแม้เพียงครู่หนึ่งต้องปาจิตตีย์ ๒) ภิกษุใด แกล้งฆ่าสัตว์ดิรัจฉาน ต้องปาจิตตีย์ ๓) ภิกษุ รู้อยู่ว่า น้ำมีตัวสัตว์บริโภคน้ำนั้น ต้องปาจิตตีย์ (คำว่า “แกล้ง” หรือ “รู้” นี้แสดงว่าเป็น สจิตตกะ

ข. สิกขาบทใดไม่มีรูปความและโวหาร เช่นนั้น สิกขาบทนั้นเป็นอจิตตกะ เหมือนชื่อว่า ภิกษุชนผู้หญิงเดินทางด้วยกันแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์

โลกวัชชะ-ปณณัตติวัชชะหนึ่ง อาบัตินั้นเป็นโทษเสียหายได้อีก ๒ ทาง คือ ๑) โลกวัชชะ เป็นโทษทางโลก เช่น การฆ่ากัน ทูตตี ขโมย ๒) ปณณัตติวัชชะ เป็นโทษทางพระบัญญัติ เช่น ชุดดิน ฉันทอาหารในเวลาวิกาล

อาการที่ต้องอาบัติ ๖ อย่าง

- ๑) ต้องด้วยไม่ละอาย (แล้วขึ้นทำ)
- ๒) ต้องด้วยไม่รู้ (แล้วขึ้นทำ)
- ๓) ต้องด้วยสงสัย (แล้วขึ้นทำ)
- ๔) ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร (แล้วขึ้นทำ)
- ๕) ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร (แล้วขึ้นทำ)
- ๖) ต้องด้วยลืมนสติ (แล้วขึ้นทำ)

อาบัติสงฆ์พระวินัยพระวินัยนั้น ภิกษุรักษาโดยถูกต้องตามย่อมนิสงส์ (ผลดี) คือ ความไม่ต้องเดือดเนื้อร้อนใจ เรียกว่า “วิปฏิสาร” ย่อมได้ความเข้มแข็งเบิกบานเพราะรู้สึกว่าการประพฤติดีงาม ไม่ต้องถูกจับกุมลงโทษหรือตีเตียน มิแต่จะได้รับการสรรเสริญ จะเข้าหมู่ภิกษุผู้ทรงศีลก็องอาจไม่สะทกสะท้าน ฝ่ายภิกษุประพฤติไม่ถูกต้องตามย่อมนิสงส์ ย่อมได้ผลตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว

ผลที่มุ่งหมายแห่งพระวินัย๘ อย่าง

- ๑) เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนเหี้ยมโหด เช่น ห้ามฆ่ามนุษย์.
- ๒) เพื่อป้องกันความลวงโลกเลี้ยวซีก เช่น ห้ามอวดอุตริ.
- ๓) เพื่อป้องกันความดุร้าย เช่น ห้ามฆ่ากันตีกัน.
- ๔) เพื่อป้องกันความประพฤติเลวทราม เช่น ห้ามพูดปด.
- ๕) เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหาย เช่น ห้ามแอบฟังความ.
- ๖) เพื่อป้องกันความเล่นชุกชก เช่น ห้ามไม่ให้เล่นจี้กัน.
- ๗) ทรงบัญญัติตามความนิยมของคนครั้งนั้น เช่น ห้ามมิให้ขุดดิน.
- ๘) ทรงบัญญัติโดยเป็นธรรมเนียมของภิกษุ เช่น ห้ามฉันอาหารในวิกาล.

สิกขาบทพระบัญญัติมาตราหนึ่ง ๆ เป็นสิกขาบทอันหนึ่ง ๆ สิกขาบทมา ในพระปาติโมกข์ ต้องรักษาไว้เป็นหลักมีจำนวนจำกัด คือ ๒๒๗ ข้อ

สิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ พึงรักษาปฏิบัติตามความสามารถ มีจำนวนมาก หากภิกษุทำย่อหย่อนขาดตกบกพร่องไปมากก็เสียธรรมเนียม หากรักษาได้มาก ก็จะส่งเสริมให้น้ำใจเคารพนับถือยิ่งขึ้น

สิกขาบทในพระปาติโมกข์เดิมมี ๑๕๐ ต่อมาเพิ่มอนียต ๒ เสดยวัตร ๗๕ รวมเป็น ๒๒๗ ผู้ละเมิดสิกขาบทในพระปาติโมกข์ย่อมต้องโทษโดยตรง ๔ คือ ๑) ปาราชิก ๒) สังฆาทิเสส ๓) ปาจิตตีย์ ๔) ปาฏิเทสนียะโดยอ้อมอีก ๓ คือ ๑) ฤทธัจจย ๒) ทุกกฏ ๓) พุพพาสิต

๒.๒.๒ ศาสนาพุทธโดยองค์สมเด็จพระบรมศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ศาสนาพุทธโดยองค์สมเด็จพระบรมศาสดาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นพระศาสดาองค์แรกที่ทรงประกาศ “ศีล” คือ ข้อห้าม ข้องดเว้น ให้ชาวชมพูทวีปครั้งพุทธกาลได้ทราบทั่วกันในขณะลัทธิ เจ้าสำนักต่างๆ ที่มีมากมายในครั้งนั้นยังไม่มีปรากฏ ไม่มีข้อห้ามอะไรชัดเจน ใครจะทำอะไรปฏิบัติอะไรก็ได้ ตามใจชอบ นักบวชในระยะนั้นอาจเก็บผลไม้กินเอง ประกอบอาหารกินเอง อาจฉันอาหารวันละหลายครั้ง อาจยังรับเงินรับทอง ยังแสวงหาลาภด้วยกิริยาอาการไม่ดีไม่งามต่างๆ ครั้นเมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ทรงประกาศแบบสายฟ้าฟาดเปรี้ยงลงไปเลยว่า

“ต่อไปนี้พระภิกษุชาวพุทธ จะต้องยังชีพด้วยการบิณฑบาต ฉันทอาหารเพียงมือเดียว ไม่รับเงินเกินห้า มาสก ไม่นอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม ไม่ทำร้ายทำลายสัตว์” เมื่อพระองค์ทรงประกาศหลักปฏิบัติ แนวทาง หรือศีลให้พุทธบริษัท ๔ คือ พระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาพระองค์ก็ทรงสั่งสอนให้ชาว พุทธยึดมั่นรักษาศีลเอาไว้ให้ดี ให้เป็นแบบฉบับเฉพาะของชาวพุทธ ใครที่จะเดินตามพระองค์จะต้องมี ศีล รักษาศีล สมาทานศีล ตามฐานะของตน เช่น อุบาสก อุบาสิกา จะต้องรักษาปฏิบัติศีล ๕ เป็นต้น ให้ทุกคนถือเอาศีลเป็นแนวทางเป็นปทัฏฐานในการดำเนินชีวิต “ศีล” ฟังรู้ได้เพราะอยู่ร่วมกัน”^{๒๑} และ ต่อไปก็เพื่อตนเองคือการเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เป็นต้นว่า “สีเลนสุขติงยันติ ศีลนำสุขมาให้ สีเลนโภค สัมปทา ศีลนำโภครทรัพย์มาให้ สีเลนนิพพุติงยันติ ศีลนำไปถึงพระนิพพาน สีลังวิโสท-เย ศีลเป็นสิ่งอัน ประเสริฐแท้”

ความในจกัถวัตตสูตร^{๒๒} และอัคคัญญสูตร^{๒๓} พบว่า พระสูตรทั้งสองนี้ได้กล่าวถึงกำเนิด ของสังคมนมนุษย์ เมื่อเริ่มแรกที่เดิยวมมนุษย์อยู่ด้วยกันอย่างปรกติสุข ในครั้งพุทธกาลนั้นมีลัทธิต่างๆ มากมาย ต่างก็อวดตนเอง ต่างก็แย่งชิงกันเป็นใหญ่ เป็นเจ้าสำนัก เป็นเจ้าลัทธิ แต่ครั้งพระองค์ไป ประกาศหลักของศีลให้คนปฏิบัติ คือ “เว้นตามหลักปฏิบัติของศีล” และดำเนินชีวิตตามหลักปฏิบัติ ของศีลของพระองค์นั้น ผู้คนต่างก็มีความสุข มีความสงบ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีโภคทรัพย์มากขึ้น ทำให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ลัทธิพราหมณ์ที่โด่งดังอยู่ขณะนั้นเกิดอิจฉาหาทาง ทำลายพระองค์หลายวิธี แต่ก็ไม่สำเร็จ แทนที่คนจะหันไปสนใจพราหมณ์กลับหันมารักษาศีล ปฏิบัติ ธรรมตามแนวของพระองค์มากขึ้น จนลัทธิพราหมณ์ที่ยิ่งใหญ่ก่อนครั้งพุทธกาลถึงกาลล่มสลายในกาล ต่อมาพระองค์ทรงประกาศย้ายยืนยันถึงความสำคัญของศีล ทรงตักเตือนให้ชาวพุทธเอาศีลเป็นหลัก สำคัญในการดำเนินชีวิต แม้ก่อนพระพุทธองค์จะทรงปรินิพพานก็มอบศีลให้เป็นเหมือนมรดกเหมือน พินัยกรรมแก่ชาวพุทธ พระในศาสนาพุทธ เหล่าพุทธสาวกจะให้อยู่กันด้วยศีล ปกครองกันด้วยศีล ศีล เป็นบรรทัดฐานในการอยู่ด้วยกัน ศีลนี้แหละจะทำให้สังคมมีความสุข สงบร่มเย็น และในกาลต่อมา จวบจนปัจจุบัน เหตุการณ์ก็เป็นดังปัจฉิมโอวาทจริงๆ ว่าสังคมชาวพุทธอยู่กันอย่างปรกติสุขจน ปัจจุบันก็เพราะคนมีศีลตามถณานฐานะของตนๆ นั้นเอง

สรุปได้ว่าสารูปและศีลมีความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา และใจให้เรียบร้อย สงบ ร่มเย็น และเป็นสุข ชัดเกลาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีผลต่อกิจกรรม พิธีกรรม พฤติกรรม ศีลจะ ทำให้คนเป็นมนุษย์ ศีลจะทำให้มนุษย์เป็นพระสงฆ์ และสูงขึ้นไปอีกโดยเริ่มที่ “ศีล สมาธิ ภาวนา” จน เกิดเป็น “ปัญญา” นำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงขั้นสูงของอริยมรรคอริยผลก็โดยการปฏิบัติที่เริ่มจาก “ศีล” เป็นอันดับแรก ดังนั้นคนจะเป็นมนุษย์ได้ก็เพราะศีล มนุษย์จะเป็นเทวดาและพรหมได้ก็เพราะ ศีล จะสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลได้ก็ด้วยศีลธรรม ในบรรดาศีล ๒๒๗ ข้อ เสดยวัตรของพระภิกษุเป็น วัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาเป็นธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือพึงฝึกปฏิบัติ ได้แก่ สารูป ๒๖ ลิกขาบท ในเสขิยะวัตร คือ ข้อปฏิบัติที่เหมาะสม ที่ควรของสมณะ

^{๒๑} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๑/๑๗๗.

^{๒๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓/๕๐.

^{๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๕๐/๗๑.

๒.๓ ประเภทของสารูปในเสขียวัตถ

สารูปเป็นข้อวัตรปฏิบัติที่ภิกษุต้องศึกษาเป็นธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกพึงฝึกปฏิบัติมี ๗๕ สิกขาบท เรียกว่า “เสขียวัตถ” แบ่งออกเป็นหมวด หรือประเภทได้ ๔ ประเภท คือสารูป ๒๖ สิกขาบท ๑, โภชนปฏิบัติ ๓๐ สิกขาบท ๑, เทศนาปฏิบัติ ๑๖ สิกขาบท ๑, ปกิณกะ ๓ สิกขาบท ๑ ดังนี้

๒.๓.๑ สารูป ๒๖ สิกขาบท

หมวด สารูป มี ๒๖ สิกขาบท ว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควรประพฤติในเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่การนุ่งห่ม การสำรวม ระวังอิริยาบถ การพูดคุย ให้อยู่ในอาคารที่เหมาะสม

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้น พระฉัพพัคคีย์นุ่งผ้าเลื่อยหน้าบ้าง เลื่อยหลังบ้าง ชาวบ้านพากันเพ่งโทษ ตีเตียน โทษะนาว่า โฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตร จึงได้นุ่งผ้าเลื่อยหน้าบ้าง เลื่อยหลังบ้าง เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคมลแล้ว ภิกษุทั้งหลายได้ยินชาวบ้านเหล่านั้นพากันเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อยต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนา โฉน พระฉัพพัคคีย์จึงนุ่งผ้าเลื่อยหน้าบ้าง เลื่อยหลังบ้างแล้ว และกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมิกถาเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น เพราะตอนแรกเกิดนั้น และรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ทรงสอบถาม พระฉัพพัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข่าว่า พวกเธอนุ่งผ้าเลื่อยหน้าบ้าง เลื่อยหลังบ้าง จริงหรือ ?” พระฉัพพัคคีย์ทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงตีเตียนและบัญญัติสิกขาบท

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตีเตียนว่า โมฆบุรุษทั้งหลาย โฉนพวกเธอจึงได้นุ่งผ้าเลื่อยหน้าบ้าง เลื่อยหลังบ้างแล้ว การกระทำของพวกเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว... ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ ว่าดังนี้

สิกขาบทที่ ๑ (พระวินัยข้อที่ ๑๔๖) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรา จะนุ่งเป็นปริมณฑล^{๒๔}

อาบัติ^{๒๕} ภิกษุนุ่งปิดมณฑลสะคือ มณฑลเข้า ชื่อว่า นุ่งเป็นปริมณฑลภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อนุ่งผ้าเลื่อยหน้าหรือเลื่อยหลัง ต้องทุกกฏ

อนาบัติ^{๒๖} ไม่แก้ง ๑ ไม่มีสติ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑ วิกลจริต ๑ อาทิกัมมิ กะ ๑

สิกขาบทที่ ๒ (พระวินัยข้อที่ ๑๔๗) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักห่มเป็นปริมณฑล

อาบัติอันภิกษุห่มทำมุมทั้งสองให้เสมอกัน ชื่อว่า ห่มเป็นปริมณฑลภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อห่มผ้าเลื่อยหน้า เลื่อยหลัง ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติไม่แก้ง ๑ ไม่มีสติ (ผลอ) ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

^{๒๔} วิ.มหา.(ไทย) ๒/๕๗๖/๖๙๐.

^{๒๕} อาบัติ หมายถึง การต้อง การล่วงละเมิด โทษที่เกิดแต่การละเมิดสิกขาบท.

^{๒๖} อนาบัติ หมายถึง ไม่เป็นอาบัติซึ่งได้แก่ไม่มีโทษที่แสดงจากการละเมิดสิกขาบท.

สมณฑปาสาทิกาอรรถกถา

๑) บทว่า ปริมณฑลํ แปลว่า เป็นมณฑลโดยรอบ, ภิกษุณฺงํปิดเหนือมณฑลสะดือได้มณฑลเข้า ให้ผ้านุ่งห้อยลงภายใต้มณฑลเข้าตั้งแต่กระดูกเชิงไปประมาณ ๘ นิ้ว ท่านปรับเอาเป็นทุกกฎแก่ภิกษุณฺงํให้ห้อยล้าลงมากกว่านั้นในมหาปัจจริกกล่าวว่ สำหรับภิกษุณฺงํจะปกปิดภายใต้มณฑลเข้าประมาณ ๔ องคุลีแต่ผ้านุ่งของภิกษุอย่างนี้ได้ประมาณ จึงควร ผ้านุ่งมีประมาณยาว ๕ ศอกกำ กว้าง ๒ ศอกคืบ หากไม่ได้ผ้าเช่นนี้ แม้ผ้านุ่งขนาดกว้าง ๒ ศอก ก็ควร เพื่อจะปิดมณฑลเข้าได้ โดยปิดมณฑลสะดือด้วยจีวรแม้ภิกษุณฺงํ เช่นพระฉัพพัคคีย์นุ่งอย่างคฤหัสถ์ เช่นนุ่งมีชายดุงวงข้าง ดุงหางปลา นุ่งผ้าไว้ ๔ มุมแฉก นุ่งผ้ามีกลีบตั้งร้อย ก็ต้องทุกกฎเหมือนกัน ภิกษุไม่รัฐธรรมนูญนุ่งก็ไม่พ้นอาบัติ อันที่จริงภิกษุควรเรียนธรรมเนียมการนุ่งให้ดี การไม่เรียนเอาธรรมเนียมการนุ่งนั้นนั่นเองจัดเป็นความไม่เอื้อเพื่อ ส่วนภิกษุใดเรียนธรรมเนียมการนุ่งแล้วก็ยังไม่รู้จักว่า ผ้านุ่งเลื้อยลงเป็นเช่นไรไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้น ในกรณที่ว่า ภิกษุผู้มีแข้งลึบก็ดี มีปิ่นเนื้อปลีแข้งใหญ่ก็ดี จักนุ่งให้เลื้อยลงจากมณฑลเข้าเกินกว่า ๘ องคุลี เพื่อต้องการให้เหมาะสม ก็ควรภิกษุผู้มีแผลเป็นที่แข้งหรือที่เท้าจะนุ่งให้เลื้อยขึ้นหรือลง ก็ควรอยู่เนื้อร้ายก็ดี พวกโจรก็ดี ไสติดตามมา ผ้าจะเลื้อยขึ้น-ลง ไม่เป็นอาบัติภิกษุพึงหมกมัดลูกดุมแล้ว เอาชายอนูวาททั้ง ๒ ข้าง ปิดคอจัดมุมทั้ง ๒ แห่งจีวรให้เสมอกัน ม้วนเข้ามาปิดจนถึงข้อมือแล้วจึงไปในละแวกบ้าน

๒) สิกขาบทที่ ๑-๒ นี้มีสมุฏฐานดุจปฐมปาราชิกเป็นกิริยา เป็นสจิตตกะ โลกวัชชะ ภายกรรม อกุศลจิต พระปุสสเทวเถระกล่าวว่ เป็นสจิตตกะปณฺณตติวัชชะ ฝ่ายพระอุปติสสะกล่าวว่ เป็นโลกวัชชะ อกุศลจิต เพราะความไม่เอื้อเพื่อ^{๒๓}

สิกขาบทที่ ๓ (พระวินัยข้อที่ ๑๔๘)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรา จะปกปิดกายดีไปในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุพึงปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อเดินเปิดกายไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฎ

อนาบัติไม่แก่ล้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๔ (พระวินัยข้อที่ ๑๔๙)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรา จะปกปิดกายดี นุ่งในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุพึงปิดกายด้วยดี นุ่งในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ นุ่งเปิดกายในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฎ

อนาบัติไม่แก่ล้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ อยู่ในที่พัก ๑ มีอันตราย ๑

สมณฑปาสาทิกาอรรถกถาภิกษุณฺงํนุ่งหมกปกปิดกายดังนี้ คือ เปิดศีรษะตั้งแต่หลุมคอ เปิดมือทั้ง ๒ ข้างตั้งแต่ข้อมือ เปิดหน้าแข้งทั้ง ๒ ข้าง ตั้งแต่เนื้อปลีแข้ง ภิกษุผู้เข้าไปเพื่อต้องการพักอยู่ถึงจะนุ่งเปิดกายในกลางวันหรือกลางคืน ก็ไม่เป็นอาบัติ^{๒๔}

^{๒๓}วินย.อ. (ไทย) ๒/๙๔๙-๙๕๐.

^{๒๔}วินย.อ. (ไทย) ๒/๙๕๒.

สิกขาบทที่ ๕ (พระวินัยข้อที่ ๑๕๐)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดีไปในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุพึงสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ คณนงมือก็ดี คณนงเท้าก็ดี ไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติไม่แก่สัง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๖(พระวินัยข้อที่ ๑๕๑)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะสำรวมดี นิ่งในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุสำรวมดีนึ่งในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ คณนงมือก็ดี คณนงเท้าก็ดี นึ่งในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติไม่แก่สัง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๗ (พระวินัยข้อที่ ๑๕๒)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะมีตาทอดลงไปในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุพืงมีนัยน์ตาทอดลง เดินไปในละแวกบ้าน พึงแลประมาณชั่วแอกหนึ่ง ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อไปในละแวกบ้าน พลงแลดูในที่นั้นๆ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติไม่แก่สัง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๘(พระวินัยข้อที่ ๑๕๓)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลงนึ่งในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุพืงมีนัยน์ตาทอดลง นึ่งในละแวกบ้าน พึงแลดูชั่วแอกหนึ่ง ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อนึ่งในละแวกบ้าน พลงแลดูในที่นั้นๆ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติไม่แก่สัง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สมนตปาสาทิกาอรรถกถาม้าอาชาไนยตัวฝึกหัดแล้ว อันเขาเทียมไว้ที่แอก ย่อมมองดูชั่วแอก คือ แลดูภาคพื้นไปข้างหน้าประมาณ ๔ ศอก ภิกษุก็พึงเดินแลดูชั่วระยะประมาณเท่านี้ ภิกษุใดเดินแลดูทิศภาค ปราสาท เรือนยอด หรือถนนนั้นๆไปพลง ภิกษุนั้นต้องอาบัติทุกกฏ จะหยุดยืนในที่แห่งหนึ่งตรวจดูว่าไม่มีอันตรายจาก ช้าง ม้า เป็นต้น ควรอยู่ แม้ภิกษุ ผู้จะนึ่งก็ควรนึ่งมีจักษุทอดลงเหมือนกัน

สิกขาบทที่ ๙(พระวินัยข้อที่ ๑๕๔)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไปในละแวกบ้านด้วยทั้งเวกผ้า

อาบัติภิกษุไม่พืงเวกผ้าไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ เวกผ้าขึ้นข้างเดียวก็ดีทั้งสองข้างก็ดี ไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติไม่แก่สัง ๑ เผลอ ๑ อาพาธ ๑ อยู่ในที่พัก ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๑๐(พระวินัยข้อที่ ๑๕๕)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นึ่งในละแวกบ้าน ด้วยทั้งเวกผ้า

อาบัติภิกษุไม่พืงเวกผ้า นึ่งในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ เวกผ้าขึ้นข้างเดียวก็ดีทั้งสองข้างก็ดี นึ่งในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติไม่แก่สัง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ มีอันตราย ๑

สมณฑปาสาทิกาอรรถกถาอันภิกษุอย่าพึงเดินมีจีวรเวกขึ้นข้างเดียว หรือสองข้าง ไปตั้งแต่ไปในเสาเชื่อน (ภายในธรณีประตู) ในเวลานั้นแล้ว เมื่อนำมกรกออก อย่าเวกจีวรขึ้นก่อนแล้วจึงนำออก^{๒๙}

สิกขาบทที่ ๑๑ (พระวินัยข้อที่ ๑๕๖) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุทำความศึกษาว่า เราจะไม่ไปในละแวกบ้าน ด้วยทั้งความหวัหระลั่น

อาบัติภิกษุไม่พึงหวัหระไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อต้องอาบัติทุกกฏ
อนาบัติไม่แก่ล้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ ทำอาการเพียงยิ้มแย้มในเมื่อมีเรื่องที่น่า
ขัน ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๑๒ (พระวินัยข้อที่ ๑๕๗) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักมีเสียงน้อย ไปในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุไม่พึงนั่งหวัหระในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ
อนาบัติไม่แก่ล้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ ทำอาการเพียงยิ้มแย้มในเมื่อมีเรื่องขัน
๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๑๓ (พระวินัยข้อที่ ๑๕๘) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักมีเสียงน้อย ไปในละแวกบ้าน

อาบัติภิกษุพึงมีเสียงเบาเดินไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อต้องอาบัติทุก
กฏ

อนาบัติ ไม่แก่ล้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๑๔ (พระวินัยข้อที่ ๑๕๙) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักมีเสียงน้อย นั่งในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุพึงมีเสียงเบาที่นั่งในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อต้องอาบัติทุกกฏ
อนาบัติ ไม่แก่ล้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สมณฑปาสาทิกาอรรถกถา จัดว่าเป็นผู้มีเสียงน้อยโดยประมาณขนาดไหน? บรรดาพระ
เถระทั้งหลายผู้นั่งอยู่ในเรือนขนาด ๑๒ ศอกอย่างนี้ คือ พระสังฆเถระนั่งข้างต้นพระเถระรูปที่ ๒ นั่ง
ท่ามกลาง พระเถระรูปที่ ๓ นั่งข้างท้าย, พระสังฆเถระปรึกษากับพระเถระรูปที่ ๒, พระเถระรูปที่ ๒ พัง
เสียงและกำหนดถ้อยคำของพระสังฆเถระนั้นได้ ส่วนพระเถระรูปที่ ๓ ได้ยินเสียงแต่กำหนดถ้อยคำ
ไม่ได้ ด้วยขนาดเพียงเท่านี้จัดเป็นผู้มีเสียงน้อยแต่ถ้าว่าพระเถระรูปที่ ๓ กำหนดถ้อยคำได้ชื่อว่าเป็นผู้
มีเสียงดัง^{๓๐}

สิกขาบทที่ ๑๕ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๐) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักไม่เดินโยกกายไปในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงเดินโคลงกายไปในละแวกบ้าน พึงประคองกายเดินไป ภิกษุใดอาศัย
ความไม่เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ ไม่แก่ล้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

^{๒๙}วินย.อ. (ไทย) ๒/๙๕๓.

^{๓๐}วินย.อ. (ไทย) ๒/๙๕๔.

สิกขาบทที่ ๑๖ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๑) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักไม่นั่งโยกกายในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงนั่งโคลงกายในละแวกบ้าน พึ่งนั่งประคองกาย ภิกษุใดอาศัยความไม่
เอื้อเพื่อต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ ไม่แก่ลั้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๑๗ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๒) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักไม่ไกวแขนไปในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน พึ่งประคองแขน(ทำแขนให้นิ่งๆ เดินไป)

อนาบัติไม่แก่ลั้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๑๘ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๓) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักไม่ไกวแขนนิ่งในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงนั่งไกวแขนในละแวกบ้าน พึ่งนั่งประคองแขน ภิกษุใดอาศัยความไม่
เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ ไม่แก่ลั้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๑๙ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๔) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักไม่โคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงเดินโคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน พึ่งเดินประคองศีรษะไป (ตั้งศีรษะตรง
ไม่เอียงไปเอียงมา) ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ ไม่แก่ลั้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๒๐ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๕) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรา
จักไม่โคลงศีรษะนิ่งในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงโคลงศีรษะในละแวกบ้าน พึ่งนั่งประคองศีรษะ ภิกษุใดอาศัยความไม่
เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ ไม่แก่ลั้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ อยู่ในที่พัก ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๒๑ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๖) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักไม่ทำความค้ำกายไปในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงเดินค้ำกาย (ข้างเดียวก็ตาม สองข้างก็ตาม) ไปในละแวกบ้าน ภิกษุใด
อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ ไม่แก่ลั้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑

สิกขาบทที่ ๒๒ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๗) คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
เรจักไม่ทำความค้ำกายนิ่งในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงนั่งค้ำกายในละแวกบ้าน (จะข้างเดียวหรือสองข้างก็ตาม) ภิกษุใดอาศัย
ความไม่เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ ไม่แก่ลั้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ อยู่ในที่พัก ๑ มีอันตราย ๑

สมณฑปาสาทิกอารรณกถา การยกมือวางบนสะเอวทำความค้ำ ชื่อว่า ทำความค้ำ^{๓๑}
 สิกขาบทที่ ๒๓ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๘)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
 เราจักไม่คลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ
 อนุบัติ ไม่แก้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ มีอันตราย ๑
 สิกขาบทที่ ๒๔ (พระวินัยข้อที่ ๑๖๙)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
 เราจักไม่คลุมศีรษะนั่งในละแวกบ้าน

อาบัติ ภิกษุไม่พึงคลุมศีรษะนั่งในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ต้องอาบัติทุกกฏ
 อนุบัติไม่แก้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ อยู่ในที่พัก ๑ มีอันตราย ๑
 สิกขาบทที่ ๒๕ (พระวินัยข้อที่ ๑๗๐)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
 เราจักไม่ไปในละแวกบ้านด้วยทั้งความกระโหย่ง

อาบัติ ภิกษุไม่พึงมีการกระโหย่งเท้าเดินไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ
 ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุบัติไม่แก้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ อยู่ในที่พัก ๑ มีอันตราย ๑
 สิกขาบทที่ ๒๖(พระวินัยข้อที่ ๑๗๑)คำอธิบายในสิกขาบทนี้ ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า
 เราจักไม่นั่งในละแวกบ้านด้วยทั้งความรัด

อาบัติภิกษุไม่พึงมีการรัดเข้าในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ นั่งรัดเข้าด้วย
 มือก็ดี ด้วยฝ่าเท้าก็ดี (ด้วยสายโยงก็ดี) ในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ

อนุบัติไม่แก้ง ๑ เผลอ ๑ ไม่รู้ตัว ๑ อาพาธ ๑ อยู่ในที่พัก ๑ มีอันตราย ๑
 สมณฑปาสาทิกอารรณกถากิริยาที่ภิกษุยกส้นเท้าทั้ง ๒ จรดพื้นดินด้วยเพียงปลายเท้าทั้ง
 ๒ หรือเขย่งปลายเท้า ทั้ง ๒ จรดพื้นดินด้วยเพียงส้นเท้าทั้ง ๒ เดินไป พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เดิน
 กระโหย่งเท้า^{๓๒}

มารยาทในหมวดสารูป คือ มารยาทที่ติงามของพระสงฆ์ในหมวดสารูปมี ๒๖ สิกขาบท
 ในแต่ละสิกขาบทอธิบายความได้ดังนี้

(๑) สิกขาบทที่ ๑ ถึงสิกขาบทที่ ๔ และสิบขาบทที่ ๙ และ ๑๐ กล่าวถึงการนุ่งผ้าต้องนุ่ง
 ห่มให้เรียบร้อย เปิดเหนือสะดือ นุ่งห่มได้เข่าลงมา ไม่ห้อยหน้าห้อยหลัง ควรทำมุมทั้งสองข้างเสมอ
 กันและปกปิดกายให้เป็นที่เรียบร้อย เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและปกป้องความไม่งามในร่างกายมิให้
 ผู้อื่นได้พบเห็นยามที่ออกจากที่พำนักสงฆ์และเข้าไปในละแวกบ้านหรือเข้าไปในบ้านของชาวบ้าน
 และไม่ควรเดินหรือนั่งเลิกหรือยกผ้าขึ้นข้างเดียวหรือทั้งสองข้างก็ตาม ภิกษุควรใส่ใจศึกษาในทุก
 สถานที่ ทั้งในวัดและทั้งละแวกบ้าน^{๓๓}

^{๓๑}วินย.อ. (ไทย) ๒/๙๕๕.

^{๓๒}วินย.อ. (ไทย) ๒/๙๕๕.

^{๓๓}พระครูธรรมธรสมนต์ นนฺโทโก, เสขียทีปนี, หน้า ๘.

(๒) ลิกขาบทที่ ๓ ถึงลิกขาบทที่ ๒๖ กล่าวถึง การเดินไปในละแวกบ้านหรือนั่งอยู่ในบ้าน กิติ ต้องไม่กระทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ โดยขาดความยำเกรงหรือขาดความเคารพ ไม่จับต้องสิ่งต่างๆ หรือ เดินเข้าไปในสถานที่ต่างๆ โดยไม่ได้รับอนุญาต ในการเดินหรือนั่งจะต้องระมัดระวังอิริยาบถหรือกิริยา ทำทางต่างๆ ให้อยู่ในอาการสงบ ไม่สอດส่ายสายตามองไปทั่วๆ ทุกแห่งทุกหน ควรมองดูเพียงชั่วคราว เดียวเพียงเพื่อให้รู้ว่ามียันตรายใดๆ ที่จะเกิดขึ้นบ้าง ข้อบัญญัติในหมวดดังกล่าวนี้ ยังกล่าวถึงอิริยาบถ ที่สำคัญของภิกษุสงฆ์ ดังต่อไปนี้

๑) การเดิน เมื่อเข้าไปในละแวกบ้าน^{๓๔} เรือนหรือในบ้าน ภิกษุสงฆ์ต้องไม่กระทำการ อันเป็นการสร้างความไม่สงบให้แก่ประชาชน ต้องไม่เดินหัวเราะลั่น ส่งเสียงตะเบ็งหรือตะโกน เสียง ดังถ้าต้องมีการสนทนากันควรพูดเสียงเบาๆ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงลักษณะของการเดินของภิกษุสงฆ์ที่ ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้ ได้แก่

๑. ควรเดินตัวตรง ไม่โยกกายไปมา^{๓๕}
๒. ไม่เดินไกวแขนไปมา หรือเดินกริดกราย
๓. ไม่โคลงศีรษะหรือเดินคอคดคอบพับ
๔. ไม่เดินเอามือค้ำบั้นเอว
๕. ไม่เดินยกส้นเท้าทั้งสองจุดพื้นดิน ด้วยเพียงปลายเท้าทั้งสองหรือ เขย่งปลายเท้าทั้งสองจุดพื้นดินด้วยเพียงส้นเท้าทั้งสองแล้วเดินไป หรือที่เรียกว่า เดินกระโห้ง เป็นต้น

๒) การนั่ง ภิกษุสงฆ์ที่เข้าไปในบ้านเรือนจะต้องนั่งด้วยอาการสำรวมเช่นเดียวกับการเดิน ในหมวดสารูปได้กล่าวถึงลักษณะของการนั่งของภิกษุสงฆ์ ได้แก่

๑. ไม่นั่งหัวเราะเสียงดัง ถ้ามีเรื่องที่ตลกขบขัน ควรแสดงอาการเพียงยิ้มแย้มให้เห็นเพียงไรฟัน
๒. ควรพูดหรือสนทนาเสียงเบาๆ ไม่ส่งเสียงตะเบ็งหรือตะโกนดังลั่นในบ้าน
๓. ควรนั่งตัวตรงไม่โคลงศีรษะหรือโยกศีรษะไปมาหรือทำศีรษะตก
๔. ไม่นั่งไกวแขน แกว่งแขนไปมาหรือแสดงท่ากริดกราย^{๓๖}
๕. ไม่นั่งทำวแขน
๖. ไม่นั่งคลุมศีรษะ
๗. ไม่นั่งรัดเข่า ไม่ว่าจะใช้ผ้ารัดเข่าหรือใช้มือรัดเข่าก็ตาม^{๓๗}

จากข้อบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่าภิกษุสงฆ์ต้องศึกษาระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการนุ่งห่มผ้า การเดิน การนั่ง แม้การสนทนากันทุกอิริยาบถต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง มิให้เป็นที่รำคาญหรือไม่พึงพอใจแก่ผู้เลื่อมใสศรัทธา ทั้งยังเป็นการฝึกฝนกาย วาจา ของตนเอง ให้เป็นผู้ประพฤติดีเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้พบเห็นและเลื่อมใสศรัทธาได้ ซึ่งหากการกระทำดังกล่าวไม่เป็นไปตามข้อบัญญัติอาจจะถูกติเตียนจากผู้อื่นได้

^{๓๔} ละแวกบ้าน หมายถึง โคจรคาม สถานที่ที่เกี่ยวบริเวณบาท ; กงขา. ฎีกา. (บาลี) ๔๖๑.

^{๓๕} กงขา.อ. (บาลี) ๓๒๗.

^{๓๖} วชิร. ฎีกา. (บาลี) ๔๔๖.

^{๓๗} วิ.อ.(บาลี) ๒/๔๕๐.

สรุปว่า ประเภท หรือหมวดหมู่ของสารูปนั้นมีอยู่ ๑ หมวด ได้แก่ หมวดสารูป ๒๖ สิกขาบท เป็นหมวดที่ ๑ ในเสขียวัตถ ๗๕ สิกขาบท ว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควรประพฤติในเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่การนุ่งห่ม การสำรวม ระวางอิริยาบถ การพูดคุย ให้อยู่ในอาการที่เหมาะสมซึ่งจะเห็นได้ว่า สารูปทั้ง ๒๖ สิกขาบท เป็นการควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางกาย และทางวาจาให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม สมควรแก่สมณสารูป อันเป็นเหตุให้หมู่ชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระรัตนตรัยโดยเฉพาะ พระสงฆ์

๒.๔ สารูปที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล

การศึกษาสารูปที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาลเป็นส่วนที่จำเป็นและสำคัญในการที่จะนำมาเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้เกิดความสงบสุขอย่างยิ่งของชาวพุทธในยุคสมัยใหม่ และจะศึกษาต่อบุคคลใดบ้างนั้น สืบต่อจากนี้จะได้แสดงเป็นลำดับไป

๒.๔.๑ กรณีศึกษาพระพุทธเจ้า

พุทธประวัติ(อาจริยวัตร)

ประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีคติการศึกษา ๓ ทางคือ ๑. ทางตำนาน ทำให้ทราบเรื่องของพระพุทธเจ้าว่าเป็นมาอย่างไร พร้อมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ที่ควรรู้^{๓๘} ๒. ทางอภินิหาร ทำให้ทราบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระองค์ทรงกระทำสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ ผู้ที่หนักไปในทางอภินิหารก็จะได้ศรัทธาในพุทธานุภาพยิ่งขึ้น^{๓๙} และ ๓. ทางธรรมาปฏิบัติ ทำให้ทราบข้อปฏิบัติและเหตุผลที่เป็นจริงอย่างละเอียด แล้วปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง^{๔๐}

(๑) ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สมัยนั้น เมื่อคณะปัญจวัคคีย์ได้ละทิ้งพระองค์ไปแล้ว พระองค์ได้เปลี่ยนวิธีการบำเพ็ญใหม่มาเป็นการกระทำความเพียรทางจิต โดยภายหลังจากที่ได้กลับมาเสวยพระกายาหารใหม่จนร่างกายเป็นปกติดีแล้ว ในวันสุดท้ายทรงรับข้าวมธุปายาสจากนางสุชาดาที่นำไปถวายครั้นแล้วทรงลอยถาดในแม่น้ำเนรัญชรา ได้ทรงอธิษฐานว่า ถ้าวันนี้จะได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้วไซ้ ขอให้ถาดนี้ลอยทวนกระแสน้ำไป แต่ถ้าจะไม่ได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ขอให้ถาดนี้ลอยไปตามกระแสน้ำ การก็ได้เป็นไปตามคำอธิษฐาน โดยถาดนั้นลอยทวนกระแสน้ำไปได้ประมาณ ๘๐ คอก หรือ ๒๐ วา แล้วก็จมลง กลางแม่น้ำเนรัญชรา ตรงกับต้นไม้ต้นหนึ่ง ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามคือ (ต้นอัสถัพพฤกษ์) หรือในตอนหลังต่อมาที่เรารู้จักกันทั่วไปก็คือต้นโพธิ์^{๔๑} ดังนั้นในตอนบ่ายของวันนั้น พระองค์ก็ได้เสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชรา ไปยังฝั่งตรงข้าม เพื่อที่จะประทับนั่ง กระทำความเพียรทางจิต ณ ใต้ต้นโพธิ์นั้น ซึ่งห่างจากฝั่งแม่น้ำเนรัญชราประมาณ ๒๐๐ เมตร มีพรหมณ์คนหนึ่งมีอาชีพเกี่ยวหญ้าขาย ชื่อว่า โสถถิยะ ถวายหญ้ากุสะ (ที่เราแปลกันว่าหญ้าคา) ๘ กำ ทรงรับแล้วปูลาดเป็นบัลลังก์ ก่อนจะนั่งพระองค์ทรงอธิษฐานจิตอย่างมั่นคงว่า “แม่เลือดเนื้อของ

^{๓๘} พระมหาดาวสยาม วชิรญาณโณ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดียฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๔.

^{๓๙}วินย.อ. (ไทย) ๔/๓๗/๔๕-๓๔.

^{๔๐}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๖/๔๘.

^{๔๑}ม.ม. (ไทย) ๔/๔/๖.

เราเหือดแห้งไปก็ตามที่ หากเราไม่บรรลुकุณธรรมตามที่ประสงค์แล้ว เราจะไม่ลุกขึ้นจากบัลลังก์นี้เป็นอันขาด”

(๒) จากการกระทำความเพียรทางจิตในคืนวันนั้น คือในคืนวันเพ็ญของเดือน ๖ หรือเดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี (พระองค์มีพระชนมายุได้ ๓๕ ปี ภายหลังที่ออกบวชแล้ว ๖ ปีเต็ม) พระองค์ก็ได้ตรัสรู้วิชา ๓ กล่าวคือวิชาที่ ๑ ประมาณเวลา ๐๘.๐๐-๒๒.๐๐ น. พระองค์ตรัสรู้วิชา ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ แปลว่า ปัญญาหยั่งรู้ ระลึกชาติได้ตั้งแต่ชาติหนหลังไปจนถึงอนันตชาติ ทั้งของพระองค์เอง และสัตว์โลกอื่นทั้งหลายได้วิชาที่ ๒ ในมัชฌิมยาม ประมาณเวลา ๒๒.๐๐-๒๔.๐๐ น. พระองค์ตรัสรู้วิชา จุตูปปาตญาณ แปลว่า ปัญญาหยั่งรู้การตายการเกิดของสัตว์โลกทั้งหลายได้วิชาที่ ๓ ในปัจฉิมยาม ประมาณเวลา ๐๒.๐๐-๐๖.๐๐ น. พระองค์ตรัสรู้วิชา อาสวกษยญาณ แปลว่า ปัญญาหยั่งรู้ธรรมเพื่อความสิ้นไปแห่งการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารได้ ซึ่งธรรมะที่ปัญญาของพระองค์ได้เข้าไปหยั่งรู้ ที่รู้จักกันดีในภายหลังนั้นคือ “อริยสัจ ๔ ของจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ” นั้นเอง

(๓) แสดงปฐมเทศนาหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงพักผ่อนเสวยวิมุตติสุขอยู่เป็นเวลา ๗ สัปดาห์แล้ว พระองค์ได้เสด็จไปที่เมืองพาราณสี ซึ่งห่างจากพุทธคยาไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณระยะทาง ๒๐๐ กิโลเมตรเศษ เพื่อที่จะไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์^{๔๒} ด้วยความระลึกถึงที่ได้เคยอุปัฏฐากพระองค์ ครั้งที่พระองค์กระทำทุกริกิริยาบนเขาตองคสิริ พระพุทธองค์ได้พบกับคณะปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ซึ่งเลยตัวเมืองพาราณสีไปประมาณ ๗ กิโลเมตรเศษ ปัจจุบันเรียกสารนาถ ณ ที่นี้พระองค์ได้แสดงธรรมโปรดคณะปัญจวัคคีย์ ซึ่งตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ หรือเดือนอาสาหะ ซึ่งห่างจากที่พระองค์ได้ตรัสรู้เป็นเวลา ๒ เดือนพอดี พระธรรมที่พระองค์ได้แสดงโปรดคณะปัญจวัคคีย์นั้นมีชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” พระสูตรที่ว่าด้วยวงล้อแห่งธรรมเริ่มเคลื่อนที่ไป

(๔) เผยแผ่พระพุทธศาสนาปัญจวัคคีย์ได้สำเร็จพระโสดาบันได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ชุดแรกในพระพุทธศาสนาต่อมาในวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธองค์ ได้แสดงพระธรรมเทศนากัณฑ์ที่สองมีชื่อว่า “อนัตตลักขณสูตร” พระสูตรที่ว่าด้วยความเป็นอนัตตาแห่งเบญจขันธ์”เมื่อพระองค์ได้แสดงอนัตตลักขณสูตรนี้จบลง พระปัญจวัคคีย์ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์^{๔๓} ประกอบในขณะนั้นเป็นช่วงเข้าฤดูฝน พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระปัญจวัคคีย์จึงได้จำพรรษาแรก ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ก่อนออกพรรษา พระองค์ก็ได้พระภิกษุสงฆ์สาวกที่เป็นพระอรหันต์เพิ่มขึ้นอีก ๕๕ องค์ รวมแล้วขณะนั้นมีพระอรหันต์ทั้งสิ้นรวมทั้งพระองค์ด้วยเป็น ๖๑ องค์ พระองค์ทรงดำริว่า บัดนี้ธรรมะที่พระองค์ทรงตรัสรู้นั้นมีผลจริงแล้ว และพระอรหันต์ ๖๑ องค์นี้ก็เพียงพอแล้วสำหรับการเผยแผ่ศาสนาของพระองค์ ในครั้งแรก ดังนั้นพระองค์จึงได้จัดส่งพระภิกษุสงฆ์สาวกทั้ง ๖๐ องค์นั้น แยกย้ายกันไปทิศละองค์ไม่ให้เข้าหากันเพื่อไปประกาศพระพุทธศาสนา “เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประกาศพรหมจรรย์ที่ประเสริฐอันบริสุทธิ์ สิ้นเชิงอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในที่สุด” แม้พระองค์เองก็ได้เดินทางไปประกาศพระศาสนาถึงเมืองราชคฤห์เมืองหลวงแห่งแคว้นมคธเป็นแห่งแรกเช่นเดียวกันเมืองราชคฤห์มีพระเจ้าพิมพิสารราชาแห่งแคว้นมคธ ได้ทรงถวายสวนป่าไผ่ของพระองค์ ให้เป็นวัดแรกใน

^{๔๒} อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๑๔๖/๒๔.

^{๔๓} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๓/๙๙.

พระพุทธศาสนา มีชื่อว่าวัดเวฬุวนาราม จากนั้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ได้แพร่ขยาย ออกเป็นวงกว้าง จากเมือง สู่เมือง จากแคว้นสู่แคว้น มีผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธองค์ และพระศาสนา ของพระองค์เป็นจำนวนมาก ผู้คนเหล่านั้นได้ถวายตัวเป็นศิษย์และได้บรรลุเป็นพระอรหันต์จำนวนมาก ท่านเหล่านั้นก็ยังเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จนมีพุทธบริษัท ทั้งคฤหัสถ์ และ บรรพชิตมากมายเป็นปึกแผ่นมั่นคง หยั่งรากฝังลึกลงทั่วทั้งแผ่นดินแห่งชมพูทวีปในขณะนั้น

โอวาทปาติโมกข์ คือ ข้อธรรมอันเป็นหลักหรือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ๓ ประการ กล่าวโดยย่อ ได้แก่ ๑) ไม่ทำความชั่วทั้งปวง, ๒) การทำความดีให้ถึงพร้อม หรือการบำเพ็ญแต่ความดี, ๓) ทำจิตให้บริสุทธิ์ผ่องใส

ครั้นพระบรมศาสดาทรงประทานโอวาทปาติโมกข์ หรือข้อธรรมที่เป็นประธานของคำ กล่าวสอนทั้งหลายแก่พระอริยสงฆ์สาวกทั้ง ๑,๒๕๐ รูป เพื่อเป็นแนวการสั่งสอนสำหรับเผยแผ่ พระพุทธศาสนาแล้ว ได้ทรงทำวิสุทธิอุโบสถ ร่วมกับพระอริยสงฆ์เหล่านั้น

พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ พระอัครสาวกเบื้องขวา เอตทัคคะในด้านผู้เป็นเลิศด้วย ปัญญาขณะที่พระบรมศาสดาประทับ ณ กรุงราชคฤห์นั้น ได้ทรงประกาศยกย่องในท่ากลางที่ประชุม สงฆ์ให้เป็น เอตทัคคะฝ่ายภิกษุ ในด้านเลิศด้วยปัญญา สามารถแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร และ อริยสัจ ๔^{๔๔} ได้เท่าเทียมกับพระพุทธองค์ และทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง พระอัครสาวกเบื้องขวา คู่กับพระโมคคัลลานเถระ ซึ่งทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระอัครสาวกเบื้องซ้าย และเป็นเอตทัคคะ ฝ่ายภิกษุ ในด้านเป็นผู้มีฤทธิ์

(๕) วาระสุดท้ายทรงดับขันธปรินิพพาน^{๔๕} พระพุทธองค์ทรงนำพระภิกษุสงฆ์สาวกเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในชมพูทวีปเป็นเวลานานถึง ๔๕ ปี นับตั้งแต่ปีที่พระองค์ทรงตรัสรู้ คือ ก่อนปี พุทธศักราช ๔๕ ปี ขณะนั้นมีพระชนมายุ ๓๕ พรรษา ขณะนี้พระองค์มีพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา แล้ว พระองค์ดำริว่าบัดนี้ศาสนาของพระองค์อันประกอบด้วยพุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา มีความมั่นคงแข็งแรงดีแล้ว สามารถที่จะสืบอายุพระพุทธศาสนาของพระองค์ ได้เป็นอย่างดีต่อไปในอนาคต พระพุทธองค์ได้ตรัสพระดำรัสครั้งสำคัญว่า “อานนท์ ธรรมและวินัยอัน ไตที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแต่เธอทั้งหลายธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^{๔๖} เมื่อเรา ล่วงลับไปแล้ว” จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสปัจฉิมวาจา (คำพูดครั้งสุดท้าย) ว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนท่านทั้งหลายว่า สังขารมีความสิ้นไปเสื่อมไปเป็นธรรมดา ขอท่านทั้งหลายจงยังความไม่ ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด นี่เป็นพระวาจาครั้งสุดท้ายของตถาคต จากนั้นพระองค์ไม่ได้ตรัสอะไรอีกเลย ดังนั้นพระพุทธองค์จึงกระทำการปลงสังขาร ณ เมืองไพสาลีในวันเพ็ญเดือน ๓ หรือเดือนมาฆะ กำหนดจิตว่า จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ในอีก ๓ เดือนข้างหน้า คือ ในวันเพ็ญเดือน ๖ หรือเดือน วิสาขะ จากนั้นพระองค์ก็ได้พาพระภิกษุสงฆ์สาวกหมู่ใหญ่ ออกเดินทางจากเมืองไพสาลี เพื่อที่จะไป นิพพานที่เมืองกุสินารารีก ๓ เดือนข้างหน้า

ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ หรือเดือนวิสาขะ พระองค์พร้อมด้วยพระภิกษุหมู่ใหญ่เดินทาง มาถึงยังเมืองกุสินารา และในคืนวันนั้น พระพุทธองค์ก็ได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาละวันทยาน

^{๔๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๐/๓๔๙.

^{๔๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๕/๑๑๗.

^{๔๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

คือ วนอุทยานของ มัลลกะษัตริย์ ณ เมืองกุสินารา ระหว่างต้นสาละคู่ กษัตริย์กรุงกุสินาราได้จัดการ พระสรีระของพระองค์เยี่ยงจักรพรรดิ ตั้งพระศพให้ชาวเมืองทั่วไปสักการะเป็นเวลา ๗ วัน ในวันที่ ๗ ได้กระทำการถวายพระเพลิง ณ มกุฏพันธเจดีย์ ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๑ กิโลเมตร และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ซึ่งได้นับเป็นปีพุทธศักราช ที่ ๑ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้^{๔๗}

(๖) สุกัททปริพาชกสักขีสาวกองค์สุดท้าย^{๔๘} สมัยนั้น สุกัททปริพาชกอาศัยอยู่ในเมืองกุสินารา เขาได้ฟังว่า “ท่านพระสมณโคดมจะปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีวันนี้” ลำดับนั้น สุกัททปริพาชกได้มีความคิดว่า “เราได้ฟังคำนั้นของพวกปริพาชกผู้เฒ่า ผู้แก่ ซึ่งเป็นอาจารย์และอาจารย์ของอาจารย์กล่าวกันว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมอุบัติขึ้นในโลกในกาล บางครั้งบางคราวท่านพระสมณโคดมจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีวันนี้ อนึ่ง ความสงสัยนี้ซึ่งเกิดขึ้นแก่เราก็มีอยู่ เราเชื่อมั่นในท่านพระสมณโคดมอย่างนี้ว่า ท่านพระสมณโคดมจะทรงสามารถ เพื่อแสดงธรรมแก่เราที่ทำให้เราละความสงสัยนี้ได้”

(๗) สุกัททปริพาชกกราบทูลพระผู้มีพระภาคสุกัททปริพาชกกราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยเหตุอนานาประการ^{๔๙} เหมือนบุคคลหลายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีป ในที่มืดด้วยหวังว่าผู้มีตาตึ๋มจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ข้าพระองค์พึงได้การบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคเถิด” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “สุกัททะ ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรฉิย ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน เมื่อล่วง ๔ เดือนไปแล้วภิกษุทั้งหลายพอใจแล้ว จึงให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุได้ อนึ่งในข้อนี้เราคำนี้ถึงความแตกต่างกันแห่งบุคคลด้วย” สุกัททปริพาชกกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากว่า ผู้เคยเป็นอัญญเดียรฉิย ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นต้องอยู่ปริวาส ๔ เดือน เมื่อล่วง ๔ เดือนไปแล้ว ภิกษุทั้งหลายพอใจแล้ว จึงให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุได้ ข้าพระองค์จะขออยู่ปริวาส ๔ ปี เมื่อล่วง ๔ ปีไปแล้ว ภิกษุทั้งหลายพอใจแล้ว จึงให้บรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุเถิด”^{๕๐}

(๘) พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนท์ พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระอานนท์ว่า “อานนท์ ถ้าเช่นนั้นเธอจงให้สุกัททปริพาชกบวชเถิด” ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้วสุกัททปริพาชกได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ว่า “ท่านพระอานนท์ ผู้มีอายุเป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่พระศาสดาทรงแต่งตั้งท่านให้บรรพชาอันเตวาลิกาในที่เฉพาะพระพักตร์ในพระศาสนานี้” สุกัททปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว ท่านสุกัททอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้ว อยู่ ไม่นานเท่าใดนัก ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยมที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองเข้าถึงดำรงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า

^{๔๗} เสถียร พันธรังสี, พุทธสถานในชมพูทวีป, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬารัตนบพิตร, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙.

^{๔๘} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๕๘/๑๑๓ ; อัง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๑๘๙/๓๕๐.

^{๔๙} อัง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๔๘/๒๖๒.

^{๕๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๗๒/๒๔.

“ชาติสิ้นแล้วพรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่ได้มี” ท่านพระสุภัททะได้เป็นพระอรหันต์รูปหนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านเป็นสักขีสาวกองค์สุดท้ายของพระผู้มีพระภาค

(๙) ทรงตั้งพระธรรมวินัยเป็นพระศาสดา^{๔๑} ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งกับท่านพระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ บางทีพวกเธอจะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า “ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี” ข้อนี้พวกเธอไม่เพียงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติไว้แล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาแห่งพวกเธอ ในกาลล่วงไปแห่งเรา อานนท์ บัดนี้ พวกภิกษุเรียกกันและกันด้วยวาตะว่า “อาวุโส” ฉันใด ในกาลล่วงไปแห่งเรา ไม่ควรเรียกกัน ฉันนั้น ภิกษุผู้แก่กว่าพึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่าโดยชื่อหรือโดยโคตร หรือโดยวาตะว่า “อาวุโส” ภิกษุผู้อ่อนกว่าพึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า “ภันเต” หรือ “อายสมา” อานนท์ ในกาลล่วงไปแห่งเรา ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้าง ก็จงถอนเถิด ดูก่อนอานนท์ ในกาลล่วงไปแห่งเรา พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุฉันนะ ท่านพระอานนท์กราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญก็พรหมทัณฑ์เป็นไฉนพระเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ภิกษุฉันนะพึงพูดได้ตามที่ตนปรารถนา ภิกษุทั้งหลายไม่พึงว่ากล่าว ไม่พึงโอวาท ไม่พึงสั่งสอน” ไม่มีภิกษุสงฆ์ในพระพุทธรเจ้า เป็นต้น

(๑๐) พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายพระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทธรเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรคหรือในข้อปฏิบัติ^{๔๒} พึงมีแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้มีความเดือดร้อนใจในภายหลังว่า “พระศาสดาอยู่ต่อหน้าเราแล้ว เรายังไม่สามารถทูลถามพระผู้มีพระภาค ในที่เฉพาะพระพักตร์” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พวกภิกษุเหล่านั้นได้พากันนั่งอยู่แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทธรเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรคหรือในข้อปฏิบัติ พึงมีแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง เธอทั้งหลายจงถามเถิด อย่าได้มีความเดือดร้อนใจในภายหลังว่า “พระศาสดาอยู่ต่อหน้าเราแล้ว เรายังไม่สามารถทูลถามพระผู้มีพระภาค ในที่เฉพาะพระพักตร์” แม้ครั้งที่ ๓ พวกภิกษุเหล่านั้นได้พากันนั่งอยู่ พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย บางทีเธอทั้งหลายไม่กล้าถาม แม้เพราะความเคารพในพระศาสดา ภิกษุผู้เป็นสหายจงบอกแก่ภิกษุผู้สหายเถิด” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พวกภิกษุเหล่านั้นก็พากันนั่งอยู่^{๔๓} ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัครจรรย์จริง สิ่งที่ไม่เคยมีก็เกิดมีขึ้นแล้ว ข้าพระองค์เลื่อมใสในภิกษุสงฆ์อย่างนี้ว่า ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทธรเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรคหรือในข้อปฏิบัติ ไม่มีแม้แต่ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์หมื่นนี้” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เธอพูดเพราะความเลื่อมใส แต่ตถาคตหยั่งรู้ในข้อนี้แน่นอนแหละว่า ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทธรเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรคหรือในข้อปฏิบัติ ไม่มีแม้

^{๔๑}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๑/๑๗๘.

^{๔๒}อง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๗๖/๓๖๘.

^{๔๓}ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๖๖๔/๕๒๘.

^{๔๔}วินย.อ. (ไทย) ๔/๑๕๓/๒๐๘.

แก่ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์หมู่หนึ่ง ในบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้ ภิกษุรูปที่มีคุณธรรมต่ำที่สุดก็เป็นโสตาบัน มีการไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้แน่นอนที่จะตรัสรู้ในภายหน้า”^{๕๕}

จากกรณีศึกษาสารูปของพระพุทธเจ้าตลอด ๔๕ พรรษาที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เผยแผ่พุทธศาสนาพระองค์ได้ปฏิบัติพุทธกิจ ๕ ประการ อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่^{๕๖}

๑. ปุพฺพณฺเห ปิณฺฑปาตณฺจ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต-ได้เห็นความเป็นอยู่ของประชาชน

๒. สายณฺเห ธมฺมเทศนํ เวลาเย็นทรงแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน- ให้ละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์

๓. ปิโทเส ภิกฺขุโรวาทํ เวลาค่ำ ประทานโอวาทแต่เหล่าภิกษุ-ให้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ

๔. อชฺฌมรตฺเต เทวปณฺหนํ เทียงคินฺทรวงตอบบิณฺฑาเหล่าเทวดา- ที่ถูกอวิชชาครอบงำให้บรรลุธรรม คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ เป็นต้น

๕. ปจฺจุสฺเสวคเตกาเลภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ เวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูอุปนิสัยของสัตว์ที่ ควรบรรลุธรรม แล้วเสด็จไปโปรด

๒.๔.๒ กรณีศึกษาพระอัสสชิ(สารูป)

มารยาทในการเดินกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการกล่าวถึงการเดินหรืออิริยาบถเดินทางพระสาวกในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

มารยาทในการเดินในสมณสารูป หรืออภิษมาจารในอิริยาบถเดินที่งดงามของพระอัสสชิกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา^{๕๗} พระอัสสชิเป็นคนหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ ๖๐ รูปที่ช่วยประกาศพระศาสนาที่สำคัญเช่นกัน ท่านเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาดรู้จักประมาณตน ตลอดถึงกิริยามารยาทเรียบร้อยน่าเลื่อมใส เมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหารในกรุงราชคฤห์^{๕๘} อุปติสสปริพาชกเดินทางมาจากสำนักของสัจจชัยปริพาชก ได้พบพระอัสสชิในระหว่างทางจึงเกิดความเลื่อมใสในอิริยาบถเดินอันเป็นจริยาวัตรที่งดงามของท่าน จึงขอให้ท่านแสดงธรรมให้ฟัง ท่านตอบว่า “ผู้มีอายุ เราเป็นคนใหม่ บวชไม่นาน เพิ่งเข้ามายังพระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจจะแสดงธรรมแก่ท่านโดยพิสดาร เราจักกล่าวแก่ท่านโดยย่อ” แล้วก็ได้แสดงธรรมแก่อุปติสสปริพาชกพอได้ความว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุของธรรมนั้นและความดับของธรรมนั้นพระศาสดาทรงสั่งสอนอย่างนี้”^{๕๙} อุปติสสปริพาชกได้ฟังเช่นนั้นจึงได้ดวงตาเห็นธรรม ท่านได้ชักนำไปเฝ้าพระบรมศาสดา ปรากฏว่าในกาลต่อมาอุปติสสปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีนามว่า “พระสารีบุตร” เป็นพระ

^{๕๕}วินย.อ. (ไทย) ๔/๑๕๓/๒๐๘.

^{๕๖}สุริย์ มีผลกิจ, วิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ค.

^{๕๗}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๕๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๒/๗๗.

^{๕๙}วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๓.

อัครสาวกเบื้องขวา ซึ่งจะเห็นได้ว่าพระอัสสชิเถระได้ศิษย์ ที่มีความสำคัญองค์หนึ่งในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบันนี้

เรื่องของพระอัสสชิในอิริยาบถเดินกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำอุปติสสมาณพมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรในตำแหน่งเอตทัคคะว่า สารีบุตร เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามากในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรคหรือในข้อปฏิบัติ ไม่มีแม่แก่ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์หมู่หนึ่งในบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้ ภิกษุรูปที่มีคุณธรรมต่ำที่สุดก็เป็นโสดาบัน มีการไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้แน่นอนที่จะตรัสรู้ในภายหน้า”^{๖๐}

สรุปได้ว่ามารยาทในการเดินในสมณสารูป หรืออภิสมจารในอิริยาบถเดินที่งดงามของพระอัสสชิ กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา^{๖๑} พระอัสสชิเป็นคนหนึ่งในจำนวนพระอรหันต์ ๖๐ รูปที่ช่วยประกาศพระศาสนาที่สำคัญเช่นกัน ท่านเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาดรู้จักประมาณตน ตลอดถึงกิริยามารยาทเรียบร้อยน่าเลื่อมใสเมื่อพระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหารในกรุงราชคฤห์

๒.๔.๓ กรณีศึกษาพระสารีบุตร

พระสารีบุตรเถระ เอตทัคคะในด้านผู้เป็นเลิศด้วยปัญญาชาติภูมิ ณ บ้านอุปติสสคาม เมืองนาลันทา ใกล้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ อันมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นกษัตริย์ปกครองพราหมณ์ผู้หนึ่ง มีชาติตระกูลมั่นคงนามว่า วงศ์นตพราหมณ์ และภรรยา คือ นางสารีพราหมณ์ ทั้งสองมีบุตรธิดา ๗ คน เป็นบุตร ๔ คน คือ อุปติสสะ จุนทะ อุปเสนะ เรวตะ และบุตรี ๓ คน คือ จาลา อุปจาลา และสีสุ ปจาลาบุตรชายคนโตคืออุปติสสนั้น คนทั่วไปนิยมเรียกว่า “สารีบุตร” อันมีความหมายว่า บุตรของนางสารี อุปติสสะเป็นสหายกับโกลิตะ บุตรชายของพราหมณ์นายบ้านโกลิตคาม และนางโมคคัลลี พราหมณ์ คนทั่วไปจึงนิยมเรียกนามว่า โมคคัลลีบุตร อันมีความหมายว่า บุตรของนางโมคคัลลี หมู่บ้านทั้งสองตั้งอยู่ใกล้กันตระกูลทั้งสองมีความตัดเทียมกันและเป็นมิตรสนิทสืบเนื่องกันมาถึง ๗ ชั่วคน ประกอบด้วยอุปติสสะและโกลิตะมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันจึงเป็นสหายที่รักใคร่สนิทสนมกันมาก อีกทั้งได้เข้าศึกษาศิลปวิทยาในสำนักอาจารย์เดียวกันเมื่อจบการศึกษาต่างก็เป็นเพื่อนที่ช่วยร่วมสุขร่วมทุกข์ หาความสนุกสำราญตามประสาวัยรุ่นวันหนึ่งอุปติสสะ และโกลิตะพร้อมด้วยบริวารฝ่ายละ ๕๐๐ คน ต่างพากันไปเที่ยวชมการละเล่นในกรุงราชคฤห์เหมือนเช่นที่เคยปฏิบัติ แต่ครั้งนี้กลับมิได้มีความรู้สึกละอายใจหรือเบื่อบานสำราญใจเหมือนครั้งก่อนๆ ทั้งสองเกิดความคิดขึ้นมาประการหนึ่งว่า “ชีวิตของคนเรานั้นแสนสั้น การดูการละเล่นจะมีประโยชน์อันใด ทั้งผู้แสดงและผู้ดูอายุไม่ถึง ๑๐๐ ปี ก็จะต้องตายไปเปล่า หาสาระอะไรมิได้ ควรรับชวนขวายศึกษาหาโมกขธรรมอันเป็นหนทางหลุดพ้นจากทุกข์จะประเสริฐกว่า” อุปติสสะ และโกลิตะต่างปรึกษารือกันว่า ควรจะไปฝากตัวเพื่อศึกษาศิลปวิทยาเพิ่มเติมกับอาจารย์ไหนดี

^{๖๐}วินย.อ. (ไทย) ๔/๑๕๓/๒๐๘.

^{๖๑}วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

(๑) พระสารีบุตรเถระยังได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีปัญญาอันสามารถอนุเคราะห์แก่เพื่อนบรรพชิตด้วยกัน เช่น สมัยหนึ่งเมื่อภิกษุมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคขณะประทับ ณ กรุงเทวทหะแคว้นโกลิยะ เพื่อกราบทูลลาไปชนบท พระพุทธองค์ตรัสให้ไปลาพระสารีบุตรเถระก่อนเพื่อให้ท่านแนะนำสั่งสอน มิให้เกิดความเสียหายในระหว่างการเดินทาง และในสถานที่ที่จะไปแห่งนั้น พระสารีบุตรเถระเป็นผู้ไม่มีความหยิ่งทะนงหลงตนเอง มีขันติธรรมความอดทนสูง มีจิตอันสงบสงัดไม่หวั่นไหวด้วยอารมณ์ต่างๆ มีเกร็ดประวัติแทรกไว้ในคัมภีร์อังคุตตรนิกายนวกกนิบาต และในธรรมบทว่า ครั้นหนึ่งเมื่อออกพรรษาแล้ว พระเถระประสงค์จะจาริกไปยังชนบทต่างๆ หลังจากกราบทูลลาพระบรมศาสดาแล้ว ขณะออกจากพระเชตะวันมหาวิหารพร้อมเหล่าภิกษุบริวาร มีภิกษุจำนวนมากที่เลื่อมใสศรัทธาในวัตรปฏิบัติของท่านออกมาส่ง ซึ่งพระสารีบุตรเถระก็ทักทายปราศรัยด้วยอัธยาศัยไมตรี ก่อให้เกิดความปิติแก่ภิกษุเหล่านั้นอย่างยิ่ง แต่มีภิกษุรูปหนึ่งซึ่งพระเถระไม่ทันสังเกตเห็นจึงมิได้กล่าวทักทาย เป็นเหตุให้เกิดความน้อยใจและพาลโกรธ บังเอิญชายผ้าสังฆาฏิของพระสารีบุตรเถระไปกระทบภิกษุรูปนั้นเข้า จึงถือโอกาสทูลฟ้องว่าพระเถระหลงตนถือว่าเป็นอัครสาวก เมื่อเดินกระทบผู้อื่นเลยไม่ยอมขอโทษพระพุทธองค์แม้ทรงทราบว่าพระเถระไม่มีมลทินแต่ได้ตรัสให้พระสารีบุตรเถระเข้าเฝ้าแล้วตรัสถามเรื่องราวแก่ที่ประชุมสงฆ์ พระเถระมิได้ทูลปฏิเสธโดยตรง แต่ได้อุปมาตนเปรียบเสมือนสิ่งของ ๙ อย่าง ได้แก่

๑) เหมือน ดิน น้ำ ลม ไฟ ด้วยทั้ง ๔ สิ่งนี้แม้ต้องของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง แต่มิได้รังเกียจ เปื้อน่าย หรือหวั่นไหว

๒) เหมือน เด็กจันทาล ซึ่งมีความสงบเสงี่ยมเจียมตนอยู่เสมอ

๓) เหมือน โคน ที่ถูกตัดเขา อีกทั้งผ่านการฝึกหัดมาดีแล้ว ย่อมไม่ทำร้ายใครๆ

๔) เหมือน ผ้าขี้ริ้ว สำหรับเช็ดซึ่งฝุ่นละอองและสิ่งของอันสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง

๕) เหมือน ซากงู คือ ด้วยมีความเปื้อน่ายอิดอัดในกายของตนเอง ดังงูที่ต้องการลอกคราบเอาซากเก่าออกไป

๖) เหมือนคนแบกหม้อน้ำอันรั่วทะลุ มีน้ำไหลออกอยู่ตลอดเวลา จึงต้องระมัดระวังอยู่ทุกฝีก้าว

๗) การเปรียบเทียบอุปมาตนเองประหนึ่งสิ่งของ ๙ อย่างของพระเถระอันแสดงถึงความเป็นผู้ไม่มีความหยิ่งทะนงหลงตนเองในครั้งนั้น ยังผลให้พระภิกษุปุณฺณมีความสะเทือนใจไม่อาจกลั่นน้ำตาไว้ได้ด้วยความตื่นตัน ส่วนพระชีนาสพผู้สำเร็จรหัศผลแล้วเกิดธรรมสังเวช สำหรับภิกษุผู้กล่าวโทษบังเกิดความสำนึกหมอบกราบแทบพระบาทพระบรมศาสดาพร้อมกล่าวขอขมาโทษต่อพระสารีบุตรเถระ

(๒) คุณธรรมสำคัญอีกประการหนึ่งที่พระสารีบุตรเถระได้รับยกย่องเป็นที่ปรากฏคือ ความเป็นผู้ไม่โกรธ^{๖๒} ไม่มีใครทำให้พระเถระโกรธหรือผูกแค้นอาฆาตได้ ไม่ว่าคำตำหนิของพวกมิชฉาทิฐิ^{๖๓} การตี หรือทำร้ายด้วยประการใด มีเกร็ดประวัติเล่าแทรกไว้ว่า พราหมณ์ผู้หนึ่งเมื่อได้ยินกิตติศัพท์ที่ชนทั้งหลายพากันยกย่องสรรเสริญพระเถระ คิดจะทดสอบว่าจริงสมคำร่ำลือหรือไม่ ครั้นสบโอกาสเมื่อพระสารีบุตรเถระกำลังบิณฑบาตในหมู่บ้าน พราหมณ์ผู้นั้นจึงเดินตามไปข้างหลัง

^{๖๒} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๔๖/๔๖.

^{๖๓} ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๙๒/๒๖.

แล้วใช้ฝ่ามือตีกกลางหลังของท่านเต็มแรง แต่พระเถระยังคงเดินบิณฑบาตต่อไป ตามปกติเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ไม่แม้แต่จะเหลียวกับมามองดูว่าใครลอบทำร้ายท่าน เป็นเหตุให้พราหมณ์ผู้นั้นเกิดความสำนึก รีบหมอบกราบลงแทบเท้าเพื่อขอขมา พร้อมอ้อนวอนให้ยกโทษ พระสารีบุตรเถระยินดียกโทษ อโหสิกรรมให้พราหมณ์จึงขอให้ท่านแสดงเมตตาจิตยอมไปฉันทอาหารที่บ้านของตนเพื่อเป็นการให้ไถ่โทษ ขณะนั้นชนทั้งหลายซึ่งพากันโกรธเคืองในพฤติกรรมของพราหมณ์ได้มาดีกรจะทำร้าย ครั้นพระเถระเสร็จกิจ (ฉันทอาหาร) ได้ส่งบาตรให้พราหมณ์และเดินตามออกมา ผู้ที่เฝ้ารออยู่นั้นจึงไม่กล้าทำร้ายได้แต่พากันฉงนว่าเหตุใดพระเถระจึงยอมมาฉันทอาหารในบ้านของผู้ที่คิดทำร้ายตน พระสารีบุตรเถระกล่าวกับชนเหล่านั้นว่า เมื่อท่านอโหสิกรรม^{๖๔} ยกโทษให้แล้วพราหมณ์ผู้นี้ย่อมไม่มีความผิดอีกต่อไป ชนเหล่านั้นจึงพากันหลีกไปไม่คิดทำร้ายพราหมณ์ผู้สำนึกตน

(๓) พระสารีบุตรเถระได้ทูลถามถึงพระศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้วว่าพระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่ได้นาน พระองค์ไหนดำรงอยู่ไม่ได้นานพระบรมศาสดาตรัสว่า ศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่าพระวิปัสสี พระสิขี และพระเวสสฏฐิ ดำรงอยู่ไม่นาน เพราะทรงแสดงธรรมไว้น้อย ทั้งมิได้ทรงบัญญัติสิกขาบท และมีได้แสดงปาติโมกข์แก่สาวกทั้งหลาย นี่คือเหตุที่พระศาสดาดำรงอยู่ได้นาน ศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่าพระกุกสันธะ พระโกนาคนนะ และพระกัสสปะ ดำรงอยู่ได้นานเพราะทรงแสดงธรรมไว้มาก ทรงบัญญัติสิกขาบท และทรงแสดงปาติโมกข์ นี่คือเหตุที่พระศาสดาดำรงอยู่ได้นาน พระสารีบุตรเถระจึงกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทและทรงแสดงพระปาติโมกข์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เมื่อมีภิกษุประพฤติน่าชอกช้ำด้วยธรรมวินัย^{๖๕} ในศาสนาจึงจะบัญญัติสิกขาบทและแสดงปาติโมกข์ทั้งนี้เพราะในระยะแรก ผู้เข้ามาบวชในพุทธศาสนาล้วนมีศรัทธาและเปี่ยมด้วยความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของโลก ไม่ยึดมั่นในลาภสักการะ มาบวชเพื่อหวังในมรรคผลนิพพานและสามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้^{๖๖} ตามแต่ความสามารถและบุญกุศลของแต่ละท่าน แต่ในวันข้างหน้าย่อมมีผู้มาบวชเพื่อหวังในลาภสักการะ หรือเมื่อภิกษุสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น ย่อมต้องมีกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติสำหรับใช้ปกครอง ต่อมาเมื่อเศรษฐีผู้เป็นบิดาของพระสุทิน สุทินกถันบุตร ขอให้พระบุตรชายสี่คนออกมาดูแลสมบัติ แต่พระสุทินไม่ยอมลาสิกขาบิดาจึงขอพิชพันธุไว้เป็นทายาท “พระสุทินได้ร่วมประเวณีกับภรรยาเก่าตามคำอ้อนวอนของท่านเศรษฐี”^{๖๗} ในเวลาต่อมาภรรยาเก่าของพระสุทินมีบุตรชายคนหนึ่งชื่อว่า “พิชกะ” (แปลว่าพิชพันธุ หรือหน่อ) ซึ่งในภายหลังได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาและปฏิบัติธรรมจนบรรลุอรหัตผล พฤติการณ์ของพระสุทินสมัยนั้นถือว่ายังไม่ขาดจากความเป็นภิกษุเพราะมิได้มีสิกขาบทห้ามไว้ แต่เมื่อรู้สึกตนว่าได้ประพฤติน่าชอกช้ำเกิดความไม่สบายใจ ซึมเซาโทมนัส พระบรมศาสดาครั้นทราบเหตุการณ์จึงมีพระดำรัสให้ประชุมภิกษุทั้งหลายเพื่อตรัสถามไต่สวนเรื่องราว พระสุทินได้กราบทูลตามความเป็นจริงทุกประการพระพุทธองค์ทรงตำหนิและบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยประโยชน์ ๑๐ ประการ^{๖๘}

^{๖๔} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๐๕๔/๒๑๙.

^{๖๕} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๔/๑๓๗.

^{๖๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๖๔/๔๙๘.

^{๖๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๔/๔๘๔.

^{๖๘} วินย.อ. (ไทย) ๑/๒๔/๓๖.

(๔) วัตถุประสงค์และประโยชน์ ๑๐ ประการของการบัญญัติสิกขาบทเหตุผลที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรารภ หรือทรงเห็นประโยชน์ในการที่ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระภิกษุสงฆ์สาวก มี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑) ว่าด้วยประโยชน์แก่สงฆ์หรือส่วนรวม มี ๒ ประการ ได้แก่ ๑. เพื่อความดีและความ เป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามแห่งสงฆ์ทรงบัญญัติสิกขาบท ให้รักษาศีล วินัย เพื่อรักษาหมู่สงฆ์ให้หน้า ศรัทธาเลื่อมใส โดยทรงชี้แจงให้เห็นคุณโทษแห่งความประพฤติต่างๆ ชัดเจนแล้ว จึงทรงบัญญัติ สิกขาบทขึ้นไว้โดยความเห็นร่วมกัน, ๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ในการที่มีศีล วินัย เสมอกัน

๒) ว่าด้วยประโยชน์แก่บุคคลหรือภิกษุมี ๒ ประการ ได้แก่ ๑. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก สำหรับกำราบพวกทุมมังกุ คือพวกหน้าด้าน ผู้มีความประพฤติทราม, ๒. เพื่อความอยู่สำราญแห่งภิกษุ ผู้มีศีลเป็นที่รักหรือภิกษุผู้มีศีลดีงาม

๓) ว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ หรือแก่ชีวิต ทั้งทางกายและทางใจมี ๒ ประการ ได้แก่ ๑. เพื่อกำจัดปิดกั้นอาสวะ (กิเลส) อันจะเกิดในปัจจุบัน คือระงับขจัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ร้อน ที่จะเกิดจะมีขึ้นในปัจจุบัน, ๒. เพื่อป้องกันปิดกั้นอาสวะอันจะเกิดในอนาคต คือป้องกันมิให้เกิด ความเสื่อมเสีย ความทุกข์ร้อน ที่จะเกิดขึ้นในภายหน้า

๔) ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชนมี ๒ ประการ ได้แก่ ๑. เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งความ เลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสคือทำให้ผู้ยังไม่เลื่อมใสหันมาเลื่อมใส, ๒. เพื่อความเจริญแห่งความ เลื่อมใสของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว คือทำให้ผู้เลื่อมใสแล้ว เลื่อมใสมากยิ่งขึ้น

๕) ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนามี ๒ ประการ ได้แก่ ๑. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระ สัทธรรม คือเพื่อให้พระศาสนาดำรงมั่น, ๒. เพื่ออนุเคราะห์วินัย เพื่อสนับสนุนหลักการ คือความเป็น ระเบียบวินัยอันดี มีความหนักแน่นมั่นคง

(๕) นับเป็นปฐมบัญญัติ ปฐมสิกขาบท^{๖๔} (สิกขาบทแรกที่ทรงบัญญัติ) แห่งพระปาติโมกข์ (วินัยของสงฆ์) ในพระพุทธศาสนา สำหรับพระสุทินนั้นถือเป็น ต้นบัญญัติพระพุทธองค์ไม่ทรงเอาผิด แต่ถ้าภิกษุผู้ใดกระทำการเช่น^{๖๕} นี้ก็ถือว่าต้อง ปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุทันที ในภายหลังเมื่อ มีภิกษุผู้ใดกระทำการอันไม่สมควรแก่สมณสาธูป ทรงเห็นว่าสิกขาบทวินัยยังไม่รัดกุมพอ จึงทรงบัญญัติ เพิ่มเติมเรียกว่า อนุบัญญัติ^{๖๖} คือ ข้อบัญญัติภายหลังหรือข้อบัญญัติเพิ่ม โดยบัญญัติเพิ่มเป็นข้อๆ หรือเรื่องๆ ไป เป็นการปรับปรุงพระธรรมวินัยให้ทันสมัย เพื่อความเรียบร้อยแห่งภิกษุสงฆ์และเพื่อ ความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาเป็นผู้ริเริ่มการทำสังคายนาพระธรรมวินัย เมื่อทราบเรื่องที่เกิดแก่ บรรดาสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร ซึ่งทะเลาะวิวาทกันอันเนื่องมาจากความเห็นไม่ลงรอยเกี่ยวกับคำ สอนของศาสดาเจ้าลัทธิผู้ล่วงลับ ครั้นสบโอกาสขณะพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปประทับ ณ กรุงปาวา แคว้นมัลละ ซึ่งเจ้ามัลละเป็นกษัตริย์ปกครอง พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระธรรมเสนาบดีสารีบุตรเถระ แสดงธรรมแก่หมู่ภิกษุสงฆ์ที่มาประชุมกัน พระเถระจึงขอให้ภิกษุสาวกทั้งหลายรื้อยกทรงพระธรรม คำสั่งสอนของพระบรมศาสดาไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อต่อไปจะได้ไม่มาทะเลาะถกเถียงกันในภายภาคหน้า อันจะนำประโยชน์สุขมาสู่ชุมชนและเป็นการอนุเคราะห์สัตว์โลก โดยได้จำแนกหัวข้อธรรมไว้เป็น

^{๖๔}วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๔/๔๘๔.

^{๖๕}วินย.อ. (ไทย) ๗/๔๐๖/๒๐๗.

^{๖๖}วินย.อ. (ไทย) ๑/๔๒/๓๐.

หมวดใหญ่ๆ ๑๐ หมวด เพื่อแยกแยะการจดจำและสาธยาย อีกทั้งแยกจัดเป็นหมวดย่อยๆ อีกเพื่อมิให้สับสนแก่พุทธบริษัททั้งหลายในการนำไปประพฤติปฏิบัติ อันเป็นแบบอย่างของการทำสังคายนาหลังพุทธปรินิพพานในเวลาต่อมา^{๗๒}

(๖) พระธรรมเสนาบดีแสดงเทศนาธรรมโปรดโยมมารดาจนได้สำเร็จพระโสดาบันแล้วจึงนิพพาน ในปัจจุบันกาลแห่งสังขารของพระสารีบุตรเถระ วันหนึ่งขณะพระบรมศาสดาประทับ ณ พระเชตวันมหาวิหาร หลังจากถวายวัตรปฏิบัติแด่พระพุทธองค์และกราบลาไปสู่ที่พักของตนแล้ว พระเถระได้นั่งสมาธิเข้าสมาบัติครั้นออกจากสมาบัติแล้วได้พิจารณาสังขารระลึกตรองถึงความชราภาพ ทราบว่าอีก ๗ วัน ก็จะต้องเข้าสู่นิพพาน จึงพิจารณาต่อไปว่า พระอัญญาโกณฑัญญเถระนิพพาน ณ สระฉันทันต์ ป่าหิมพานต์ พระราหุลเถระนิพพาน ณ บันทุกัมพลศิลาอาสน์แห่งดาวดึงส์เทวโลก พระอัครเสนาบดีควรไปนิพพาน ณ ที่แห่งใดดีพลันระลึกถึงนางสารีพราหมณ์ผู้เป็นมารดาซึ่งมีบุตรชายหญิงได้ออกบวชในพระพุทธศาสนาจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ถึง ๗ องค์ แต่ตัวนางเองกลับยังมีได้เลื่อมใสในพระรัตนตรัยซึ่งที่มีอุปนิสัยแห่งมรรคผลในระดับพระโสดาบัน ด้วยเหตุนี้พระสารีบุตรเถระจึงตกลงใจที่จะไปนิพพาน ณ บ้านเกิดของท่านที่เมืองนาลันทา เพื่อโปรดโยมมารดาในวาระสุดท้ายแห่งสังขาร

(๗) พระสารีบุตรเถระได้สั่งพระจุนทะผู้เป็นน้องชาย ไปแจ้งข่าวแก่ภิกษุทั้งหลายจัดเตรียมบริวารให้พร้อมเพื่อเดินทางไปด้วยกัน จากนั้นจึงทำความสะอาดปิดกวาดกุฏิที่พัก เสร็จแล้วจึงออกมายืนคูดอยู่ข้างนอกเป็น ปัจฉิมทัศนาศูนย์โอกาสที่จะกลับมาเห็นอีกนั้นไม่มีแล้ว ครั้นเหล่าพระสงฆ์มาพร้อมกันแล้ว พระเถระได้นำไปเฝ้าพระบรมศาสดาเพื่อถวายบังคมลาสู่นิพพาน พระผู้มีพระภาคจึงทรงให้พระสารีบุตรเถระแสดงธรรมโปรดเหล่าภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย เพื่อเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงพระธรรมเสนาบดีเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อได้รับพุทธวโรกาสประทานเช่นนี้ พระเถระจึงแสดงปาฏิหาริย์ เหาะขึ้นไปบนอากาศสูง ๑ ชั่วโมง ๒ ชั่วโมง จนถึง ๗ ชั่วโมงไล่เรียงกันไปโดยลำดับ โดยเหาะกลับลงมาถวายบังคมองค์พระสัมพันธัญญ์ในแต่ละทุกช่วงลำดับ จากนั้นจึงแสดงพระธรรมเทศนาแก่เหล่าภิกษุทั้งหลายกลางอากาศ แล้วลงมาถวายบังคมลา พระบรมศาสดาทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จลุกออกมาส่งถึงหน้าพระคันธกุฎี จากนั้นพระเถระจึงนำเหล่าภิกษุผู้เป็นบริวารทั้ง ๕๐๐ บ่ายหน้าสู่บ้านอุปติสสคามเมืองนาลันทา^{๗๓} ใกล้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ อันเป็นถิ่นกำเนิดเดินทาง ๗ วันก็ถึงจุดหมายหยุดพักภายใต้ร่มไม้ใกล้หมู่บ้าน แต่ในเย็นวันนั้น อุปเรวัตตกุมารผู้เป็นหลานชายของพระเถระออกมาพบรีบเข้าไปนมัสการ

(๘) พระสารีบุตรเถระจึงสั่งให้ไปแจ้งแก่โยมมารดาทราบว่าจะมาพัก ณ ห้องที่ท่านเกิดนางสารีพราหมณ์เมื่อทราบเรื่องจึงรีบจัดสถานที่ต้อนรับด้วยความยินดี นิมนต์พระเถระพร้อมเหล่าภิกษุบริวารเข้าสู่ที่พักตักตักคืนนั้นพระเถระอาพาธด้วยโรคปักษันธิกาพาธ (ท้องร่วง) ได้รับทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส พระจุนทะและพระบริวารทั้งหลายได้ช่วยกันพยาบาลอย่างใกล้ชิด ส่วนโยมมารดาเฝ้าดูอาการด้วยความเป็นห่วง ครั้นได้เห็นรัศมีอันงดงามของเทวดาองค์สำคัญๆ อาทิ ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔ ท้าวสักกเทวราช (พระอินทร์) และท้าวมหาพรหม เป็นต้น ต่างมาเยี่ยมอาการป่วยของพระเถระเป็นเหตุให้นางสารีพราหมณ์ผู้มารดาเกิดความอัศจรรย์ใจมีความปีติยินดี ใคร่ครวญว่าแม้ผู้เป็นบุตร

^{๗๒}วินย.อ. (ไทย) ๑/๑/๑-๒.

^{๗๓}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๔๓๖/๑๒๓.

ของเรายังยิ่งใหญ่ถึงเพียงนี้ แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระบรมศาสดาเล่าจะยิ่งใหญ่สักเพียงไหน ในโอกาสนั้นพระสารีบุตรเถระจึงเริ่มแสดงธรรมโปรด โดยพรรณนาถึงพระพุทธคุณนานับประการอันหาที่สุดมิได้ ด้วยทรงเป็นพระอรหันต์ห่างไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง นางสารีพราหมณ์นั้นอ้อมจิตรำลึกถึงองค์พระสัพพัญญูผู้ประกอบด้วยพระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ และพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อมวลสรรพสัตว์ พิจารณาไปตามพระธรรมเทศนาจนเกิดศรัทธาเลื่อมใสได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นอริยบุคคลขั้นต้นในพระพุทธศาสนา หลุดพ้นจากมัจฉาทิฐิสมความตั้งใจของพระเถระที่ต้องการจะตอบแทนคุณมารดาเป็นครั้งสุดท้าย

(๙) ในเวลาใกล้รุ่ง พระเถระซึ่งอยู่ในอาการอดโรยได้กล่าวขอขมาต่อเหล่าภิกษุสงฆ์บริวารทั้งหลายทั้งทางกายกรรม วาจกรรม แม้ไม่เห็นว่าคุณเคยมีการล่วงเกินกันด้วยประการใดตลอดระยะเวลา ๔๕ ปีที่อยู่ด้วยกัน แต่ท่านและเหล่าภิกษุบริวารได้ขอโอสถกรรมซึ่งกันและกันเพื่อความบริสุทธิ์ในเช้าวันนั้นพระสารีบุตรเถระได้ละสังขารเข้าสู่นิพพานโดยสงบ ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ก่อนพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน ณ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เป็นเวลา ๖ เดือนเหล่าเทวดา มหาพรหม และภิกษุสงฆ์ได้ร่วมกันจาปนกิจศพของท่านอย่างสมเกียรติพระจุนทะผู้เป็นน้องชายได้นำผ้าขาวมาห่ออัฐิของพระเถระแล้วนำไปมอบแก่พระอานนท์เถระพร้อมบาตรและจีวรเพื่อให้นำไปถวายพระบรมศาสดา พระผู้มีพระภาคทรงให้สร้างสถูปบรรจุไว้ที่ขุ้มประตูพระเชตะวันมหาวิหาร กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เพื่อเป็นที่สักการบูชาแก่มหาชนและพุทธบริษัททั้งหลาย

สมณสารูป มารยาทในการนั่งกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

มารยาทในการนั่งกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นการกล่าวถึงมารยาทหรืออภิสมาจารของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

มารยาทในการนั่งหรืออภิสมาจารในอิริยาบถนั่งของพระสารีบุตรกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น นางกุนทลเกสียเป็นผู้มีสติปัญญาหลักแหลม บวชในสำนักของปริพาชกไม่นานก็เรียนสำเร็จในความรู้ของพวกปริพาชก ซึ่งมีวิชาวาทีพันหนึ่งในการถามตอบปัญหา^{๗๔} ครั้งเห็นว่ามีความรู้อะไรใหม่เพิ่มเติม จึงออกเดินทางไปตามสถานที่ต่างๆ เพื่อแสวงหาความรู้ เมื่อไปถึงหมู่บ้านหรือนิคมแห่งใด นางจะก่อกองทรายไว้ที่ปากทางเข้าหมู่บ้านหรือนิคมแห่งนั้นแล้วปักกิ่งไม้หว่าไว้บนกองทราย เป็นเชิงทำทนายว่า ผู้ใดสามารถตอบปัญหาของเราได้ ขอให้ผู้นั้นจงเหยียบกิ่งไม้หว่ากิ่งนี้พอพ้น ๗ วันแล้ว ถ้ากิ่งไม้หว่าคงปักอยู่อย่างเดิม ก็แสดงว่าไม่มีใครตอบคำถามของนางได้และจะถือกิ่งไม้หว่าแล้วไปแสวงหาที่อื่นต่อไป^{๗๕}

นางเดินทางไปจนถึงเมืองสาวัตถี แคว้นโกศล หลังจากก่อกองทรายไว้ที่ปากทางเข้าเมืองและปักกิ่งไม้หว่าไว้บนกองทราย พระสารีบุตรบิณฑบาตผ่านมา เห็นเด็กกลุ่มหนึ่งยืนล้อมกิ่งไม้หว่าอยู่ จึงถามว่า นั่นอะไร เมื่อพระเถระทราบเรื่องจากเด็กแล้วจึงให้เด็กเหยียบกิ่งไม้หว่านั้น นางกุนทลเกสียเข้ามาดูเด็กเหล่านั้นว่า กิจด้วยปัญหาของเจ้าไม่มี ทำไมจึงเหยียบกิ่งไม้ พวกเด็กก็บอกว่า พระสารีบุตรบอกให้เหยียบ^{๗๖}

^{๗๔} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๑๒.

^{๗๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๑๒.

^{๗๖} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๑๓.

นางจึงเข้าไปถามพระสารีบุตรเพื่อความแน่ใจ เมื่อนางรู้แล้วว่า พระเถระเป็นผู้ที่จะตอบ ปัญหาของนางจึงเข้าไปยังสำนักของพระสารีบุตรในตอนบ่าย ชาวการโตตอบปัญหานี้เป็นที่สนใจของ ชาวเมืองเป็นอย่างมากต่างพากันมาฟังการโตตอบปัญหาระหว่างบั้นทิตทั้ง ๒ อย่างคึกคัก พระสารี บุตรนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ดีแล้ว^{๗๗} เมื่อนางกุนทลเกสีไม่ว่าจะถามเรื่องอะไร พระสารีบุตรตอบได้ หมด ถ้ามถึงพันคำถามก็ตอบได้หมดจนคำถามของนางหมด พระสารีบุตรถามว่า ปัญหาของท่าน หมดแล้วหรือ ปัญหาข้ออื่นมีอีกไหม นางตอบว่ามีเท่านี้ท่านผู้เจริญ^{๗๘} เนื่องจากพระสารีบุตรเป็นผู้เลิศ กว่าอรหันตสาวกทั้งหลายในด้านมีปัญญาเป็นเลิศ คือ นอกจากพระสัพพัญญูพุทธเจ้าแล้ว ไม่มีใครที่ จะมีปัญญาเกินกว่าท่าน และท่านยังเคยบวชเป็นปริพาชกมาก่อน จึงมีความแตกฉานในความรู้ของ พวกปริพาชก จนกระทั่งอาจารย์สัณขัยปริพาชกได้แต่งตั้งให้ท่านเป็นผู้สอนแทน ดังนั้นจึงตอบคำถาม ของนางกุนทลเกสีได้หมดทุกข้อ

พระสารีบุตรจึงถามปัญหากลับไปบ้างว่า อะไรชื่อว่าหนึ่ง นางไม่สามารถตอบได้ พระสารี บุตรจึงเฉลยว่า พุทธรณัตถ์ นื่องหญิง นางจึงขอร้องให้พระสารีบุตรสอนพุทธรณัตถ์ให้บ้าง พระเถระจึง บอกว่า ถ้าอยากจะได้เรียนต้องบวชในพระพุทธรศาสนา ก่อน นางจึงขอบวชทันทีโดยไม่ลังเล พอบวชได้ เพียง ๓ วันเท่านั้น ก็ได้บรรลุประอรหันต์ถึงพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา^{๗๙}

เรื่องราวของยอดนักไต่ว่าที่หญิงชื่อว่า กุนทลเกสีกับพระสารีบุตรในอิริยาบถนั่งกับการ เเผยแผ่พระพุทธรศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาโดยนำนางกุนทลเกสีปริพาชกมา บวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธรศาสนา ต่อมาพระพุทธรองค์ทรงแต่งตั้งพระกุนทลเกสีเถรีในตำแหน่ง เอตทัคคะว่า เลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้รู้แจ้งได้เร็ว^{๘๐}

พระสารีบุตรเถระอนุเคราะห์ชวานาชื่อว่าปุณณะ

พระสารีบุตรเถระอนุเคราะห์ชวานาคณนี้ ชวานาชื่อว่าปุณณะ^{๘๑} เมื่อเห็นพระสารีบุตรเถระ ยืนอยู่ตรงหน้าของตัวเอง กุศลจิตเกิดขึ้นในใจของเขาพร้อมกับคิดว่า วันนี้พระผู้เป็นเจ้าของมาบิณฑบาต ในที่ที่เรากำลังไถนา เป็นบุญเป็นกุศล เป็นโชคลาภ เป็นวาสนาของเรายิ่งนัก ที่ได้ทำบุญใส่บาตร ให้กับพระผู้เป็นเจ้าของ เพราะที่ผ่านมานั้น เรานี้ไม่มีโอกาสได้ทำบุญทำทานอะไรเลย เพราะเหตุนี้จึงทำ ให้เราเกิดมาแล้วทุกข์ยากลำบากขาดสนเงินทองเช่นนี้ ฉะนั้นวันนี้เราจะทำบุญกับพระผู้เป็นเจ้าของ แต่เรา จะเอาอะไรทำบุญในเมื่อภรรยาของเรายังไม่มา นอกจากน้ำบ้วนปากและไม้สีฟันแล้ว เราคงไม่มีอะไร ทำบุญ ฉะนั้นเราเอาน้ำบ้วนปากและไม้สีฟันถวายพระผู้เป็นเจ้าของ^{๘๒}

พระสารีบุตรเถระ ยืนน้อมบาตรเข้าไปรับน้ำและไม้สีฟันที่ชวานาชื่อว่าปุณณะถวายแล้ว อนุโมทนา จากนั้นพระสารีบุตรตรวจดูด้วยญาณของท่าน และทราบวาขณะนี้ภรรยาของนายปุณณะ กำลังนำอาหารมาส่งให้กับสามีของนาง พระเถระจึงออกเดินทางมุ่งหน้าไปสู่นครราชคฤห์ อันหนทาง ที่ภรรยาของนายปุณณะจะต้องเดินผ่านมาพอดี นางอุตตราได้พบกับพระเถระในระหว่างทางแล้วใน

^{๗๗} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๑๓.

^{๗๘} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๑๔.

^{๗๙} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๖๑๕.

^{๘๐} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๓/๓๐.

^{๘๑} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๘๘.

^{๘๒} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๘๙.

ใจคิดว่า บางคราวเมื่อไทยธรรมมี เรานี้ไม่ได้พบพระผู้เป็นเจ้าของ เราไทยธรรมไม่มี เรานี้กลับได้พบพระผู้เป็นเจ้าของ แต่ในวันนี้เราได้พบพระผู้เป็นเจ้าของและไทยธรรมของเราก็มืด พระผู้เป็นเจ้าของจะสงเคราะห์เราหรือไม่หนอ นางอุตตราวางหางกับข้าวลงแล้วหมอบลงกราบพระเถระ พร้อมกับกล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าผู้เจริญ ท่านโปรดอย่าได้คิดว่าอาหารนี้เลวหรือประณีต ขอพระผู้เป็นเจ้าของได้โปรดรับอาหารบิณฑบาตนี้ เพื่อสงเคราะห์แก่ทาสผู้ยากไร้คนนี้ด้วยเถิด พระสารีบุตรเถระยื่นน้อมบาตรเข้าไปรับอาหาร เมื่อภรรยาของนายปุณณะเกลี่ยอาหารลงในบาตรได้เพียงครั้งเดียว พระเถระเอามือปิดบาตร นางอุตตราจึงได้กล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าผู้เจริญ อาหารส่วนเดี๋ยวนี้ ข้าพเจ้าไม่สามารถทำให้เป็นสองส่วนได้ ท่านอย่าได้สงเคราะห์ข้าพเจ้าในโลกหน้าเถิด^{๘๓} ข้าพเจ้าขอถวายอาหารบิณฑบาตส่วนนี้ทั้งหมดแด่พระผู้เป็นเจ้าของ จากนั้นนางเกลี่ยอาหารทั้งหมดลงในบาตรของพระเถระ แล้วตั้งความปรารถนาว่า ขอข้าพเจ้าพึงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่พระผู้เป็นเจ้าของได้เห็นแล้วด้วยเถิด พระสารีบุตรเถระกล่าวอนุโมทนาแก่นางว่า ขอความหวัง ความปรารถนาที่ท่านหวังและปรารถนาแล้วนั้น จงสำเร็จ จงสำเร็จ จงสำเร็จ จงสำเร็จทุกประการแล้วเดินจากไป

ใครก็ตามที่ได้ทำบุญกับพระผู้เป็นเจ้าของ ผู้ซึ่งออกจากนิโรธสมบัติ^{๘๔} มาใหม่ๆ บุคคลนั้นจะได้รับผลบุญมาก นายปุณณะนี่ก็เช่นเดียวกัน เมื่อเขาผลอกลับไปเพราะความเหนื่อยล้าสักพักหนึ่งตื่นขึ้นมา จากนั้นเหลือบสายตามองไปที่ท้องนาที่ไถเอาไว้ ปรากฏว่าก้อนซีไถเหล่านั้นได้กลายเป็นทองคำเต็มทุ่งนาจึงไปกราบทูลพระราชา พระราชาทรงคิดว่า ทองคำเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะบุญของนายปุณณะ ฉะนั้นควรที่จะเป็นของเขาแต่เพียงผู้เดียว จากนั้นพระองค์จึงทรงมอบทองคำเหล่านั้นทั้งหมดให้กับนายปุณณะ พร้อมกับพระราชทานที่ดินให้แก่เขา และทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งแห่งเศรษฐี^{๘๕} ประจำเมือง ปุณณะเศรษฐีเมื่อมีที่ดินเป็นของตัวเองแล้ว จัดแจงปลูกบ้านเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ครั้นสร้างเสร็จแล้ว ปุณณะเศรษฐีได้ประกอบพิธีขึ้นบ้านใหม่โดยนิมนต์ภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขมาฉันภัตตาหารที่บ้าน เมื่อเสร็จภัตติกแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงอนุโมทนา และทรงแสดงอนุพุทธานุภาพให้แก่ปุณณะเศรษฐีพร้อมภรรยาและนางอุตตราฟัง เมื่อจบพระธรรมเทศนา ทั้งสามคนได้บรรลุพระโสดาบัน^{๘๖}

เรื่องของปุณณะเศรษฐีกับพระสารีบุตรในอิริยาบถเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำปุณณะเศรษฐีและครอบครัวให้หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ส่วนหนึ่ง

ดังนั้น จากกรณีศึกษาพระสารีบุตรสรุปได้ว่า หลังจากที่ท่านสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว พระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งให้พระสารีบุตร เป็นอัครสาวกเบื้องขวาผู้มีปัญญาเป็นเลิศ เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเคียงข้างพระบรมศาสดา พระสารีบุตรยังได้รับยกย่องเป็น ธรรมเสนาบดี คู่กับพระบรมศาสดา ผู้เป็นพระธรรมราชาสมบุรณ์ด้วยขันติธรรม เอาใจใส่อนุเคราะห์เด็ก เอาใจใส่ดูแลภิกษุอาพาธ พระสารีบุตรเปรียบเหมือนมารดาผู้ให้กำเนิด ผลงานสำคัญที่สุดที่เป็นต้นแบบของการทำสังคายนาพระธรรมวินัย ในสมัยต่อมาคือ การริเริ่มร้อยเรียงพระธรรม ที่พระบรมศาสดาตรัส

^{๘๓} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๙๐.

^{๘๔} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๘๙

^{๘๕} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๙๒.

^{๘๖} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๙๓.

สอนไว้ ในที่ต่างๆ เข้าเป็นหมวดหมู่ ตามลำดับจำนวนตั้งแต่หมวดธรรมหนึ่งข้อ ไปจนถึงหมวดธรรมสิบข้อ หรือเกินสิบข้อ ดังปรากฏในสังคี่ติสูตรและทศตตรสูตรในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ พระสารีบุตรได้พรรณนาพระคุณของพระพุทธเจ้าที่มีต่อท่านไว้อย่างละเอียดพิสดารดังปรากฏใน สัมปสาทนียสูตร ท่านเป็นผู้มีความกตัญญูสูงต่ออาจารย์ และมารดา ก่อนที่พระสารีบุตร จะนิพพานเจ็ดวันท่านได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ พระเชตวัน แล้วทูลลาไปนิพพานที่บ้านเกิดคือที่เมืองนาลันทา ก่อนนิพพานท่านได้เทศน์โปรดมารดาให้บรรลุพระโสดาบันได้สำเร็จ

๒.๔.๔ กรณีศึกษาพระโมคคัลลานเถระ

พระมหาโมคคัลลานเถระ พระอัครสาวกเบื้องซ้าย เอตทัคคะในด้านผู้มีฤทธิ์ เมืองนาลันทา ใกล้กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ อันมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นกษัตริย์ปกครองนอกจากบ้านอุปติสสะคาม ยังมีบ้านโกสิคาม ตั้งอยู่ใกล้เคียงกันพราหมณ์ผู้เป็นนายบ้านแห่งนั้นและนางโมคคัลลีพราหมณี เป็นบิดามารดาของโกสิตะ หรือในเวลาต่อมาคือ พระมหาโคคัลลานเถระตระกูลทั้งสองมีความทัดเทียมกันและเป็นมิตรสนิทสืบเนื่องกันมาถึง ๗ ชั่วคน ประกอบกับอุปติสสะและโกสิตะต่างมีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน จึงเป็นสหายรักใคร่สนิทสนม ร่วมศึกษาศิลปวิทยาในสำนักอาจารย์เดียวกัน ดังกล่าวมาแล้วในประวัติพระสารีบุตรเถระ อยู่มาวันหนึ่งอุปติสสะและโกสิตะต่างบังเกิดความเบื่อหน่ายในการดำเนินชีวิตแบบหนุ่มเจ้าสำราญอันหาสาระอะไรมิได้ คิดจะชวนขวายเป็นภรรยาอันเป็นหนทางหลุดพ้นจากทุกข์ จึงพาบริวารไปฝากตัวเป็นศิษย์ของสญชัยปริพาชก หรือ สญชัยเวสลัญฐบุตร เจ้าลัทธิใหญ่ในเมืองราชคฤห์ซึ่งมีผู้นิยมเลื่อมใสมากในสมัยนั้น แต่เมื่อเรียนรู้ลัทธิของผู้เป็นอาจารย์จนจบสิ้นแล้ว เห็นว่ายังไม่พบทางหลุดพ้นอันเป็นที่ตนแสวงหา จนเมื่ออุปติสสะปริพาชกได้ฟังธรรมโดยย่อจากพระอัสสชิเถระ บังเกิดดวงตาเห็นธรรมบรรลุพระโสดาปัตติผล จึงชวนโกสิตะปริพาชกผู้เป็นสหายพร้อมเหล่าบริวารไปเฝ้าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร ขณะนั้นพระบรมศาสดากำลังเทศนาธรรมโปรดเหล่าภิกษุและพุทธบริษัททั้งหลาย ครั้นทอดพระเนตรเห็นอุปติสสะกับโกสิตะนำบริวารเดินมาแต่ไกล พระพุทธองค์ได้ตรัสแก่เหล่าภิกษุทั้งหลายว่า “สงฆ์ปริพาชกทั้งสองสหายคือคู่แห่งอัครสาวกผู้เป็นธรรมเสนาบดี (เสนาบดีฝ่ายธรรม) แห่งตถาคต” จากนั้นจึงแสดงพระธรรมเทศนาโปรด ยังผลให้เหล่าบริวารทั้ง ๒๕๐ คนที่ติดตามปริพาชกทั้งสองมาจากสำนักของสญชัยเวสลัญฐบุตร บรรลุอรหัตผลพระบรมศาสดาจึงประทานอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา เมื่อบวชแล้วอุปติสสะได้นามใหม่ว่าพระสารีบุตร ส่วนโกสิตะได้นามใหม่ว่า พระโมคคัลลานะ หรือ พระมหาโมคคัลลานะ และด้วยเป็นผู้มีบารมีญาณและภูมิปัญญาสูง (ไม่ยอมเชื่อถืออะไรโดยง่าย) พระอัครสาวกทั้งสองจึงมิได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์พร้อมเหล่าบริวาร

มารยาทในการนั่งหรืออภิสมาจารในอิริยาบถนั่งของพระโมคคัลลานเถระกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น โกสิยเศรษฐี^{๔๘๗} เป็นชาวนิคมนักกระ ใกล้กับกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ เขามีทรัพย์มากถึง ๘๐ โกฏิ แต่ว่าเป็นคนตระหนี่มาก อยากทานขนมเบื้องกลัวคนอื่นรู้จึงตั้งให้นางทาสีจัดและเตรียมสิ่งของต่างๆ ไปไว้ในปราสาทชั้น ๗ แล้วไล่นางทาสีลงมาชั้นล่าง แล้วให้ภรรยาทอดขนมเบื้องให้ทาน

^{๔๘๗} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔๓๓.

พระพุทธองค์ทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธญาณ ประทับอยู่ในกรุงสาวัตถี ทรงเห็นอุปนิสัยของโกสิยเศรษฐีและภรรยาจะบรรลุโสดาปัตติผล ซึ่งอยู่ใกล้ถึง ๔๔ โยชน์จึงตรัสเรียกพระมหาโมคคัลลานเถระมาทรงรับสั่งว่า โมคคัลลานะ ในสักกนิคมมีโกสิยเศรษฐีผู้มีความตระหนี่ กำลังทอดขนมเบื่อง ท่านจงไปที่นั่นแล้วสั่งสอนเศรษฐีและภรรยาให้เศรษฐีและภรรยานำขนมมาถวายเราพร้อมพระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป ตถาคตและพระภิกษุสงฆ์จะนั่งรออยู่ในวิหาร

พระมหาโมคคัลลานเถระได้รับพุทธบัญชาแล้วเหาะไปในอากาศ ปรากฏตัวในอิริยาบถนั่งที่ช่องปราสาทชั้น ๗ ด้วยอาการห่มจีวรเรียบริ้ว และมีจรีวตรงดงาม โกสิยเศรษฐีเห็นพระมหาโมคคัลลานเถระแล้วกล่าวว่า สมณะท่านมานั่งอยู่ในอากาศจะได้อะไร แม้ท่านจงกรมจนในอากาศเป็นรอยเท้า ท่านก็จะไม่ได้อะไรเลย^{๘๘}

พระมหาโมคคัลลานเถระก็ได้เดินจงกรมกลับไปกลับมาในอากาศตรงหน้าตานั้น โกสิยเศรษฐีกล่าวต่อว่า สมณะท่านยืนจงกรมยังไม่ได้อะไร แม้ท่านจะนั่งคู้บัลลังก์ในอากาศก็จะได้อะไร เช่นเดียวกัน^{๘๙}

พระมหาโมคคัลลานเถระจึงนั่งคู้บัลลังก์ในอากาศนั้น โกสิยเศรษฐีก็กล่าวต่อว่า สมณะท่านนั่งคู้บัลลังก์ก็ไม่ได้อะไร แม้ท่านมายืนตรงขอบหน้าต่างก็ไม่ได้อะไร

พระมหาโมคคัลลานเถระก็จึงไปยืนตรงขอบหน้าต่าง โกสิยเศรษฐี จึงกล่าวต่อว่า สมณะท่านยืนตรงขอบหน้าต่างก็ไม่ได้อะไร แม้ท่านจะทำให้ควนคูลุงก็ไม่ได้อะไร

พระมหาโมคคัลลานเถระจึงแสดงฤทธิ์ให้ควนไฟคูลุงทำให้ปราสาททั้งหมดมีแต่ควน ทำให้โกสิยเศรษฐีเสบตา คิดในใจว่า ถ้าจะบอกว่าแม้ให้ไฟติดขึ้นก็เกรงว่าไฟจะไหม้ปราสาท จึงคิดว่า ถ้าสมณะรูปนี้คงจะต้องการขมนี่จริงๆ ถ้าเราไม่ให้ก็คงจะไม่ไป ดังนั้นเราจะทอดขนมเล็กสักชิ้นหนึ่งให้สมณะไป จึงได้สั่งภรรยาให้ทอดขนมชิ้นเล็กๆ ให้ ด้วยฤทธิ์ของพระมหาโมคคัลลานเถระปรากฏว่าพอเทแป้งลงไปชิ้นเล็ก ขนมหักบานเต็มกระทะ เศรษฐีจึงคิดว่า ภรรยาคงใส่แป้งมากไป จึงตักแป้งนิดหนึ่งด้วยมุมของทัพพีด้วยตนเองให้เล็กกว่าชิ้นแรก ปรากฏว่าขมนั้นพอทอดลงไปกระทะแล้วขนมหักกลับใหญ่กว่าชิ้นแรก

เศรษฐีพยายามทอดไปเรื่อย ขึ้นต่อมาก็ยิ่งใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ เมื่อขนมไม่ยอมเล็กลงตามที่ตนปรารถนาจึงสั่งภรรยาให้นำขนมหนึ่งชิ้นให้สมณะไป เมื่อภรรยาหยิบขนมชิ้นหนึ่งออกจากกระเช้าให้พระมหาโมคคัลลานเถระ ก็กลายเป็นว่าขนมทุกชิ้นก็ติดกันเนื่องกันไปไม่สามารถแยกออกได้ โกสิยเศรษฐีจึงพยายามดึงขนมออกจากกัน แต่ว่าดึงอย่างไรขนมก็ไม่หลุดออกจากกัน พยายามจนเหงื่อออกจนความหิวหายไประยะหนึ่ง จึงกล่าวกับภรรยาว่า นางผู้เจริญ ฉันไม่ต้องการขมนี่แล้ว จงให้แก่สมณะไปเถอะ นางยกกระเช้าขนมถวายพระมหาโมคคัลลานเถระ ท่านแสดงธรรมกล่าวคุณพระรัตนตรัยและแสดงผลของการให้ทาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับที่พระเชตะวันมหาวิหาร เศรษฐีและภรรยาฟังแล้วเกิดจิตเลื่อมใส กล่าวนิมนต์ให้ฉันบนที่นั่ง^{๙๐} พระมหาเถระจึงกล่าวว่า ท่านเศรษฐี พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับที่พระเชตะวันมหาวิหาร รอเสวยขนมกับภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป หากท่านชอบใจ จงให้ภรรยาถือ

^{๘๘} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔๓๗.

^{๘๙} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔๓๗.

^{๙๐} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๔๓๘.

สิ่งของที่ทำขนมไปสุที่นั่นกัน เมื่อเศรษฐีและภรรยาได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมพระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป ท่านเศรษฐีหลังน้ำทักษิโณทก แก่พระภิกษุสงฆ์ ส่วนภรรยาถวายขนมใส่ลงในบาตรของพระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป ขมนั้นก็ไม่หมดที่เหลือเศรษฐีนำมากินเองก็ไม่หมด นำไปให้คนยากจนกินกัน ก็ไม่หมด พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ท่านทั้งสองจงทิ้งขนมลงที่ชุ่มประตูพระเชตวัน ท่านทั้งสองจึงนำขนมไปทิ้งที่เงื่อมอยู่ไม่ไกลจากชุ่มประตูพระเชตวัน ทั้งสองท่านกลับมาเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา พระพุทธองค์ได้ทรงอนุโมทนาและแสดงธรรมโปรดสองสามีภรรยา จบพระธรรมเทศนา โกลิยเศรษฐีและภรรยาบรรลุโสดาปัตติผล^{๑๑} หลังจากบรรลุโสดาบันแล้วถวายบังคมลากลับ ตั้งแต่นั้นมา โกลิยเศรษฐีและภรรยาจึงไม่ตระหนี่ในการสละทรัพย์บริจาคลงในบวรพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก

เรื่องของโกลิยเศรษฐีผู้มีความตระหนี่กับพระโมคคัลลานเถระในอริยาบถนี้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำโกลิยเศรษฐีผู้มีความตระหนี่และภรรยาให้หันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนา และเทศนาให้ดำรงอยู่ในพระโสดาบันเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองในสมัยพุทธกาล

๒.๔.๕ กรณีศึกษาพระมหากัสสปะ

พระมหากัสสปเถระเอตทัคคะในด้านผู้ทรงรุดงค์ เป็นบุตรของกบิลพราหมณ์ แห่งกัสสปโคตร ณ บ้านมหาตตถะ (หรือมหาตถฐะ) แคว้นมคธ มีนามเดิมว่า ปิปลิมาณพ คนทั้งหลายเรียกตามนามตระกูลว่า กัสสปะ เมื่อปิปลิมาณพเจริญวัย บิดาซึ่งเป็นพราหมณ์ผู้มีฐานะได้ส่งให้ศึกษาเล่าเรียนตามธรรมเนียมพราหมณ์ เนื่องจากท่านมีความเฉลียวฉลาดไม่นานก็จบการศึกษาตั้งแต่อายุยังน้อย กบิลพราหมณ์จึงต้องการให้แต่งงานครองเรือน แต่ปิปลิมาณพประสงค์จะใช้ชีวิตอย่างสังตวิเวกทั้งไม่ยินดีด้วยทรัพย์ของตระกูลแต่เมื่ออายุได้ ๒๐ ปี ปิปลิมาณพถูกรบเร้าจากบิดามารดาหนักเข้า จึงหาอุบายหลีกเลี่ยงโดยให้ช่างทองหล่อรูปหญิงสาวซึ่งมีความงามขึ้นมาแล้วบอกว่าจะยอมแต่งงานกับหญิงที่มีความงามเหมือนรูปหล่อนี้เท่านั้น บิดามารดาของปิปลิมาณพปรึกษากันว่าบุตรของเราเป็นผู้มีบุญ ย่อมสร้างบุญกุศลไว้กับคู่ครองของตนมาตั้งแต่ในอดีตชาติเช่นกัน จึงให้พราหมณ์ ๘ คน นำรูปหล่อทองคำใส่ยาตะเวนไปสถานที่ต่างๆ จนถึงทำน้ำแห่งกรุงสาละ เมืองหลวงของแคว้นมัททะ แม่นมของนางภัททกาปิลานี ธิดาวัย ๑๖ ปี ของพราหมณ์แห่งตระกูลโกลิยะ ขณะนางเดินมาอาบน้ำที่ท่า เห็นรูปหล่อทองคำเข้าใจว่าเป็นนางภัททกาปิลานีจึงแก้มว่าแม่หัวดี ไฉนออกมาเที่ยวเล่นตามลำพัง แล้วใช้มือตีแก้มทำนองหยอกเย้า พราหมณ์ทั้ง ๘ มีความยินดีสอบถามจนทราบจากแม่ถามว่ามีหญิงที่มีรูปร่างหน้าตาเหมือนรูปหล่อทองคำจริง แต่ความงามของนางภัททกาปิลานียิ่งเหนือกว่าด้วยซ้ำ อีกทั้งมีชาติตระกูลและฐานะเสมอกันกับปิปลิมาณพจึงมอบรูปหล่อทองคำไว้เป็นบรรณาการ

(๑) ปิปลิมาณพจึงต้องเข้าพิธีอวาหมงคลกับนางภัททกาปิลานีซึ่งนางเองก็ไม่มีใจฝักใฝ่ในโลกีย์วิสัยเช่นกัน แต่ไม่อาจขัดความประสงค์ของโกลิยพราหมณ์ผู้เป็นบิดาและบรรดาญาติผู้ใหญ่ได้ ทั้งสองจึงเป็นสามีภรรยากันแต่เพียงในนาม มิได้ข้องเกี่ยวกันในทางกามคุณ ครั้นบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายสิ้นชีวิตแล้ว ทรัพย์สมบัติของสองตระกูลก็ถูกรวบเข้าด้วยกันเป็นจำนวนมหาศาล ซึ่ง

^{๑๑} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๓๘.

ย่อมรวมทั้งภาระหน้าที่ในกิจการงานทั้งปวง ตลอดจนบรรดาบริวารและสัตว์เลี้ยงทั้งหลาย เมื่อคนเหล่านั้นทำงานในไร่นา อุปกรณ์เครื่องมือหว่านไถย่อมพลัดไปถูกสัตว์เล็กสัตว์น้อยเช่นไส้เดือนเป็นต้นเสียชีวิต แม้อยามตากถั่วงาไว้หากนกกาماجิกกินหนอนและแมลงทั้งหลายบาปดังกล่าวมาเหล่านี้ย่อมตกมาถึงผู้เป็นเจ้าของแม้จะไม่ได้ลงมือทำเองหรือไม่ได้ตั้งใจให้เป็นเช่นนั้นก็ตาม สองสามีภรรยาจึงปรึกษาหารือกันว่าเหตุใดต้องมานั่งคอยรับบาปกรรมที่คนอื่นกระทำเพื่อตน ควรสละการครองเรือนยกทรัพย์สมบัติทั้งหลายให้แก่ญาติ บริวารและคนยากจน แล้วออกบวชหาหนทางหลุดพ้นจากวัฏสงสารอันเป็นปกติวิสัยที่มีใจฝักใฝ่มาแต่เดิม

(๒) ปีปผลิมาณพและนางภัททกาปิลานีปลงผมครองผ้ากาสาวัสตร์ อธิษฐานเพศบรรพชิตบวชอุทิศต่อพระอรหันต์ในโลกแล้วเดินทางร่วมกันจนถึงทางสองแพร่งจึงแยกกันโดยปีปผลิไปทางขวา ส่วนนางภัททกาปิลานีไปทางซ้าย และไปบวชอยู่ในสำนักปริพาชก เนื่องจากในสมัยนั้นพระบรมศาสดายังมิได้มีพุทธาณุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนาภายหลังจึงมาบวชเป็นภิกษุณีในอยู่สำนักของพระนางมหาปชาบดีโคตมี เจริญวิปัสสนากรรมฐานด้วยความไม่ประมาท จนได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังจะกล่าวถึงในประวัติของพระภัททกาปิลานีเถรี เอตทัคคะในด้านผู้มีบุพเพนิวาสานุสติญาณ (มีญาณอันเป็นเครื่องระลึกชาติได้) ฝ่ายปีปผลิมาณพเมื่อได้พบกับพระบรมศาสดาประทับ ณ รมไม้ พุทฺตนิโครธ (ต้นไทร) ระหว่างกรุงราชคฤห์ กับเมืองนาลันทาอันเป็นเมืองเล็กๆ ในแคว้นมคธ เกิดความเลื่อมใสในท่วงท่าแห่งพระจริยวัตร มั่นใจว่าพระองค์ต้องเป็นพระอรหันต์อย่างแน่นอน จึงน้อมกายกราบถวายบังคมแทบพระบาททูลขออุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา พระผู้มีพระภาคทรงให้อุปสมบทโดยประทาน โอวาทปฏิคคหุอุปสัมปทา หรือโอวาท ^{๙๒}

(๓) กัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจะมีคามละอายและความเกรงในภิกษุทั้งหลายทั้งที่เป็นพระเถระผู้เฒ่า ผู้มีพรรษาปานกลางและผู้บวชใหม่

๑) กัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจะพึงในธรรมทั้งหลายอันประกอบด้วยกุศล และพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมนั้น โดยความตั้งใจและเคารพ

๒) กัสสปะ เธอพึงศึกษาว่า เราจะมีสติในกาย (กายคตาสติ) ^{๙๓} คือ พิจารณากายเป็นอารมณ์โดยสม่ำเสมอ ได้แก่ การใช้สติพิจารณากายให้เห็นตามสภาพที่มีส่วนประกอบ ซึ่งล้วนเป็นของไม่สะอาด ไม่งาม น่ารังเกียจ ทำให้เกิดความรู้เท่าทัน ไม่หลงใหลมัวเมา

การบวชด้วยวิธีนี้พระบรมศาสดาทรงอนุญาตแก่พระมหากัสสปะเพียงรูปเดียวเท่านั้น พระกัสสปะตั้งใจกระทำความเพียรหลังจากอุปสมบทได้ ๘ วันก็บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ เนื่องจากพระสาวกในสมัยพุทธกาลมีนามว่ากัสสปะหลายองค์ จึงเรียกนามท่านว่าพระมหากัสสปะเถระ เพราะเป็นพระผู้ใหญ่มีอายุมากที่สุด พระมหากัสสปะเถระได้รับภาระอบรมสั่งสอนพระภิกษุและพุทธบริษัทอื่นๆ จนมีภิกษุเป็นบริวารจำนวนมาก ท่านเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติถือ รุดงค์ อย่างเคร่งครัด

(๔) รุดงค์ คือ องค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส ชื่อข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ผู้สมัครใจจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อใช้เป็นอุบายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมกน้อยและสันโดษเป็นต้นมี ๔ หมวด รวม ๑๓ ข้อ ได้แก่

^{๙๒} ส.น. (ไทย) ๑๓/๑๕๔/๒๕๘.

^{๙๓} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๑/๑๑๖/๑๖๐.

หมวดที่ ๑ จีวรปฏิสังขัตต์ คือ หมวดเกี่ยวกับจีวร ได้แก่

๑. ปังสุกุลิกังคะ ถือใช้แต่ผ้ายังสุกุลเป็นวัตร ได้แก่ การใช้แต่ผ้าบังสุกุล คือ ผ้าที่เขาทิ้งแล้ว ผ้าห่อคลุมศพ ไม่รับคฤหบดีจีวร คือ ผ้าที่ชาวบ้านถวาย

๒. เตจิวริกังคะ ใช้ผ้าเพียงสามผืนเป็นวัตร ได้แก่ ผ้าไตรจีวร คือ สบง (ผ้านุ่ง) จีวร (ผู้ห่มคลุม) และสังฆาฏิ (ผ้าห่มซ้อนนอก)

หมวดที่ ๒ ปินทปาตปฏิสังขัตต์ คือ หมวดเกี่ยวกับบิณฑบาต ได้แก่

๓. ปินทปาตีกังคะ เทียบบิณฑบาตเป็นประจำเป็นวัตร งดติเรกกลาก ได้แก่ ลากที่เกินกว่ากำหนด คือ ลากที่ไม่ได้มาจากการบิณฑบาต เช่น มีผู้มาถวายหรือนิมนต์ไปรับ

๔. สปะทานจาริกังคะ บิณฑบาตตามลำดับบ้านเป็นวัตร ได้แก่ การรับตามลำดับบ้านตามแถวเดียวกัน ไม่รับข้ามบ้านข้ามแถวไม่เทียบบิณฑบาตไปที่โน่นที่นี้ตามใจชอบ

๕. เอกาสนิกังคะ ฉ้นมือเดียวเป็นวัตร ได้แก่ การนั่งฉ้น ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร ฉ้นวันละมือเดียว เมื่อลุกจากที่แล้วไม่ฉ้นอีก

๖. ปัตตปิณฑิกังคะ ฉ้นเฉพาะในบาตรเป็นวัตร ไม่ใช่ภาชนะใส่อาหารเกิน ๑ อย่าง คือ ใช้เพียงบาตรเท่านั้น

๗. ขลุปัจฉากัตติกังคะ ลงมือฉ้นแล้วไม่ยอมรับเพิ่มเป็นวัตร เมื่อฉ้นแล้วไม่รับอาหารที่เขานำมาถวายอีก

หมวดที่ ๓ เสนาสนปฏิสังขัตต์ คือ หมวดเกี่ยวกับเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) ได้แก่

๘. อารัญญิกังคะ ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร อยู่ห่างบ้านอย่างน้อย ๕๐๐ ชั่วรูป หรือ ๒๕ เส้น (๕๐๐ วา)

๙. รุกขมุสิกังคะ ถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตร งดการอยู่ในที่มุงบัง

๑๐. อัปโภกาลิกังคะ ถือการอยู่กลางแจ้งเป็นวัตร งดที่มุงบังและโคนไม้

๑๑. โสสานิกังคะ ถือการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร ไม่อยู่ในสถานที่อื่นใดที่มีใช้ป่าช้า

๑๒. ยถาสันถติกังคะ ถือการอยู่ในที่แล้วแต่เขาจัดให้เป็นวัตร ไม่เลือกเสนาสนะตามความพอใจ

หมวดที่ ๔ วัริยปฏิสังขัตต์ คือ หมวดเกี่ยวกับความเพียร ได้แก่

๑๓. เนสัชชิกังคะ ถือการนั่งเป็นวัตร อยู่ด้วยเพียงอิริยาบถ๓ คือ ยืน เดิน นั่ง เว้นการนอน

๑) รุดงควัตรเหล่านี้เป็นเครื่องขัดเกลาภิเลส พระพุทธองค์ทรงบัญญัติด้วยพุทธประสงค์ เพื่อให้ใช้เป็นเครื่องขัดเกลาภิเลสอันเป็นสิ่งเศร้าหมองที่หมักดองอยู่ในจิต เป็นเหตุให้คิดหมกมุ่นในเรื่องกามคุณทั้งหลาย กลายเป็นคนมีจิตใจแคบ มักมากเห็นแก่ตัว แต่เมื่อได้ปฏิบัติในรุดงควัตรแล้วภิเลสอาสวะทั้งหลายย่อมเบาบางลง เป็นคนมักน้อย สันโดษ ไม่มักมากด้วยลาภสักการะไม่เห็นแก่ความสุขอันเกิดจากกามคุณทั้งหลาย รุดงควัตรเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องปฏิบัติทั้ง๑๓ ข้อ ผู้ใดมีความสามารถความพอใจที่จะปฏิบัติในข้อใด ก็สมาทานเฉพาะข้อนั้น หรือสมาทานมากกว่าหนึ่งข้อก็ได้ตามความสมัครใจ พระมหากัสสปเถระถือรุดงควัตร^{๙๔} ได้แก่ ข้อ ๑. ใช้แต่ผ้าบังสุกุล

^{๙๔} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๙/๘๑/๕๘๔.

เป็นวัตร ข้อ ๓. ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และข้อ ๘. ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่ามีความเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย (เอตทัคคะ) ในด้านผู้ทรงรุดงค์และสรรเสริญคุณแห่งรุดงค์ พระมหากัสสปเถระยังได้รับยกย่องในด้านอื่นๆ อีกหลายประการ เช่น ครั้งหนึ่งท่านติดตามพระผู้มีพระภาคซึ่งเสด็จไปประทับ ณ รมไม้ต้นหนึ่ง พระเถระได้พบสังฆาฏิของท่านเป็น ๔ ชั้นแล้วปูลง และถวายสังฆาฏิแด่พระผู้มีพระภาค โดยรับเอาสังฆาฏิของพระพุทธองค์ซึ่งเก่าคร่ำคร่ามาใช้แทน

๒) พระบรมศาสดาทรงตรัสยกย่องพระมหากัสสปเถระใน ๔ สถาน คือ ๑. มีธรรมเป็นเครื่องอยู่เสมอด้วยตถาคต เป็นผู้มักน้อยสันโดษ ควรที่ภิกษุทั้งหลายพึงถือเป็นแบบอย่าง, ๒. มีความประพฤติตนเป็นคนใหม่อยู่เสมอ ไม่คะนองกาย วาจา และใจในสกุลเป็นนิตย์ คือ เมื่ออยู่ในสกุลใดก็ไม่ข้องอยู่ในสกุลนั้นๆ (จนสนิทสนม) ตั้งจิตเป็นกลางว่า “ผู้ใคร่ลาภจงได้ลาภ ผู้ใคร่บุญจงได้บุญ ตนได้ลาภแล้วมิจิตเป็นฉันท ผู้อื่นก็มีใจเป็นฉันทนั้น”, ๓. มีจิตประกอบด้วยเมตตา กรุณา ในการแสดงธรรมแก่ผู้อื่น, ๔. ทรงสอนภิกษุให้ประพฤติปฏิบัติชอบ โดยยกพระมหากัสสปเถระขึ้นเป็นแบบอย่าง

๓) ในช่วงพุทธกาล คือขณะที่พระบรมศาสดายังดำรงพระชนม์ชีพ ประวัติของพระมหากัสสปเถระไม่ค่อยโดดเด่นนัก เนื่องจากท่านถือรุดงค์อยู่ป่าเป็นวัตร และเป็นผู้มักน้อยสันโดษ หลังจากทีองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสปรินิพพานแล้ว คณะสงฆ์โดยการนำของพระมหากัสสปเถระได้กระทำการสังคายนาพระไตรปิฎกดังกล่าวไว้ในประวัติของพระอานนท์เถระ ในวันอัฐมีบูชา หรือวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ มกุฏพันธเจดีย์ภายในกรุงกุสินารา แคว้นมัลละ ตรงกับวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ในเบื้องต้นไม่สามารถจุดไฟติดได้ พระอนุรุธเถระจึงทูลแก่บรรดามัลลกะศัตรีทั้งหลายว่า เหล่าเทวดาประสงค์จะให้รอพระมหากัสสปเถระพร้อมภิกษุสงฆ์ผู้เป็นศิษย์อีก ๕๐๐ องค์ที่กำลังเร่งเดินทางมาจากปาวานคร และเมื่อพระเถระมาถึงและทำการสักการะแล้วพลันเกิดเพลิงทิพย์ลุกขึ้นเองเป็นที่อัศจรรย์

๔) พระมหากัสสปเถระเมื่อทำหน้าที่เป็นประธานในการทำปฐมสังคายนาแล้ว ได้พักอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ดำรงอายุอยู่ถึง ๑๒๐ ปี เมื่อตรวจดูอายุขัยเห็นว่าอีกเพียงวันเดียวจะถึงกาลแห่งการละสังขาร จึงเรียกประชุมเหล่าภิกษุผู้เป็นศิษย์และให้โอวาทเป็นครั้งสุดท้าย สั่งสอนให้ภิกษุผู้ยังเป็นปุถุชนมิให้เสียใจกับการจากไปของท่าน แต่จงเร่งบำเพ็ญความเพียรด้วยความไม่ประมาทเพื่อให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์สำเร็จจอร์หันตผล จากนั้นจึงเข้าไปถวายพระพรลาพระเจ้าอชาตศัตรู (ครองราชย์แคว้นมคธต่อจากพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา) จากนั้นได้นำเหล่าภิกษุสงฆ์ไปยังภูเขากุกกุสัมปตบรรพตแสดงอิทธิปาฏิหาริย์และให้โอวาทแก่พุทธบริษัท แล้วอธิษฐานจิตขอให้ภูเขากุกกุสัมปตตะ (หมู่เขา ๓ ลูก) มารวมกันเป็นลูกเดียว ซึ่งในภูเขานั้นมีภูเขาวรรพตสถานที่ทำปฐมสังคายนา รวมอยู่ด้วย จากนั้นจึงละสังขารเข้าสู่นิพพาน ณ ที่นั้น

๖) พระมหากัสสปเถระยังอธิษฐานมีเกียรติประวัติเล่าเพิ่มเติมไว้ว่า พระมหากัสสปเถระยังอธิษฐานขอให้สรีระของท่านยังคงสภาพเดิมไม่สูญสลายจนกระทั่งถึงยุคแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จะมาตรัสรู้ในอนาคต คือพระศรีอาริยมุตไตร ซึ่งพระองค์เสด็จนำหมู่ภิกษุสงฆ์สาวกมายังภูเขากุกกุสัมปตตะบรรพต ยกสรีระของพระมหากัสสปเถระวางบนพระหัตถ์ขวาสูงขึ้น

ประกาศสรรเสริญคุณของพระเถระแล้ว เตโชธาตุก็จะเกิดขึ้นเผาสิริระของท่านบนฝ่าพระหัตถ์ของพระศรีอาริยมตไตรพุทธเจ้าพระองค์นั้น^{๙๕}

ดังนั้น จากกรณีศึกษาพระมหากัสสปะสรุปได้ว่าหลังจากบรรลอรหัสผล ได้สอนพระทั้งหลายให้เห็นคุณค่าของการอยู่ในที่สังัดพระมหากัสสปะเถระ ได้รับการยกย่องให้เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ของพระพุทธองค์ ว่าโดยลำดับแล้วก็จัดอยู่ในลำดับที่สามของหมู่พระมหาสาวก รองจากพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ท่านได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์เป็นอันมาก รวมทั้งการสถาปนาเป็นเอตทัคคะ เป็นยอดของภิกษุผู้ทรงรุดงค์ ๑๓ โดยปกติมหาสาวกผู้จะได้รับการแต่งตั้งเป็นเอตทัคคะทางด้านใดด้านหนึ่งนั้น ก็ย่อมจะต้องได้มาด้วยเหตุ ๔ ประการคือ ๑. โดยเหตุเกิดเรื่อง ๒. โดยการมาก่อน ๓. โดยเป็นผู้ชำนาญชำนาญ และ ๔. โดยเป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยคุณ ในเหตุ ๔ อย่างนั้น พระเถระบางรูป ย่อมได้ตำแหน่งเอตทัคคะ โดยเหตุอย่างเดียวกัน บางรูปได้โดยเหตุ ๒ อย่าง บางรูปได้โดยเหตุ ๓ อย่าง บางรูปได้ด้วยเหตุ ทั้ง ๔ อย่าง ท่านพระมหากัสสปะก็เป็นท่านหนึ่งที่ได้ตำแหน่งดังกล่าวด้วยเหตุครบทั้ง ๔ อย่าง และเป็นประธานสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา หรือ เรียกว่า ปฐมสังคายนา

๒.๔.๖กรณีศึกษาพระอานนท์

พระอานนท์เถระ เอตทัคคะในด้านผู้เป็นพหูสูต ผู้มีสติ ผู้มีคติ ผู้มีความเพียร^{๙๖} และเป็นพุทธอุปัฏฐากพระอานนท์เถระ เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ กับพระนางกิสสาโคตรมี แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ พระบิดาของท่านเป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะ กษัตริย์แห่งราชวงศ์ศากยะ แคว้นสักกะ เมื่อนับตามลำดับวงศ์พระอานนท์เถระจึงมีศักดิ์เป็นลูกผู้น้อง ของเจ้าชายสิทธัตถะ หรือสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นสหชาติคือเกิดวันเดือนปีเดียวกันกับเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายอานนท์ได้ออกบรรพชาพร้อมด้วยพระญาติ ซึ่งเป็นเจ้าชายในราชตระกูลศากยะ ๔ องค์ ได้แก่ เจ้าชายภัคคะ เจ้าชายภัททิยะ เจ้าชายกิมพิละ เจ้าชายอนุรุธะและเจ้าชายเทวทัต จากราชสกุลโกลิยวงศ์ พร้อมด้วยอุบาลีกลับกดังกล่าวมาแล้ว

เมื่อบรรพชาแล้ว พระอานนท์ได้ฟังธรรมจากพระปุลณมณินตานีบุตรเถระ จนได้บรรลุธรรมขั้นโสดาบันติผล เป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น คือพระโสดาบัน และท่านยังได้รับเมตตาจากพระสาวกผู้ใหญ่ให้โอวาทแนะนำหลักธรรมอีกหลายท่าน เช่น พระมหากัสสปเถระ พระสารีบุตรเถระ เป็นต้น ทำให้ท่านเป็นพระเถระที่มีความรู้ความสามารถเหนือพระเถระชั้นพระเสขะด้วยกัน

(๑) ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่พุทธอุปัฏฐากเป็นการถาวรในช่วงต้นแห่งพุทธกาลระยะ ๒๐ พรรษาแรก ภิกษุทั้งหลายได้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นพุทธอุปัฏฐาก คือ ผู้คอยปฏิบัติรับใช้ใกล้ชิดพระบรมศาสดา ได้แก่ พระนาคสมาละ พระนาคตะ พระอุพวาณะ พระสาครตะ และพระเมฆิยะ เป็นต้น บางคราวองค์ที่ปฏิบัติอยู่ออกเวรไป องค์ใหม่ยังไม่มาแทน ทำให้พระพุทธรองค์อยู่ตามลำพังขาดผู้ปฏิบัติ และบางองค์ก็ตั้งรับสั่ง เช่นคราวหนึ่งเมื่อตามเสด็จถึงทางสองแพร่ง องค์พระสัพพัญญูมีพระประสงค์จะเสด็จไปเส้นทางหนึ่ง แต่พระนาคสมาละผู้เข้าเวรอุปัฏฐากจะให้เสด็จไปอีกเส้นทางหนึ่ง แม้

^{๙๕} ธนากิต, เอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศด้านต่างๆ ในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๒-๑๒๖.

^{๙๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๓/๑๑๙.

พระผู้มีพระภาคจะตรัสห้ามก็ไม่ยอมเชื่อฟัง กลับถวายบาตรและจีวรคืนแล้วแยกไปตามลำพัง เป็นเหตุให้พระนาคสมาสละถูกพวกโจรทำร้ายจนศีรษะแตกเลือดอาบอีกทั้งแย่งเอาบาตรและจีวรของท่านไป เมื่อพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเห็นว่าพระบรมศาสดาได้รับความยากลำบาก บางครั้งถูกปล่อยให้ประทับตามลำพัง จึงมีมติให้พระอานนท์เถระรับหน้าที่พุทธอุปัฏฐากเป็นการถาวร เพราะท่านเป็นผู้มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว ขยันขันแข็ง อดทน รอบคอบ อีกทั้งเป็นพระญาติใกล้ชิด ย่อมทราบพระอัชฌาสัยเป็นอย่างดี

(๒) พระอานนท์เถระได้ทูลขอพร ๘ ประการจากพระบรมศาสดา คือ ๑. อย่าประทานจีวรอันประณีตแก่ข้าพระองค์, ๒. อย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตแก่ข้าพระองค์, ๓. อย่าให้ข้าพระองค์อยู่ในพระคันธกุฎี (ที่ประทับ) ร่วมกับพระองค์, ๔. อย่าพาข้าพระองค์ไปในยงที่ที่มีผู้นิมนต์, ๕. ขอให้พระบรมศาสดาเสด็จไปยังที่นิมนต์ ที่ข้าพระองค์รับไว้, ๖. ขอให้ข้าพระองค์นำพุทธบริษัทผู้มาแต่ที่ไกลเข้าเฝ้าได้เสมอ, ๗. ขอให้ข้าพระองค์เข้าเฝ้าทูลถามความสงสัยได้ทุกครั้ง, ๘. เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จไปแสดงธรรมเรื่องอะไร ที่ไหน ซึ่งข้าพระองค์มิได้ฟังขอให้ตรัสเทศนาธรรมนั้นแก่ข้าพระองค์ด้วย

(๓) พร ๘ ข้อแรกพระอานนท์เถระทูลขอเพื่อป้องกันความบริสุทธิ์สำหรับตนเอง มิให้มีผู้ตำหนิติเตียนได้ว่า รับหน้าที่อุปัฏฐากเพราะเห็นแก่ผลตอบแทน ข้อ ๕-๗ เป็นการป้องกันข้อครหาว่าไม่อาจอนุเคราะห์พุทธบริษัทได้ทั้งที่เป็นพระอุปัฏฐาก ข้อ ๘. เพื่อป้องกันข้อครหาว่าเป็นเสมือนกบเฝ้าอยู่ใกล้สระไม่รู้เลยว่าองค์พระสัพพัญญูทรงแสดงธรรมเรื่องอะไรแก่ใคร ที่ไหน อย่างไร พระอานนท์เถระได้ทำหน้าที่พระอุปัฏฐากเป็นระยะเวลา ๒๕ ปี คือตั้งแต่พรรษาที่ ๒๐ จนถึงพรรษาที่ ๔๕ จนถึงวันที่พระบรมศาสดาเสด็จดับขันธปรินิพพาน ท่านได้อุทิศทั้งชีวิตเพื่อการปฏิบัติรับใช้ เมื่อครั้งที่พระเทวทัตซึ่งเป็นผู้มีใจมักใหญ่ใฝ่สูงคิดทำลายพระผู้มีพระภาคด้วยเล่ห์กลต่างๆ เพื่อตนจะได้เป็นใหญ่ในสังฆมณฑลแทน โดยวางแผนประทุษร้ายพระบรมศาสดาหลายครั้ง ครั้งหนึ่งได้สั่งให้คนเลี้ยงช้างมอมเหล่า พญาช้างนาฬาคีรี^{๗๗} ด้วยน้ำสุราถึง ๑๖ กระจ่อม เพื่อให้พญาช้างที่กำลังตกมันความคลุ้มคลั่งแล้วปล่อยมาหมายให้ทำร้ายพระพุทธรองค์ขณะเสด็จพุทธดำเนินบิณฑบาตโปรดสัตว์พร้อมเหล่าภิกษุสงฆ์สาวก เหล่ามหาชนเมื่อเห็นพญาช้างวิ่งมาตามถนน ต่างรีบตะโกนบอกต่อๆ กันไป และหลบเข้าที่ปลอดภัย ขณะพญาช้างส่งเสียงกึกก้องโกลูกนาทวิ่งตรงเข้าหาพระบรมศาสดาพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากเกรงอันตรายจะเกิดแก่พระพุทธรองค์ จึงวิ่งออกมาขวางพญาช้างหมายน้อมถวายชีวิตพลีแด่องค์พระสัพพัญญูแม้พระผู้มีพระภาคจะตรัสเรียกถึง ๓ ครั้งแต่พระอานนท์ก็มียอมถอยกลับไป พระบรมศาสดาจึงใช้พุทธปาฏิหาริย์บันดาลให้พญาช้างวิ่งเสไปทางอื่น แล้วทรงแผ่เมตตาตรัสเรียกพญาช้างนาฬาคีรีให้ได้สติสร้างเมตตาพยุศทุดกายลงนั่งยกวงขึ้นถวายอภิวัตแทบบาทพระศาสดา พระพุทธรองค์ทรงยกพระหัตถ์ขวาถูกระพองศีรษะพญาคชสารพร้อมประทานโอวาทให้หยุดกระทำปาณาติบาตละเลิกความโกรธ มีเมตตาจิตคิดสร้างบุญกุศลไม่คิดเบียดเบียนอีกต่อไป พญา- คชสารได้ฟังพระโอวาทเกิดตื่นตันใจหลังน้ำตาไหลรินอาบหน้าก้มเศียรเกล้าวันทา หมอบลงเอาวงกอบฝู่นที่พระบาทพระบรมศาสดาขึ้นโรยใส่กระพอง (ส่วนที่หนุนเป็นปุ่มสองข้างศีรษะข้าง) แล้วเดินกลับหลังไปสู่โรงช้างดั้งเดิม เหล่ามหาชนต่างแซ่ซ้องพนมมือขึ้นสาธุการด้วยความปีติในพุทธปาฏิหาริย์ในพุทธประวัติกล่าวไว้ว่า พระบรมศาสดาทรงทราบถึงการหมายประทุษร้ายของพระเทวทัตอยู่ก่อนแล้ว ด้วย

^{๗๗}วินย.อ. (ไทย) ๗/๓๗๘/๑๘๘.

ชาวนี้ได้รั่วไหลไปสู่เหล่าพุทธบริษัท มหาชนทั้งหลายจึงต่างนำความมาราบทูลพระพุทธองค์ซึ่งประทับ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร พร้อมทั้งขอให้พระผู้มีพระภาคและเหล่าภิกษุสงฆ์งดการออกบิณฑบาตเพื่อความปลอดภัย แล้วต่างนัดหมายว่าจะนำภัตตาหารมาถวายโดยพร้อมเพรียงกัน แต่ด้วยพระเมตตาปรารภนาที่จจะโปรดพญาคชสารนาฬาคีรี พระพุทธองค์จึงทรงนำเหล่าภิกษุสงฆ์ออกบิณฑบาตแล้วเสด็จกลับมารับไทยทานของเหล่ามหาชนผู้มีศรัทธา

(๔) พระอานนท์เถระยังเป็นผู้สร้างความศรัทธาแก่พระเจ้าอุเทน กษัตริย์แห่งกรุงโกสัมพี แคว้นวังสะ ให้นำบิณฑบาตพระพุทธานุสสาเดิมพระเจ้าอุเทนทรงไม่พอพระทัยพระนางสามาวดีผู้เป็นพระมเหสีและหญิงบริวารจำนวน ๕๐๐ คนซึ่งถวายผ้าห่มบูชาหลังจากฟังพระธรรมเทศนาของพระอานนท์เถระจำนวนถึง ๕๐๐ ผืน จึงเสด็จมายังภิกษุที่พักพร้อมตรัสถามว่านำผ้าห่มที่ได้รับถวายตั้งมากมายไปทำอะไร พระเถระตอบว่าได้นำไปแจกจ่ายแก่พระภิกษุสงฆ์ที่มีจีวรเก่าและขาด และภิกษุสงฆ์เหล่านั้นนำจีวรผืนเก่าไปทำผ้าปูที่นอน นำผ้าปูที่นอนผืนเก่าไปทำผ้าปูพื้น นำผ้าปูพื้นผืนเก่าไปทำผ้าเช็ดเท้า แล้วนำผ้าเช็ดเท้าผืนเก่าไปผสมกับดินเหนียวฉาบฝาภูกฏี พระเจ้าอุเทนเห็นว่าผ้าที่ถวายนั้นพระภิกษุสงฆ์ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ทรงมีพระทัยเลื่อมใสรับสั่งให้เจ้าพนักงานนำผ้าจากพระราชาชนเจียรมาถวายพระอานนท์เถระเพิ่มอีก ๕๐๐ ผืน พระอานนท์เถระยังเป็นผู้ออกแบบจีวรพระอย่างที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ โดยดัดแปลงมาจากลักษณะคันทนาหรือกระถางนาของชาวแคว้นมคธ ซึ่งเป็นไปตามพุทธประสงค์ คือ ไม่ดูเลิศหรูจนเป็นที่ติฉิน ไม่เป็นที่ต้องการของบรรดาโจรขโมย และไม่ดูมอซอหรือรุ่งเรืองเป็นที่น่ารังเกียจ พระอานนท์เถระจึงนำผ้าทั้งผืนมาตัดเป็นท่อนๆ เรียกว่า ชันธ คือ มีลักษณะเป็นกระถางนา แล้วเย็บเข้าด้วยกันใหม่ หรือถ้าภิกษุมีผ้าบังสกุลผืนเล็กๆ ก็ให้นำมาเย็บต่อกันในลักษณะกระถางนา ผ้าที่จะนำมาทำจีวรมีพุทธบัญญัติไว้ว่าต้องนำมาจากผ้า ๑ ใน ๖ อย่างนี้ได้แก่ ๑. ผ้าทอด้วยเปลือกไม้ ๒. ผ้าฝ้าย ๓. ผ้าไหม ๔. ผ้าขนสัตว์ ๕. ผ้าปาน ๖. ผ้าผสมด้วยของห้าอย่างดังกล่าวมานั้น อาจตัดเป็น ๕, ๗, ๙ หรือ ๑๑ กระทงก็ได้

(๕) ช่วยให้สตรีได้บวชในพระพุทธศาสนาเมื่อพระนางปชาบดีโคตรมีซึ่งมีศักดิ์เป็นพระนางน้าของพระบรมศาสดาทูลขอบรรพชาถึง ๓ ครั้ง แต่พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธพระอานนท์เถระได้ให้การช่วยเหลือโดยทูลถามว่า สตรีสามารถบรรพชาธรรมได้หรือไม่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเพศภามีใช้ชอกัดกัน ในที่สุดพระนางปชาบดีโคตรมีจึงได้บรรพชาเป็นภิกษุณีรูปแรกในพระพุทธศาสนา ดังจะกล่าวรายละเอียดในประวัติพระมหาปชาบดีโคตรมีเถรี พระอานนท์เถระมหาสาวกเป็นกำลังสำคัญผู้หนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยแบ่งเบาภาระองค์พระสัมพันธัญญ์ และพระธรรมเสนาบดีทั้งสองท่านได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดา ว่ามีความเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย (เอตทัคคะ) ถึง ๕ ประการ คือ เป็นพหูสูต เป็นผู้มั่งคั่ง เป็นผู้มั่งคั่ง (แบบอย่างแนวทาง มีหลักการที่ดี) เป็นผู้มั่งคั่ง (ความเพียรและปัญญา) และเป็นพุทธอุปัฏฐาก

(๖) พหูสูตมีองค์ ๕ คุณสมบัติที่ทำให้ควรได้รับชื่อว่าเป็นพหูสูต คือ ผู้ได้เรียนรู้มากหรือคงแก่เรียน มี ๕ ประการ คือ ๑. พหูสูตได้ยนิมาก ได้เล่ามาก ศึกษาด้วยความตั้งใจ สดับตรับฟังไว้มาก, ๒. ธา จดจำได้ สามารถจับหลักหรือสาระได้ มีความเข้าใจ มีความทรงจำอันแม่นยำ, ๓. วจสา ปริจิตา คล่องปาก คือ เมื่อได้ยินได้ฟังมา หรือศึกษาจนจับหลักสาระได้แล้ว ก็หมั่นท่องบ่นหรือใช้พูดใช้บรรยายอธิบายอยู่เสมอ จนมีความชัดเจนแคล่วคล่อง, ๔. มนसानุเปกขิตา พังพินิจจนขึ้นใจ มีใจฝึกฝน ใส่ใจหมั่นนึกคิดใช้สติปัญญาพิจารณาตรึกตรองจนชัดเจน นึกถึงครั้งใดก็ปรากฏ

เนื้อความสว่างชัดขึ้นได้ทันที, ๕.ทิลกฐิตยา สุภทฺทวิธา มีความเข้าใจลึกซึ้ง ประจักษ์แจ้งด้วยปัญญาในทฤษฎี เนื้อหาวิธีปฏิบัติ รู้แจ้งแทงตลอดในความหมายและเหตุผล สามารถพลิกแพลงหรือดัดแปลงใช้ได้อย่างแยบยล

(๗) เหตุที่พระอานนท์เถระได้รับยกย่องเป็นพหูสูตเพราะได้ยินได้ฟังมาก เนื่องจากท่านปฏิบัติใกล้ชิดพระบรมศาสดาจึงได้ฟังพระธรรมเทศนาต่างๆ อยู่เสมอ อีกทั้งมีความฉลาดสามารถแสดงธรรมได้อย่างน่าชื่นชม ผู้ฟังมีบังเกิดความเบื่อหรืออึดในธรรม ใครจะได้ฟังซ้ำและมีความยินดีเบิกบานในธรรมเมื่อจบการเทศนา เป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี ระลึกอะไรได้รวดเร็ว จะทำอะไรก็มีสติรอบคอบ ความทรงจำเป็นเลิศ สามารถจดจำพุทธวจนะ (พระธรรมคำสั่งสอน) ได้เป็นอันมาก หลังจากพุทธปรินิพพานเหล่าภิกษุสงฆ์ได้ทำปฐมสังคายนาร้อยกรองพระธรรมวินัย คำสอนที่เป็นพระสูตรทั้งหมดซึ่งมีอยู่ในพระไตรปิฎกตั้งแต่เล่ม ๙ ถึง เล่ม ๓๓ รวม ๒๔ เล่ม ล้วนเป็นผลแห่งความจำของพระอานนท์เถระทั้งสิ้น

(๘) พระบรมศาสดาเคยตรัสชมเชยพระอานนท์เถระว่าเป็นเลิศในการบำเพ็ญพุทธอุปัฏฐาก เช่นเดียวกับพุทธอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ที่เคยมาตรัสรู้ในโลกแล้วหรือที่กำลังจะมาตรัสรู้ในกาลอนาคต ย่อมมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับพระอานนท์เถระเนื่องจากเป็นผู้ประกอบกิจธุระด้วยปัญญาอันรอบรู้ ว่าการใดควรให้ผู้ใดเข้าเฝ้า ไม่ว่าจะป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา กษัตริย์ พราหมณ์ คหบดี และเดียรฉัตร ท่านทำหน้าที่พุทธอุปัฏฐากและรับใช้พระศาสนาด้วยความทุ่มเทและเสียสละ เป็นเหตุให้ท่านไม่ค่อยมีเวลาได้ปฏิบัติธรรม พระอานนท์เถระจึงสำเร็จอรหัตผลช้ากว่าภิกษุแห่งศากยวงศ์องค์อื่นๆ ที่ออกผนวชพร้อมกัน คือบรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันทำปฐมสังคายนา หลังจากพระบรมศาสดาดับขันธปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน แสดงว่าท่านเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันอยู่นานถึง ๔๒ ปี และบรรลุอรหัตผลเมื่ออายุได้ ๘๐ ปี (เพราะเป็นสหชาติกับพระพุทธองค์)

(๙) ระหว่างพรรษาที่ ๔๕ อันเป็นพรรษาสุดท้ายของพระบรมศาสดา ในเวลาเช้าแห่งวันปัสสาสะตีติ (วัน ๑๕ ค่ำ) ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓ มาฆมาส (วันมาฆบูชา) พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาต ณ กรุงเวสาลี แคว้นวัชชี เมื่อทรงทำภัตกิจ (ฉันภัตตาหาร) แล้วพระองค์มีพระประสงค์จะเสด็จไปประทับ ณ ปาวาลเจดีย์ จึงให้พระอานนท์เถระพุทธอุปัฏฐากนำผ้าานีสีทนะ คือ ผ้าสำหรับรองนั่งปูลาดถวาย ในครั้งนั้นพระพุทธองค์ได้แสดงโอฬาริกนิมิต คือตรัสให้พระอานนท์เถระทราบว่ามีผู้ใดเจริญอิทธิบาทภาวนา หรือ อิทธิบาท ๔ สมบูรณ์ดีแล้ว ผู้นั้นย่อมสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ถึงกับหนึ่ง หรือเกินกว่าได้ตามประสงค์ การที่พระบรมศาสดาตรัสแสดงโอฬาริกนิมิต หรือนิมิตโอฬาสให้ปรากฏ มิใช่เพราะมีพุทธประสงค์ต้องการจะดำรงพระชนม์ต่อไป ด้วยเสียตายชีวิตหรือเกรงกลัวต่อความตายเหมือนปุถุชนทั่วไป แต่ทรงเห็นว่าจะสามารถอยู่แสดงธรรมสั่งสอนเหล่าเวไนยสัตว์คือสัตว์โลกผู้สามารถอบรมสั่งสอนธรรมได้อีกกระยะหนึ่ง ทั้งนี้ด้วยพระเมตตาตามหakaruna ที่มีต่อมวลมนุษย์อันหาที่สุดมิได้ ด้วยเหตุที่พญามารได้เข้าดลใจ แม้พระพุทธองค์ได้ตรัสแสดงนิมิตถึง ๓ หน แต่พระอานนท์เถระกลับมิได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ตลอดกับหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่งเพราะพระอานนท์เถระมีความเคารพรักในองค์พระบรมศาสดา เห็นว่าพระผู้มีพระภาคทรงชราภาพมากแล้ว ทั้งยังประชวรด้วยพระโรคอันก่อให้เกิดทุกข์เวทนา จึงไม่ควรให้ฝืนสังขารอยู่ต่อไป ด้วยในเวลานี้พุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ได้ดำรงตั้งมั่นในพุทธศาสนาสมดังปณิธานขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตรัสพระหฤทัยไว้ตั้งแต่เมื่อครั้งตรัสรู้พระอรหันตสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว

(๑๐) เมื่อพระอานนท์เถระไม่ทูลอาราธนาพญามารจึงมาทูลพระบรมศาสดาว่า “บัดนี้ พุทธบริษัท ๔ และพรหมจรรย์ก็สมบูรณ์ดังพุทธประสงค์ทุกประการแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจง ปรีนิพพานเถิด ขอพระสุตเจ้าจงปรีนิพพานเถิด บัดนี้เป็นกาลสมควรแก่การดับขันธปรีนิพพานของ พระพุทธองค์แล้ว” เมื่อพญามารมาทูลอาราธนา องค์พระสัพพัญญูได้ตรัสห้ามว่า “มารผู้มีใจบาปท่านจง มีความชวนชวนน้อยอยู่เถิด ความปรีนิพพานของตถาคตมีในไม่ช้านี้ นับแต่ไปอีก ๓ เดือน ตถาคตจะ ปรีนิพพาน” พระบรมศาสดาทรงปลงมาสู่สังขารในวันเพ็ญ หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ อันเป็นวัน มาฆบูชา ณ ปาวาสเจดีย์ กรุงเวสาลี แคว้นวัชชี จากนั้นจึงเสด็จดับขันธปรีนิพพาน ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา พระชนมายุ ๘๐ พรรษา

อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมอันเป็นเครื่องนำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี ๔ ประการ ได้แก่^{๔๔}

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น มีความต้องการที่จะทำ ประกอบ ดำเนินการ ใฝ่ใจ คิดทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำประกอบ หรือดำเนินการให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒. วิริยะ ความเพียรขยันหมั่นทำ ประกอบ หรือดำเนินการในสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน บากบั่น เอาธุระไม่ยอมแพ้หรือท้อถอย

๓. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่ทอดวางธุระ ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

๔. วิมังสา ความหมั่นไตร่ตรองพิจารณา ใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลในสิ่งนั้น ตรวจสอบ ข้อที่ยกย่องนบพร่องในสิ่งที่ทำ ประกอบหรือดำเนินการอย่างมีการวางแผน มีการประเมินหรือวัดผล และคิดค้นหาวิธีการแก้ไขปรับปรุง

คุณแห่งอิทธิบาททั้ง ๔ นี้มีสมบูรณ์แล้วสามารถชดนำให้ถึงสิ่งที่ต้องประสงค์ (ซึ่งต้องเป็น สิ่งที่ไม่เหลือวิสัย) เมื่อพระบรมศาสดาทรงปลงมาสู่สังขารพลันได้เกิดอัศจรรย์แผ่นดินไหว ทั้งกลอง ทิพย์ก็บันลือลั่นในอากาศ พระอานนท์บังเกิดความพิศวงในบุญนิมิต จึงออกจากร่มไม้ไปเฝ้าพระพุทธ องค์เพื่อทูลถามถึงเหตุที่ทำให้เกิดอัศจรรย์นี้ พระผู้มีพระภาคตรัสถึงเหตุที่ทำให้แผ่นดินไหวว่ามีอยู่ ๘ ประการ

สาเหตุที่ทำให้แผ่นดินไหวในสมัยพุทธกาล ๑. ลมกำเริบ, ๒. ท่านผู้มีฤทธิ์บันดาล, ๓. พระ บรมโพธิสัตว์จุติลงสู่พระครรภ์พระมารดา, ๔. พระบรมโพธิสัตว์ประสูติ, ๕. พระบรมโพธิสัตว์ตรัสรู้อนุตร สัมมาสัมโพธิญาณ, ๖. พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, ๗. พระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้าปลงอายุสังขาร, ๘. พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าปรีนิพพานด้วย อนุภาติเสสนิพพาน (ขันธนิพพาน)

ดังนั้น จากกรณีศึกษาพระอานนท์สรุปได้ว่า พระอานนท์เถระได้รับยกย่องเป็นพหูสูต เพราะได้ยินได้ฟังมาก เนื่องจากท่านปฏิบัติใกล้ชิดพระบรมศาสดาจึงได้ฟังพระธรรมเทศนาต่างๆ อยู่ เสมอ อีกทั้งมีความฉลาดสามารถแสดงธรรมได้อย่างน่าชื่นชม ผู้ฟังมิบังเกิดความเบื่อหรืออึดในธรรม ใคร่ จะได้ฟังซ้ำและมีความยินดีเบิกบานในธรรมเมื่อจบการเทศนา เป็นผู้มั่งมีสติปัญญาดี ระลึกอะไรได้รวดเร็ว จะทำอะไรก็มีสติรอบคอบ ความทรงจำเป็นเลิศ สามารถจดจำพุทธวจนะ (พระธรรมคำสั่งสอน) ได้เป็น อันมาก

^{๔๔} พระคันธสาราภิวังศ์, โพธิปักขิยธรรม, (กรุงเทพมหานคร :บุญศิริการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๐-๑๗๕.

๒.๔.๗ กรณีศึกษาพระจักขุบาล

มารยาทในการยื่นหรืออภิษมาจารในอิริยาบถยืนของพระจักขุบาลเถระกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พระจักขุบาลพิจารณาวัยของตนแล้วทูลขอให้พระพุทธองค์ตรัสสอนลำดับการเจริญวิปัสสนาตั้งแต่ต้นจนจบ ครั้นสดับและจดจำลำดับการเจริญวิปัสสนาโดยละเอียดแล้ว จึงทูลลาชักชวนเพื่อนภิกษุพรหมจรรย์ ผู้ประสงค์ออกจากชาติทุกข์ได้ ๖๐ รูป^{๙๙} พากันแสวงหาที่สงบสงัดจากผู้คนเพื่อเจริญสมณธรรม ทั้ง ๖๑ รูป จาริกไปถึงปัจฉิมตชนบทแห่งหนึ่งอันเป็นที่สัปปายะ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยร่มเงาแห่งแมกไม้ใหญ่นานาพันธุ์ และชุ่มชื้นด้วยอุทกวาริ์ทั้งอยู่ไม่ไกลจากโคจรคามรุ่งขึ้นทุกท่านมุ่งห่มเป็นปริณชณล เยื้องกายด้วยอาการสำรวมอินทรีย์ เข้าหมู่บ้านเพื่อบิณฑบาตโปรดสัตว์ตามปกติ

ชาวปัจฉิมตชนบทเห็นจริยาวัตรอันงดงามของพระจักขุบาลเถระกับภิกษุทั้งหลาย^{๑๐๐} เกิดศรัทธาปสาทะได้นิมนต์ท่านเหล่านั้นฉันภัตตาหารฟังอนุโมทนาภาแล้ว จึงเรียนถามถึงจุดหมายปลายทางของการจาริกแสวงธรรมของเหล่าพระเถระ ครั้นทราบความทั้งปวงแล้ว จึงนิมนต์ภิกษุเหล่านั้นให้อยู่จำพรรษา ณ สัปปายะสถานนั้น ด้วยเหตุผลว่า ถ้าท่านทั้งหลายอยู่จำพรรษา พวกข้าพเจ้าทั้งหลายจักได้ถึงไตรสรณคมน์ สมาทานรักษาเบญจศีล อุโบสถศีล ถวายทาน สดับธรรมเทศนา และเจริญภาวนาตามสมควรแก่สติปัญญาแห่งตน โดยรับภาระเรื่องที่อยู่อาศัยและอาหารขบฉัน

ภิกษุทั้ง ๖๑ รูป อธิษฐานจำพรรษาเสร็จ พระจักขุบาลเถระได้ให้โอวาทแก่ภิกษุทั้งหลายพร้อมกับถามถึงปฏิปทาในการปฏิบัติของแต่ละท่าน ครั้นทราบแล้วจึงประกาศปฏิปทาของตนว่า จักดำเนินอรรถาภด้วยอิริยาบถ ๓ คือ ๑) อิริยาบถยืน ๒) อิริยาบถเดิน ๓) อิริยาบถนั่ง^{๑๐๑}

ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ก็จักไม่ยอมเหยียดหลังลงนอนเป็นอันขาด ๑ เดือนผ่านไปโรคเกี่ยวกับดวงตาได้เกิดขึ้นแก่พระเถระและกำเริบอย่างรวดเร็ว หมอประจำหมู่บ้านเข้ามาทำการรักษาพยาบาลแต่พระเถระไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำ เพราะกลัวเสียสัจจาและความตั้งใจที่กระทำไว้ในวันเข้าพรรษาในที่สุดหมอบอกเลิกการรักษาพยาบาล จากนั้นพระเถระได้เตือนตนด้วยชาติทุกข์เป็นตา เป็นต้นแล้วทำความเพียรด้วยการมุ่งเจริญทุกขานุปัสสนาสติปัญญา ยึดเอาความเจ็บปวดดวงตาเป็นอารมณ์ ทุกข์ลักษณะปรากฏชัดต่อวิปัสสนาปัญญาเป็นลำดับ เมื่อวิปัสสนาญาณเจริญเกิดขึ้นเป็นลำดับ เพราะความเสมอกันแห่งปัญจอินทรีย์ ได้บรรลุมรรคผลขั้นต่ำสุด จนถึงพระอรหันต์ตผล^{๑๐๒} ได้ ไวหารบัญญัติทางปฏิบัติว่า สุขขวิปัสสะ และเมื่อเพื่อนสธรรมิกตั้งตนไว้ในคำแนะนำของพระเถระไม่นานท่านเหล่านั้นก็บรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์กันทุกรูป

เมื่อพิจารณาออกพรรษาแล้ว พระอรหันต์ ๖๐ รูป พรารณาเข้าเฝ้าองค์พระบรมศาสดา จึงพากันไปชักชวนพระเถระ ท่านบอกเล่าความกังวลว่า ตนเองเป็นผู้พิการจักขุบอดทั้งหนทางก็ไกลและกันดารความลำบากจักมีแก่พวกท่าน แล้วปฏิเสธที่จะเดินทางไปพร้อมพระอรหันต์ ๖๐ รูปเหล่านั้น ภิกษุทั้ง ๖๐ รูปจึงอภลาพระเถระเข้าไปภิกษาจารในหมู่บ้านเสร็จภักติกิจ กล่าวธรรมตามสมควรแก่เวลา แล้วบอกลาอุบาสิกอุบาสิกาผู้อาศัยอาวรณ์ในหมู่บ้าน จากนั้นออกเดินทางจาริกกลับ

^{๙๙} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๘.

^{๑๐๐} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๘.

^{๑๐๑} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๘.

^{๑๐๒} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๓.

กรุงสรวดี เข้าเฝ้าพระบรมศาสดา แล้วแจ้งข่าวให้น้องชายของพระเถระทราบ พร้อมทั้งแนะนำวิธีที่จะไปนำพระเถระกลับมา น้องชายของท่านปฏิบัติตามนั้น^{๑๐๓}

พระจักขุบาลเถระเป็นผู้พิการจักขุ ทั้งกำลังเดินทางไกล อยู่ระหว่างทางทูลกันดารที่มากด้วยภัยและอันตรายต่างๆ มีฉันทมิกภัยเป็นต้นในหนทาง ก็ยังปฏิเสธความหวังดีของหลานชายผู้เคยบรรพชาแล้วประพาศิตลวงละเมิดพรหมจรรย์ด้วยเถระภาษิตว่า

เรามีภัยตาพิการ ตาบอดสนิท เดินทางไกลทูลกันดาร

จึงจะต้องนอนเกลือกกลิ้งอยู่บนพื้นดิน ก็จะไม่ร่วมทางไปกับคนชั่วช้า^{๑๐๔}

พระจักขุบาลเถระยังสรุปพฤติกรรมของบุคคล ผู้กระทำการดังกล่าวเยี่ยงหลานชายของตน ด้วยอริยาวัตรว่า

ผู้มีอายุ คฤหัสถ์ชั่วกัติ สมณะชั่วกัติ ก็ชั่วทั้งนั้น

เรื่องของพระจักขุบาลเถระในอริยาบถยืน อริยาบถเดิน และอริยาบถนั่งกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำชาวบ้านทั้งหลายให้ถวายทานและรักษาศีล เป็นต้น

ส่วนมารยาทในกรณียตามหลักอภิธมาจารหรือตามหลักเสขยวัตร ๗๕ คือ วัตรหรือข้อปฏิบัติที่ภิกษุจะต้องศึกษาในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรม ๑ ลิกขาบท คือ เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่ใช่ที่นั่นอยู่ และหมวดเบ็ดเตล็ดมีอีก ๑ ลิกขาบท คือ เราไม่ใช่ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระปัสสาวะ เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักดังกล่าวแล้วจะทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสในพระสงฆ์และเป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

๒.๔.๘ กรณียศึกษาพระมหากัจจายนะ

พระมหากัจจายนเถระ เป็นผู้ฉลาดสามารถในการอธิบายคำที่พระศาสดาตรัสไว้ โดยย่อให้พิสดาร ได้ตรงตามพุทธประสงค์ทุกประการ เช่น ครั้งหนึ่ง พระศาสดาทรงแสดงภทเทภัตตสูตรโดยย่อแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะเข้าสู่วิหารที่ประทับ ภิกษุทั้งหลายยังไม่เข้าใจเนื้อความ จึงอาราธนาพระเถระอธิบายให้ฟัง พระเถระอธิบายขยายความแห่งพระสูตรนั้นโดยพิสดารแล้วบอกว่า ถ้ารูปใดยังไม่แน่ใจก็ขอให้ไปทูลถามพระศาสดา ภิกษุทั้งหลายไปกราบทูลถามพระศาสดาตามที่ท่านได้อธิบายพระศาสดาทรงสรรเสริญท่านแล้ว ตรัสว่า ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย กัจจายนะ เป็นคนมีปัญญา ถ้าพวกเขาถามเนื้อความนั้นกับเรา แม้เราก็ต้องแก้อย่างนั้นเหมือนกัน เนื้อความแห่งธรรมที่เรา แสดงไว้โดยย่อมีความหมายอย่างนั้นแหละ เธอทั้งหลายจงทรง จำเนื้อความนั้น ไว้เถิด เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้รับแต่งตั้งจากพระศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้อธิบายเนื้อความย่อให้พิสดาร ด้วยพระดำรัสว่า ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหากัจจายนะ เป็นเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้จำแนกเนื้อความที่เรากล่าวไว้โดยย่อให้พิสดาร

พระมหากัจจายนเถระนี้ ได้บำเพ็ญกุศลมายาวนานในกาลแห่งพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ ได้สั่งสมบุญอันเป็นอุปนิสัยแห่งพระนิพพานไว้เป็นอันมากในภพนั้นๆ ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมุตตระ ท่านได้บังเกิดในตระกูลคหบดีมหาศาล พอเจริญวัยแล้ว วันหนึ่งได้ฟัง

^{๑๐๓}ช.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๖.

^{๑๐๔}ช.ธ.อ. (ไทย) ๑/๑๗.

ธรรม ในสำนักพระศาสนา เห็นพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งพระศาสดาทรงตั้งไว้ในตำแหน่งจำแนกเนื้อความที่ตรัสไว้โดยย่อให้พิสดาร เกิดกุศลฉันทะปรารถนาตำแหน่งนั้นบ้าง จึงได้ตั้งปณิธานทำบุญมีทานเป็นต้นไว้เป็นอันมาก หลายพุทธันดรจนมาถึงพุทธรูปบาทกาลแห่งพระพุทธเจ้าของเราทั้งหลายนี้ จึงได้ถึงที่สุดแห่งสาวกบารมีญาณ สมปณิธานที่ได้ตั้งเอาไว้

ธรรมวาตะ

วรรณะใดมั่งมี วรรณะอื่นก็ยอมเป็นคนรับใช้

วรรณะใดประพาศิษฐ์ทางกาย วาจา และใจ วรรณะนั้นเมื่อตายไป ย่อมตกรกเสมอกัน

วรรณะเว้นจากการประพาศิษฐ์ทางกาย วาจา และใจ วรรณะนั้นเมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์เหมือนกัน

วรรณะใดประพาศิษฐ์ เช่น ลักขโมย คดโกง ประพาศิษฐ์ในกามเป็นต้น วรรณะนั้นต้องถูกลงโทษเหมือนกัน

วรรณะใดออกบวชประพาศิษฐ์ปฏิบัติชอบ ก็มีผู้อภิวัตต้อนรับ นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะ นิมนต์ให้รับปัจจัย ๔ หรือได้รับความคุ้มครองอันเป็นธรรมเสมอกัน

พระมหากัจจายนะมีชีวิตมาถึงสมัยหลังพุทธปรินิพพาน ท่านได้ออกเผยแผ่พระศาสนาในแคว้นอวินต์โดยได้แสดงธรรมให้พระเจ้ามธุราชวันตีบุตร ซึ่งเป็นผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระเจ้าจันทปัชโชต จนกษัตริย์พระองค์นี้เลื่อมใสประกาศพระองค์เป็นอุบาสก นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ พระมหากัจจายนะดำรงอายุสังขารตามสมควรกาลกนิพพาน แต่สถานที่นิพพานไม่มีหลักฐานปรากฏ

คุณธรรมที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

พระมหากัจจายนะมีคุณธรรมที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตหลายประการ ดังนี้

๑) เป็นคนรอบคอบ คุณธรรมข้อนี้เห็นได้จาก ในสมัยเป็นปุโรหิตได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าจันทปัชโชตให้เป็นผู้ไปกราบทูลเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จมายังกรุงอุเชนีเพื่อแสดงธรรมโปรด ก่อนออกเดินทางจากกรุงอุเชนีไปยังกรุงราชคฤห์ ท่านได้กราบทูลลาพระเจ้าจันทปัชโชตขอพบในพระพุทธศาสนาด้วย ทั้งนี้เนื่องจากท่านเห็นว่า ระยะทางระหว่างกรุงอุเชนีกับกรุงราชคฤห์นั้นไกลมาก จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าทั้งที่ก็ควรทำให้เรียบร้อยทุกอย่าง

๒) เป็นผู้ยึดมั่นต่อคำสั่ง คุณธรรมข้อนี้เห็นได้จากเมื่อครั้งได้รับคำสั่งจากพระเจ้าจันทปัชโชตให้ไปกราบทูลเชิญพระพุทธเจ้าให้เสด็จไปยังกรุงอุเชนีให้ได้และท่านก็ทำได้สำเร็จ กล่าวคือ เมื่ออุปสมบทและบรรลุนิพพานแล้ว ท่านก็ได้กราบทูลเชิญพระพุทธเจ้าให้เสด็จไปแสดงธรรมโปรดพระเจ้าจันทปัชโชตและชาวเมืองอุเชนี

๓) ตั้งใจทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย คุณธรรมข้อนี้เห็นได้จากการที่ท่านได้รับมอบหมายให้ไปประกาศพระศาสนา ณ กรุงอุเชนี แทนพระพุทธเจ้า ซึ่งท่านก็ทำหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดีสามารถทำให้พระเจ้าจันทปัชโชตและชาวเมืองอุเชนีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และยังเป็นผู้สามารถอธิบายขยายความย่อของพระธรรมให้ละเอียดพิสดาร เข้าใจง่ายได้เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า

๔) เป็นผู้มีความศรัทธาเริ่มสร้างสรรคคุณธรรมข้อนี้เห็นได้จากการที่ท่านรู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา โดยทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงแก้ไขพุทธบัญญัติ

บางข้อเกี่ยวกับปัจฉินตชนบท (ท้องถิ่นทุรกันดาร) เพราะตามพุทธบัญญัติเดิมพระภิกษุในปัจฉินตชนบทซึ่งอยู่ในเขตถิ่นกันดารปฏิบัติตามได้ยาก ซึ่งเรื่องนี้พระพุทธเจ้าก็ทรงแก้ไขให้

๕)เป็นผู้มองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว คุณธรรมข้อนี้เห็นได้จากการที่ท่านยอมอธิษฐานจิตเปลี่ยนแปลงรูปที่สวยงาม มีผิวพรรณดั่งทอง ที่ใครเห็นแล้วก็ชอบและหลงใหล ให้กลายเป็นรูปร่างอัปลักษณ์น่าเกลียด ทั้งนี้เพราะท่านเห็นว่าการมีรูปร่างบางครั้งอาจทำให้เกิดโทษแก่ผู้อื่น ดังตัวอย่างที่เกิดกับโสเรยยะบุตรของเศรษฐีแห่งโสเรยนคร

๒.๕ บทสรุป

สารูป คือความประพฤติดีงามทางกายและทางวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัยตามพุทธบัญญัติไว้นั้น หมายถึง อภิสมาจาร, มารยาท และเสขียวัตร มีความสำคัญต่อการควบคุมกายวาจา และใจของคนให้เรียบร้อย สงบร่มเย็น และเป็นสุข ชัดเกล้าพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต มีผลต่อตนเองและคนอื่น สารูป๒๖ ลิกขาบท วินัยข้อบัญญัติที่มาในพระปาฏิโมกข์ และไม่ได้มาในพระปาติโมกข์ก็มีศีลจะทำให้มนุษย์เป็นพระสงฆ์ และสูงขึ้นไปอีกโดยเริ่มที่ “ศีล สมาธิ ภาวนา” จนเกิดเป็น “ปัญญา” นำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงขั้นสูงของอริยมรรคอริยผลก็โดยการปฏิบัติที่เริ่มจาก “ศีล” เป็นอันดับแรก ในบรรดาศีล ๒๒๗ ข้อ เสขียวัตรของพระภิกษุเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาเป็นธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือพึงฝึกปฏิบัติ เป็นมารยาทที่เหมาะสม ที่ควร ส่งงามใน “สมณสารูป” ที่พึงปฏิบัติในเสขียวัตร คือ สารูป ๒๖ ลิกขาบท ได้แก่ กิริยามารยาทในเวลาเขาบ้าน ต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเป็นปริณชลา และอิริยาบถอื่นๆ เช่น เดิน นั่ง ยืน และแสดงธรรม เป็นต้น

สารูปที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล กรณีศึกษาพระพุทธเจ้าสารูปของพระพุทธเจ้าตลอด ๔๕ พรรษาที่สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เผยแผ่พุทธศาสนา พระองค์ได้ปฏิบัติพุทธกิจ ๕ ประการ อย่างสม่ำเสมอ ได้แก่เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต ๑, เวลาเย็นทรงแสดงธรรมสั่งสอนประชาชน ๑, ประทานโอวาทแต่เหล่าภิกษุ ๑, เที่ยงคืนทรงตอบปัญหาเหล่าเทวดา ๑, เวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูอุปนิสัยของสัตว์ที่ควรบรรลुरुธรรม แล้วเสด็จไปโปรดหรือสั่งสอนถึงที่ แม้ว่าหนทางจะลำบากแค่ไหนก็ตาม ๑, จะเห็นได้ว่าพุทธกิจในแต่ละวันจากเช้าถึงเที่ยงคืน แน่นขนัดจนแทบไม่ว่างพักผ่อน พระอิริยาบถ ชีวิตของพระองค์เกิดมาเพื่อโปรดมนุษย์โดยแท้

พระอัสสชิในอิริยาบถเดินกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำอุปติสสมาณพมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระองค์ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรในตำแหน่งเอตทัคคะว่า สารีบุตร เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามาก ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรคหรือในข้อปฏิบัติ ไม่มีแม้แก่ภิกษุรูปหนึ่งในภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ในบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านี้ ภิกษุรูปที่มีคุณธรรมต่ำที่สุดก็เป็นโสดาบัน มีการไม่ตกต่ำเป็นธรรมดาเป็นผู้แน่นอนที่จะตรัสรู้ในภายหน้า”

พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องขวาผู้มีปัญญาเป็นเลิศ เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเคียงข้างพระบรมศาสดา พระสารีบุตรยังได้รับยกย่องเป็น ธรรมเสนาบดี คู่กับพระบรมศาสดา ผู้เป็นพระธรรมราชาสมบูรณ์ด้วยชั้นดีธรรม เอาใจใส่อนุเคราะห์เด็ก เอาใจใส่ดูแลภิกษุอาพาธ พระสารีบุตรเปรียบเหมือนมารดาผู้ให้กำเนิด ผลงานสำคัญที่สุดที่เป็นต้นแบบของการทำ

สังคายนาพระธรรมวินัย ในสมัยต่อมาคือ การริเริ่มร้อยเรียงพระธรรม ที่พระบรมศาสดาตรัสสอนไว้ในที่ต่าง ๆ เข้าเป็นหมวดหมู่ ตามลำดับจำนวนตั้งแต่หมวดธรรมหนึ่งข้อ ไปจนถึงหมวดธรรมสิบข้อ หรือเกินสิบข้อ ดังปรากฏในสังคีตสูตรและทศสูตรในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑ ท่านเป็นผู้มีความกตัญญูสูงต่ออาจารย์ และมารดา

พระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้มีความอดทนยิ่ง มีความเพียร และความรู้ความฉลาดยิ่ง เป็นผู้ถ่อมตนยิ่ง เป็นพระเถระมีอิทธิฤทธิ์ บางครั้งพระพุทธเจ้ายังทรงมีพระบัญชาให้พระโมคคัลลานะใช้อิทธิฤทธิ์ปราบผู้ควรปราบเพื่อให้เขาหายพยศแล้วนำเข้าหาพระธรรม มีความใฝ่รู้อย่างยิ่ง พระโมคคัลลานะนั้นได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นเอตทัคคะพระอัครสาวกเบื้องซ้าย ในด้านมฤตยูคือ มีความเป็นเลิศในหลายด้านโดยเฉพาะด้าน มโนมยิทธิ คือ มฤตยูทางใจ อีกทั้งเป็นผู้มีความรู้ในการก่อสร้างพระบรมศาสดาตามอบให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกงานก่อสร้างวัดบุพพารามมหาวิหารและโลหะปราสาทที่นางวิสาขาสร้างถวาย ณ เมืองสาวัตถีอันเป็นวัดที่พระบรมศาสดาเสด็จไปประทับอยู่ ๖ พรรษา ท่านได้รับการยกย่องเป็นพระธรรมเสนาบดีและเป็นอัครสาวกเบื้องซ้ายเปรียบเสมือนนางนมผู้เลี้ยงทารกที่เกิดมาแล้ว คู่กับพระสารีบุตรผู้เป็นพระธรรมเสนาบดีอัครสาวกเบื้องขวา

พระมหากัสสปะหลังจากบรรลุอรหัตผล ได้สอนพระทั้งหลายให้เห็นคุณค่าของการอยู่ในที่สังัดพระมหากัสสปะเถระ ได้รับการยกย่องให้เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่เป็นยอดของภิกษุผู้ทรงรุดงค์ ๑๓ และเป็นประธานสงฆ์ทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ ในพระพุทธศาสนา หรือ เรียกว่า ปฐมสังคายนา

พระอานนท์เถระได้รับการยกย่องเป็นพหูสูตร เพราะได้ยินได้ฟังมาก เนื่องจากท่านปฏิบัติใกล้ชิดพระบรมศาสดาจึงได้ฟังพระธรรมเทศนาต่างๆ อยู่เสมอ อีกทั้งมีความฉลาดสามารถแสดงธรรมได้อย่างน่าชื่นชม ผู้ฟังมีบังเกิดความเบื่อหรืออึดในธรรม ใครจะได้ฟังซ้ำและมีความยินดีเบิกบานในธรรมเมื่อจบการเทศนา เป็นผู้มึสติปัญญาดี ระลึกระไรได้รวดเร็ว จะทำอะไรก็มีสติรอบคอบ ความทรงจำเป็นเลิศ สามารถจดจำพุทธวจนะ (พระธรรมคำสั่งสอน) ได้เป็นอันมาก

พระจกขุบาล ได้ปฏิบัติมารยาทในการยืนตามหลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ คือ วัตรหรือข้อปฏิบัติที่ภิกษุจะต้องศึกษาในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรม ๑ ลิกขาบท คือ เรายืนอยู่จกไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่นั่งอยู่ และหมวดเบ็ดเตล็ดมีอีก ๑ ลิกขาบท คือ เราไม่เป็นใช้ จกไม่ยืนถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักดังกล่าวแล้วจะทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และเป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

พระมหากัจจายนะมีชีวิตมาถึงสมัยหลังพุทธปรินิพพาน ท่านได้ออกเผยแผ่พระศาสนาในแคว้นอวินตีโดยได้แสดงธรรมให้พระเจ้ามธราชวันตีบุตร ซึ่งเป็นผู้สืบราชสมบัติต่อจากพระเจ้าจันตปัชโชต จนกษัตริย์พระองค์นี้เลื่อมใสประกาศพระองค์เป็นอุบาสก นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ พระมหากัจจายนะดำรงอายุสังขารตามสมควรกาลกนิพพาน แต่สถานที่นิพพานไม่มีหลักฐานปรากฏ

ดังนั้น สารูปพระอรียสงฆ์พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล กรณีศึกษาทั้ง ๘ ท่าน จะมีสารูปที่โดดเด่นแตกต่างกันแต่ละท่านประพุดิกาย วาจา ใจ ได้ครบบริสุทธิบริบูรณ์ทุกท่านด้วยเหตุที่ท่านทั้งหลายเป็นพระอรหันต์ด้วยกันทั้งสิ้น

บทที่ ๓

สารูปของพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทที่ ๓ นี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาสารูปของพระสงฆ์ไทย โดยกำหนดหัวข้อออกเป็น ๕ หัวข้อ คือ

๓.๑ พระสงฆ์ไทย

๓.๑.๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น นภวงศ์),

๓.๑.๒ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน),

๓.๑.๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ “ญาณวระเถระ” (เจริญ สุขบท),

๓.๑.๔ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ),

๓.๑.๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต),

๓.๑.๖ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถร (มั่น แก่นแก้ว),

๓.๑.๗ พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ),

๓.๑.๘ พระโพธิญาณ (ชา สุภทฺโท),

๓.๑.๙ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต),

๓.๒ ความเข้าใจเรื่องสารูปของพระสงฆ์ไทย

๓.๓ สารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓.๔ สารูปและอภิสมจาร

๓.๕ บทสรุป

๓.๑ พระสงฆ์ไทย

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอประวัติ บทบาท และสารูปของพระสงฆ์ไทยที่มีส่วนสำคัญในการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ พ่อค้า ข้าราชการ เยาวชน ประชาชน ซึ่งโดยสถานะ ตำแหน่ง บทบาท และสารูปเป็นเหตุให้พระสงฆ์ไทยมีส่วนสำคัญที่ช่วยปลูกฝังศรัทธาให้แก่ประชาชนคนไทยทั่วประเทศ เพราะประชาชนคนไทยมีความเชื่อมั่นเกี่ยวกับพระสงฆ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้วจึงทำให้เวลาที่พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาหรือกระทำการใด ๆ ประชาชนโดยทั่วไปก็จะเชื่อถือ มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจ ซึ่งพระสงฆ์ที่จะนำเสนอต่อจากนี้ ล้วนแต่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนกันทั้งสิ้น ดังมีรายนามต่อไปนี้

๓.๑.๑ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น นภวงศ์)

ประวัติ

ชาติภูมิ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ มีพระนามเดิมว่า “หม่อมราชวงศ์ชื่น นภวงศ์” พระนามฉายาว่า “สุจิตฺโต” เป็นพระโอรสในหม่อมเจ้าถนอม และหม่อมเอมนภวงศ์ ประสูติเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๑๕ ตรงกับวันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๒

ปีวอก^๑ จัตุวาศก จุลศักราช ๑๒๓๔ จึงทรงเป็นพระราชปนัดดาในรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ทรงเนื่องในสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราชด้วย เพราะกรมหมื่นมเหศวรวิลาสและพระอนุชาคือ กรมหมื่นวิฆณุนาถนิภาธร (พระองค์เจ้าสุประดิษฐ์ วรฤทธิราชมหามกุฏ บุรุษยรัตนราชวโรรส) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาน้อย ซึ่งเป็นธิดาของพระอินทรโอภาย (เจ้าฟ้าทศโภย) โอรสของสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช (ราชพัสดุของสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรีมหาราช บางอย่างที่ทรงได้รับสืบทอดมา อาทิเช่น พระแท่นหินอ่อนยังอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร) ส่วนหม่อมเอนเป็นธิดาพระยาดำรงครุฑราชพลชั้น (จ๋วย) ซึ่งเป็นบุตรเจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรียะ คชเสนี) บุตรเจ้าพระยามหาโยธา (พญาแจ้ง) ต้นสกุลคชเสนี หม่อมเจ้าถนอม ทรงมีโอรสธิดากับหม่อมเอนคือ ๑. ม.ร.ว.ชูป (พระยานครภักดีศรีนครนุรักษ์) ๒.ม.ร.ว.ชื่น (สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฯ) ๓. ม.ร.ว.เณร ๔. ม.ร.ว.หญิงหนู ๕. ม.ร.ว.กมล (พระยาวิเศษภักดี) ๖.ม.ร.ว.ถกล (หลวงประสานคดี) ๗.ม.ร.ว.หญิงรอด สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ประสูติที่ตำหนักท่านบิดา ซึ่งอยู่ในวังพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นมเหศวรวิลาส คือบริเวณตลาดนานา บางลำภู พระนคร

อุปสมบทพระองค์ได้บรรพชาเป็นสามเณรณวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๘ โดยมีพระพรหมมณี (เหมือน สุมิตโต) วัดบรมนิวาสราชวรวิหาร เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงเข้าสอบไล่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๓ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สอบไล่ได้เปรียญ ๕ ประโยค ตั้งแต่ยังเป็นสามเณร^๒ ทรงอุปสมบทที่วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ สอบได้เปรียญ ๗ ประโยค เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๗^๓ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม^๔ พระองค์ได้มีส่วนร่วมร่วมกับสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสมาตั้งแต่ต้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์บำรุงการศึกษามณฑลหัวเมืองทรงอาราธนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ให้ทรงเป็นผู้อำนวยการจัดการศึกษา มีการจัดพิมพ์แบบเรียนต่างๆ พระราชทานแก่พระภิกษุสงฆ์ไปไว้ใช้ฝึกสอนให้ยกโรงเรียนพุทธศาสนิกชนในหัวเมืองทั้งปวงมารวมขึ้นอยู่ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า เพื่อจะได้เป็นหมวดเดียวกัน พระองค์ขณะที่ดำรงสมณศักดิ์พระสุ-คุณคุณาภรณ์ ได้เป็นผู้อำนวยการศึกษามณฑลจันทบุรีต่อมาเมื่อปีพ.ศ.๒๔๔๕ ได้มีการออกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ อันเป็นผลเนื่องมาจากการจัดการพระศาสนา และการศึกษาในหัวเมือง พระองค์ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี

สรุป

^๑ สมมอมรพันธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ, เรื่องตั้งพระราชอาคณະผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓๑-๒๓๒.

^๒ ราชกิจจานุเบกษา, จำนวนพระสงฆ์สามเณรซึ่งสอบไล่พระปริยัติธรรมได้ในปี ๑๐๙ ปี ๑๑๐ เล่ม ๘ ตอน ๑๓, ๒๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๐, หน้า ๑๐๕.

^๓ ราชกิจจานุเบกษา, จำนวนพระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานพัดเปรียญ เปรียญ ๗ ประโยค เล่ม ๑๓ ตอน ๒๗, ๘ ตุลาคม ร.ศ. ๑๑๕, หน้า ๒๙๒.

^๔ กรมศิลปากร, เรื่องตั้งพระราชอาคณະผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

อาจารย์ของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ม.ร.ว. ชื่น นภวงศ์) ที่โดดเด่น คือ หมวดของธรรมเทศนาปฏิสังขต กิริยามารยาทด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น ส่งผลให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาแก่เยาวชนคนไทยทั่วประเทศ เพราะเป็นผู้พร้อมไปด้วยสมณสารูปของพระองค์ท่าน

๓.๑.๒ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)

ประวัติ

ชาติภูมิสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(เจริญ สุวฑฺฒโน) (๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖) เป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สถิต ณ วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร ทรงดำรงตำแหน่งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ถือเป็นสมเด็จพระสังฆราชที่มีพระชันษามากกว่าสมเด็จพระสังฆราชทุกพระองค์ในอดีตและเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์แรกของไทยที่มีพระชันษา ๑๐๐ ปี สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เนื่องจากติดเชื้อในกระแสพระโลหิต

ขณะทรงพระเยาว์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก มีพระนามเดิมว่า เจริญ คชวัตร ประสูติเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นบุตรคนโตของนายน้อย คชวัตร และนางกิมน้อย คชวัตร ชาวกาญจนบุรี พระองค์มีน้องชาย ๒ คน ได้แก่ นายจำเนียร คชวัตร และนายสมุทรร คชวัตร บิดาของพระองค์ป่วยเป็นโรคเรื้อรังและเสียชีวิตไปตั้งแต่พระองค์ยังเล็ก หลังจากนั้น พระองค์ได้มาอยู่ในความดูแลของนางกิมเฮ้ง หรือกิมเฮงซึ่งเป็นพี่สาวของนางกิมน้อยที่ได้ขอพระองค์มาเลี้ยงดู และนางกิมเฮ้งจึงตั้งชื่อหลานชายผู้นี้ว่า "เจริญ" พระชนกน้อย คชวัตร เป็นบุตรคนที่สามจากทั้งหมดสี่คนของเล็ก กับแดงอ้อม คชวัตร เป็นหลานปู่-หลานย่าของหลวงพิพิธภักดี ผู้เคยเป็นข้าราชการชาวกรุงเทพฯ กับนางจีนผู้ภริยาหลวงพิพิธภักดีเป็นหลานยายของท้าวเทพกระษัตรี ส่วนพระชนนีกิมน้อย หรือน้อย ซึ่งเคยเปลี่ยนชื่อเป็นแดงแก้วนั้น มีบิดาเป็นคนเชื้อสายจีนคือนายเฮงเล็ก แซ่ตัน กับมารดาเชื้อสายญวนชื่อนางทองคำ ครั้นนายเฮงเล็กถึงแก่กรรม นางทองคำจึงสมรสใหม่กับนายสุข รุ่งสว่าง มีบุตรด้วยกัน ๔ คน^๕

เมื่อพระชันษาได้ ๘ ปี ทรงเข้าเรียนที่โรงเรียนประชาบาล วัดเทวสังฆาราม จนจบชั้นประถม ๕ (เทียบเท่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ ในปัจจุบัน) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ในขณะที่มีพระชันษา ๑๒ ปี หลังจากนั้น ทรงไม่รู้ว่าจะเรียนอะไรต่อและไม่รู้ว่าจะเรียนที่ไหน ทรงเล่าว่า “เมื่อเยาว์วัยมีพระอัยยาศัยค่อนข้างฉลาด กลัวต่อคนแปลกหน้า และค่อนข้างจะเป็นคนติดป่าที่อยู่ ใกล้ชิดกันมาแต่ทรงพระเยาว์โดยไม่เคยแยกจากกันเลย” จึงทำให้พระองค์ไม่กล้าตัดสินใจไปเรียนต่อที่อื่น

บรรพชาและอุปสมบทเมื่อพระองค์ยังทรงพระเยาว์นั้นทรงเจ็บป่วยอดแอดอยู่เสมอ โดยมีอยู่คราวหนึ่งที่ทรงป่วยหนักจนญาติ ๆ ต่างพากันคิดว่าคงไม่รอดแล้วและได้บ่นไว้ว่า ถ้าหายป่วย

^๕สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) สกลมหาสังฆปริณายก, พระพุทธศาสนากับสังคมไทยและเรื่องของความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๕.

จะให้บวชเพื่อแก้บน แต่เมื่อหายป่วยแล้ว พระองค์ก็ยังไม่ได้บวช จนกระทั่งเรียนจบชั้นประถม ๕ แล้ว พระองค์จึงได้ทรงบรรพชาเป็นสามเณรเพื่อแก้บนในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ขณะมีพระชันษาได้ ๑๔ ปี ที่วัดเทวสังฆาราม โดยมีพระเทพมงคลรังษี (ดี พุทฺธโชติ) เจ้าอาวาสวัดเทวสังฆาราม เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระครูนิวริฐสมาจาร (เหรียญ สุวณฺณโชติ) เจ้าอาวาสวัดศรีอุปการาม เป็นพระอาจารย์ให้สรีระและศีล

ภายหลังบรรพชาแล้วได้จำพรรษาอยู่ที่วัดเทวสังฆาราม ๑ พรรษา และได้มาศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดเสนหา จังหวัดนครปฐม หลังจากนั้น พระเทพมงคลรังษี (ดี พุทฺธโชติ) พระอุปัชฌาย์ได้พาพระองค์ไปยังวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร และนำพระองค์ขึ้นเฝ้าถวายตัวต่อสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร (ต่อมาคือสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์) เพื่ออยู่ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักวัดบวรนิเวศวิหาร พระองค์ทรงได้รับประทานนามฉายาจากสมเด็จพระสังฆราชว่า “สุวฑฺฒโน” ซึ่งมีความหมายว่า “ผู้เจริญดี” จนกระทั่งพระชันษาครบอุปสมบทจึงทรงเดินทางกลับไปอุปสมบทที่วัดเทวสังฆารามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ภายหลังจึงได้เดินทางเข้ามาจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร เพื่อทรงศึกษาพระธรรมวินัยและที่วัดบวรนิเวศวิหารนี้เอง พระองค์ท่านได้เข้าพิธีอุปสมบทซ้ำในธรรมยุติกนิกายเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖ (นับแบบปัจจุบันตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๗) โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระเทพเมธี (จู อิศฺสรญาโณ) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

สมณสารูปในสมเด็จพระสังฆราชเจ้า (เจริญ สุวฑฺฒโน)

พ.ศ. ๒๔๙๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันเสด็จออกทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงปฏิบัติสมณธรรมเป็นเวลา ๑๕ วัน จึงทรงลาพระผนวช

ในการเสด็จออกทรงพระผนวชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ครั้งนั้นนับเป็นเหตุการณ์สำคัญของชาติ และเป็นภารกิจสำคัญของวัดบวร นิเวศวิหารที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการทรงพระผนวชให้ลุล่วงไปด้วยดีสมพระราชประสงค์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ พระราชอุปัชฌาย์ในการทรงพระผนวช ทรงเลือกเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ให้เป็นพระอภิบาล (พระพี่เลี้ยง) ในการทรงพระผนวชของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งนับเป็นหน้าที่สำคัญ เพราะจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ถวายคำแนะนำต่างๆ เกี่ยวกับการทรงพระผนวชแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับแต่ก่อนการทรงพระผนวชจนตลอดระยะเวลาแห่งการทรงพระผนวช

พ.ศ. ๒๕๒๑ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จออกทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ และเสด็จประทับบำเพ็ญสมณธรรม ณ วัดบวรนิเวศวิหารเป็นเวลา ๑๕ วัน จึงทรงลาพระผนวช เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ก็ทรงได้รับอาราธนาให้ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ในพระราชพิธีทรงพระผนวช (สมเด็จพระสังฆราช วาสนมหาเถร วัดราชบพิธทรงเป็นพระราชอุปัชฌาย์) และทรงทำหน้าที่เป็นพระอาจารย์ถวายพระธรรมวินัยตลอดระยะเวลาแห่งการทรงพระผนวช

คุณค่าของชีวิตที่ให้ไว้แก่แผ่นดิน

แม้ว่าเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช จะทรงดำรงพระชนมชีพอยู่ในสมณเพศ มาโดยตลอดแต่ความเป็นไปในพระชนมชีพของพระองค์สามารถยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่ดีได้สำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ เพราะแก่นแท้ของชีวิตหรือว่าส่วนที่เป็นความดีของชีวิต ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการสร้างความดีให้แก่ตนเองและสังคมนั้นก็คือ คุณธรรม และคุณธรรมนั้นไม่ว่าจะเป็นคุณธรรมของบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ก็คือคุณธรรมอันเดียวกัน เช่น เมตตา กรุณา ไม่ว่าจะเมตตา กรุณา ที่มีอยู่ในจิตใจของพระหรือมีอยู่ในจิตใจของชาวบ้าน ก็เป็นเมตตา กรุณา อันเดียวกัน

พระประวัติชีวิตและผลงานของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ให้สิ่งที่มีคุณค่า ควรแก่การยึดถือเป็นแบบอย่างของคนทั่วไปอย่างน้อย ๒ ประการคือ ๑. ชีวิตแบบอย่าง ๒. ปฏิบัติแบบอย่าง

ชีวิตแบบอย่างชีวิตของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช นั้นก็ไม่แตกต่างไปจากชีวิตของคน ทั่วไป คือมีทั้งผิดหวังและสมหวัง มีทั้งสำเร็จและล้มเหลว มีทั้งดีใจและเสียใจ แต่โดยที่ทรงมีคุณธรรมหลายประการที่โดดเด่นเป็นแก่นหรือเป็นแก่นของชีวิต ชีวิตของพระองค์จึงมีความสมหวังมากกว่าผิดหวัง มีความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว และมีความดีใจมากกว่าเสียใจ กล่าว โดยรวมก็คือด้วยคุณธรรมอันเป็นแก่นของชีวิตดังกล่าว พระองค์จึงทรงประสบความสำเร็จหรือทรงเจริญก้าวหน้าไปตามครรลองของชีวิตจนถึงที่สุดดังเป็นที่ปรากฏอยู่ในบัดนี้ หากวิเคราะห์ตามที่ปรากฏในพระประวัติ ก็จะเห็นได้ว่า พระคุณธรรมที่โดดเด่นในชีวิตของพระองค์ ก็คืออดทนใฝ่รู้ กตัญญู ถ่อมตน คารวธรรม

อดทน (ขันติ)เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระสุขภาพอ่อนแอไม่แข็งแรงมาตั้งแต่เยาว์วัย และมีผลสืบเนื่องมาจนถึงเมื่อทรงบรรพชาเป็นสามเณร พระสุขภาพ ที่อ่อนแอนี้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการศึกษเล่าเรียน พระองค์ต้องทรงใช้ความอดทนอย่างหนักจึงสามารถผ่านพ้นอุปสรรคแต่ละขั้นตอนมาได้ทรงเล่าว่าบางครั้งเมื่อถึงเวลาสอบต้องทรงใช้ผ้าสักหลาดพันรอบอกหลายชั้น เพื่อไม่ให้เกิดอาการหนาวสั่นในเวลานั่งสอบ นอกจากนี้จะต้องอดทนต่อความไม่สมบูรณ์ของร่างกายแล้ว ยังต้องอดทนต่อเสียงค่อนแคะของเพื่อนร่วมสำนักอีกนานัปการ แต่สิ่งเหล่านี้แทนที่จะทำให้กำลังพระทัยลดน้อยลง แต่กลับทำให้ทรงรู้สึกว่าจะต้องมีความอดทนมากขึ้น

ใฝ่รู้ (สิกขากามตา)เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นผู้ใฝ่รู้มาโดยตลอด แม้เมื่อทรงเป็นพระมหาเถระแล้ว พระอริยาศัยใฝ่รู้ของพระองค์ก็ไม่เคยจืดจาง ได้ทรงแสวงหาความรู้อยู่เสมอด้วยการทรงอ่านหนังสือทั้งที่เป็นหนังสือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หนังสือดีมีประโยชน์บางเรื่องที่ทรงอ่านแล้วยังทรงพระเมตตา แนะนำให้ผู้ใกล้ชิดอ่านด้วย โดยมีกรับสั่งว่า “เรื่องนี้เขาเขียนดี น่าอ่าน”

นอกจากนี้ พระองค์ยังสนพระทัยศึกษาการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อใช้ในการค้นพระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ฉบับมหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นพระ ไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ฉบับแรกในประเทศไทยและทางมหาวิทยาลัยได้นำมาสาธิตถวาย เป็นเหตุให้มีความสนพระทัยเป็นพิเศษ

กตัญญูเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงมีพระคุณธรรมข้อน้อย่างเด่นชัด และทรงหาโอกาสสนองคุณของผู้ที่มีพระคุณต่อพระองค์แม้เพียงเล็กน้อยอยู่เสมอ ดังเช่น เมื่อทรงได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระญาณสังวร ก็ทรงรำลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระสังฆราช (สุกฺฉานสวโร) ที่ทรงดำรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระญาณสังวร เป็นรูปแรกในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะหากไม่มีสมเด็จพระญาณสังวร (สุก) เป็นรูปที่ ๑ ก็คงไม่มีสมเด็จพระญาณสังวร คือพระองค์เอง เป็น

รูปที่ ๒ ฉะนั้น เมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษา จึงเสด็จไปถวายสักการะพระรูปสมเด็จพระญาณสังวร (สุก) ที่วัดราชสิทธาราม เป็นประจำทุกปี

อีกกรณีหนึ่ง เมื่อครั้งทรงดำรงสมณศักดิ์ที่ พระธรรมวราภรณ์ และทรงได้รับแต่งตั้งเป็น เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหารใหม่ๆ (พ.ศ. ๒๕๐๔) คราวหนึ่งสมเด็จพระสังฆราช (อยู่) วัดสระเกศ ได้ทรงปรารภกับพระองค์ ด้วยความห่วงใยว่า “เจ้าคุณ จะเอาวัดบวรไว้อยู่หรือ” ซึ่งหมายความว่า จะปกครองวัดบวรนิเวศวิหารที่เป็นพระอารามหลวงที่สำคัญทั้งมีพระเถระที่มีอาวุโสมากกว่าอยู่มากองค์ ในขณะนั้นให้เรียบริ้อยได้หรือ ด้วยพระปรารภ ดังกล่าวนี้อาจารย์ประคุณสมเด็จพระสังฆราช (อยู่) ทรงมีพระเมตตาต่อพระองค์จึงทรงรำลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระสังฆราช พระองค์นั้นอยู่เสมอ เมื่อถึงเทศกาลเข้าพรรษาจึงทรงไปถวายสักการะสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้น นับแต่เมื่อยังมีพระชนม์อยู่และตลอดมาจนบัดนี้

ถ่อมตน (นิวาตะ)เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงมีความถ่อมพระองค์มาแต่ต้น เพราะความถ่อมตนเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช จึงทรงเป็นพระเถระที่สงบเสงี่ยม สำรวม ระวัง ตรัสน้อย และไม่ชอบแสดงตน ดังเช่น ในการสอนสมาธิกรรมฐาน พระองค์ก็ได้แสดงพระองค์ว่าเป็นผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญกว่าใครๆ แต่มักตรัสว่า “แนะนำในฐานะผู้ร่วมศึกษาปฏิบัติด้วยกัน”

บางครั้งมีผู้กล่าวถึงพระองค์ว่า เป็นพระอาจารย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงทราบจะทรงแนะนำไม่ควรกล่าวเช่นนั้นเพราะ “ใครๆไม่ควรที่จะอวดอ้างตนว่าเป็นครูอาจารย์ของเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทุกคนปีหน้าที่ต้องถวายงานสนองพระราชประสงค์เท่านั้น”

คารวะธรรมคารวะธรรมประการแรกของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ก็คือความเคารพ ในพระรัตนตรัยความเคารพในพระพุทธเจ้านั้นทรงแสดงออกด้วยการเคารพต่อพระพุทธรูปในทุกสถานการณ์ ดังเช่น ทรงแนะนำภิกษุสามเณร อยู่เสมอว่า การลงโบสถ์ทำวัตรเช้าค่ำนั้น ก็เสมือนการไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ประจำวันทำให้รำลึกถึงพระพุทธรูป จิตใจไม่ห่างไกลจากพระธรรม ข้อที่ทรงแนะนำอีกประการหนึ่งก็คือ พระพุทธรูปไม่ควรตั้งวางในที่ต่ำหรือในที่ที่จะต้องเดินข้ามไปข้ามมาเป็นต้น

ความเคารพต่อพระธรรมก็ทรงแสดงออกด้วยการเคารพต่อพระคัมภีร์ เช่น พระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทุกชนิดทรงเก็บรักษาไว้ในที่สูงเสมอ ไม่เก็บไว้ในที่ที่ต้องเดินข้ามเดินผ่านเช่นกัน แม้หนังสือธรรมทุกชนิด ก็ไม่ทรงวางบนพื้นธรรมดา ต้องวางไว้บนที่สูง เช่น บนโต๊ะ บนพาน เป็นต้น หากทรงเห็นใครวางหนังสือธรรมบนพื้น ก็จะตรัสเตือนว่า “นั่นพระธรรม อย่าวางบนพื้น”

ความเคารพในพระสงฆ์ ก็ทรงแสดงออกโดยทรงมีความเคารพต่อ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ หรือที่เรียกกันว่า พระกรรมฐาน เป็นพิเศษ เช่นเมื่อมีพระกรรมฐานเป็นอาคันตุกะมาสู่พระอารามแม้จะเป็นผู้ที่มีอาวุโสน้อยกว่าก็ทรงต้อนรับปฏิบัติสนธิสนธิด้วยความเคารพ

พระคุณธรรมข้อนี้ที่ปรากฏต่อสาธารณชนทั่วไปก็คือทรงแสดงความเคารพต่อพระเถระผู้มีอาวุโสมากกว่าพระองค์ทุกรูปไม่ว่าพระเถระรูปนั้นจะเป็นภิกษุธรรมดา ไม่มียศศักดิ์อะไร หากมีอาวุโสพรรษามากกว่า พระองค์ก็ทรงกราบแสดงความเคารพเสมอ เมื่อมีพระสงฆ์จากที่ต่างๆ มาเข้าเฝ้าหากมีพระเถระผู้เฒ่ามาด้วย ก็จะทรงถามก่อนว่า “ท่านพรรษาเท่าไร” หากมีอายุพรรษามากกว่า จะทรงนิมนต์ให้นั่งบนอาสนะและทรงกราบตามธรรมเนียมทางพระวินัย

พระคุณธรรมเหล่านี้ ทำให้ชีวิตของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช เป็นชีวิตที่งดงาม หรือกล่าวอย่างภาษาชาวโลกก็คือ เป็นชีวิตที่ประสบความสำเร็จ เป็นชีวิตที่สามารถยึดถือเป็นแบบอย่างได้สำหรับทุกคน ไม่ว่าจะเป็บบรรพชิต หรือคฤหัสถ์ไม่ว่าจะเป็นชีวิตทางโลกหรือชีวิตทางธรรม

ปฏิปทาแบบอย่างการกล่าวถึงพระคุณธรรมในชีวิตของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ข้างต้น นั้น เป็นการมองชีวิตของเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ในภาพรวมเช่นกับชีวิตของคนทั่วไปว่า ทรงมีอะไรบ้าง ทรงทำอะไรบ้าง แต่ถ้าเรามองชีวิตของพระองค์ในฐานะที่ทรงเป็นพระสงฆ์รูปหนึ่ง ก็จะได้เห็นแบบอย่างของชีวิตในทางธรรมที่ชัดเจนอีกภาพหนึ่ง นั่นคือปฏิปทาแบบอย่างสำหรับพระสงฆ์ทั่วไปพระปฏิบัติอันเป็นแบบอย่างดังกล่าวก็คือความเป็นผู้ทรงปริยัติและไม่ทิ้งปฏิบัติ ความเป็นผู้สำรวมระวังในพระวินัย ความเป็นผู้มักน้อยสันโดษ

ความเป็นผู้ทรงปริยัติและไม่ทิ้งปฏิบัติเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงสำเร็จภูมิเปรียญธรรม ๙ ประโยค อันเป็นขั้นสูงสุดของหลักสูตรการศึกษาด้านปริยัติของคณะสงฆ์นอกจากจะทรงสำเร็จการศึกษาขั้นสูงสุดแล้ว ยังทรงใฝ่แสวงหาความรู้ทางพระพุทธศาสนา และความรู้ด้านอื่นๆ อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ทางพระพุทธ ศาสนาหรือความรู้ทางธรรมนั้น พระองค์ทรงใช้การพิจารณาไตร่ตรองเพื่อความแจ่มแจ้งในธรรมอยู่เสมอ ไม่ทรงถือพระองค์ว่าเป็นผู้รู้แล้ว แต่ทรงถือพระองค์ว่าเป็นผู้กำลังศึกษา ดังที่มักทรงกล่าวในเวลาทรงสอนธรรมแก่คนทั้งหลายด้วยความถ่อมพระองค์ว่า “ในฐานะผู้ร่วมศึกษาปฏิบัติธรรมด้วยกัน”

แต่ในขณะเดียวกัน เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ก็ทรงเอาพระทัยใส่ในการปฏิบัติด้วย กล่าวคือ ทรงปฏิบัติสมาธิกรรมฐานเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าพระองค์จะประทับอยู่ในพระอารามที่อยู่ท่ามกลางบ้านเมืองที่เรียกว่า “คามวาสี” แต่พระองค์ก็ทรงปฏิบัติพระองค์ตามอย่างของพระที่ประจำอยู่ในวัดท่ามกลางป่าเขาที่เรียกว่า “อรัญวาสี” กล่าวคือ ในตอนกลางวันก็ศึกษาธรรม ปฏิบัติกัจจัตถ์ต่าง ๆ ตอนกลางคืน ก็ทรงไหว้พระสวดมนต์ประจำวัน แล้วทำสมาธิกรรมฐานอย่างน้อย ๑ ชั่วโมงแล้วจึงบรรทม ทรงตื่นบรรทม เวลา ๓ นาฬิกาครึ่ง (อย่างพระวัดป่าทั่วไป) หลังจากทำกิจส่วนพระองค์ เรียบร้อยแล้ว ทรงทำวัตรสวดมนต์ประจำวันแล้ว ทรงสวดพระสูตรต่างๆ บ้างทรงทบทวนพระปาติโมกข์ (เป็นตอนๆ) บ้างแล้วทรงทำสมาธิ กรรมฐานจนถึงรุ่งอรุณ จึงเสด็จออกบิณฑบาตแม้เมื่อทรงเป็นสมเด็จพระราชาคณะแล้ว เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ก็ยังเสด็จออกบิณฑบาต ยกเว้นวันที่มีศาสนกิจอื่น เพราะทรงถือว่าการเดินบิณฑบาตเป็นกิจวัตรของพระ และเป็นการออกกำลังกายพร้อมกันด้วย

การปฏิบัติสมาธิกรรมฐานนั้นเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงถือเป็นหน้าที่ที่ภิกษุสามเณรพึงปฏิบัติ ทรงแนะนำภิกษุสามเณรอยู่เสมอว่า การปฏิบัติสมาธิกรรมฐานนั้นเป็นการหางานให้ใจทำ ใจจะได้ไม่ว่าง หากใจว่าง ใจก็จะฟุ้งซ่านวุ่นวายไปในเรื่องไม่เป็นเรื่องที่สำคัญคือการปฏิบัติสมาธิกรรมฐานเป็นการรักษาใจให้สงบ ซึ่งจะช่วยให้ภิกษุสามเณรดำรงอยู่ในสมณเพศอย่างมีความสุข ภิกษุสามเณรที่ไม่เคยปฏิบัติสมาธิกรรมฐานนั้น มักจะเป็นอยู่อย่างไม่เป็นสุข หรือที่สุดอยู่ไม่ได้ก็ต้องลาสิกขาออกไป

ความเป็นผู้สำรวจระวางในพระวินัย

ความเป็นผู้สำรวจระวางในพระวินัยหรือกล่าวอย่างสั้นๆ ก็คือ ความเคร่งครัดในพระวินัย พระปฏิบัติข้อนี้อย่อมเป็นที่ปรากฏต่อสายตาของคนทั่วไป ผู้ได้เคยพบเห็นเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช เป็นต้นว่าทรงเป็นผู้สงบนิ่ง พุคน้อยไม่ว่าประทับในที่ใดทรงอยู่ในพระอาการสำรวจระวางเสมอ

ความเป็นผู้มักน้อยสันโดษเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราช ทรงปฏิบัติพระองค์อย่างเรียบง่าย แม้ที่อยู่อาศัยก็ไม่โปรดให้ประดับตกแต่งทรงเตือนภิกษุสามเณรอยู่เสมอว่า “พระเณรไม่ควรอยู่อย่างหรูหรา”^๖

สรุป

อาจารย์ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ยังได้ทรงปฏิบัติหน้าที่พิเศษ อันมีความสำคัญยิ่งอีกหลายวาระ กล่าวคือ ทรงเป็นพระอภิบาลในพระภิกษุพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน เมื่อครั้งเสด็จออกทรงพระผนวช เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๙ พร้อมทั้งทรงถวายความรู้ในพระธรรมวินัยตลอดระยะเวลาแห่งการทรงพระผนวช ทรงเป็นพระราชกรณียกิจอาจารย์ ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อครั้งเสด็จออกทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๑ เจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร ทรงดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญทางการคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ มาเป็นลำดับ เป็นเหตุให้ทรงปฏิบัติพระกรณียกิจเป็นประโยชน์ต่อพระศาสนา ประเทศชาติ และประชาชน เป็นอเนกประการ นับได้ว่าทรงเป็นพระมหาเถระที่ทรงเพียบพร้อมด้วยอัตตสมบัติ และปรหิตปฏิบัติ และทรงเป็นครุภูมิตายบุคคลของชาติ ทั้งในด้านพุทธจักรและอาณาจักร

๓.๑.๓ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ “ญาณวรเถระ” (เจริญ ญาณวรเถระ)

ประวัติ

ชาติภูมิ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถระ) นามเดิมว่า เจริญ ในสกุล สุขบท เป็นบุตรอุบาสกทองสุข อุบาสิกาย่าง ตั้งบ้านเรือนอยู่สะพานแม่ย้าง ตำบลตลาดกลาง อำเภอบางปลาสร้อย จังหวัดชลบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๕ วันที่ ๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๑๕ ตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๘ อุตสาหกรรม ปิวอก จุลศักราช ๑๒๓๔ ในปีที่จะเกิดนั้นอุบาสกทองสุข ฝันว่า มีผู้นำช้างเผือกมาให้ ถึงเรื่องนี้จะเพียงความฝัน แต่โบราณก็ถือกันมาว่าเป็นมงคลนิมิตสำคัญอย่างหนึ่ง เมื่ออายุได้ ๘ ขวบ ไปเป็นศิษย์ท่านเจ้าคุณชลโรปมคุณมุนี (บุญณโก พุฒ) แต่ยังเป็นพระอธิการวัดเขาบางทราย อำเภอมะแม่ง จังหวัดชลบุรี ท่านเจ้าคุณชลโรปมคุณมุนีนั้น เป็นสัทธินิหิต ข้างหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งทรงผนวช เมื่อท่านเจ้าคุณชลโรปม-คุณมุนีบวชครั้งแรก เป็นที่สมุห์ฐานานุกรมของพระศรีวิสุทธิวงศ์ (สมณศักดิ์ของพระยาศรีสุนทรโวหาร ฝึกเมื่อครั้งบวชเป็นพระ) ขณะที่บวชเป็นพระได้เรียนรู้อักษรภาษาอังกฤษพอประมาณ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลาผนวชและขึ้นครองราชย์ จึงได้ลาสิกขาเข้ารับราชการ ได้เป็นขุนสาครวิสัย ในกรมมหาดเล็ก ครั้นออกจากราชการตอนปัจฉิมวัยจึงบวชอีกครั้งหนึ่ง สถิตย์อยู่วัดบุบผาราม ธนบุรี

^๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) สกลมหาสังฆปริณายก, พระพุทธศาสนากับสังคมไทยและเรื่องของความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘-๓๙.

ครั้งจุลศักราช ๑๒๓ รัตนโกสินทร์ศก ๘๙ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๑๒ (สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ครองราชย์เป็นปีที่สอง) เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุนนาค) ได้อาราธนา พระอาจารย์พุทธ ปุณณกเถระ จากวัดบุบผาราม มาเป็นเจ้าอธิการ วัดเขาบางทราย ต่อมาเมื่อ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสจังหวัดชลบุรี ทรงทราบประวัติเดิมของท่าน อธิการพุทธ ทรงพระราชดำริว่า ท่านอุตสาหะสั่งสอนศิษย์มากและเป็นข้าหลวงเดิม จึงทรงตั้งเป็นพระครูชลโรปมคุณมุนี เจ้าคณะจังหวัดชลบุรี ต่อมาโปรดให้เลื่อนเป็นพระชลโรปมคุณ-มุนี ที่พระราชาคณะ เจ้าพระคุณสมเด็จพระ ๗ เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักท่านเจ้าคุณชลโรปมคุณมุนี

อุปสมบทสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวเรธ) อายุย่างเข้าปีที่ ๑๒ ไปบรรพชา เป็นสามเณรที่ศาลาในสวนของย่า ตำบลนาเกลือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ย่านิมนต์ท่านเจ้าคุณชลโรปมคุณมุนีไปให้บรรพชาต่อเนื่องกับการอุปสมบทบุตรคนเล็กของย่าครั้งบรรพชาเป็นสามเณร แล้วก็กลับมาเล่าเรียนที่วัดเขาบางทรายสืบต่ออีก จนกระทั่งอายุได้ ๑๔ ปี เห็นว่าตนอาจเรียนวิชาชั้นสูงเพิ่มขึ้นได้ จึงเข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรม อยู่ในสำนักท่านพระครูวินัยธร (ฉาย) ฐานานุกรมของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัตรราชพิธ ในพระนครคืนวันรุ่งขึ้นที่จะมาฝากตัวอยู่กับท่านพระครูวินัยธร (ฉาย) ท่านพระครูวินัยธร (ฉาย) ก็ฝันทำนองเดียวกับอุบาสกทองสุขเคยฝันมานั้น คือฝันว่ามีผู้นำช้างเผือกมาให้ในระหว่างที่ศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักท่านพระครูวินัยธร (ฉาย) ผู้เป็นอาจารย์ โรคเหน็บชาเกิดขึ้น เป็นดวงกลมเท่าปลายนิ้วชี้ ที่ริมช่องเท้าซ้าย ซึ่งที่จริงมีมาตั้งแต่ในขณะอายุราว ๙ ขวบ แต่ไม่ได้รับการรักษาเพราะเห็นว่าไม่ได้พิการอะไร เป็นอย่างคนธรรมดา แม้เมื่ออายุราว ๑๕ ปี ก็ยังไม่รู้สึกตัวว่าเท้าพิการ จนกระทั่งท่านพระครูวินัยธร (ฉาย) ผู้เป็นอาจารย์ เห็นท่านเวลาเดิน จึงบอกบอกว่า เท้าพิการ ท่านจึงได้รู้สึกตัว คือโรคดังกล่าวทำให้เส้นส้นหน้าแข้งแพบเดินปลายเท้าตกต่อมาไปเล่าเรียนในสำนักท่านพระยารธรรมปริชา (บุญ) จนอายุครบ ๒๐ จึงได้กลับไปออกไปอุปสมบทที่วัดเขาบางทราย จังหวัดชลบุรี ในวันศุกร์ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๕ มีนิมิตตามภาษาขอมว่า “ญาณวโร” โดยมีท่านเจ้าคุณชลโรปมคุณมุนีเป็นพระอุปชฌายะ ท่านพระครูวินัยธร (ฉาย) เป็นพระอุปสัมปทาจารย์

สรุป

อาจารย์สรูปของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวเรธ) เจ้าพระคุณสมเด็จพระ ๗ เป็นผู้ถือเคร่งครัดในพระวินัย ไม่ยอมประพาสล่วงพระบัญญัติ แม้ในสิ่งที่ผู้อื่นโดยมากเห็นว่าเล็กน้อย เป็นผู้มีศีลจารวัตรอันงามท่านประพาสต้องค้ำของท่านเป็นเนติแบบอย่าง สมกับเป็นผู้นำหมู่คณะ เป็นพระ-อุปชฌาย์อาจารย์ของคนทุกชั้น สิ่งที่ท่านสอนให้คนอื่นละเว้นไม่ให้ทำไม่ให้เป็นประพาสอันเป็นศรัทธาที่ท่านปลูกขึ้นไว้ในใจของศิษย์ยานุศิษย์ บริษัท บริวาร ตลอดถึงคณะสงฆ์และเป็นผู้กตัญญูกตเวทิต่อผู้มีอุปการะ

๓.๑.๔ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโณ)

ประวัติ

ชาติภูมิเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์มีนามเดิมว่าช่วง นามสกุล สุดประเสริฐ เกิดเมื่อวันพุธที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีฉลู บ้านเลขที่ ๓๒ ตำบลราชาเทวะ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นบุตรของนายมี และนางสำเภา สุดประเสริฐ มีพี่น้อง ๔ คน คือ นายสี สุดประเสริฐ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง สุดประเสริฐ) น.ส.แฉล้ม สุดประเสริฐ นายจำปี สุดประเสริฐ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นายมี สุดประเสริฐ ได้ถึงแก่กรรม นางสำเภา ซึ่งมีลูกเล็ก ๆ หลายคน ต้องรับภาระครอบครัวอย่างหนัก ต่อมานายคต เจริญผล ได้เข้ามาช่วงแบ่งเบาระยะและสมรสกับนางสำเภา มีบุตรธิดาด้วยกัน เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ จึงมีน้องร่วมอุทรมารดาอีก ๔ คน คือ นางอรุณ นาคมีพิช นายบุญส่ง นาคมีพิช นางทองใน สนั่นทุ่ง น.ส.สังเวียน เจริญผล

อุปสมบทขณะที่เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ มีอายุได้ ๗ ปี นายมี ผู้เป็นบิดาได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคลักปิด-ลักเปิดอย่างรุนแรง เลือดไหลไม่หยุด ญาติจึงให้เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ และพี่ชายบรรพชาเป็นสามเณรหน้าไฟตามประเพณี หลังจากเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว พี่ชายได้ลาสิกขาบท แต่เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ยังคงบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ระยะหนึ่งจึงได้ลาสิกขาหลังจากนั้นชีวิตของ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ เริ่มผูกพันกับวัดในละแวกบ้าน คือ วัดสังฆราชาและวัดลาดกระบังเมื่ออายุได้ ๑๔ ปี จึงได้บรรพชาอีกครั้ง เมื่อวันจันทร์ที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีเถาะ ณ วัดสังฆราชา เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร โดยมี พระครูศีลาภีรัต (ทอง) วัดลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้ศึกษาและสอบนักธรรมชั้นตรี และชั้นโทได้ในนามวัดสังฆราชา ในระหว่างนั้นได้ทราบกิตติคุณของหลวงพ่อดอกน้ำ หลวงพ่อเลี้ยงพระภิกษุสามเณร มีผู้นำอาหารมาถวายทุกวัน ไม่ต้องออกบิณฑบาต เกิดความรู้สึกอยากจะมาศึกษาต่ออยู่ภายใต้ร่มบารมีธรรม ของหลวงพ่อดอกน้ำ ในปีพ.ศ. ๒๔๘๔ ได้ย้ายมาอยู่วัดปากน้ำโดยพระแจ่มวัดสังฆราชา เป็นผู้นำมาฝากกับ หลวงพ่อดอกน้ำ และนายสี พี่ชายตามมาส่ง

เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ อุปสมบทเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ ปีระกา ณ พัทธสีมาวัดปากน้ำ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร นามฉายา “วรปุณฺโณ” พระครูบริหารบรมธาตุ (ป่วน เกสโร) วัดนางชี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หลวงพ่อดอกน้ำ เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ ที่ พระครูสมณธรรมสมาทาน เป็นกรรมวาจาจารย์ ด้วยความเป็นผู้ขยันและตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ สอบได้โดยลำดับถึง ป.ธ.๗ หลวงพ่อดอกน้ำ นำไปฝากเจ้าพระคุณสมเด็จพระสังฆราช (กิตติโสภณมหาเถร) เพื่อให้ศึกษา ป.ธ. ๘, ๙ ในสำนักเรียนวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม หลังจากสำเร็จการศึกษา ป.ธ. ๙ แล้ว หลวงพ่อดอกน้ำได้ไปรับ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ กลับมาช่วยงานที่วัดปากน้ำ เพื่อสานต่องานและโครงการที่หลวงพ่อดอกน้ำริเริ่มไว้ จวบจนถึงปัจจุบัน^๗

^๗ ประวัติโดยสังเขป สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโณ ป.ธ.๙), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : ([https://www.dmc.tv/pages/พระพุทธศาสนา/สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์-\(ช่วง-วรปุณฺโณ-ป.ธ.๙\).html](https://www.dmc.tv/pages/พระพุทธศาสนา/สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์-(ช่วง-วรปุณฺโณ-ป.ธ.๙).html)), [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

สรุป

อาจารย์จะเห็นได้ว่าช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๙ จะมีเหตุการณ์ต่างๆ ที่มุ่งทำร้ายพระเดชพระคุณ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโญ) ก็มีได้ทำให้พระเดชพระคุณเสื่อมเสียหรือเสื่อมศรัทธา จากประชาชนชาวไทยทั่วประเทศและต่างประเทศอันเนื่องจากการประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในศีล ในพระธรรมวินัยและคุณูปการต่างๆ ของท่านมีมากพร้อมที่สามารถปิดเป่าอันตรายต่างๆ ให้พ้นไปได้ ในทางตรงกันข้ามกลับยิ่งนำความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระเดชพระคุณเป็นทวีคูณจากประชาชนคนไทย ทั้งประเทศหลังจากเหตุการณ์ผ่านพ้นไปเพราะความบริสุทธิ์ของพระเดชพระคุณ

๓.๑.๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

ประวัติ

ชาติภูมิ ศาสตราจารย์พิเศษ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์(ป.อ. ปยุตฺโต) เกิดวันพฤหัสบดีที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ณ บ้านใกล้ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน) ฝั่งตะวันออก บริเวณ ตลาดศรีประจันต์ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี นามเดิมว่า ประยุทธ์ อารยางกูร เป็นบุตรคนที่ ๕ จากบุตรเก้าคน ของนายสำราญ และนางชุนกี อารยางกูร ทางครอบครัวประกอบกิจการค้าขาย ผ้าแพร ผ้าไหม ขายของชำ และโรงสีไฟเมื่ออายุได้ ๖ ขวบเข้าเรียนชั้นอนุบาลในโรงเรียนอนุบาลครู เฉลียวที่ตลาดศรีประจันต์ จบชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนประชาบาลชัยศรีประชาราษฎร์ จากนั้น บิดาได้พาเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเรียนต่อระดับมัธยมที่โรงเรียนวัดปทุมคงคา โดยพักอยู่ที่วัดพระพิเรนทร์ เด็กชายประยุทธ์เป็นเด็กเรียนเก่ง จึงได้รับทุนเรียนดีจากกระทรวงศึกษาธิการจนถึงมัธยมศึกษา ตอนต้น และมีความสนใจในการเรียนมาก ช่วงเวลาปิดเทอมกลับมาอยู่ที่บ้าน ก็สามารถสอน ภาษาอังกฤษแก่น้อง ๆ ได้^๕

อุปสมบทเนื่องจากเป็นเด็กสุขภาพไม่ใคร่ดีตั้งแต่เล็กจนโต จากคำบอกเล่าของญาติพี่น้อง และคนใกล้ชิดกล่าวว่า วยเยาว์ของท่านจะควบคู่ไปกับการเจ็บป่วยเรื่อยมา เป็นเกือบทุกโรค เป็นต้น ว่า หัวใจรั่ว ท้องเสีย ท้องอืด ต้องผ่าตัดถึงสองครั้ง หูเป็นน้ำหนวกอักเสบเข้าไปในกระดูกพรุนถึงโพรง ศีรษะ แพ้อากาศ โรคปอด นิ้วในไต หลอดลมอักเสบ กล้ามเนื้อแขนอักเสบ ไวรัสเข้าตา สายเสียง อักเสบ เส้นเลือดไปเลี้ยงสมองข้างซ้ายเล็กสปี เป็นต้น จากสุขภาพที่ไม่แข็งแรงเช่นนี้ทำให้เป็น อุปสรรคต่อการศึกษาเล่าเรียนตามปกติ หลังจากจบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ทางบ้านจึงสนับสนุนให้ท่านได้ บรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดบ้านกร่าง ตำบลศรีประจันต์ ซึ่งอยู่ใกล้กับบ้าน เพราะเล็งเห็นว่าการอยู่ใน เพศบรรพชิตจะเอื้ออำนวยต่อการศึกษามากกว่า เพราะไม่ต้องยุ่งยากเดินทางไปโรงเรียน และยัง สามารถศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่วัดได้ เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ท่านได้เริ่มเล่าเรียนทางพระปริยัติ ธรรม จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ก็เดินทางเข้ากรุงเทพมหานคร มาจำพรรษาที่ วัดพระพิเรนทร์ สอน ได้นักธรรมเอก และเปรียญธรรม ๙ ประโยค ขณะยังเป็นสามเณร จึงได้รับพระราชทานพระบรมรา ชานูเคราะห์ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ รับเป็นนาคหลวง โดยมีสมเด็จพระ

^๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://th.wikipedia.org/wiki/สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์_\(ประยุทธ์_ปยุตฺโต\)](https://th.wikipedia.org/wiki/สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์_(ประยุทธ์_ปยุตฺโต)), [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

พระสังฆราชเป็นพระอุปัชฌาย์ ศึกษาจนกระทั่งได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ ๑ จาก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^๔

สรุป

อาจารย์จะเห็นได้ว่า ผลงานต่าง ๆ มากมายที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูร ธมฺมปุตฺโต) ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้แก่คนทั้งโลกมีมากมายมิใช่แต่เฉพาะคนไทยเท่านั้น ผลงานของท่าน ถือว่าเป็นโชคดีของชาติไทยและของโลก ที่ท่านทุ่มเททุ่มชีวิตจิตใจศึกษาพระธรรมอย่างลึกซึ้งทำงานหนักด้วยศรัทธาอย่างต่อเนื่องประพฤติกปฏิบัติตนเป็นพุทธสาวกที่มีคุณค่าและหาได้ยากยิ่งที่ได้พากเพียรอย่างยิ่งในการปฏิบัติภารกิจเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาที่ถูกต้องให้แก่มวลมนุษยชาติ จนได้รับรางวัลอันมีคุณค่าและมีเกียรติยิ่ง คือ รางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากยูเนสโก ซึ่งยืนยันว่าผลงานของพระคุณเจ้าในการเผยแผ่พุทธธรรมได้รับการยอมรับในระดับโลกเป็นคนสำคัญยิ่งคนหนึ่งของโลกในการปฏิบัติงานอย่างจริงจังต่อเนื่องตลอดมา เพื่อให้เกิดสันติภาพโดยใช้กระบวนการการศึกษา เป็นการชี้ทางเลือกอันสำคัญและมีคุณค่ายิ่งให้แก่โลกอีกทางหนึ่งที่มนุษยชาติควรแสวงหาแนวทางให้การศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพโลก

๓.๑.๖ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต นามเดิมว่า “มั่น แก่นแก้ว”

ประวัติ

ชาติภูมิ พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต นามเดิมว่า มั่น แก่นแก้วท่านกำเนิดในสกุลแก่นแก้ว บิดาชื่อคำด้วง มารดาชื่อจันทร์ เพี้ย (พระยา) แก่นท้าวเป็นปู่ นับถือพุทธศาสนาเกิดวันพฤหัสบดี เดือนยี่ ปีมะแม ตรงกับวันที่ ๒๐ เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๑๓ ณ บ้านคำบง ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันคือ บ้านคำบง ตำบลสงยาง อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี) มีพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ๗ คน ท่านเป็นบุตรคนหัวปี ท่านเป็นคนร่างเล็ก ผิวขาวแดง แข็งแรง ว่องไว สติปัญญาดีมาตั้งแต่กำเนิดฉลาดดีเป็นผู้วางง่ายสอนง่ายได้เรียนอักษรสมัยในสำนักของอา กล่าวคือเรียนอักษรไทยน้อย อักษรไทย อักษรธรรม และอักษรขอมอ่านออกเขียนได้ นับว่าท่านเรียนได้รวดเร็ว เพราะมีความทรงจำดี และมีความขยันหมั่นเพียรชอบการเล่าเรียนศึกษา

อุปสมบทเมื่อท่านอายุได้ ๑๕ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรในสำนักวัดบ้านคำบง ท่านได้เป็นบรรพชาจารย์ไม่ปรากฏ ครั้นบวชแล้วได้ศึกษาหาความรู้ทางพระศาสนา มีสวดมนต์และสูตรต่างๆ ในสำนักบรรพชาจารย์ จดจำได้รวดเร็ว อาจารย์เมตตาปรานีมาก เพราะ เอาใจใส่ในการเล่าเรียนดี ประพฤติปฏิบัติเรียบร้อย เป็นที่ไว้นับถือเชื่อใจได้เมื่ออายุท่านได้ ๑๗ ปี บิดาขอร้องให้ลาสิกขาเพื่อช่วยการงานทางบ้านท่านก็ได้ลาสิกขาออกไปช่วยงานของบิดามารดาเต็มความสามารถ ท่านเล่าว่าเมื่อลาสิกขาไปแล้วยังคิดที่จะบวชอีกอยู่เสมอไม่ลืมเลย คงเป็นเพราะอุปนิสัยในทางบวชมาแต่ก่อนอย่างหนึ่งอีกอย่าง หนึ่งเพราะติดใจในคำสั่งของยายว่า “เจ้าต้องบวชให้ยาย เพราะยายก็ได้เลี้ยงเจ้ายาก” คำสั่ง ของยายนี้ คอยสะกิดใจอยู่เสมอ ครั้นอายุท่านได้ ๒๒ ปี ท่านเล่าว่ามีความอยากบวชเป็นกำลังจึงอำลาบิดา มารดาบวชท่านทั้งสองก็อนุญาตตามประสงค์ ท่านได้เข้าศึกษาในสำนักพระอาจารย์เสาร์ (หลวงปู่เสาร์) กนตสีโล วัดเลียบ เมืองอุบล

^๔ราชกิจจานุเบกษา, แจ้งความสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์ เล่ม ๘๖ ตอน ๑๑๘ ง ฉบับพิเศษ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๒, หน้า ๓.

อุปสมบท เป็นภิกษุภาวะในพุทธศาสนา ณ วัดศรีทอง (วัดศรีอุบลรัตนาราม) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พระอริยกวี (อ่อน) เป็นพระ อุปัชฌาย์ พระครูสีทาชยเสโน เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูประจักษ์อุบลคุณ (สูย) เป็นพระอนุสาวนาจารย์เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๓๖ พระอุปัชฌายะขนานนามมครให้ว่า “ภริทตโต” แปลว่า “ผู้ให้ปัญญา ผู้แจกจ่ายความฉลาด” เสร็จอุปสมบทกรรมแล้ว ได้กลับมาศึกษาวิปัสสนาธุระกับพระอาจารย์เสาร์ กนตสีโล^{๑๐} ณ วัดเสียบต่อไปเมื่อแรกอุปสมบทท่านพำนักอยู่วัดเสียบ โดยได้เรียนกรรมฐานจากพระอาจารย์เสาร์ เมืองอุบลราชธานีเป็นปกติ และได้ออกไปอาศัยอยู่วัดบูรพาราม เมืองอุบลราชธานีเป็นครั้งคราวในระหว่างนั้นได้ศึกษาข้อปฏิบัติเบื้องต้น อันเป็นส่วนแห่งพระวินัย คือ อาจารย์ระความประพัตติมารยาท อจารยวัตรและอุปัชฌายวัตร ปฏิบัติได้เรียบร้อยดีจนเป็นที่ไว้วางใจของพระอุปัชฌายจารย์ และได้ศึกษาข้อปฏิบัติอบรมจิตใจ คือ เติบงกรรมนั่งสมาธิกับการสมาทานธุดงค์วัตรต่างๆ วิหารสร้างอุทิศถวายหลวงปู่มั่น ภริทตโต ที่วัดเจติยหลวง อำเภอเมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ประมาณปี ๒๔๕๐-๒๔๕๓ ท่านได้จาริกไปทางจังหวัดลพบุรี ไปพักอยู่ที่เขาพระงามบ้าง ถ้ำสิงโตบ้าง ต่อมาท่านได้ไปพักอยู่ที่ถ้ำสาริกา จ.นครนายก ท่านได้ประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ หลายประการ และเป็นທີ່ติดใจท่านมาตลอด

มรณภาพหลวงปู่มั่น ภริทตตมหาเถระ ละสังขารเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๒ อายุ ๗๙ ปี ๕๖ พรรษา ณ วัดป่าสุทธาวาส ซึ่งต่อมาอัฐิของท่านได้แปรสภาพกลายเป็นพระธาตุในหลายที่ได้มีการแจกตามจังหวัดต่างๆที่ได้ส่งตัวแทนมารับ^{๑๑}

สรุป

อาจารย์สารูปของพระอาจารย์มั่น ภริทตตเถระ ท่านเป็นผู้ใฝ่ศึกษาข้อประพัตติปฏิบัติเบื้องต้น อันเป็นส่วนแห่งพระวินัย คือ อาจารย์ระความประพัตติมารยาท อจารยวัตร และอุปัชฌายวัตร ปฏิบัติได้เรียบร้อยดีจนเป็นที่ไว้วางใจของพระอุปัชฌายจารย์ และได้ศึกษาข้อปฏิบัติอบรมจิตใจ คือ เติบงกรรมนั่งสมาธิกับการสมาทานธุดงค์วัตรต่างๆ ท่านสำเร็จปฏิสัมภิทานุศาสน์ ๔ อย่าง ปฏิภาที่ ท่านยึดมั่นมาตลอดชีวิตนั้น คือธุดงค์วัตร หลวงปู่มั่นท่านเป็นอาจารย์สอนธรรมทางวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงมีผู้เคารพนับถือมากมีศิษย์ยานุศิษย์ที่เป็นพระเถระเป็นที่เคารพศรัทธาของสมณะประชาชนมากมาย หลวงปู่มั่นได้รับ สมัญญานามจากบรรดาศิษย์ว่า “พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายพระกรรมฐาน” เป็นผู้ที่มีประวัติงดงาม เป็นฐานที่พึ่งอันมั่นคงตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของเหล่าศิษย์ยานุศิษย์ทั้งหลาย ตลอดเวลาในเพศบรรพชิตได้ปฏิบัติตนจนกระทั่งเป็นแบบอย่างที่ดีอันจะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยากยิ่ง

^{๑๐} พระแจ้ว ธมมธโร, ธรรมประวัติหลวงปู่จาม มหาปุณฺโณ ผู้มากมีบุญ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๕๕), หน้า ๔๓๐-๔๓๑.

^{๑๑} วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, พระครูวินัยธรมั่น ภริทตโต, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://th.wikipedia.org/wiki/พระครูวินัยธรมั่น_ภริทตโต, [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๓.๑.๗ พระธรรมโกศาจารย์ “เงื่อม อินทปญโญ”

ประวัติ

ชาติภูมิ กำเนิดและวัยแห่งชีวิต พระธรรมโกศาจารย์ หรือที่รู้จักในนามพุทธทาสภิกขุ เดิมชื่อ เงื่อม พานิช โยมบิดาชื่อ นายเซียง โยมมารดาชื่อ นางเคลื่อน เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ ณ ตำบลพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บรรพบุรุษทางฝ่ายโยมบิดามาจากเมืองจีน แต่โยมบิดาเกิดที่พุ่มเรียง สกุลเดิมทางบรรพบุรุษ คือ แซ่โชวหรือ ซ่อ ออกเสียงแต่จิวเป็นแซ่ไคว่ ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ มีพระราชบัญญัตินามสกุล ทางกรมจึงเปลี่ยนให้เป็น “พานิช” เพราะทำการค้าขาย ส่วนทางโยมมารดาเป็นคนไทย เป็นชาวท่าฉาง ท่านพุทธทาสมีพี่น้อง ๓ คน ท่านเป็นคนโต น้องคนรองเป็นชายชื่อ ยี่เกย หรือ นายธรรมทาส น้องสุดท้องเป็นหญิงชื่อ กิมซ้อย^{๑๒}

อุปสมบทพ.ศ. ๒๔๖๙ ท่านพุทธทาสมีอายุครบ ๒๐ ปี จึงอุปสมบทที่วัดนอก(อุบล) และมาประจำอยู่ที่วัดใหม่ (พุ่มเรียง) โดยมีท่านพระครูโสภณเจตสิกการาม (คง วิมล) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระปลัดท่อม อินทโชโต เจ้าอาวาสวัดนอก (อุบล) และพระครูศักดิ์ ธรรมรักษิโต เจ้าอาวาสวัดหัวคู (วินัย) เป็นพระคู่สวด ท่านได้ฉายว่า “อินทปญโญ” ซึ่งแปลว่าผู้มีปัญญาอันยิ่งใหญ่การบวชของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นไปตามธรรมเนียมพระราชาที่ ๒ ตั้งใจจะบวชเรียนตามประเพณีเพียง ๓ เดือน แต่เมื่อได้ใช้ชีวิตเป็นพระแล้ว ความยินดีในกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการเอาอกเอาใจจากพุทธบริษัทรอบข้าง ทำให้ท่านพุทธทาสภิกขุไม่มีความคิดที่จะลาสิกขา อีกทั้งพระภิกษุในวัดหลายรูปเห็นว่าท่านพุทธทาสภิกขุเรียนหนังสือเก่งและเทศนาดี จึงหนุนให้ท่านพุทธทาสภิกขุอยู่ที่วัดต่อไปเพื่อเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระราชาที่ ๓ สอบได้นักธรรมเอก ท่านพุทธทาสภิกขุเข้ากรุงเทพมหานครอีกครั้ง โดยหวังให้หีบพยัคฆมาเปรียญมาไว้เป็นเกียรติแก่วงศ์ตระกูล เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๓ เมื่ออยู่กรุงเทพมหานครในครั้งนี้ ท่านคิดเพียงแต่จะมุ่งเรียนภาษาบาลีเท่านั้น และทิ้งเรื่องการลาสิกขาเอาไว้ก่อน แต่ท่านไม่ได้เข้าเรียนในช่วงกลางวัน เนื่องจากเห็นว่าเป็นการสอนที่อึดอัด ไม่ทันใจ จึงให้พระครูชยาภิวังษ์ (กลิ่น) สอนพิเศษในช่วงกลางคืนนอกจากการเรียนภาษาบาลีแล้ว ท่านยังสนใจในเรื่องการท่องเที่ยว การถ่ายภาพ เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องเล่นวิทยุ เครื่องเล่นแผ่นเสียง ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ ข่าวสารบ้านเมือง ทั้งยังติดตามงานเขียนของปัญญาชนทั้งหลายในสมัยนั้น ไม่ว่าจะเป็น ครูเทพ น.ม.ส. พระองค์วรรณ ฯ เสฐียรโกเศศ นาคประทีป และหลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตร วิจิตรวาทการ) เมื่อประกาศผลสอบปีแรกปรากฏว่าท่านสอบได้เปรียญธรรม ๓ ประโยค

สรุป

อาจารย์สรุปของพระธรรมโกศาจารย์ “เงื่อม อินทปญโญ” นอกจากผลงาน หนังสือตำราเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจำนวนมากและรางวัลประกาศยกย่องเชิดชูต่าง ๆ รวมถึงองค์การยูเนสโก ประกาศยกย่องให้ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นบุคคลสำคัญของโลก ด้านส่งเสริมสันติธรรม สันติธรรม วัฒนธรรม ความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีของมวลมนุษยแล้ว ด้านพฤติกรรมปฏิบัติของท่านก็ไม่เป็นรอง ท่านถือธุดงค์วัตร กล่าวคือ ท่านฉันเพียงหนเดียว บิณฑบาตเป็นวัตร ใช้ผ้า ๓ ผืน ด้วยศีลาจารวัตรของท่านก็เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ศิษย์ยานุศิษย์อย่างมากมายทั่วโลกก็อาจกล่าวได้

^{๑๒} พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ), ออนไลน์, แหล่งที่มา : [https://th.wikipedia.org/wiki/พระธรรมโกศาจารย์_\(เงื่อม_อินทปญโญ\)#.E๐.B๘.๙B.E๐.B๘.A๓.E๐.B๘.B๐.E๐.B๘.A๗.E๐.B๘.B๑.E๐.B๘.๙๕.E๐.B๘.B๔](https://th.wikipedia.org/wiki/พระธรรมโกศาจารย์_(เงื่อม_อินทปญโญ)#.E๐.B๘.๙B.E๐.B๘.A๓.E๐.B๘.B๐.E๐.B๘.A๗.E๐.B๘.B๑.E๐.B๘.๙๕.E๐.B๘.B๔), (๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐).

๓.๑.๘ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

ประวัติ

ชาติภูมิ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) หรือหลวงพ่อชา สุภทฺโท เป็นลูกอีสานโดยกำเนิด ท่านเกิดที่จังหวัดอุบลราชธานี ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของอำเภวารินชำราบ ชื่อบ้านก่อ เมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๖๑ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเมียท่านเป็นบุตรคนที่ ๕ ของนายมา และนางพิมพ์ ช่วงโชติ มีพี่น้องร่วมมารดา ๑๐ คน ท่านเป็นคนช่างพูด และมีลักษณะผู้นำมาตั้งแต่เด็กๆ เมื่ออยู่กับ หมู่เพื่อน ไม่ว่าจะเล่นหรือทำอะไรก็ตาม ท่านมักเป็นผู้วางแผนมอบหมายหน้าที่แก่คนอื่นเสมอ โดยปกติท่านเป็นคนอารมณ์ดี ร่าเริง วันไหนขาดท่านเพื่อนๆ จะเจียบเหงา คุณหรือเล่นไม่ค่อยมีรสชาติ ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของท่าน กล่าวคือ ความรักสันติ ไม่เคยมีใครเห็นท่านมีเรื่องราวทะเลาะ เบาะแว้งเป็นปากเป็นเสียงกับใคร โดยเฉพาะการชกต่อยข่มเหงรังแกกับผู้อ่อนแอกว่านั้น ยิ่งไม่มีเลย ตรงกันข้ามเมื่อเพื่อนฝูงมีปัญหาขัดใจกัน ท่านจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยคลี่คลายให้เรียบร้อยได้ด้วย ความสามารถอันเป็นลักษณะเฉพาะตัว ประกอบกับปกติท่านเป็นคนมีน้ำใจโอบอ้อมอารี และให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคนเสมอเพื่อน^{๑๓} ๆ ก็เลยเกรงใจหลวงพ่อดีบโตขึ้นมาในบรรยากาศอบอุ่นและมั่นคง ครอบครัวของท่าน จัดว่ามีฐานะมั่งคั่งครอบครัวหนึ่งในหมู่บ้าน และมักสงเคราะห์ผู้ยากจนกว่า ในยามข้าวยากหมากแพงอยู่เสมอ ตัวท่านเองเป็นเด็กที่มีกำลังวังชา กระฉับกระเฉงว่องไว ชาติไฟแรง กินจุเป็นนิสัย แต่ความที่ท่านเป็นคนขยันไม่อยู่นิ่ง จึงสามารถช่วยงานในครอบครัวได้เป็นอย่างดีตั้งแต่อายุยังน้อย งานหลักที่เด็กชายชาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญมีอยู่ ๒ อย่าง คือ งานเลี้ยงควายและดูแลไร่ยาสูบ แต่งานหนักคืองานในไร่ยาสูบ ซึ่งมีถึง ๔-๕ ไร่ ปีหนึ่งๆ ต้องรดน้ำพรวนดิน ดูแลเก็บเกี่ยวจนได้ผลผลิตเป็นยาสูบ ซึ่งใช้แลกเปลี่ยนกับผลผลิตอย่างอื่น เช่น อาหารและสิ่งของเครื่องใช้กับเพื่อนบ้านใกล้เคียง

อุปสมบทหลังจากนั้นไม่นาน เด็กชายชาได้ขอให้พ่อแม่พาตัวไปฝากเป็นลูกศิษย์วัด พ่อแม่ก็ไม่ขัดข้องและพาไปอยู่ในความอุปการะของพระอาจารย์สีที่วัดบ้านก่อนอก เด็กชายชาจึงมีโอกาสได้ เรียนรู้กฎระเบียบและกิจวัตรประจำวันต่างๆ เมื่อได้รับการอบรมพอสมควรและมีอายุถึงเกณฑ์ บรรพชา ท่านเจ้าอาวาสเห็นว่าเป็นเด็กเรียบร้อย ทั้งขยันหมั่นเพียร รู้จักอุปฐากรับใช้ครูอาจารย์ ด้วยดีมาตลอด จึงจัดการให้ได้บรรพชาพร้อมกับเพื่อนๆ อีกหลายคน โดยมีพระครูวิจิตรธรรมภาณี (พวง) เจ้าอาวาสวัดมณีวนาราม จ.อุบลราชธานี เป็นพระอุปัชฌาย์ ที่วัดบ้านก่อ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๔๗๔ ขณะนั้นหลวงพ่อยุได้ ๑๓ ปีพอดีเมื่อบรรพชาแล้วนอกจากการท่องบทสวดมนต์ต่างๆ สามเณรชาได้เรียนหลักสูตรนักธรรมตรี และเรียนหนังสือพื้นเมืองที่เรียกว่า “หนังสือตัวธรรม” อย่างเชี่ยวชาญระหว่างที่บรรพชาอยู่นั้น สามเณรชาได้อุปฐากรับใช้ครูบาอาจารย์รูปหนึ่ง คือท่านอาจารย์ ลัง จนได้รับความรักใคร่เอ็นดูจากท่านเป็นพิเศษ อาจารย์ลังได้เป็นธุระในการอบรมสั่งสอน และเอาใจใส่ดูแลการศึกษาเล่าเรียนของสามเณรอย่างใกล้ชิด เป็นเหตุให้ได้รู้จักกับครอบครัวของลูกศิษย์ด้วย เมื่อมีโอกาสว่างพระอาจารย์ลังก็มีภรรยาสามเณรกลับไปเยี่ยมบ้านและไปบ่อยขึ้นทุกที บางทีก็อยู่จน ดึกจึงกลับวัด ในระยะหลังๆ พระอาจารย์ลังก็ปรารภเรื่องทางโลกบ่อยๆ จนกระทั่งวันหนึ่งก็ได้ชักชวน ให้ลูกศิษย์ลาสิกขาบทไปด้วยกัน จิตใจของสามเณรน้อยก็หวั่นไหว เพราะศรัทธาในพระศาสนามายังไม่

^{๑๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://th.wikipedia.org/wiki/พระโพธิญาณเถร_\(ชา_สุภทฺโท\)](https://th.wikipedia.org/wiki/พระโพธิญาณเถร_(ชา_สุภทฺโท)), [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

หนักแน่นมั่นคงพอที่จะอยู่ต่อได้ ถ้าอาจารย์ของตนจากไป เมื่อถูกครูบาอาจารย์ชวนบ่อยๆ ก็เลยลาสิกขาตามไปในที่สุด ตอนนั้นอายุได้ ๑๖ ปี

เมื่ออายุครบ ๒๑ และทราบว่าไม่ต้องเข้ารับราชการทหาร นายซาก็ตัดสินใจออกบวชด้วยความชื่นชมยินดีของพ่อแม่ กำหนดการอุปสมบทมีขึ้น ในวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ.๒๔๘๒ ณ พัทธสีมาวัดก่อใน ตำบลธาตุ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีท่านพระครูอินทสรคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์พระครูวิรุฬสุตการ เป็นพระกรรมวาจาจารย์พระอธิการสวน เป็นพระอนุสาวนาจารย์ท่านได้รับฉายาว่า สุภทโท (ผู้เจริญด้วยดี)พระชา สุภทโท ได้จำพรรษาอยู่ที่วัดก่อนอก ๒ พรรษา ระหว่างนั้นได้ศึกษาพระปริยัติธรรม สอบได้นักธรรมชั้นตรี แม้ที่วัดนี้ท่านจะยังไม่ได้อ่านอะไร แต่ก็ได้พิจารณาเห็นความเป็นไปหลายสิ่งหลายอย่างการบวชๆ สึกๆ ของพระภิกษุสามเณรทั้งหลาย ท่านเห็นว่าเป็นเรื่องโง่มาก การบวชเป็นเรื่องยาก การสึกนั้นง่าย ท่านถือว่าคนพวกนี้มีบุญน้อย ที่เห็นชีวิตแบบโลก ดีกว่าชีวิตนักบวช นอกจากนี้ท่านยังต้องเผชิญกับความหิว ความอยาก ที่กลุ่มรุมท่านเป็นอย่างมาก เพราะปกติท่านเป็นคนที่ไม่เคยหิวอยู่แล้ว ความอยากเกี่ยวกับอาหารการฉัน จึงเล่นงานท่านอย่างหนักทีเดียว

อาพาธ/มรณภาพเมื่ออายุย่างสู่วัย ๖๐ หลวงพ่อก็มีอาการผิดปกติทางร่างกายเกิดขึ้น เริ่มจากรู้สึกว่า ร่างกายโง่งง การทรงตัวไม่ค่อยดี มีอาการปวดเมื่อยบริเวณต้นคอ บางครั้งหลวงพ่อก็มีอาการทุดหนัก แต่เมื่อลูกศิษย์ลูกลูกหลานมาเยี่ยม ท่านจะนั่งพูดคุยด้วยหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส เหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ลูกศิษย์ต่างวิตกเรื่องการอาพาธของหลวงพ่อ แต่ท่านกลับห่วงการประพฤติปฏิบัติของลูกศิษย์มากกว่ากลางเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๔ อาการอาพาธของหลวงพ่อทรุดลงอีก ศิษย์จึงกราบนิมนต์ท่านไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลสำโรง จังหวัดสมุทรปราการ ขณะนั้นหลวงพ่อยังพอเดินเองได้ แต่ต้องพยุงบ้าง ผลการตรวจของแพทย์พบว่า ช่องภายในสมองมีขนาดโตผิดปกติ เป็นโรคน้ำไขสันหลังสมองคั่ง คณะแพทย์จึงได้ทำการผ่าตัด อาการดีขึ้นนิดหน่อย แต่ความจำไม่ค่อยดีเมื่อกลับมาถึงวัดหนองป่าพง อาการกลับแย่ลงอีก ต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๒๕ ลูกศิษย์จึงนิมนต์ท่านเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โปรดเกล้าฯ รับหลวงพ่อไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ ผลการตรวจแพทย์ได้วินิจฉัยอาการป่วยของท่านว่า มีสาเหตุมาจากเนื้อสมองเสื่อมจากเส้นเลือดอุดตัน และเนื้อสมองตายเป็นหย่อมๆ รวมทั้งเป็นเบาหวานด้วย อาการทั่วไปไม่ดีขึ้นเลย หลังจากพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลนานถึง ๕ เดือน ท่านพระอาจารย์เลี่ยม ฐิตธมโม (รักษาการเจ้าอาวาสวัดหนองป่าพงขณะนั้น) จึงตัดสินใจนิมนต์หลวงพ่อกลับวัดหนองป่าพง หลวงพ่อได้เข้าพักในกุฏิพยาบาล ซึ่งสร้างขึ้นด้วยพระราชทรัพย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และคณะศิษย์ได้ร่วมสมทบโดยเสด็จพระราชกุศล แม้หลวงพ่อก็จะอาพาธหนัก แต่บรรยากาศของวัดหนองป่าพงยังคงสงบและมั่นคง วัตรปฏิบัติของพระเถระดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีคณะพระเถระร่วมกันปกครองหมู่คณะแทนหลวงพ่อและทุกๆ ปี จะมีการประชุมใหญ่ในวันที่ ๑๗ มิถุนายน (วันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อ) พระสงฆ์จากทุกสำนักสาขาทั้งในและต่างประเทศ จะเดินทางมาร่วมปฏิบัติบูชารำลึกถึงคุณของหลวงพ่อ รวมทั้งประชุมกันในวันนั้น อาการของหลวงพ่อก็มีแต่ทรุดกับทรุดเรื่อยมา จนกระทั่งเข้ามกราคม พ.ศ.๒๕๓๕ เวลา ๐๕.๒๐ น. หลวงพ่อได้ละสังขารไปด้วยอาการสงบ ภายในกุฏิพยาบาล ท่ามกลางความเศร้าสลดของบรรดาลูกศิษย์ ตลอดชีวิตสมณะของหลวงพ่อ ท่านได้สร้างคุณงามความดีมากมายเกินกว่าที่จะกล่าวถึง

ให้ครอบคลุมทั้งหมดได้ สำนักวัดหนองป่าพงและสาขาน้อยใหญ่ อันเป็นวัดซึ่งมุ่งประโยชน์ด้านปฏิบัติ เพื่อนำผู้คนไปสู่ความพ้นทุกข์อย่างแท้จริงลูกศิษย์ลูกหาทั้งที่เป็นพระและฆราวาส ล้วนเป็นผู้ทรงธรรมวินัย และคนที่ท่านได้สร้างมานั้น ก็ได้ขยายบุญเขตกว้างขวางออกไปเรื่อยๆ โดยมีสารูปของหลวงพ่อบริสุทธิ์เป็นตัวอย่างเป็นขวัญและกำลังใจให้อย่างยอดเยี่ยม^{๑๔}

สรุป

อาจารย์สารูปของพระโพธิญาณเถร หรือหลวงพ่อบุญญา นอกจากเสร็จภารกิจการศึกษา ท่านออกธุดงค์และศึกษาหาแนวทางปฏิบัติในสำนักต่างๆ จนอินทรีย์แก่กล้าและในที่สุดได้รับอาราธนาจากโยมมารดาและพี่ชายเพื่อกลับไปโปรดสัตว์ที่บ้านเกิดนับจากนั้นอันเป็นเหตุเป็นจุดเริ่มต้นของความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านจากศิษย์ยานุศิษย์ทั่วประเทศและชาวต่างประเทศ ท่านประพฤติปฏิบัติตนอย่างดั่งงามมีศีลาจารวัตรเพียบพร้อม เผยแผ่ธรรม เทศนาสอนธรรม สอนการปฏิบัติกรรมฐาน มีสำนักปฏิบัติธรรมในประเทศไทยซึ่งอยู่ทุกภาคของประเทศและต่างประเทศเป็นจำนวนมากตราบเท่าทุกวันนี้

๓.๑.๙ พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

ประวัติ

ชาติภูมิ พระพรหมบัณฑิต เดิมชื่อ ประยูร มีฤกษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘ จังหวัดสุพรรณบุรี

อุปสมบทบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๑ ปี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ท่านสำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดในด้านบาลีศึกษาของประเทศไทย คือสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค ขณะเป็นสามเณรและได้รับการอุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะนาคหลวงสองปีต่อมา ท่านได้รับปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาปรัชญา เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หลังจากนั้น ท่านได้เข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยเดลีประเทศอินเดีย ได้รับประกาศนียบัตรภาษาฝรั่งเศส ปริญญาโทและปริญญาเอก สาขาปรัชญา วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกของท่านซึ่งเขียนเป็นภาษาอังกฤษและได้รับการตีพิมพ์ในชื่อเรื่องว่า “อนัตตาในปรัชญาอรรถกถาของชาตรีและในพุทธศาสนาดั้งเดิม” มีการพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง

พ.ศ.๒๕๑๒ สอบได้ น.ธ.เอก สำนักเรียนวัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี, พ.ศ.๒๕๑๓ สอบได้ ป.ธ. ๓ สำนักเรียนวัดสุวรรณภูมิ จังหวัดสุพรรณบุรี, พ.ศ.๒๕๑๙ สอบได้ ป.ธ.๙ (ขณะเป็นสามเณร)สำนักเรียนวัดประยูรวงศาวาสวิหาร กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๒๐ สอบได้ประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.), พ.ศ. ๒๕๒๑ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ. เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๒๓ ปริญญาโท สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi) อินเดีย, พ.ศ. ๒๕๒๕ เตรียมปริญญาเอก (M.Phil.) สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi), พ.ศ. ๒๕๒๗ ประกาศนียบัตรภาษาฝรั่งเศส

^{๑๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [https://th.wikipedia.org/wiki/พระโพธิญาณเถร\(ชา_สุภทฺโท\)](https://th.wikipedia.org/wiki/พระโพธิญาณเถร(ชา_สุภทฺโท)), [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

(Diploma in French) จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi), พ.ศ. ๒๕๒๙ ปริญญาเอก (Ph.D.) สาขาปรัชญา จากมหาวิทยาลัยเดลี (University of Delhi)

หลังจากที่จบปริญญาเอก ท่านได้เป็นอาจารย์ประจำที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยระยะหนึ่ง ในปี ๒๕๒๙ ท่านได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคมให้ไปเป็นพระธรรมทูต ประจำวัดธัมมาราม ชิคาโก สหรัฐอเมริกา และกลับมารับตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาการ และเป็นคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยท่านแรก และได้รับแต่งตั้งเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจากสมเด็จพระสังฆราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และในปีถัดมาก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าคณะภาค ๒ รับผิดชอบเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจังหวัดสระบุรี จังหวัดอ่างทอง^{๑๕}

สรุป

อาจารย์จะเห็นได้ว่า พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) เป็นผู้ที่มีเกียรติคุณความสามารถทั้งด้านวิชาการ ด้านศีลาจารวัตร การประพฤติปฏิบัติตนอย่างดีงาม และด้านงานบริหารอย่างโดดเด่น ท่านหนึ่งของสังคมไทย บทบาทสำคัญมากมายในทางวิชาการเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาของศิษยานุศิษย์และประชาชนคนไทยรวมถึงคนต่างประเทศอีกด้วย

๓.๒ ความเข้าใจเรื่องสารูปของพระสงฆ์ไทย

๓.๒.๑ มารยาทอันสมควร

๑) กิริยาที่จะขึ้นธรรมาสน์ ควรใช้กิริยาคุกเข่าแล้วหมุนตัวกลับวางพัดไว้ข้างซ้ายมือ นั่งเตรียมตัวให้เรียบร้อยโดยเร็ว อย่าทำขยุกขยิก หยิบโนนฉวย นิ้วเป็นหลุกหลิกไป ส่วนที่ไม่สำคัญก็ปล่อยไปพลาง เช่น นั่งทับจิวรตึงไป บ้างหรือนั่งลำหน้าไปบ้าง เตรียมสงบนิ่งให้มาก จงสงบรอเวลาปฏิบัติหน้าที่ทอดสยดาดำ อย่าเหลือบดูโนนนี้ เป็นการขาดความสำรวม อย่าเซ็ดหน้า ลูบหน้า ลูบผม เมื่ออยู่บนธรรมาสน์ ดูเป็นเชิงแต่งตัว ไม่งามตา ถึงคราวจะลงก็เขยิบคุกเข่าขึ้นก่อน จึงค่อยเอียงตัวหย่อนเท้าลงระวังผ้าถุงห่มให้รัดกุม อย่ายกเข่าสูง

๒) ผ้าห่อคัมภีร์ อย่าม้วนห่อหลายรอบ เพราะเสียเวลาแก้ออกนาน ควรห่อเพียงรอบเดียวก็พอ รวดเร็วดี และวิธีแก้ผ้าห่อคัมภีร์อย่าใช้วิธีจับเชือก มัดยกสูงขึ้นไปปล่อยผ้าคลีตกลง เป็นกิริยาไม่งาม จงพยายามคลีบนฝ่ามือ ใช้มือทั้ง ๒ ช่วยคลายออก อย่ายึดคัมภีร์ออกคล้ายชักกระบี่ออกจากฝัก เป็นกิริยามักง่าย เวลาเก็บคัมภีร์ก็ต้องวางในผ้าห่อแล้วพันด้วยเชือกให้เรียบร้อย วางไว้ด้านขวามือลงจากธรรมาสน์ถือแต่พัดด้วยมือข้างซ้ายลงมาด้วย เท่านั้นไม่ต้องนำคัมภีร์ลงมาด้วย

๓) ขณะเทศน์อย่าส่ายหน้าไปตามความยาวของโนลาน พยายามวางหน้าให้ตรงกลางใช้มือเลื่อนโนลานไปซ้ายขวาเข้าหาส่วนกลาง ถ้าจะให้เหมาะสมควรเขียนข้อความเฉพาะตอนกลางของโนลานจะได้ไม่ต้องส่ายหน้าไปตามซ้ายขวาเหมือนตุ้มนาฬิกา

^{๑๕} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.web-pra.com/amulet/>, [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

๔) การกลับเท้าในขณะนั่งพับเพียบ จงก้มตัวลงข้างหน้าเล็กน้อยพอให้กันเขยอ แล้วรีบกลับเท้าโดยเร็ว อย่ากลับข้างหน้า เพราะจะต้องยกเท้าย้ายไปมา เป็นกิริยาหยาบคายไม่สวยงามอย่างมาก

๕) การนั่งพับเพียบ ไม่ควรใช้ปลายเท้าที่พับอยู่ข้างในไหลออกมาข้างนอก ควรหดเข้าอยู่ข้างในในทุกขณะที่นั่งพับซ้ายหรือขวา เพราะเท้าเราถือว่าเป็นส่วนตา ควรเปิดเผยแต่ส่วนที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น

๖) การสวด การเทศน์คอยระวังอาการเสีริมฝีปากด้วยลิ้น ถ้าจำเป็นควรใช้ผ้าป้องปิดหรือพยายามหัดงดเว้นเด็ดขาดจะงามกว่า หรือใช้ขยับริมฝีปากช่วยก็เรียบร้อยดี

๗) การนั่งในพิธีทั่วไป ขณะประกอบพิธี เช่น เวลาเจริญพระพุทธมนต์ ฟังเทศน์ ทำวัตรเช้าเย็น เป็นต้น ควรนั่งตัวตรงเป็นกิริยาฝั่งผายมีสง่าเป็นอาการตั้งอกตั้งใจทำจริง เมื่อพักจากพิธี เช่น สวดมนต์จบแล้วจะเอนหลังฟังหมอนบ้างก็ได้

๘) การประนมมือ ควรประกบฝ่ามือนิ้วมือให้เรียบเสมอกันตั้งข้อมือเสมอนม ปลายมือซ้อนเข้าหาตัวหน้าเล็กน้อย ระวังให้คงอยู่ในอาการอย่างนี้เสมอไปทุกงานสถานที่ดูงาม น่าชมมาก กิริยา อาการอย่างอื่น นอกจากนี้ไม่งาม หมดสง่า อย่างนำมาใช้ตามสบายตนเอง เพราะขัดกับสังคม

๙) อย่าอ้าปากไว้อรธาคำข้าว อย่าเงยหน้าอ้าปากรับคำข้าว หรือการอย่างอื่น ชื่อว่าทำ ความน่าสะอิดสะเอียนแก่ผู้อื่น กิริยาอ้าปากขยับเคี้ยว อาหารที่พ่องจากปากแล้วเป็นทำนองเอร็ดอร่อยมากแตะกัดข้าวโพดต้มทั้งฝัก ยกมะพร้าวอ่อนขึ้นต้มทั้งผล หรือใช้มือหยิบขึ้นอาหารขึ้นแตะกัดเหล่านี้ เป็นต้นไม่ควรทำอย่างเด็ดขาด เพราะไม่สุภาพ เป็นกิริยาทรมาน

๑๐) ในเสขียวัตร ห้ามการกินของปนน้ำมีเสียงดังซู่ๆ กินของแข็งเคี้ยวปากดังจ๊ับๆ จึงควรระวังอย่างกวดขัน อย่าผลอตามเลยของตัวเป็นกิริยาน่าเกลียดมาก จะเป็นการต้อด้านฝ่ายเสขียวัตรรอดเพื่อนสงฆ์และชาวบ้านด้วย

๑๑) เวลานั่งเข้าระเบียบบนอาสน์สงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์หรือสวดมนต์ จงสำรวมสติ สำรวมอิริยาบถ ตั้งใจสวดเพื่อเพ่งสวัสดิมงคลแก่เจ้างานไม่ใช่มานั่งท่องสวดมนต์ให้ชาวบ้านฟังเล่น จะได้เหม่อล้าเลื่องตาดูโน่นดูนี้ หรือดูใครไปมา หรือมีท่าจรูระส่วนตัว หยุตเคี้ยวหมาก บ้วนปาก จิบน้ำ หยิบโน่นฉวยนี้ ดูให้วุ่นไปหมด เพราะใช้เวลาเช่นนั้น

๑๒) การขากเสมหะ การสูดจุก การไอ จาม กระทบ ครอบระวัง อย่า นำมาใช้ในขณะประชุมร่วมพิธี เป็นการน่าเกลียด สอนิสัยว่าขาดอบรมสมบัติผู้ดี ถ้าจำเป็นจริงๆ จงพยายามให้มีเสียงเบาที่สุดและใช้ผ้าป้องปากด้วยทุกครั้ง

๑๓) การเดินคุย หัวร่อต่อกระซิก แยมสรवल ขณะเดินทางไปตามถนน ไม่งามในสายตาของประชาชน ควรสำรวมระมัดระวังให้มากที่สุด รวมทั้งเครื่องนุ่งห่มด้วย

๑๔) การนั่งสถานที่ที่จัดไว้รับรอง ควรระมัดระวัง อย่างนั่งกีดที่แก่ผู้มาภายหลัง เช่น ขวางช่องทางแก่ผู้จะเข้ามานั่งภายหลัง หรือนั่งกีดที่ของผู้น้อย

๑๕) การนั่งในพิธีต่างๆ ควรสำรวมมือประสานกันไว้หน้าตัก (ไม่ถึงอย่างนั่งสมาธิ) การนั่งใช้มือกุมเข้า หรือมือขวาถือพัดมือซ้ายเกี่ยวซุกไว้ที่อื่นไม่วางไว้หน้าตัก คว่ำหรือหงายก็ยิ่งดูขาดความสุภาพไป

๑๖) การลงจากอาสน์สงฆ์เพื่อกลับ จงให้หน้าแก่ผู้ใหญ่ คือ หันหน้าทางผู้ใหญ่แล้วจึงหมุนตัวกลับอย่างอาสน์สงฆ์ตั้งด้านขวาของพระประธานต้องเคลื่อนหย่อนเท้าขวาลงก่อน ซ้ายตามยืนแล้วหมุนขวากลับ ถ้าอาสน์ สงฆ์ตั้งซ้าย ก็ต้องให้เท้าซ้ายลงก่อนแล้วหมุนซ้ายกลับ และในสถานอื่นพึงอนุโลมตามนี้ จึงจะเป็นระเบียบทั้งดงาม สอนิสัยของผู้ที่ได้รับการอบรมดี

๑๗) การนั่งพับเพียบ ต้องซ่อนปลายเท้า อย่าให้โผล่ออกด้านหน้าตัก (เพราะยังถือว่าเท้าเป็นของต่ำ) ไม่งามตาของผู้รักษาระเบียบ และเวลาจะพลิกกลับก็อย่ายกเข่าออกพลิกด้านหน้าเป็นกิริยาขาดความสุภาพ จงหัดพลิกกลับด้านหลัง โดยก้มลำตัวเหยียดขึ้นเล็กน้อยแล้วกลับเท้าโดยฉับพลันยอมงามตา น่าเลื่อมใสกว่า

๑๘) การใช้ช่อม้อน ในเวลาฉันอาหาร เขาให้หงายมือกระดิกปลายช้อน เมื่อแต่งคำข้าวเรียบร้อยแล้วเข้าปากและอย่าอ้าปากไว้คอยท่า ก้มหน้าฉันถ้าคว่ำมือ จะต้องใช้ยกคอกเกินงาม (และระวังกิริยาตามเสขียวัตรโดยตลอด จงตั้งใจฝึกตัวเองตามระเบียบทุกคราวที่ฉันส่วนตัว)

๓.๒.๒ คำแนะนำเกี่ยวกับอาจารย์

๑) อย่าสะพายย่ามขึ้นบ่าในชุมชนหรือในละแวกบ้าน

๒) อย่าแบกร่มในชุมชนหรือในละแวกบ้าน

๓) อย่าเลิกขาจิวรขึ้นพาดไหล่ในชุมชนหรือในละแวกบ้าน

๔) อย่าคาบบุหรี่หรือเดินสูบตามถนนหรือในที่สาธารณะ

๕) ออกนอกคณะ (หรือนอกเขตวัด) ให้ห่มจีวรแม้มีอังสะออกนอกคณะก็ไม่สมควร

๖) การนุ่งห่ม มิใช่เพื่อความสวยงาม แต่ควรระวัง อย่ายให้สกปรกเปรอะเปื้อนและส่งกลิ่น โดยเฉพาะเวลาออกนอกวัดหรือไปในงานพิธี ควรใช้สบง อังสะ จีวรให้เป็นสี่เหลี่ยม หรือใกล้เคียงกันที่สุด อย่ายให้ผิดสีกันจนดูไม่เรียบร้อย

๗) เวลานุ่งห่ม ไม่ว่าจะในวัดหรือนอกวัดควรหาที่กำบังไม่ควรนุ่งห่มในที่เปิดเผย

๘) ถึงวันโกน ถ้าจะไปในงานพิธีตอนเช้า ยังไม่ต้องโกนศีรษะ แต่ตอนบ่าย ถ้าจะไปในงานพิธีจะต้องโกนก่อนไป

๙) เวลาประชุมหรือไปในงานพิธี ควรไปถึงสถานที่ก่อนผู้ใหญ่ อย่ายให้ผู้ใหญ่ไปรอผู้น้อย ความจริงผู้น้อยควรจะไปรอรับผู้ใหญ่อัจจะชอบด้วยระเบียบ

๑๐) เวลาไปในงานพิธี ไม่ควรเดินไปถึงอาสนะแล้วนั่งลงเลยทีเดียว เป็นกิริยาไม่สุภาพ ควรคุกเข่าลงหน้าอาสนะแล้วเดินเข้าเข้าไปนั่งและต้องรอ พระเถระผู้ใหญ่หรือรอให้พร้อมกัน

๑๑) ในงานพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ให้วางพัดข้างขวา วางย่ามไว้ข้างซ้ายเราเสมอไป

๑๒) ควรมีผ้ากราบติดย่ามไปในงานพิธีทุกครั้ง การใช้ผ้าเช็ดหน้าหรือผ้าอื่นรับของที่สตรีนำมาถวายเป็นการไม่สมควร

๑๓) ไม่ควรนั่งเบียดเสียดผู้ใหญ่ หรือใกล้เกินไป

๑๔) ไม่ควรพูดข้ามศีรษะผู้ใหญ่ คือ ยื่นคอไปพูดกับผู้อื่นที่อยู่ตรงกัน ซึ่งมีผู้ใหญ่คั่นอยู่ในระหว่างกลาง

๑๕) ไม่ควรพูดพูดทะเลาะกลางปล้อง คือ ผู้ใหญ่พูดอยู่ยังไม่จบพูดแทรกขึ้นในระหว่าง

๑๖) ไม่ควรเดินแซงขึ้นหน้าผู้ใหญ่ หรือเดินนำหน้าผู้ใหญ่ ถ้าจำเป็นจะต้องขึ้นหน้า ควรแซงให้ห่างมากๆ

๑๗) ถ้าเดินสวนทางกับผู้ใหญ่ ควรหลีกเลี่ยงหรือควรหยุดยืนอยู่และหันหน้ามาทางท่าน ให้ท่านผ่านไปก่อนแล้วจึงค่อยเดินต่อไป

๑๘) การนั่งร่วมยานพาหนะไปกับผู้ใหญ่ เช่น นั่งในรถ ในเรือ ไม่ควรนั่ง อาสนะเดียวกับท่าน สำหรับในรถ ควรนั่งข้างหน้า ส่วนในเรือควรนั่งข้างหลัง ถ้าจำเป็นจะต้องนั่งเคียงท่าน ควรนั่งข้างซ้าย ท่าน ให้ท่านนั่งข้างขวาเรา และควรไหว้ขอโอกาสก่อนเสมอ

๑๙) ไม่ควรยื่นฉันทานอาหาร หรือยื่นดื่ม น้ำ เป็นต้น ควรนั่งลงก่อนแล้วจึง ฉันทหรือดื่ม

๒๐) เวลาฉันทานอาหาร ควรห่มผ้าและนั่งฉันทให้เรียบร้อยทุกๆ ครั้ง

๒๑) แม้อยู่ภายในกุฏิหรือภายในคณะ อย่างนุ่งผ้าเหนือกระเดียด หรือนุ่งผ้าลอยชาย

๒๒) อย่าเอาผ้าอาบอังสะ จีวร คล้องคอหรือพาดไหล่เดินไปมา หรือ ปล่อยชายลงข้างหน้าข้างหลัง ก็ไม่สมควร

๒๓) อย่าเอาผ้าอาบพันเอว

๒๔) เวลาเข้าประชุมหรือต่อหน้าผู้ใหญ่ หรือญาติโยม อย่านั่งเท้าแขน หรือก้มหน้า เอนหลัง

๒๕) เวลาจะเปลี่ยนท่านั่งพับเพียบจากขาข้างหนึ่งไปขาอีกข้างหนึ่ง ให้ คุกเข่าเปลี่ยนเท้าทั้งสองด้านหลัง อย่าเปลี่ยนโดยเอามือมาทางด้านหน้า

๒๖) อย่าเล่นหรือออกกำลังกายอย่างคลุกหัดเช่น หมากกรุก ไพ่ เตะตะกร้อ ชกมวย เป็นต้น ถ้าจะออกกำลัง ควรหาวิธีโดยควรแก่สมณสาธูป

๒๗) อย่าทดลองหรือใช้เครื่องนุ่งห่ม หรือเครื่องประดับอย่างคลุกหัดเช่น นาฬิกาข้อมือ รองเท้า หมวก เสื้อ กางเกง เป็นต้น (เพราะยินดีเพศคลุกหัดขึ้นขาดจากความเป็นพระทันที)

๒๘) ดอกไม้รูปเทียนที่ทายก ทายิกา ถวายมาไม่ควรทิ้งขว้าง หรือวางไว้ในที่ไม่สมควร ควรจะนำมาบูชาพระ

๒๙) อย่าทิ้งเศษกระดาษหรือสิ่งของลงทางหน้าต่าง หรือจากชั้นบนลง พื้นชั้นล่าง และตามบริเวณวัด หรือที่สาธารณะ เป็นกิริยาของผู้ที่ไม่มีมารยาท ควรหาที่ใส่แล้วนำไปทิ้งในที่ที่จัดไว้

๓๐) อย่าเปิดวิทยุเสียงดังให้ผู้ที่อยู่ใกล้เสียงรำคาญ

๓๑) ให้ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดภายในกุฏิ ภายในคณะอย่าดูตาย

๓๒) อย่าสะพายกล้องถ่ายรูปในที่สาธารณะ

๓๓) การนั่งประนมมือ ควรประนมให้นิ้วเสมอกัน และกระพุ่มมือเล็กน้อยให้มีลักษณะคล้ายดอกบัววางมือไว้ในระหว่างอกพอดีและระวังไว้ไม่ให้ลดต่ำลงไป

๓๔) การเจริญพระพุทธมนต์หรือสวดพระพุทธมนต์ ควรนั่งตัวตรงทอดส่ายตาลงต่ำไม่เหลียวซ้ายเหลียวขวา สายหน้าไปมาตามความพอใจ หรือหงายหน้าทอดส่ายตาลูกล

๓๕) ไตรศัพท่มือถือไม่เหมาะแก่พระภิกษุสามเณร บางรูปมีใช้ประจำตัวนำไปใช้ในบ้านในวงฉันทานอาหาร หรือตามถนนหนทางทั้งในวัดและในบ้านไม่น่าดู ไม่งดงาม เสียสมณสาธูป

๓๖) แวนดำ ถ้าไม่จำเป็น ไม่ควรสวมแว่นแต่ตาเจ็บหรือนายแพทย์สั่ง เพราะดูไม่เหมาะสมแก่พระภิกษุสามเณร เวลาปลงผมใหม่ๆ ยิ่งไม่น่าดู

๓๗) การนั่งรถยนต์ร่วมกับสตรี (สตรีหลายคน พระภิกษุรูปเดียว) การนั่งรถยนต์โดยสตรีเป็นผู้ขับ (หนึ่งต่อหนึ่ง) จะด้วยเหตุใดก็ตามเป็นการไม่สมควร เป็นโลกวิฆะชะ มีพระบัญญัติห้ามไว้แล้วในการที่พระภิกษุเดินทางร่วมกับนางภิกษุณี

๓๘) การขับรถยนต์ด้วยตนเองมีว่ากรณีใดๆ ไม่สมควรเป็นโลภวัชชะ เป็นกิริยาอาการของคฤหัสถ์ ผิดพระวินัย ผิดกฎหมายบ้านเมือง พระสังฆาติ การกระทำย่อมมีโทษจรรยาพระสังฆาติการอีกทางหนึ่ง

๓๙) การเดินเวียนศพ ต้องงดสวมรองเท้า (แม้ที่พื้นจะร้อนหรือขรุขระ) และอย่านำยามติดตัวไปหาที่เก็บที่วางเสียให้เรียบร้อย ยิ่งเป็นศพพระเถระ ผู้ใหญ่ต้องระมัดระวังให้มาก เพราะเป็นการถวายความเคารพและอาลัยในท่านผู้ล่วงลับ ถ้าไม่มีด้ายโยงจับถือสมควรประสานมือเดิน

๔๐) การจะขึ้นเมรุมีว่ากรณีใดๆ จะเป็นการบังสุกุล การพระราชทานเพลิง การปลงศพทั่วไปก็ตามต้องงดสวมรองเท้า และจัดเครื่องนุ่งห่มให้เรียบร้อยก่อน จึงค่อยเดินไปโดยประสานมือไม่แกว่งไกว เพราะเป็นจุดรวมสายตาของคนทั่วไป

๔๑) การถือพัดพิจารณาผ้าสมควรจับพัดกลางด้ามพัดด้วยมือซ้าย เอียงในพัดมาทางตน มิใช่บังหน้าเหมือนอย่างอนุโมทนา ยถา สัพพี เพื่อที่สายตาจักได้ทอดลงตรงผ้าที่ทอดไว้ พร้อมทั้งหงายมือขวา ๔ นิ้วสอดเข้าไปใต้ผ้าแล้วพิจารณาผ้า

๓.๒.๓ ข้อปฏิบัติอื่นๆ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์

๑) การเข้าหน้าพระที่นั่ง การขึ้น การลงอาสนะ ควรหันหน้าไปทางพระมหากษัตริย์ การนั่งอย่าหันเท้าไปทางพระมหากษัตริย์ การพลิกตัวควร พลิกด้านหลัง การลงจากอาสนะควรลงตามลำดับ ตั้งแต่หัวหน้า

๒) การเข้ารับไทยธรรมจากพระมหากษัตริย์ ควรเข้าไปด้วยอาการ สำรวมระมัดระวังตามลำดับประสานมือทั้งสองรับ

๓) การถวายอนุโมทนา ต้องรอโอกาสให้ทรงพร้อมที่จะทรงหลังทักษิณทกก่อน

๔) การกราบพระของหมู่คณะ ถ้าจะให้พร้อมกัน ต้องคอยระวัง คือ หัวหน้าหรือข้างหน้า ลูกนั่งคุกเข่า อย่าเพิ่งกราบ ต้องรอข้างหลังก่อน เมื่อข้าง หลังลูกนั่งคุกเข่าแล้ว จึงกราบพร้อมกัน ในการกราบครั้งที่สอง สาม ต้องคอย ดูกันแล้วกราบลงพร้อมๆ กัน

๕) การสวดมนต์ ถ้าจะให้พร้อมกัน เสียงได้ระดับเดียวกัน ต้องคอยระวังปากสวด หูฟัง แล้วปรับจังหวะปรับเสียงให้เข้ากันกับผู้อื่น

๖) การนั่งเข้าแถว ควรให้หัวเข้าได้ระดับเดียวกัน การตั้งพัดก็เหมือนกัน

๗) การรับของจากพระเถระผู้ใหญ่ เมื่อรับมือเดียว ควรรับด้วยวิธี

ในการเข้ารับพระราชทานสถาปนา เลื่อน และแต่งตั้งสมณศักดิ์ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันที่ ๕ ธันวาคม ของทุกปี เรื่องที่ควรรู้และควรปฏิบัติเพื่อฉลองพระราชศรัทธา คือ

๑) ถ้าวันที่ ๕ ธันวาคม ตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ต้องปลงผมให้เรียบร้อย ก่อนเข้าพิธีพระราชทานถ้าไม่ปลงผมก่อนเข้ารับไม่ได้

๒) วันนั้นจะเป็นวันใดก็ตาม ต้องโกนหนวด โกนเครา และตัดเล็บให้ เรียบร้อยก่อนเข้าพิธี

๓) เครื่องนุ่งห่ม ต้องเป็นของใหม่หรือค่อนข้างใหม่ และใช้สีพระราชนิยม คือ สีกรักอ่อน คัดสีสบบง จีวรให้เสมอกัน เพื่อเจริญพระราชศรัทธาและสะดวก รวดเร็วในการเปลี่ยนผ้าครอง

๔) ต้องนุ่งห่ม (ห่มคลุม) ให้เป็นปริมนชล ไม่เพื่อยหน้าเพื่อยหลัง ไม่ บุ่มป้ามฟูพะ พยายามให้เรียบร้อยที่สุดเท่าที่จะพึงทำได้

- ๕) มีศิษย์ติดตามไปด้วย ๑ หรือ ๒ คน เพื่อเก็บผ้าครองที่เปลี่ยนและช่วยรับยามและพัดยศ
- ๖) บันการเข้ารับพระราชทาน จะต้องเดินสำรวจไม่สายหน้าลอกแลก มือป้องประสานกัน ก้าวเดินไม่เร็วเกินไปหรือช้าเกินไป ให้ชิดรูปที่เดินหน้าพอควร
- ๗) เมื่อจะรับ ต้องน้อมตัวพองามแล้วยื่นมือทั้งสองออกไปรับสัญญาบัตร โดยแบมือทั้งสอง ให้ชิดกันพอควร ยกหัวแม่มือไว้ เมื่อรับแล้วส่งสัญญาบัตร ให้เจ้าหน้าที่ แล้วรับพัดยศ โดยแบมือซ้าย รองรับด้ามพัดระหว่างพระหัตถ์ทั้งสอง ส่วนมือขวายื่นไปรับด้ามพัดตอนสุดด้าม แล้วส่งพัดยศให้ เจ้าหน้าที่แล้วรับผ้าไตร โดยแบมือทั้งสองรองรับพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่สมควรอย่างยิ่ง
- ๘) เมื่อรับเสร็จแล้ว ถอยหลังก้าวหนึ่ง จิ้งหันตัวกลับ แล้วรับสัญญาบัตร พัดยศและผ้าไตร จากเจ้าหน้าที่ออกไปครองผ้า
- ๙) เมื่อครองผ้าเสร็จแล้ว รีบเข้าไปนั่ง ณ อาสนะมีลำดับที่เจ้าหน้าที่จัดไว้เพื่อเตรียมตัว อนุโมทนา รูปที่ ๖๐ ไปแล้ว อาจไม่ต้องอนุโมทนา เพราะไม่มีที่นั่ง
- ๑๐) การตั้งพัดอนุโมทนา ต้องตั้งตามแนวเข้า อย่าให้เกินออกไปมาก อยู่ในพัดเอนหน้า เอนหลัง ตั้งใบพัดให้ตรงๆ
- ๑๑) การจับพัด จะต้องจับในส่วนที่ ๒ ใน ๓ ของด้ามพัดตอนต้น หัวแม่มืออยู่ต่ำกว่าปลาย แทะ อย่าจับตรงคอพัดซึ่งมีลายแกะ เพราะจะทำให้ลายแกะ ดำเร็วและไม่งาม
- ๑๒) เวลาอนุโมทนา จะต้องคอยฟังกันและกัน กำหนดใจไว้ว่า เราจะออกเสียงว่า อนุโมทนา ให้พร้อมกันไม่ต่างรูปต่างว่า ใช้เสียงให้กลมกลืนกัน

๓.๒.๔ อาจารย์ที่ควรศึกษา

- ๑) การนุ่ง การห่มต้องให้เป็นปริมณฑล คือมีความเรียบร้อยตามพระวินัยการนุ่งอันตราสก (สบง) ต้องให้ปิดนาคี (สะดือ) ตาลงไปครึ่งแข้ง หรือต่ำกว่าเข่า ๘ นิ้ว การห่มอุตราสก (จีวร) ต้องให้ต่ำกว่าเข่าประมาณ ๘ นิ้ว สูงกว่าสบงประมาณ ๘ นิ้ว ถ้าห่มม้วนลูกบวบ ต้องจัดชายผ้าให้เสมอกัน ก่อนจึงม้วนผ้าไม่ควรรวบๆ ผ้าแล้วห่มชายผ้าจะแตก ห่มแล้วดูปุมป้าม ไม่เรียบร้อย ไม่น่าดู
- ๒) การรับประเคน โดยทั่วไปควรรับสองมือ เป็นการเพิ่มศรัทธาปสาทะแก่ผู้ถวาย เว้นแต่ของที่ถวายเป็นของเล็กไม่เหมาะที่จะรับสองมือ จึงควรรับมือเดียว ถ้าเป็นสุภาพสตรีควรใช้ผ้ากราบรับ ต้องเตรียมผ้ากราบติดตัวไว้เสมอ
- ๓) การนั่ง จะนั่งในวัดก็ตามในบ้านก็ตาม ควรพยายามนั่งให้ตัวตรง ว่างดงามดี
- ๔) การนั่งพับเพียบทุกกรณี ควรนั่งเก็บปลายเท้าไว้ข้างในให้หัวแม่มือเท้า ม้วนเข้ามาใกล้กัน ต้องคอยระวังอย่าให้ปลายเท้ากางออกไป ว่างดงาม
- ๕) การนั่งรับพระราชทานผ้าพระกฐิน ต้องนั่งเข่าซ้ายทับปลายนิ้วเท้า ขวาเรียกสั้นๆ ว่าซ้ายทับขวา เพราะจะช่วยเก็บปลายเท้าไม่ให้ยื่นออกไปข้างนอก เมื่อทำพิธีสังฆกรรมสวดให้ผ้าพระกฐินจะไม่เห็นปลายเท้าในภายนอก ว่างดงามดี
- ๖) หนด เครา ต้องโกนทุกๆวัน ถ้าปล่อยไว้เกิน ๓ วันดูไม่สมควร ทำให้หน้าตาเศร้าหมอง ในวันรับผ้าพระกฐินต้องโกนหนวด ตัดเล็บให้สะอาดหมดจดด้วย

๗) สีจิวร ต้องเหมือนกันทุกรูป โดยเฉพาะเพื่อรักษาพระราชศรัทธา สมควรเป็นสีพระราชนิยม (เหลืองหม่น) และระวางอย่าให้มีกลิ่นเหม็นสาบ^{๑๖}

๓.๓ สารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ความสำคัญของสารูปในพระพุทธศาสนา เป็นการกล่าวถึงความสำคัญของ สารูปในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น สารูปของผู้เผยแผ่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และหลักการของผู้เผยแผ่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

อภิสมจารหรือหลักเสขียวัตร เป็นหลักที่สำคัญของสารูปในพระพุทธศาสนาเป็นสื่อมารยาทที่ติงามของพระสงฆ์ เป็นเรื่องของการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อความงดงาม น่าดู เพื่อการยอมรับเข้าเป็นหมู่คณะเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วเรื่องเบื้องหลังลึกซึ้งเกี่ยวกับต้นบัญญัติของมารยาทที่เรายอมรับกันอยู่ในปัจจุบัน ถ้าเราย้อนกลับมาสำรวจตัวเอง จะพบว่าในตัวเองนั้นมีแต่สิ่งที่ไม่งาม เกือบทั้งสิ้น ของเสียที่ขับออกมาจากร่างกายทั้งหลายนั้นไม่น่าพิสมัยทั้งนั้น จึงเป็นปัญหาว่าทำอย่างไรที่จะไม่ให้ความไม่งามของสิ่งเหล่านั้น ไปรบกวนผู้ที่อยู่รอบข้าง จะทำอย่างไรจึงจะป้องกันการกระทบกระทั่งอันเกิดจากความไม่งามของสิ่งเหล่านั้น จากปัญหาเหล่านี้ได้มีการบัญญัติมารยาทขึ้น เป็นกฎเกณฑ์ใช้สืบต่อกันมาต้นบัญญัติมารยาทต่างๆ ที่เก่าแก่และถือเป็นต้นแบบของมารยาทไทย ปัจจุบัน คือ อภิสมจารหรือเสขียวัตรซึ่งเป็นหมวดพระวินัยในพระพุทธศาสนา

ความสง่างามในศีลาจารวัตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น และพระพุทธองค์ทรงอบรมสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ให้มีศีลาจารวัตรงดงามเรียบร้อย โดยทรงบัญญัติหมวดพระวินัยเสขียวัตรขึ้น ครั้นเมื่อพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยหมวดนี้แล้ว ทำให้เกิดความเรียบร้อย สงบ สำรวม สง่างาม แก่ผู้ที่มาพบเห็น เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษไทยต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกลงในประเทศไทย ชนชาติไทยได้คุ้นเคยกับศีลาจารวัตรอันงดงามของพระภิกษุสงฆ์จนซึมซับและถ่ายทอดกิริยามารยาทที่นุ่มนวลนั้น อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบทอดต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบันนี้

หมวดสมณสารูป กล่าวถึงการแต่งกายที่มีผลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ้าไตร จีวรเป็นเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระวินัยมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลมีข้ออนุญาตและข้อห้าม เกี่ยวกับจีวรในลักษณะต่างๆ เช่นพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้แต่จีวรที่เก็บเศษผ้าห่อศพมาเย็บ ปะติดปะต่อกันเรียกว่าบังสุกุลจีวร ต่อมาจึงทรงอนุญาตให้ใช้จีวรที่ผู้มีศรัทธาถวายให้ เรียกว่า คฤหบดีจีวร ส่วนการนุ่งห่มจีวรให้เรียบร้อยตามหลักอภิสมจารหรือตามหลักเสขียวัตร๗๕ สิกขาบท ในหมวดที่ ๑ ชื่อว่า สารูป มี ๒๖ สิกขาบทเช่น นุ่งให้เป็นปริมนชล ห่มให้เป็นปริมนชล ปกปิดกาย ด้วยตินั่งในบ้านสำรวม ด้วยดีไปในบ้านเป็นต้น เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักดังกล่าวแล้วจะทำให้ ประชาชนเกิดความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และเป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

สารูปของพระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับสังคม

^{๑๖} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสนามหาเถร), อาจารย์และมารยาทอันสมควร งานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (นิยม ฐานิสฺสรมหาเถร ป.ธ.๙), วันอาทิตย์ที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ณ เมรุหลวงหน้าพลพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส.

การศึกษาสารรูปของพระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับสังคม เป็นการกล่าวถึงสารรูปของ พระสงฆ์ที่สัมพันธ์กับสังคม โดยแบ่งออกเป็นสารรูปของพระสงฆ์ผู้ให้การศึกษาและสารรูปของพระสงฆ์ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

สารรูปของพระสงฆ์ผู้ให้การศึกษาสารรูปของพระสงฆ์ผู้ให้การศึกษา เป็นการกล่าวถึงสารรูปของพระสงฆ์ผู้ให้ การศึกษา โดยมีขึ้นครั้งแรกเมื่อพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก จำนวน ๖๑ รูป ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระปัญจวัคคีย์ ๕ รูป และพระยสะกับสหหาย ๕๕ รูป^{๑๗} ด้วยพระกรุณาคุณที่เปี่ยมล้นของพระพุทธเจ้าที่มีต่อสรรพสัตว์ต้องการให้พ้นจากความทุกข์ มีความสงบสุข และต้องการบำเพ็ญประโยชน์แก่สัตว์ โลก (โลกัตถจริยา) ความเป็นนักเผยแผ่จึงเกิดมีกับพระองค์ด้วยทรงมีพระประสงค์ส่งพระอรหันต์ทั้ง ๖๐ รูปไปประกาศพระศาสนาในที่ต่างๆ จึงตรัสกับพระอรหันต์เหล่านั้นว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพ และมนุษย์อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงาม ในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งความหมายและอักษรบริสุทธ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอรเวลาเสนาณิคมเพื่อแสดงธรรม^{๑๘}

พระสงฆ์ในยุคแรกนั้น เป็นบุคลากรที่กำลังสำคัญล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองแผ่ขยายกว้างออกไปตามลำดับการเผยแผ่หลักคำสอนมิได้จำเพาะแต่บุคลากรที่เป็นพระอรหันต์เท่านั้นที่มีบทบาทแต่ยังรวมไปถึงบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ทั้งที่เป็นพระอริยบุคคลและปุถุชนที่มีจำนวนมากขึ้นต่างก็มีส่วนร่วมด้วยแล้วแต่ว่าใคร จะอยู่ในสถานภาพเช่นไรจะใช้วิธีการที่เหมาะสมแก่เพศของตนและเอื้อประโยชน์ต่อการเผยแผ่คือ

๑. ในฝ่ายบรรพชิตคือภิกษุและภิกษุณี มีบทบาทในด้านต่างๆ เช่น ด้านการสอนธรรมการสนทนาธรรม การแนะนำ การสั่งสอน

๒. ในฝ่ายคฤหัสถ์ คือ อุบาสกและอุบาสิกา มีบทบาทด้านการสนับสนุนส่งเสริม การเป็นแบบอย่าง การชักชวน การเป็นนักสงตมสงเคราะห์ การเป็นผู้นำ เป็นต้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้ามิได้มอบหมายให้เป็นที่หน้าทีของใครคนใดคนหนึ่ง แต่ให้เป็นที่หน้าทีของบริษัททั้ง ๔ ที่ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน เริ่มตั้งแต่พุทธบริษัทฝ่าย บรรพชิตคือฝ่ายพระสงฆ์ก่อน เพราะถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางหรือเป็นวงในของพระพุทธศาสนา ได้รับการคาดหวังว่าจะเป็นผู้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ส่วนพุทธบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์นั้นก็มิหน้าที่รับผิดชอบอย่างเดียวกัน เพราะพระพุทธเจ้าได้ฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททั้ง ๔ โดยถือว่า พุทธบริษัททั้ง ๔ มีความรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนาด้วยกัน^{๑๙} พระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบันทั้ง บรรพชิตและคฤหัสถ์ นับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ ตลอดถึงการประพฤติปฏิบัติตน

^{๑๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๔-๓๑/๓๑-๔๐.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์. ปยุตโต), ข้อคิดเพื่อชีวิตและสังคมเล่ม ๒, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสอตะวันออก จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๙.

ให้อยู่ในกรอบศีลธรรม มีวิถีชีวิตที่ดั่งงามทำพระศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง สืบมาจนทุกวันนี้ด้วยเหตุที่ว่าสถานภาพของพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์นั้นได้พัฒนาตนเองมาจากปุถุชนทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุป การประพฤติดนให้เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์เพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนและเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างหนึ่งพระภิกษุต้องหมั่นพิจารณาตนเอง คือพิจารณาเตือนใจตนเองอยู่เสมอตามหลักปัพพิชิตอภินหปัจจเวกขณ (ธรรมที่บรรพชิตควรพิจารณาเนื่องๆ ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. พระภิกษุมีเพศต่างจากคฤหัสถ์ สลัดแล้วซึ่งฐานะ ควรเป็นอยู่อย่างจะจู้จี้ถือตัวเอาแต่ใจตนไม่ได้

๒. ความเป็นอยู่ของพระภิกษุต้องพึ่งพิงผู้อื่นต้องอาศัยเขาเลี้ยงชีพ ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย และบริโภคปัจจัย ๔ โดยพิจารณาไม่บริโภคด้วยตัณหา

๓. พระภิกษุมีอากัปภิกิริยาที่พึงทำต่างจากคฤหัสถ์อาการกิริยาใดๆ ของสมณะพระภิกษุต้องทำอาการกิริยานั้นๆ และยังคงต้องปรับปรุงตนให้ดียิ่งขึ้นไปกว่านี้

๔. พระภิกษุติเตียนตัวเองได้โดยศีล

๕. เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ผู้เป็นวิญญูชนพิจารณาแล้ว ยังติเตียนติเตียนได้โดยศีล

๖. พระภิกษุจักต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจไปทั้งสิ้น ๗. พระภิกษุมิกรรมเป็นของตน หากทำกรรมใด ตีก็ตามชู้ก็ตามจักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น

๘. วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้พระภิกษุทำอะไรรออยู่ (ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือไม่)

๙. พระภิกษุยินดีในสิ่งที่ส่งต่ออยู่หรือไม่

๑๐. คุณวิเศษยิ่งกว่ามนุษย์สามัญที่พระภิกษุบรรลุแล้วมีอยู่หรือไม่ที่จะให้เป็นผู้ไม่เก้อเขินเมื่อถูกเพื่อนบรรพชิตถามในกาลภายหลัง^{๒๐}

พุทธศาสนิกชนสามารถนำข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุทั้ง ๑๐ ประการดังกล่าวมานำเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญแก่ผู้ประพฤติปฏิบัตินั้น

สถาบันสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งของสังคมไทย คนไทยต่างให้การยอมรับนับถือมาตั้งแต่โบราณกาล และมีการสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้โดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก เมื่อพระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานมั่นคงในสังคมไทย วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทย วัดจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดเป็นศูนย์กลางของการอบรมสั่งสอนจริยธรรม เป็นสถาบันสำคัญทั้งในด้านการศึกษา สังคม และเป็นบ่อเกิดของศิลปะสาขาต่างๆ ส่วนพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาก็ได้รับการยกย่องในสังคม ในฐานะเป็นผู้ทรงคุณธรรมควรแก่การเคารพและเชื่อฟังซึ่งสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา วัดเป็นสถานศึกษาเล่าเรียน โดยพระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ความรู้แม้ในปัจจุบัน พระสงฆ์ก็ยังคงทำหน้าที่สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน

๒. ด้านสังคม วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นที่ชุมนุม เพื่อทำบุญฟังพระธรรมเทศนา ตลอดจนการพบปะสังสรรค์ พระสงฆ์เป็นตัวแทนของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน

^{๒๐} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๔๘/๑๐๕.

๓. ด้านศิลปกรรม วัดเป็นที่รวมแห่งศิลปกรรมประเภทต่างๆ เช่น ประติมากรรมปูนปั้น ศิลปกรรมแกะสลักไม้ จิตรกรรมฝาผนัง ตลอดจนถาวรวัตถุต่างๆ ที่ศิลปินไทยได้ถ่ายทอดไว้ที่โบสถ์ วิหาร เจดีย์ องค์พระพุทธรูป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

สารูปของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันอย่าง ใกล้ชิดอยู่แล้วโดยปริยาย แม้มรรยาตต่างๆ ที่คนไทยถูกสอนให้เคารพอาวุโส มีการยึดมั่นและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีก็ล้วนมาจากหลักเกณฑ์ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

สารูปของพระสงฆ์ผู้นำทางจิตวิญญาณ

สารูปของพระสงฆ์ผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นการกล่าวถึงสารูปของพระสงฆ์ใน การเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ พระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองมาถึงทุกวันนี้ด้วยพุทธบริษัท ๔ ที่ได้ ช่วยกันประกาศ เผยแผ่ ด้วยวิธีการต่างๆ แล้วแต่ว่าใครจะอยู่ในสถานภาพอย่างไร มีความมุ่งมั่นมากน้อยขนาดไหน ในพุทธบริษัท ๔ นั้น พุทธบริษัทในฝ่ายบรรพชิตทั้งที่เป็น ภิกษุและภิกษุณี ย่อมจะมีพลังและมีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากกว่า พุทธบริษัทในฝ่ายคฤหัสถ์ เพราะว่าเพศบรรพชิตเป็นเพศที่ประเสริฐ ความเป็นอิสระจากภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิต เป็นอุดมเพศ มีความเป็นอยู่ที่ยเรียบง่ายมีเวลาและโอกาสได้ศึกษาและปฏิบัติหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนามากกว่า ในขณะที่เดียวกัน บรรพชิตที่เป็นพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไป ก็ย่อมจะมีพลังในการศึกษาและปฏิบัติตลอดถึงความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากกว่าบรรพชิตผู้เป็นปุถุชน มีพลังที่จะขับเคลื่อนวงล้อแห่งพระธรรมและสืบสานปณิธานของพระพุทธเจ้าไปอย่างมั่นคงตลอดชีวิตพระสงฆ์มีความประเสริฐ และเด่นกว่าปุถุชนในหลายด้าน เช่น ในด้านไตรสิกขา หรืออริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่าเห็นหนทางแห่งอริยะ ท่านได้ศึกษาทำความเข้าใจจนเจนจบ ได้พบกระแสแห่งพระนิพพาน แต่ยังไม่ถึงตัวพระนิพพาน กระแสนี้คือเกลียวที่ไหล ไปสู่พระนิพพาน กระแสของพระนิพพาน ย่อมมีความลาดเอียงไปทางนิพพาน เหมือนอย่างลำแม่น้ำที่มีความลาดเอียงไปสู่ทะเล ถ้าจิตตกไปสู่กระแสแล้ว ย่อมไปถึงนิพพานแน่นอนในอนาคต ด้วยเหตุที่ยังไม่ถึงตัวพระนิพพานนี้พระสงฆ์จึงมีจิตคิดช่วยเหลือผู้อื่นมองเห็นประโยชน์ผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญ หน่วยงานของพระพุทธศาสนาช่วยงานสังคมและงานของชุมชนอย่างบริบูรณ์^{๒๑} มีหลายด้านคือ

๑. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เนื่องจากชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาเข้ามาจนจนหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีไทย กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในทุกด้าน ทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม

๒. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ เพราะคนไทยมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ การแสดงความเคารพ การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูกตเวที การไม่อาฆาตหรือมุ่งร้ายต่อผู้อื่น ความอดทนและการเป็นผู้มีอารมณ์แจ่มใส รื่นเริง เป็นต้น ล้วนเป็นอิทธิพลจากพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น ซึ่งได้หล่อหลอมให้คนไทยมีลักษณะเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยที่นานาชาติยกย่องชื่นชม

๓. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ทางด้านภาษาและวรรณกรรมไทย ภาษาทางพระพุทธศาสนา เช่น ภาษาบาลีมีอยู่ในภาษาไทยจำนวนมาก วรรณกรรมไทยหลายเรื่องมีที่มาจาก

^{๒๑} พุทธศาสนิกชน, คู่มือมนุษย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓๐.

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิภิกขา ในสมัยสุโขทัย กาพย์มหาชาติ นันทโศภนันทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง ปุณโณวาทคำฉันท์ ในสมัยอยุธยา เป็นต้น

๔. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ประเพณีไทย ที่มาจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามีอยู่มากมาย เช่น การอุปสมบท ประเพณี ทอดกฐิน ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีชักพระ เป็นต้น กล่าวได้ว่าขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับคนไทยตั้งแต่เกิดจนตาย

๕. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ ในด้านศิลปกรรมไทย พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะแขนงต่างๆ วัดเป็นแหล่งรวมศิลปกรรมไทย ทางด้านสถาปัตยกรรม เช่น รูปแบบการสร้างเจดีย์ พระปรางค์ วิหาร ที่งดงามมาก เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) กรุงเทพมหานคร ประติมากรรม ได้แก่ งานปั้นและหล่อพระพุทธรูป เช่น พระพุทธลีลาในสมัยสุโขทัย พระพุทธชินราช วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก จิตรกรรม ได้แก่ ภาพวาดฝาผนังและเพดานวัด ต่างๆ เช่น จิตรกรรมฝาผนัง วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร

๖. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจของสังคมไทย พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์กลางของความเคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ให้คนไทยประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามนอกจากนี้วัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน

๗. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการพัฒนาในการพัฒนาชาติไทย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เนนบุคคลที่มีคุณภาพทั้ง ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ใช้คุณธรรมและสติปัญญาในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองและร่วมมือ ร่วมใจกันพัฒนาชุมชน พัฒนาสังคม และพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง

๘. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในสามสถาบัน หลักของชาติไทย สถาบันหลักของชาติไทยที่คนไทยทุกคนให้ความเคารพนับถือ ประกอบด้วยชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญไทยได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเนินพุทธมามกะ หมายถึง พระประมุขของชาติไทยที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและยังเป็น อัครศาสนูปถัมภก คือ ทรงให้ความอุปถัมภ์ศาสนาทุกศาสนาในประเทศไทย

นอกจากนี้พระสงฆ์หลายท่านยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ของสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวไทยได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ฝึกฝนอบรมตน ให้เป็นคนดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติไทย ในสมัยโบราณวัดเป็นสถานที่รวมจิตใจของคนไทย และนอกจากนั้นวัดยังเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่คนในสมัยก่อน เพราะแต่ก่อนยังไม่มีโรงเรียนก็เลยใช้วัดเป็นที่ให้ความรู้แก่เด็ก โดยมีพระเป็นผู้อบรมสั่งสอนและวัดยังเป็นที่พักผ่อนของคนที่มาประชุมหรือเพื่อเป็นที่ชำระจิตใจของผู้คน นับได้ว่าในสมัยก่อนวัดมีอิทธิพลมากต่อคนไทยจนมาถึงในยุคสมัยปัจจุบัน วัดก็ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยมาช้านาน ซึ่งวัดจะเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าต่างๆ ไว้มากมาย นอกจากนี้วัดก็ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจชาวพุทธ ซึ่งวัฒนธรรมเป็นค่านิยมและความเชื่อที่มีร่วมกันมาอย่างช้านานซึ่งเป็นระบบที่เกิดขึ้นในสังคมแทนทุกสังคมของคนไทย และกลายเป็นแนวทางในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรม บรรทัดฐานของคนไทย วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนบุคลิกภาพ และจิต

วิญญานของคนในสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา พระสงฆ์จึงเป็นกำลังสำคัญในการรักษาไว้ซึ่ง เป็นสมบัติของคนไทยและเป็นผู้นำทางจิตวิญญานของคนไทย^{๒๒}

๓.๔ สารูปและอภิสมาจาร

มารยาทในหมวดสารูปและอภิสมาจาร เป็นการกล่าวถึงมารยาทที่ดั่งงามของพระสงฆ์ใน หมวดสารูปมี ๒๖สิกขาบท หมายถึง สิกขาบทว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควรประพฤติในเวลาเข้าไปใน หมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่การนุ่งห่ม การสำรวม ระวังอิริยาบถ การพูดคุย ให้อยู่ในอาการที่เหมาะสม มี ๒๖ สิกขาบท ผู้วิจัยจะได้นำเสนอไปตามลำดับดังต่อไปนี้

(๑) ประวัติและความเป็นมาของอภิสมาจารในพระวินัยปิฎก คือ หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในตอนแรกที่ยังมีพระสงฆ์ไม่มากการปกครองพระสงฆ์เป็นไปด้วย ความเรียบร้อย สวาททั้งปวงได้ประพฤติตามปฏิปทาของพระศาสดา และเข้าใจพระศาสนาทั่วถึง ครั้น ภิกษุมีมากขึ้นโดยลำดับกาลและกระจายกันอยู่ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นหมู่เดียวกัน การปกครองก็ต้องมี กฎระเบียบมากขึ้นตามลำดับ ฉะนั้นในหมู่ภิกษุจำต้องมีกฎหมายและขนบธรรมเนียม สำหรับป้องกันความเสียหาย และชักจูงให้ประพฤติงามเหมือนกัน พระศาสดาทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระธรรมราชา ผู้ปกครองและทรง ตั้งอยู่ในที่เป็นสังฆบิดรผู้ดูแลภิกษุสงฆ์ พระองค์จึงได้ทรงทำหน้าที่ทั้ง ๒ ประการ นั้น คือทรงพุทธ บัญญัติเพื่อป้องกันความเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดด้วยปรับอาบัติ หนักบ้าง เบาบ้าง อย่างเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินทรงตราพระราชบัญญัติ อีกฝ่ายหนึ่งทรงตั้ง ขนบธรรมเนียมซึ่งเรียกว่า อภิสมาจาร^{๒๓} หรือเสขียวัตถ์^{๒๔} เพื่อชักนำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ดั่งงาม ดุจบิดาผู้เป็นใหญ่ในสกุล ฝึกปรีอบุตรของตนในขนบธรรมเนียมของสกุลฉะนั้น

พระพุทธบัญญัติและอภิสมาจารทั้ง ๒ นี้ รวมเรียกว่าพระวินัย พระวินัยนี้ท่านเปรียบ เหมือนด้ายร้อยดอกไม้ อันควบคุมดอกไม้ไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย เพราะเหตุรักษาสงฆ์ให้ตั้งอยู่เป็นอันดี อีกอย่างหนึ่งคนที่บวชเป็นภิกษุจากสกุลต่างๆ สูงบ้าง กลางบ้าง ต่ำบ้าง มีพื้นเพต่างกันมาแต่เดิม มีน้ำใจ ต่างกัน หากจะไม่มีพระวินัยปกครอง หรือไม่ประพฤติตามพระวินัย จะเป็นหมู่ภิกษุที่เลวทรามไม่เป็น ที่ตั้งแห่งศรัทธาและเลื่อมใส ถ้าต่างรูปประพฤติตามพระวินัยอยู่แล้วจะเป็นหมู่ภิกษุที่ดีน่าให้เกิดศรัทธา เลื่อมใส^{๒๕}

พระวินัยหรือพุทธบัญญัติ^{๒๖} หมายถึง ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และวิธีดำเนินงานกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณี

^{๒๒} ความสำคัญของวัด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.oknation.net/blog/preeecha/๒๐๑๐/๐๒/๑๗/entry-๓>, [๑๐ มกราคม ๒๕๖๐].

^{๒๓} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๒๖/๔๘๑.

^{๒๔} พระครูธรรมธรมุนต์ นนฺทโก, เสขียวัตถ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไพบุญชรพิมพ์ อินเทอร์เน็ต) โปรแกรสซิฟ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๒๕} กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, วินัยมุข เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๘-๙.

^{๒๖} กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, วินัยมุข เล่ม ๑, หน้า ๑-๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๒๗} ได้กล่าวถึงความหมายอย่างง่าย ๆ ของพระวินัยออกเป็น ๒ อย่างคือ

๑) การฝึกให้มีความประพฤติและความเป็นอยู่เป็นระเบียบแบบแผน หรือการบังคับควบคุมตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนรวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่างๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคนและกิจการของหมู่ชน

๒) ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่างๆ ที่วางลงไว้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมคน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคนและกิจการของหมู่ชนให้เรียบร้อยดีงาม

พระวินัยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑) อาทิพรหมจริยการศึกษา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบัพัญญุตีหรือ ข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณา (อำนาจ ปกครองของพระพุทธเจ้า หรืออำนาจปกครองฝ่ายพุทธจักร) เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายของ พระภิกษุและวางโทษผู้ล่วงละเมิด โดยปรับอาบัติสถานหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่ความผิด และให้พระสงฆ์สวดทุกครึ่งเดือน เรียกว่า พระปาฏิโมกข์

๒) อภิสมาจารการศึกษา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียม เกี่ยวกับมารยาท และความประพฤติความเป็นอยู่อันดีงามของพระภิกษุ อันนำมาซึ่งความเคารพ ศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

ต้นเหตุของอภิสมาจาร หรือ เสนิยวัตร หมวตว่าด้วยวัตรและจรรยา มารยาทที่ภิกษุจะต้องศึกษามีต้นเหตุแห่งการบัญญัติสิกขาบททุกข้อทั้ง ๗๕ ข้อในเสนิยวัตรนี้ เนื่องมาจากภิกษุฉัพพัคคีย์^{๒๘} ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น ในตัวสิกขาบทมิได้ปรับอาบัติไว้ เพียงแต่กล่าวว่าภิกษุพึงทำความ ศึกษาว่าเราจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ในคำอธิบายท้ายสิกขาบทระบุไว้ว่า ถ้าทำเข้าต้องอาบัติทุกกฎ^{๒๙} พร้อมทั้งแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติไว้ด้วย

(๒) ความหมายของอภิสมาจาร คำว่า อภิสมาจาร มีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนามากมาย และมีนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาหลายท่านได้วิเคราะห์และรวบรวมความหมายไว้ต่างๆ กัน คือ

๑) ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๘ ตอนว่าด้วยปริวาร ฉักรวาระมีข้อความที่เกี่ยวข้องกับคำว่า อภิสมาจาร คือ ภิกษุผู้สามารถพยาบาล ฝึกปรือในอภิสมาจาร รู้อาบัติ รู้การงดปาติโมกข์ ชอบธรรม^{๓๐} เป็นต้นเป็นข้อมูลเรื่องอภิสมาจารในชั้นปฐมภูมิ

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๔๙-๔๕๐.

^{๒๘} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๔/๖๔๗.

^{๒๙} วิ.มหา. (ไทย) ๖/๔๗๖/๖๔๐.

^{๓๐} วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๖๖/๔๘๑.

๒) ในอรรถกถาสมันตปาสาทิกาพระอรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายอภิสมาจารว่า อภิมาจาริกาสิกขา คือ หลักการศึกษาเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติ ที่แสดงไว้ในหมวดชั้นธกัฏฐ^{๓๑} เป็น ข้อมูลเรื่องอภิสมาจารในชั้นปฐมภูมิ

๓) ในวินยาลังการฎีกา มีข้อความที่เกี่ยวข้องกับสมาจาร คือ อภิวินยาลังการ อุตตโม สมาจารโรติ อภิสมาจารโร แปลว่า ความประพฤติที่ยิ่ง คือ ประเสริฐ ได้แก่ สูงสุดเหตุนี้จึงชื่อว่า อภิสมาจาร ความประพฤติที่ยิ่ง^{๓๒} เป็นข้อมูลเรื่องสมาจารในชั้นปฐมภูมิ

๔) ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของอภิสมาจารว่า อภิสมาจาร หมายถึง มารยาทอันดีความประพฤติอันดีแล้ว^{๓๓}

๕) พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของอภิสมาจารว่า อภิสมาจาร หมายถึง ความประพฤติงามที่ประณีตยิ่งขึ้นไปจนบรรทมเนียมเพื่อความประพฤติดี งามยิ่งขึ้นไปของพระภิกษุ^{๓๔}

๖) จำลอง สารพัดนึก รศ.ดร., ได้ให้ความหมายของอภิสมาจารว่า อภิสมาจาร หมายถึง ความประพฤติดี, สิกขาบทว่าด้วยความประพฤติที่มานอกพระปาฏิโมกข์^{๓๕}

คำว่า อภิสมาจาร คือ ความประพฤติที่ตรงตามภาษาไทยว่า มารยาท หมายถึง กิริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย^{๓๖} ความประพฤติที่แสดงออกทางกายและทางวาจา ซึ่งบัณฑิตทั้งหลายยอมรับว่าเรียบร้อย อยู่ในระเบียบแบบแผนหรือขอบเขตที่ตรงตาม เป็นการส่อให้เห็นถึงอัธยาศัยที่ดีอีกด้วย^{๓๗} ได้แก่ การแสดงอิริยาบถต่างๆ ที่มีความสุภาพอ่อนน้อมละเมียดละไมทั้งกิริยา วาจา ที่สุภาพ เรียบร้อย ทั้งการแต่งกายที่มีระเบียบเหมาะสมกับกาลเทศะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของไทย “การมีมารยาทที่ดีต่อกันของคนในสังคม นับเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก เพราะจะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและคุณธรรมประจำใจ”^{๓๘}

ส่วนในสังคมไทยใช้คำว่า มารยาท มีคำศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกันอยู่ เช่น คำว่า อภิสมาจาร อาจารย์^{๓๙} หมายถึง ความเป็นผู้มี ความประพฤติดี มีจรรยา มารยาทที่ตรงตาม ซึ่งเมื่อใช้

^{๓๑} วิ.อ. (บาลี) ๓/๘๔/๔๙.

^{๓๒} วินย.ฎีกา. (บาลี) ๑/๑๔๑/๒๔๗.

^{๓๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๓๒.

^{๓๔} พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๓๘๑.

^{๓๕} จำลอง สารพัดนึก รศ.ดร., พจนานุกรมบาลี-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๙๖.

^{๓๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๔๓.

^{๓๗} พระปลัดนอบ รกชิตสีโล, คู่มือวิทยากรอบรมคุณธรรม “ค่ายพุทธบุตร”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๔๐.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๓๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมศัพท์พุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๐๕.

กับพระภิกษุสามเณร หมายความว่า พระภิกษุสามเณรที่มีจรรยา มารยาท มีความประพฤติที่ดีงามนั่นเอง หรือบางครั้งก็รวมความเป็น ศีลาจารย์^{๔๐} (ศีล + อาจารย์) ได้แก่ ศีลและอาจารย์ หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติและมารยาททั่วไปนั่นเอง

ข้อบัญญัติดังกล่าวทั้ง ๗๕ สิกขาบทในหมวดเสขียวัตถ มีข้อยกเว้นไว้สำหรับภิกษุสงฆ์ที่ไม่ต้องอาบัติ หรือที่เรียกว่า อนาปัตติวาร ดังต่อไปนี้

(๑) หมวดสารูป ๒๖ สิกขาบทว่า ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ แกล้งล่วงละเมิดต้องทุก กฏ ไม่แกล้ง ไม่มีสติ ไม่รู้ และมีอันตรายและวิกลจริต เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติทุกสิกขาบท

(๒) หมวดโภชนาปฏิสังยุต ๓๐ สิกขาบทว่า ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ แกล้งล่วงละเมิด ต้องทุกกฏ ไม่แกล้ง ไม่มีสติ มีอันตราย วิกลจริต เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติทุกสิกขาบท

(๓) หมวดธัมมเทศนาปฏิสังยุต ๑๖ สิกขาบทว่า ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อแกล้งล่วง ทุก กฏ ไม่แกล้ง ไม่มีสติ ไม่รู้ ผู้ฟังเป็นไข้ มีอันตราย วิกลจริต เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติทุกสิกขาบท

(๔) ปกิณกะ ๓ สิกขาบทว่า ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ แกล้งล่วงละเมิดต้องทุกกฏ ไม่แกล้ง ไม่มีสติ ไม่รู้ เป็นไข้ และมีอันตราย วิกลจริต เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติทุกสิกขาบท^{๔๑}

บอกจากนี้ ผู้ล่วงละเมิดข้อบัญญัติคนแรกก็มักไม่ถือเอาผิด หรือที่เรียกว่า “อาทิกัมมิกะ” ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทนี้^{๔๒} ก็เป็นข้อยกเว้นประการหนึ่ง ซึ่งในข้อยกเว้นหลังนี้ มีบางข้อที่เข้า กฏเกณฑ์อาการที่จะต้องอาบัติ เช่น ต้องด้วยไม่รู้ต้องด้วยความหลงลืมสติ เป็นต้น กรณีเช่นนี้สำหรับ ข้อบัญญัติเสขียวัตถนั้น ผู้ล่วงละเมิดจะถูกปรับอาบัติเป็นประเภทลหุกาบัติ หรือไม่สง่างามตาม แบบของผู้ทรงธรรม

แต่ในทางธรรมจะต้องยึดถือความมีสติ สัมปชัญญะ ครอบงำกายอยู่เสมอจะทำอะไรลงไป ก็ ต้องถือหลักใคร่ครวญก่อนพูดและทำ จะอ้างว่าไม่รู้หรือเผลอสติก็คงไม่พ้นผิด ถึงความผิดเล็กๆ น้อยๆ ถ้าล่วงละเมิดก็ผิดอยู่ดี หรือแลดูไม่งดงาม

ส่วนในวัจจกฏีวัตร^{๔๓} เป็นมารยาทหรือวัตรที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติในวัจจกฏี คือ ต้นเหตุมา จากสมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งเป็นชาติพราหมณ์ ถ้ายอจจาเราะแล้วไม่ปรารถนาจะชำระด้วยรังเกียจว่า ใคร จักจับต้องของเรามีกลิ่นเหม็นนี้ได้ในวัจจมรรคของเธอ มีหมู่หนอนมั่วสมอยู่ต่อมาเธอได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายถามว่า ท่านถ้ายอจจาเราะแล้วไม่ชำระหรือครับภิกษุนั้นตอบว่าครับ ภิกษุที่ เป็นผู้มักน้อยต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ทำไมภิกษุถ้ายอจจาเราะแล้วจึงไม่ชำระแล้วกราบทูล เรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า

พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องทั้งหมดแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถ้าย อจจาเราะแล้ว เมื่อน้ำมืออยู่จะไม่ชำระไม่ได้รูปใดไม่ชำระต้องอาบัติทุกกฏ

(๑) ต่อมา ภิกษุทั้งหลายถ้ายอจจาเราะในวัจจกฏีตามลำดับผู้แก่กว่าบวภิกษุทั้งหลายมาถึง ก่อนปวดอจจาเราะก็ต้องรอ พวกเธอกลับอจจาเราะจนสลบล้มลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระ พุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องทั้งหมดแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลายภิกษุไม่พึงถ้าย

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๔.

^{๔๑} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๔/๗๓๔.

^{๔๒} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๔/๗๓๔.

^{๔๓} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๗๓/๒๔๑.

อุจจาระในวัจจกุกุฏิตามลำดับผู้แก่กว่ารูปใดถ่ายต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระตามลำดับของผู้มาถึง

(๒) พระฉัพพัคคีย์เข้าวัจจกุกุฏิเร็วเกินไปบ้างเวกผ้าเข้าไปบ้าง ถอนหายใจพลางถ่ายอุจจาระบ้างเคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะรดรางบ้าง บ้วนเขฬะลงในรางปัสสาวะบ้าง ชำระด้วยไม้หยาบบ้างทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระบ้าง ออกมาเร็วเกินไปบ้าง เวกผ้าออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดังจะปุจะปุบ้างเหลือน้ำไว้ในกระบอกรับชำระบ้าง ภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ต่างก็เพ่งโทษติเตียนว่า ทำไมพระฉัพพัคคีย์จึงได้เข้าวัจจกุกุฏิ เร็วเกินไป เวกผ้าเข้าไปบ้าง ถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่าย อุจจาระบ้าง ถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระบ้าง ถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะบ้างบ้วนเขฬะลงในราง ปัสสาวะบ้าง ชำระด้วยไม้หยาบบ้าง ทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระบ้าง ออกมาเร็วเกินไปบ้าง เวกผ้าออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดังจะปุจะปุบ้างเหลือน้ำไว้ในกระบอกรับชำระบ้าง แล้วกราบทูลเรื่อง นั้นแด่พระพุทธองค์

พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องทั้งหมดแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจักบัญญัติวัจจกุกุฏิวัตรแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในวัจจกุกุฏิ ภิกษุใดไปวัจจกุกุฏิ ภิกษุนั้นยืนอยู่ข้างนอกพึงกระแอมขึ้นแม้ภิกษุผู้นั่งอยู่ข้างในก็พึงกระแอมรับ พึงพาดจิวรไว้บนราวจิวร หรือบนสายระเคียง แล้วเข้าวัจจกุกุฏิ ทำให้เรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเข้าไปเร็วนัก ไม่พึงเวกผ้าเข้าไป ยืนบนเขียงถ่ายอุจจาระ แล้วจึงค่อยเวกผ้าไม่พึงถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระ ไม่พึงเคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระ ไม่พึงถ่ายอุจจาระ นอกรางอุจจาระ ไม่พึงถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะไม่พึงบ้วนเขฬะลงในรางปัสสาวะไม่พึงชำระด้วยไม้หยาบ ไม่พึงทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระ ยืนบนเขียงถ่ายแล้วพึงปิดผ้าไม่พึงออกมาเร็วนักไม่พึงเวกผ้าออกมา ยืนบนเขียงชำระแล้วพึงเวกผ้า ไม่พึงชำระให้มีเสียงดังจะปุจะปุ ไม่พึงเหลือน้ำไว้ในกระบอกรับชำระ ยืนบนเขียงชำระแล้วพึงปิดผ้า ถ้าวัจจกุกุฏิอันภิกษุถ่ายไว้ เลอะเทอะต้องล้างเสียถ้าตระกร้าใส่ไม้ชำระเต็มพึงเทไม้ชำระถ้าวัจจกุกุฏิรก พึงกวาดวัจจกุกุฏิถ้าชานภายนอก บริเวณซุ้มประตูรก พึงกวาดเสีย ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ^{๔๔}

ทั้งหมดนี้เป็นวัจจกุกุฏิวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในวัจจกุกุฏิ^{๔๕} มีอธิบายว่า สิ่งที่ถูกขับถ่ายออก ชื่อว่า วัจจะ ได้แก่ อุจจาระสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องกันแสงแดดชื่อวากภกุกุฏิกุฏิที่สร้างมาเพื่อใช้ขับถ่าย ชื่อว่า วัจจกุกุฏิ วัตรที่ควรประพฤติในวัจจกุกุฏิ ชื่อว่า วัจจกุกุฏิวัตร^{๔๖}

๓.๔.๑ มารยาทในการนั่ง

มารยาทในการนั่ง เป็นการกล่าวถึงมารยาทที่ติงามของพระสงฆ์ในการนั่ง หรือในอิริยาบถนั่ง ผู้วิจัยจะได้นำเสนอไปตามลำดับดังต่อไปนี้

การนั่ง เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเจริญของชนชาตินั้นๆ ถือเป็นมารยาทอีกแบบหนึ่งก็ต้อง มีระเบียบแบบแผนในการนั่งให้ถูกหลักการปฏิบัติของสังคมตามกาลเทศะที่แต่ละคนประสบอยู่ไม่ว่า การ

^{๔๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๗๔/๒๔๓.

^{๔๕} พระมหาประพนธ์ ธมฺมาลงกาโร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวัตร : มารยาทธรรมนิยม และข้อวัตรปฏิบัติในสังคมบรรพชิต, หน้า ๑๐๖.

^{๔๖} วินย.ฎีกา. (บาลี) ๒/๑๙.

นั่งนั้น จะเป็นการนั่งกับพื้นหรือนั่งบนเก้าอี้ก็ตาม โดยเฉพาะในสมัยที่ยังไม่มีเก้าอี้ใช้ ในสมัยพุทธกาลก็มีแบบฉบับการนั่งกับพื้นเป็นเวลานานจนเป็นที่นิยมของชาติอื่นๆในโลกมารยาทในการ นั่งมีดังต่อไปนี้

(๑) มารยาทการนั่งในโฆฏุมขสุตฺร^{๔๗} มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก์ กล่าวถึงพราหมณ์ชื่อโฆฏุมขะได้สนทนากับพระอุเทน ซึ่งเดินจงกรมอยู่ในที่กลางแจ้งเกี่ยวกับเรื่องการบวชที่ถูกต้องไม่มีในการบวช แม้แต่บัณฑิตเช่น พระอุเทนก็ยังไม่เห็นธรรม เมื่อโฆฏุมขพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ พระอุเทนจึงลงจากที่จงกรมเข้าไปยังวิหารแล้วนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แมโฆฏุมขพราหมณ์ก็ลงจากที่จงกรม เข้าไปยังวิหารแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร พระอุเทนจึงกล่าวความว่า พราหมณ์ อาสนะมีอยู่ ถ้าท่าน ประารถนาก็เชิญนั่งเถิด

โฆฏุมขพราหมณ์กล่าวว่า ข้าพเจ้ารอการเชื่อเชิญของพระอุเทนอยู่จึงไม่นั่ง เพราะคนเช่นข้าพเจ้าไม่มีใครเชื่อเชิญก่อนแล้ว จะพึงสำคัญการนั่งบนอาสนะที่ควรนั่งก็ดูกระไรอยู่ โฆฏุมขพราหมณ์เลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า^{๔๘}

การนั่งสนทนากับผู้ใด ควรได้รับการเชื่อเชิญหรืออนุญาตเสียก่อนจึงจะนั่งลงได้ และควรนั่งในที่สมควรในกรณีที่คุณสนทนาด้วยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

(๒) มารยาทการนั่งในฉวนชาตก^{๔๙} ชุททกนิกาย ชาตก กล่าวถึง คนจันฑาลโพธิสัตว์ไปลักมะม่วงในพระราชอุทยาน เห็นพระราชานั่งในที่สูงเรียนมนต์บุโรหิตนั่งในที่ต่ำสอนมนต์ จึงลงจากต้นมะม่วงมาดำหนิ ถูกพระราชาดร้สถาม แล้วจึงกราบทูลตั้งความว่า กิจที่เราทั้งสาม กระทำขึ้นนี้ทั้งหมดไม่ชอบธรรม เพราะคนทั้งสอง ไม่เห็นธรรมนิยม จึงคลาดเคลื่อนจากธรรมเนียมเดิม อาจารย์ผู้สอนมนต์นั่งต่ำ และศิษย์ผู้เรียนนั่งสูง^{๕๐}

การนั่ง ณ ที่สมควรผู้ที่เป็นอาจารย์สอนมนต์ควรนั่งสูงกว่าศิษย์ผู้เรียนมนต์ ถึงแม้ศิษย์จะเป็นพระราชาก็ตาม เพราะผู้ที่ให้ความรู้ถือว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและประสาทวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ควรที่จะให้ความเคารพในครูอาจารย์ผู้สอน

(๓) มารยาทการนั่งในอุปาสิวัตสุตฺร^{๕๑} มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณณาสก์ กล่าวถึง นิครนถ์ นาฏบุตรพร้อมกับบริษัทนิครนถ์เป็นจำนวนมาก อาศัยที่เมืองนาลันทา ต่อมานิครนถ์ชื่อที่ฆตปัสสีออก เที่ยวหาอาหารในเมืองนาลันทา กลับจากเที่ยวหาอาหารภายหลังเวลาอาหารได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงปาวารีกัมพวัน สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจและได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกับนิครนถ์ชื่อที่ฆตปัสสีซึ่งยืนอยู่ที่นั่นว่า ตปัสสี ที่นั่งมีอยู่ถ้าท่านประสงค์ก็จงนั่งเถิดเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ นิครนถ์ชื่อที่ฆตปัสสีจึงเลือกนั่ง ณ ที่สมควรที่ใดที่หนึ่งซึ่งต่ำกว่า^{๕๒} การเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าของนิครนถ์นาฏบุตรพร้อมกับบริษัทนิครนถ์ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เชื่อเชิญให้นั่ง ก็ได้เลือกนั่ง ณ ที่สมควรซึ่งต่ำกว่า

^{๔๗}วินย.ฎีก. (บาลี) ๒/๑๙.

^{๔๘}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๖/๕๑๕.

^{๔๙}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๒/๕๑๖.

^{๕๐}ช.ข. (ไทย) ๒๗/๓๓/๑๖๓.

^{๕๑}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖/๔๓.

^{๕๒}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๒/๔๑๖.

(๔) มารยาทการนั่งในโปตลียสูตร^{๕๓} มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์กล่าวถึงคหบดีชื่อ โปตลียะ ผู้ประพடுத்தนตามแนวทางของเดียริถีย์ปริพาชก ได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์กล่าวต้อนรับว่า คหบดีอาสาจะมีอยู่ ถ้าท่านประสงค์ เชิญนั่งเถิดทำให้โปตลียะรู้สึกโกรธเคืองที่ถูกเรียกว่า คหบดี (ผู้ครองเรือน) จึงต่อว่าพระพุทธองค์

พระพุทธองค์ตรัสว่า คหบดี อากาการของท่านเพศของท่าน เครื่องหมายของท่านเหล่านั้น เหมือนคหบดีทั้งสิ้น โปตลียะ ทูลว่า จริงเช่นนั้นท่านพระโคตม ก็แต่ว่าการทำงานทั้งปวงข้าพเจ้าห้ามเสียแล้ว (สละแล้ว) โวหารทั้งปวงข้าพเจ้าก็ตัดขาดแล้ว

พระพุทธองค์ถามถึง การตัดขาดจากโวหารทั้งปวงว่าทำอย่างไร แล้วบอกว่าการทำ เช่นนั้น ไม่ใช่แนวทางในพระวินัยของพระอริยะโปตลียะขอคำอธิบายโดยละเอียด พระองค์ทรงแสดงธรรมเกี่ยวกับเครื่องตัดโวหาร ๘ ประการ ได้แก่ อุกุศลกรรมบถ ๘ และอุปมา กาม ๗ ข้อ วิชชา ๓ โปตลียะ แสดงความชื่นชมยินดีเป็นอย่างมาก แสดงตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดชีวิต^{๕๔}

การที่พระผู้มีพระภาคเจ้าเชื้อเชิญให้โปตลียะนั่ง แต่กลับไม่นั่งลงถือเป็นการเสียมารยาท ซึ่งในสุภาษิตไทย มีคำกล่าววว่า “สำเนียงส่อภาษา กิริยาส่อสกุล” การแสดงอาการของท่านโปตลียะ บ่งบอกถึงการที่ไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมจิต ดังนั้น ในการนั่งควรนั่ง ณ ที่สมควรการนั่งต่อหน้าผู้ที่มีความรู้ ควรได้รับการเชื้อเชิญเสียก่อนและเมื่อมีผู้เชื้อเชิญให้หนึ่งควรนั่งลงเพื่อไม่ให้เสียมารยาท

มารยาทในการนั่งของคบไทยได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา เป็นการนั่งที่นิยมกับในหมู่ชาวพุทธ ถือว่าสุภาพเรียบร้อย สวยงามน่าดูน่าชมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาลจนถึงทุกวันนี้ นิยมปฏิบัติประจำทั้งทางโลก และทางธรรมโดยเฉพาะขณะเข้าร่วมประชุม ณ สถานที่ซึ่งต้องนั่งกับพื้น

ส่วนในศาสนาวัตร^{๕๕} เป็นมารยาทหรือวัตรที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย พระพุทธองค์ได้ทรงสอนเรื่องมารยาทในศาสนาสนะให้แก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอยู่ในวิหาร ไตถ้ววิหารนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่

(๑) พึงชำระ เมื่อจะชำระวิหาร พึงขนบาตร จีวรออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน

(๒) พึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ออกวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๓) พึงขนฟูก หมอน ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๔) เตียงพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทกบานหรือกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๕) ตั้งพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๖) เชียงรองเท้าเตียง พึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๗) กระทบพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๘) พนักอิงพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๙) เครื่องลาดพื้น พึงกำหนดที่ๆ ปูไว้เดิม แล้วขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

^{๕๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๑/๓๔.

^{๕๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๐/๔๘.

^{๕๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๙/๒๓๗.

(๑๐) ถ้าในวิหารมีหยากไย่ ฟิงกวาดแต่เพดานลงมาก่อน ฟิงเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตูและมูมห้อง ถ้าฝาทาน้ำมันขึ้นราฟิงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา ฟิงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้ว เช็ด ถ้าพื้นไม้ได้ทำ ฟิงเอาน้ำพรมแล้วกวาดด้วยคิดว่า อย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร ฟิงกวาดหยากไย่ไปทิ้ง เสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

(๑๑) ไม่ฟิงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้ภิกษุ ไม่ฟิงเคราะห์เสนาสนะในที่ใกล้วิหารไม่ฟิงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำฉัน ไม่ฟิงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำใช้ ไม่ฟิงเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม ฟิงเคาะเสนาสนะในที่ต่ำลม เครื่องลาดพื้นฟิงผึ่งแดดในที่ควรแห่งหนึ่ง ฟิงชำระ เคาะ ปิด แล้วชนกลับไปปูไว้ตามเดิม

(๑๒) เชียงรองเท้า เตียง ฟิงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วชนกลับตั้งไว้ตามเดิม

(๑๓) เตียง ตั่ง ฟิงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง ฟิงขัดสี เคาะ ยกต่ำๆ ทำให้ดีอย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ชนกลับตั้งไว้ตามเดิม^{๕๖}

(๑๔) ผ้าปูนั่งและผ้าปูนอน ฟิงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง ฟิงสลัดให้สะอาดแล้วชนไปปูไว้ตามเดิม

(๑๕) กระโถน พนักอิง ฟิงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วชนไปตั้งไว้ตามเดิม

(๑๖) ผ้าปูนั่งและผ้าปูนอน ฟิงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง สลัดให้สะอาดแล้วชนไปปูไว้ตามเดิม

(๑๗) ถ้าเดินจงกรมในที่จงกรมเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า ฟิงเดินคล้อยตาม ภิกษุผู้แก่กว่าและไม่ฟิงกระทบกระนั่งภิกษุผู้แก่กว่า ด้วยชายผ้าสังฆาฏิเป็นต้น^{๕๗}

ทั้งหมดนี้ เป็นเสนาสนวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายฟิงประพฤติให้เรียบร้อยในเสนาสนะ^{๕๘} มีอธิบายว่า สถานที่นอน ชื่อว่า เสนะ ได้แก่ ที่จำวัด สถานที่อยู่พัก ชื่อว่า อาสนะ สถานที่นอนและที่อยู่พัก ชื่อว่า เสนาสนะ วัตรที่ควรประพฤติในเสนาสนะทั้งหลาย ชื่อว่า เสนาสนวัตร^{๕๙}

๓.๔.๒ มารยาทในการแสดงธรรม

มารยาทในการแสดงธรรม เป็นการกล่าวถึงมารยาทที่ติงามของพระสงฆ์ในการแสดงธรรม หรือพระสงฆ์ผู้ที่จะสอนธรรมจะต้องมีคุณสมบัติพิเศษในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลาย ผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้

(๑) องค์แห่งธรรมกถึก คือ ภิกษุที่จะเผยแผ่คำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือนักเทศน์จะต้องมีมารยาทประกอบด้วยองค์ ๔ ประการคือ

๑) แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒) อ่างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ

๓) ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง

๔) ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ

๕) ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นคือว่าไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่น^{๖๐}

^{๕๖}วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๗๐/๒๓๙.

^{๕๗}วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๗๐/๒๓๙.

^{๕๘}พระมหาประพนธ์ ธรรมบาลี, มหาวัตร : มารยาท ธรรมเนียม และข้อวัตรปฏิบัติในสังคมบรรพชิต, หน้า ๙๑.

^{๕๙}วินย.ฎีกา. (บาลี) ๒/๑๘.

(๒) องค์แห่งพระธรรมกถึก หมายถึง คุณสมบัติของนักเทศน์ดังต่อไปนี้

๑) การแสดงธรรมอย่างไรเรียกว่าแสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ ในการแสดงธรรม แม้จะรวบรัดตัดความให้น้อยลง เพื่อให้สมควรแก่เวลาหรือให้เหมาะแก่สถานที่ และบริษัทบ้างก็ได้ แต่ต้องไม่แสดงให้ขาดเนื้อความ จนเสียกระแสธรรม เรียกว่า แสดงธรรมไปโดย ลำดับ

๒) แสดงธรรมเช่นไรชื่อว่าอ้างเหตุผลแบะน่าให้ผู้ฟังเข้าใจคือ การแสดงธรรมชี้เหตุ ชี้ผล อุปมาอุปมัยให้ผู้ฟังเข้าใจโดยแจ่มแจ้ง

๓) แสดงธรรมเช่นไรชื่อว่า ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง คือ การแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา ปรารถนาให้ได้ประโยชน์ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ฟังเป็นเบื้องต้น และพระธรรมที่เลือกแสดงนั้นก็เลือกสรรให้เหมาะสมแก่ฐานะและภูมิชั้นของเขา ผู้แสดงธรรมโดยมุ่ง สนุกหาสาระมิได้ชื่อว่าขาดคุณสมบัติข้อใด ขาดคุณสมบัติ ข้อ ๓ (ตั้งจิตเมตตา ปรารถนาให้เป็น ประโยชน์แก่ผู้ฟัง)

๔) ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภหมายคามว่าอย่างไร หมายความว่า ไม่ค้ำนึ่งว่าเราจะแสดงธรรมเพื่อได้ลาภสักการะอันเป็นส่วนอาภิส แสดงธรรมด้วยจิตกตัญญูกตเวทีบูชาคุณ พระศาสดา ด้วยการช่วยแสดงธรรมเป็นการประกาศพระศาสนาของพระองค์ให้แพร่หลาย ๕) การแสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นคือแสดงอย่างไร คือ การแสดงธรรมในเชิง ยกย่องตนเองข่มขู่ผู้อื่นเสียดสีผู้อื่น มีเจตนามุ่งร้ายต่อผู้ฟังธรรมไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น หมายความว่าอย่างไร หมายความว่า ไม่มีเจตนามุ่งร้ายต่อใครๆ ไม่ถือเอาการแสดงธรรมของตนด่าว่า ผู้อื่นด้วยเจตนาร้ายและไม่ยกตนข่มท่านโดยเชิงแสดงธรรม

๖) เพราะเหตุไรพระธรรมกถึกทุกรูปจะต้องตั้งอยู่ในธรรมทั้ง ๔ อย่าง เพราะว่า การแสดงธรรมเป็นกิจสำคัญอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา บุคคลผู้ยังไม่ได้ศรัทธา จะได้ศรัทธา เลื่อมใส บุคคลผู้ได้ศรัทธาเลื่อมใสแล้วจะมั่นคงยิ่งขึ้นหรือบุคคลผู้รู้จัก บาป บุญ คุณ โทษ รู้จัก บำเพ็ญทานรักษาศีลและเจริญภาวนาได้ก็เพราะอาศัยการฟังธรรม

(๓) พระธรรมกถึกผู้แสดงธรรมควรมุ่งให้ผู้ฟังได้รับอานิสงส์เช่นไรบ้าง ควรมุ่งให้ผู้ฟังได้รับอานิสงส์ ๔ อย่าง^{๖๐} คือ

๑) ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๒) สิ่งใดที่เคยฟังแล้วแต่ไม่เข้าใจซัดยอมเข้าใจสิ่งนั้นซัด

๓) บรรเทาความสงสัยเสียได้

๔) ทำความเห็นให้ถูกต้องได้

๕) จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส^{๖๑}

(๔) ธรรมัสสวนานิสงส์ คือ อานิสงส์แห่งการฟังธรรมหลายอย่าง ดังต่อไปนี้

๑) ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังหมายความว่า พระธรรม คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่เป็นอันมาก เหมือนน้ำในมหาสมุทร ส่วนธรรมที่ผู้ฟังเคยฟัง มาแล้วเพียงเล็กน้อยเหมือนน้ำในถ้วยแก้วเท่านั้น เพราะฉะนั้นผู้ฟังธรรมบ่อยๆ ย่อมจะได้ฟังธรรมที่ยังไม่เคยฟัง

^{๖๐} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๘/๑๗๔.

^{๖๑} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๓๔๔.

^{๖๒} อัง.ปพจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๓๔๔.

๒) สิ่งใดที่เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัดย่อมนำใจสิ่งนั้นชัด หมายความว่าอย่างไร หมายความว่า ธรรมะนั้นมีอยู่หลายระดับ ผู้ฟังธรรมะ หากฟังเพียงครั้งเดียว สองครั้ง อาจจะไม่เข้าใจ ต่อเมื่อฟังซ้ำๆ อีกจึงจะเข้าใจชัด การได้ฟังธรรมหลายครั้ง จึงชื่อว่าสิ่งใดที่เคยฟังแล้วแต่ไม่เข้าใจชัดย่อมนำใจสิ่งนั้นชัด^{๖๓}

๓) บรรเทาความสงสัยเสียได้หมายความว่าอย่างไรหมายความว่า การฟังธรรมะ การขบคิดธรรมะ การอ่านธรรมะ หรือ ในการปฏิบัติธรรม บางคราวอาจเกิดความสงสัย ฉะนั้นเมื่อเกิดความสงสัยการได้ฟังเทศน์ ฟังปาฐกถาธรรม การไตร่ถามท่านผู้รู้ เป็นหนทางที่จะบรรเทาความสงสัยเสียได้ หรืออาจหมดความสงสัย

๔) ถ้าเรามีความสงสัยในธรรมบางอย่างจะแก้ได้โดยวิธีใด ต้องไตร่ถามท่านผู้รู้ฟังเทศน์ ฟังปาฐกถาธรรมจึงจะแก้ความสงสัยได้

๕) ทำความเห็นให้ถูกต้องได้หมายความว่าอย่างไร หมายความว่า ความเห็น คือ ความรู้ ความเข้าใจของคนเราที่ยังมีจิตใจเกือกก้าวด้วยโลภะ โทสะ โมหะอยู่ เอาแน่นอนไม่ได้บางที่อาจเห็นถูก บางที่อาจเห็นผิด และไม่มีอะไรเป็นเครื่องวัดเปรียบเทียบ ฉะนั้นการฟังธรรมะซึ่งเป็น คำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าจากผู้แสดงธรรมจึงชื่อว่าทำความเห็นให้ถูกต้องได้

๖) ความเห็นถูกหรือความเห็นผิดเราจะทราบแน่นอนอย่างไร ด้วยการฟังธรรมซึ่งเป็น คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องวัดเปรียบเทียบจากผู้แสดงธรรมคือพระธรรมกถึก

๗) จิตของผู้ฟังยอมผ่อนใสหมายความว่าอย่างไร หมายความว่า ปกติจิตของ คนเราบาง คราวก็ผ่องใส บางคราวขุ่นมัว สุดแล้วแต่อารมณ์ที่มากกระทบ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้ ฟังธรรมตาม กาลอันควร จึงจะเป็นมงคล คือ ในขณะที่ฟังธรรม จิตยอมผ่อนใสเบิกบานขึ้นได้ ไม่เหมือน ฟังเสียงอื่นที่ไม่ เป็นธรรมซึ่งทำให้จิตขุ่นมัว

๘) เมื่อเกิดความคลุ้มใจทำอะไรจึงจะหาย การฟังดนตรี การฟังเพลงเพราะๆ หายคลุ้ม ได้หรือไม่ อธิบายว่า ต้องฟังธรรมจึงจะหายคลุ้ม พระพุทธเจ้าสอนให้ฟังธรรมตามกาลอันควร คือ จะเป็น มงคล เพราะในขณะที่ฟังธรรมการฟังธรรมตามกาลอันควรจิตยอมผ่อนใสเบิกบานขึ้นได้ การ ฟังดนตรีฟัง เพลงเพราะๆ ไม่ทำให้หายคลุ้มได้เพราะเป็นธรรมที่ทำให้ใจให้ขุ่นมัว

๙) ผู้ฟังธรรมจะได้รับานิสงส์เต็มบริบูรณ์ต้องฟังอย่างไร ต้องตั้งใจฟังโดยเคารพ คือ มี สติคอยประคองใจให้ดำเนินไปตามกระแสแห่งพระธรรมเทศนา ไม่ปล่อยใจให้ฟังชานไปตาม อารมณ์ ต่างๆ คอยกำหนดจดจำธรรมเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด

๑๐) เมื่อได้ฟังธรรมแล้วยอมได้ผลดีเสมอไปหรือไม่ เพราะเหตุไร ไม่เสมอไป เพราะผลดี ที่จะได้จากการฟังธรรมนั้น สำคัญอยู่ที่การตั้งใจฟังโดยเคารพ ถ้าฟังโดยไม่เคารพ แม้ผู้แสดงจะอธิบายให้ ชัดเจนแจ่มแจ้งสักปานใด ก็ไม่เกิดผลดี ดังพระพุทธพจน์ว่า ดอกไม้มีสีฐานงาม สีก็สวย แต่ไม่มีกลิ่น หอม ย่อมไม่เป็นที่ชื่นใจแก่ผู้ตัดทรงฉันทใด วาจาสุภาชิต^{๖๔}ไม่มีผลดี แก่ผู้ฟังโดย ไม่เคารพฉันทนั้น ถ้าฟัง โดยความตั้งใจและเคารพยอม จะเกิดผลดี ดังพุทธพจน์ว่า ดอกไม้ มีสีฐาน งาม สีก็สวย ทั้งมีกลิ่นหอม ย่อมเป็นที่ชื่นใจ แก่ผู้ตัดทรงฉันทใด วาจาสุภาชิต^{๖๕} ย่อมมีผลดี แก่ผู้ฟังโดยเคารพ ฉันทนั้น

^{๖๓} อก.ป.พ.จก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๓๔๔.

^{๖๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๓/๓๐๙.

^{๖๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑๓/๓๐๙.

๑๑) ผู้หวังได้อานิสงส์แห่งการฟังธรรมต้องปฏิบัติอย่างไร ต้องตั้งใจฟังโดยเคารพ ส่งกระแสจิตไปตามกระแสธรรม ไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านไปที่อื่น

๓.๔.๓ มารยาทในการนอน

มารยาทในการนอน เป็นการกล่าวถึงมารยาทที่ดั่งงามของพระสงฆ์ในการนอน หรือในอิริยาบถนอน ผู้วิจัยจะได้นำเสนอไปตามลำดับดังต่อไปนี้

(๑) มารยาทการนอนในมหาปริณิพพานสูตร^{๖๖} ที่ฉนิกาย มหาวรรค กล่าวถึงการนอนว่า เมื่อตั้งเตียงสำหรับพักผ่อนให้หันด้านศีรษะไปทางทิศเหนือ ดังปรากฏความว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จ ไปยังคองไม้สาละทั้งคู่และรับสั่งเรียกท่านอานนท์นา ตรัสว่า อานนท์ เธอช่วยตั้งเตียงระหว่างต้นสาละ ทั้งคู่หันด้านศีรษะไปทางทิศเหนือ เราเห็นตเหนือจะนอนพัก^{๖๗} พระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัส แล้วตั้งเตียงระหว่างต้นสาละทั้งคู่หันด้านพระเศียรไปทางทิศเหนือ ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคทรงสำเร็จ สีหไสยาโดยพระปรศรีศรั้งเบื้องขวา ทรงซ้อนพระบาทเหนือพระบาท ทรงมีสติสัมปชัญญะ ทรงกำหนดพระทัยพร้อมจะเสด็จลุกขึ้น ส่วนพระจุนทกะเฝ้าอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคในเวลานั้น

เห็นได้ว่า การนอนของพระผู้มีพระภาค ตั้งแต่การตั้งเตียงสำหรับพักผ่อน ได้หันด้าน ศีรษะไปทางทิศเหนือ และการประพบนอนของพระองค์ ทรงนอนด้วยการมีสติ สามารถกำหนดพระทัยพร้อมที่จะลุกขึ้นได้ตลอดเวลา

(๒) มารยาทในการนอนของพระสงฆ์ การมีมารยาทที่ดั่งงาม เป็นเรื่องที่ทุกคนควรใส่ใจ เป็นอย่างยิ่ง เพราะการจะดูว่าคนนี้เรียบร้อย คนนั้นไม่เรียบร้อย ก็จะสังเกตได้จากกิริยามารยาทนี้แหละเป็นเบื้องต้น ดังคำสุภาษิตไทยที่ว่า กิริยาสะท้อนชาติ มารยาทสะท้อนสกุล และที่สำคัญคือ การมีมารยาทที่ดั่งงามย่อมสร้างความประทับใจแก่บุคคลที่พบเห็นได้ เช่นตัวอย่างของอุปติสสมานพไปพบเห็นพระอัสสชิแล้วเกิดความเลื่อมใสในกิริยามารยาทที่สงบและสง่างามของท่าน เมื่ออุปติสสมานพได้ อุปสมบทแล้ว ท่านทราบบว่า พระอัสสชิอยู่ในทิศใด ก็จะแสดงความเคารพไปในทิศนั้น เวลานอนก็จะบ้ายศีรษะไปในทิศนั้น ทำให้ภิกษุทั้งหลายเข้าใจผิดคิดว่า ท่านบูชาทิศอยู่จึงนำความไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์จึงตรัสว่า สารีบุตรมิได้บูชาทิศ ท่านบูชาพระอัสสชิ ซึ่งเป็นอาจารย์ของท่าน และตรัสพระคาถาว่า บุคคลรู้แจ้งธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงแล้ว จากอาจารย์ใดควรนอบน้อมอาจารย์นั้นด้วยความเคารพ เหมือนพราหมณ์^{๖๘} นอบน้อมบูชาไฟที่บูชา ฉะนั้น^{๖๙}

จึงกล่าวได้ว่า มารยาท ก็คือตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ในสังคม แต่ละสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ซึ่งมีการแสดงออกทางด้านความคิด ความอ่าน รวมทั้งกิริยาอาการต่างๆ ทางด้านกายวาจา และใจ บุคคลที่มีมารยาทดี มีความประพฤติดีในที่ชุมนุมชนเมื่อไปสู่ที่ใดก็ตามย่อมเป็นที่รักใคร่ของผู้คนที่พบเห็นทั่วไป และมารยาทนี้ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคคล กล่าวได้ว่า เป็นอาภรณ์ประดับกายที่มีค่ากว่าอาภรณ์อื่นใดในโลกนี้

^{๖๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๑/๓๗.

^{๖๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๙๘/๑๔๗.

^{๖๘} พราหมณ์ ในที่นี้หมายถึงพราหมณ์โดยชาติกำเนิด; ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๘/๑๐๖.

^{๖๙} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๙๒/๑๕๖.

๓.๔.๔ มารยาทในการใช้อิริยาบถต่างๆ

เป็นการกล่าวถึงมารยาทที่ดั่งงามของพระสงฆ์ในการใช้ ในอิริยาบถต่างๆ หรืออิริยาบถอื่นๆ ในพระสูตรทั้งหลายมีทั้งการอธิบายขยายความข้อบัญญัติที่ ปราภฏในพระวินัยปิฎกที่พระพุทธเจ้าได้ทรง แสดงแก่บุคคลต่างๆ ตามโอกาสอันควรและหลักธรรม สำหรับการประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นการอบรมสั่ง สอนและรักษาข้อบัญญัติต่างๆ ที่พระพุทธองค์ได้ ทรงบัญญัติไว้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอพอเป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

(๑) มารยาทการยืน

๑) ในมหาปริณีพพานสูตร^{๗๐} ทิฆบิกาย มหาวรรค กล่าวถึงการยืนเฉพาะพระ พักตร์ พระผู้มีพระภาคของพระอุปัฏฐากพระอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคอยู่ตรงพระพักตร์ ขณะนั้นพระผู้มีพระ ภาครับสั่งพระอุปัฏฐากให้ถอยไปด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุ เธอจงหลบไป อย่ายืนตรงหน้าเรา” เป็นเหตุ ให้พระอุปัฏฐากผู้เคยเป็นพระอุปัฏฐากเฝ้าใกล้ชิดพระผู้มีพระภาคเกิดความ สงสัยว่าอะไรเป็นเหตุ อะไร เป็นปัจจัยที่ทำให้พระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

อานนท์ เทพโดยมากโดย๑๐ โลกธาตุมาประชุมกันเพื่อเยี่ยมตถาคต สวัน สาลวันของพวก เจ้ามัลลละอันเป็นทางเข้ากรุงกสินารานี้ มีเนื้อที่ ๑๒ โยชน์ โดยรอบที่ที่พวกเทพผู้มีศักดิ์ใหญ่ไม่ได้ เบียดเสียดกันอยู่แม้เท่าปลายขนนื้อทรายจตกลงได้ก็ไม่มีพวกเทพจะโทษว่า พวกเรามาใกล้ก็เพื่อจะเห็น ตถาคต มีเพียงครั้งคราวที่ตถาคต อรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ในปัจฉิมยามแห่ง รัตริวันนี้ พระตถาคตจะ ปริณีพพาน ภิกษุผู้มีศักดิ์ใหญ่รูปนี้ยืนบังอยู่เบื้องหน้าพระพักตร์พระผู้มีพระ ภาค (ทำให้) พวกเราไม่ได้เฝ้าตถาคตในปัจฉิมกาล^{๗๑}

ในการยืนในหมู่คณะนั้นไม่ควรยืนบังหน้าผู้อื่นอยู่ข้างหลังต้องการดูสิ่งอยู่ข้างหน้าด้วยกับ

๒) ในโฆฏมุขสูตร^{๗๒} มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑาสก์ กล่าวถึง พราหมณ์ชื่อโฆฏมุขะได้ สนทนากับพระอุเทนซึ่งเดินจงกรมอยู่ในที่กลางแจ้ง เกี่ยวกับเรื่องการบวชที่ถูกต้องไม่มีการ บวช แม้แต่ บัณฑิตเช่นพระอุเทนก็ยังไม่เห็นธรรม เมื่อโฆฏมุขพราหมณ์กล่าวอย่างนี้ พระอุเทนจึงลงจากที่จงกรมเข้า ไปยังวิหารแล้วนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แม้โฆฏมุขพราหมณ์ก็ลงจากที่จงกรมเข้าไปยังวิหารแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร^{๗๓} การยืนสนทนากับผู้ที่ทรงความรู้ ควรยืน ณ ที่สมควร

(๒) มารยาทการเดิน

๑) ในปุราเภทสุตตนิทเทส^{๗๔} ขุททกนิกาย มหานิทเทส กล่าวถึง ความคะนองคือการทำ ในสิ่งที่ไม่ควรทำ และการไม่ทำในสิ่งที่ควรทำ โดยไม่มีความยำเกรง ไม่สำรวมกาย วาจา ใจ เมื่ออยู่ใน สถานที่ต่างๆ อาทิเช่น เมื่อเข้าไปสู่ละแวกบ้าน เดินเบียดเสียดภิกษุเถระบ้าง เดินข้างหน้าบ้าง เมื่อเข้าสู่

^{๗๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๑/๗๗.

^{๗๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๐๑/๑๔๙.

^{๗๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๒/๕๑๕.

^{๗๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๒/๔๑๖.

^{๗๔} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๓/๒๔๖.

ในบ้าน เดินสำรวจในห้องต่างๆ โดยมีได้รับอนุญาต เมื่อเขาบอกว่าอย่าเข้าไปก็ยังไม่เข้าไป ลูบศีรษะเด็กเล่นบ้าง เป็นต้น^{๗๕}

๒) ในสาริปุตตสูตรตนิทเทส^{๗๖} ขุททกนิกาย มหานิทเทส กล่าวถึงการเข้าสู่ในหมู่บ้าน ถ้าเดินไปอย่างไม่สำรวจม สอดสายตามองสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น มองรถ มองพลเดินเท้า มองสตรี มองเด็กชาย มองร้านตลาด^{๗๗} ฯลฯ การไม่สำรวจมจักขุนิทธิยเป็นเหตุให้บาปอกุศลธรรมคือ อภิขมาและโทมนัสครอบงำได้

จากพระวินัยและพระสูตรดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า ในการเดินไปในที่ใดก็ตาม ควรสำรวจมกาย วาจา ใจ และรู้จักเกรงใจบุคคลอื่น เมื่ออยู่ในสถานที่ต่างๆ การที่จะกระทำสิ่งใดควรได้รับอนุญาตจากเจ้าของสถานที่นั้นเสียก่อน

ส่วนในปิณฑจาริกวัตร^{๗๘} เป็นมารยาทหรือวัตรที่พระสงฆ์ผู้เที่ยวไปบิณฑบาตพึงปฏิบัติ มีต้นเหตุมาจากสมัยหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ผู้เที่ยวบิณฑบาตทั้งหลายมุ่งไม่เรียบร้อย ห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมารยาทเที่ยวบิณฑบาตไม่สังเกตเข้าบ้านบ้าง ไม่สังเกตออกไปบ้าง รีบร้อนเข้าไปบ้าง รีบร้อนออกไปบ้าง ยืนไกลเกินไปบ้าง ยืนใกล้เกินไปบ้าง ยืนนานเกินไปบ้าง กลับเร็วเกินไปบ้าง

ต่อมา ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรรูปหนึ่ง ไม่ทันสังเกตเข้าไปบ้าน สำคัญว่าประตูบ้านเข้าไปยังห้องหนึ่งซึ่งมีหญิงเปลือยกายนอนหงายอยู่ ภิกษุนั้นได้เห็นหญิงเปลือยกายนอนหงายอยู่นั้น จึงรู้ว่า นี่ไม่ใช่ประตูแต่เป็นห้องนอนจึงออกจากห้องนั้นไปสามิของหญิงนั้นเห็นนางเปลือยกายนอนหงายเข้าใจว่า ภิกษุรูปนี้ทำมิตีมีร้ายภรรยาของเรา จึงจับภิกษุนั้นทำร้าย หญิงนั้นตื่นขึ้นเพราะเสียงนั้น ได้ถามสามิว่า พี่ทำร้ายภิกษุทำไม เขาตอบว่าภิกษุนี้ทำมิตีมีร้ายเธอ นางพูดว่า ภิกษุนี้ ไม่ได้ทำมิตีมีร้ายฉัน ภิกษุนั้นไม่ได้ทำอะไรเลย แล้วให้ปล่อยภิกษุนั้นไป

ภิกษุนั้นกลับไปอารามแล้วบอกเรื่องนั้นให้ภิกษุอื่นทราบ ภิกษุผู้มักน้อยดำนิประณามว่าทำไม ภิกษุทั้งหลายผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรจึงมุ่งไม่เรียบร้อย ห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมารยาท เที่ยวบิณฑบาตไม่สังเกตเข้าบ้านบ้าง ไม่สังเกตออกไปบ้าง รีบร้อนเข้าไปบ้าง รีบร้อน ออกไปบ้าง ยืนไกลเกินไปบ้าง ยืนใกล้เกินไปบ้าง ยืนนานเกินไปบ้าง กลับเร็วเกินไปบ้าง ภิกษุ เหล่านั้นได้นำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาค

พระพุทธองค์ทรงทราบเรื่องทั้งหมดแล้วทรงดำนิ ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราจะบัญญัติวัตรแก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตทั้งหลาย โดยที่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตทั้งหลาย ต้องประพฤติชอบ คือ เวลานี้ เราจักเข้าบ้านพึงนุ่งปกบิตมณฑล ๓ ให้เรียบร้อย คาดประคดเอว ห่มผ้าสังฆาฏิที่พับซ้อนกับไว้กัลดูกุมล้างบาตรแล้วถืออย่างสำรวจมเข้าบ้าน โดยไม่รีบร้อนคือ

(๑) พึงปกบิตกายให้ดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวจมดีไปในละแวกบ้าน พึงทอดจักษุลงไป ในละแวกบ้าน ไม่พึงเวกผ้าไปในละแวกบ้าน ไม่พึงหัวเราะดังไปในละแวกบ้าน พึงพูดเสียงเบาไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเดินโคลงกายไปในละแวกบ้าน ไม่พึงแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเดินโคลง ศีรษะไปใน

^{๗๕} ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๘๗/๒๖๖.

^{๗๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๙๐/๔๓๔.

^{๗๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๙๖/๕๗๒.

^{๗๘} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๕/๒๒๓.

ละแวกบ้าน ไม่พึงเดินเท้าสะเอวไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเดินคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเดินกระโหรงไปในละแวกบ้าน

(๒) เมื่อเข้าบ้านก็พึงสังเกตว่า เราจะเข้าทางนี้ ออกทางนี้ ไม่พึงรีบร้อนเข้า ไม่พึงรีบร้อนออกไป ไม่พึงยืนใกล้ผนัง ไม่พึงยืนใกล้บันได ไม่พึงยืนนานนัก ไม่พึงกลับเร็วนัก พึงยืนสังเกตว่า เขาประสงคฺจะถวายอาหารหรือไม่ประสงคฺจะถวาย ถ้าเขาหยุดทำงาน หรือลุกจากที่นั่ง หรือจับทัพพีหรือจับภาชนะหรือตั้งภาชนะไว้ พึงยืนกำหนดว่า เขาประสงคฺจะถวายหรือไม่ เมื่อเขาถวาย อาหารพึงใช้มือข้างซ้ายแหวกผ้าสังฆาฏิแล้วน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือข้างขวา ใช้มือทั้ง๒ประคองบาตรรับอาหาร ไม่มองดูหน้าผู้ถวายอาหาร พึงสังเกตว่า เขาประสงคฺจะถวายแกงหรือไม่ ประสงคฺจะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี หรือจับภาชนะหรือตั้งภาชนะไว้ พึงยืนกำหนดว่า เขาประสงคฺจะถวายหรือไม่ เมื่อเขาถวายแล้วใช้ผ้าสังฆาฏิคลุมบาตร ไม่ต้องรีบร้อน กลับอย่างสำรวม

(๓) ผู้กลับจากบิณฑบาตมาถึงก่อน พึงปูอาสนะไว้ ตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้ากระเบื้องเซ็ดเท้า ล้างภาชนะที่ใส่ของฉันตั้งไว้ ตั้งน้ำดื่มน้ำใช้ไว้ ผู้กลับจากบิณฑบาตถึงทีหลัง ถ้าอาหารที่ฉันแล้วยังเหลืออยู่ ถ้าต้องการก็พึงฉัน ไม่ต้องการก็เททิ้งในที่ปราศจากของเขียวสด หรือแหล่งในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ พึงรื้อขนอาสนะเก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้ากระเบื้องเซ็ดเท้า ล้างภาชนะที่ใส่ของฉันเก็บไว้ เก็บน้ำดื่มน้ำใช้กวาดโรงฉัน ภิกษุผู้เห็นหม้อน้ำฉันหม้อน้ำใช้หรือหม้อน้ำชำระล้างเปล้าก็พึงจัดหาไปตั้งไว้ถ้าเป็นเรื่องสุดวิสัยก็กวักมือเรียกเพื่อนมาให้ช่วยกันจัด แต่ไม่พึงออกคำสั่งเพราะเรื่องนี้^{๗๙}

ทั้งหมดนี้ เป็นวัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตทั้งหลาย โดยที่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตทั้งหลายต้องประพฤติชอบ^{๘๐} มีอธิบายว่า ที่ชื่อว่าบิณฑชะ เพราะอันภิกษุพึงรวบรวม ได้แก่ อาหาร บิณฑบาต การเที่ยวไปเพื่อบิณฑชะเป็นปกติของภิกษุนั้น เหตุฉะนั้น ภิกษุชื่อว่า บิณฑจาริ บิณฑจารินั้นหละ เป็นบิณฑกจาริระ ด้วยอำนาจแห่ง ก จัจจยไอบสกัตถะ ข้อวัตรที่ภิกษุผู้เที่ยวไปเพื่อบิณฑชะเป็นปกติพึงประพฤติ ชื่อว่า บิณฑจาริกวัตร^{๘๑}

ส่วนมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก หรือพึงฝึกฝนปฏิบัติเรียกว่าอภิสมาจาร หรือ เสขิยวัตร ๗๕ เป็นส่วนหนึ่งของพระวินัยของพระภิกษุในศีล ๒๒๗ ข้อ กล่าวคือเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษา ธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก หรือพึงฝึกฝนปฏิบัติ เป็นพุทธบัญญัติที่ได้เตือนสติให้ ภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกาย วาจา ใจ เมื่อเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนหรือในละแวกบ้านของผู้อื่น เพื่อยังให้บุคคล ในชุมชนนั้นๆ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๓.๕ บทสรุป

แนวคิดเรื่องอภิสมาจารในพระวินัยปิฎก กล่าวถึงมารยาทที่ดั่งงามของพระสงฆ์ที่ช่วยให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและยังเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับพระสงฆ์ให้มีศีลาจารวัตรที่ดั่งงามเป็นขนบธรรมเนียมซึ่งเรียกว่าอภิสมาจารหรือเสขิยวัตร เพื่อชักนำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ดั่งงามมีทั้งหมด ๗๔ สิกขาบท แบ่งออกเป็น ๔ หมวดคือ

^{๗๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๖/๑๓๔.

^{๘๐} พระมหาประนอม ธรรมมาลกาโร, มหาวัตร : มารยาท ธรรมเนียม และข้อวัตรปฏิบัติในสังคมบรรพชิต, หน้า ๖๓.

^{๘๑} วินย.ฎีกา. (บาลี) ๒/๑๖.

(๑) มารยาทโบหมวดสารูปมี ๒๖ สิกขาบท หมายถึง สิกขาบทว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควรประพฤติในเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่การนุ่งห่ม การสำรวม ระวังอิริยาบถ การพูดคุย ให้อยู่ในอาการที่เหมาะสมเช่น

๑) สิกขาบทที่ ๑ ถึงสิกขาบทที่ ๔ และสิกขาบทที่ ๙ และ ๑๐ กล่าวถึงการนุ่งผ้าต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อย ปิดเหนือสะดือ บุ่งห่มใต้เขาลงมา ไม่ห้อยหน้าห้อยหลัง เป็นต้น

๒) สิกขาบทที่ ๓ ถึงสิกขาบทที่ ๒๖ กล่าวถึง การเดินไปในละแวกบ้าน หรือนั่งอยู่ในบ้านก็ดี ต้องไม่กระทำให้สิ่งที่ไม่ควรทำ โดยขาดความยำเกรงหรือขาดความเคารพ ไม่จับต้องสิ่งต่างๆ โดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น ส่วนคมิภวัตรเป็นวัตรของภิกษุผู้เตรียมจะไป ซึ่งภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงประพฤติปฏิบัติให้เรียบร้อย และเตรียมพร้อมเพื่อการ

(๒) มารยาทในหมวดปกิณกะ คือ มารยาทที่ดงามของพระสงฆ์มี ๓ สิกขาบท ในแต่ละสิกขาบทอธิบายความได้ดังนี้

๑) ภิกษุไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่ควรยืนถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ถ้าไม่จงใจถ่ายหรือไม่แก้งถ่าย ไม่เป็นอาบัติ

๒) ไม่ถ่ายอุจจาระกับปัสสาวะ บ้วนขะชะ (น้ำลาย) ลงในของสดเขียว แม้น้ำมูกก็สงเคราะห์เข้ากับน้ำลายในสิกขาบทนี้เป็นต้น

ส่วนวัจจุกฎวัตร เป็นมารยาทหรือวัตรที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติในวัจจุกฎที่ตั้งพระพุทธพจน์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว เมื่อน้ำมีอยู่จะไม่ชำระไม่ได้รูปใดไม่ชำระต้องอาบัติทุกกฏ

(๓) มารยาทในการนั่ง กล่าวถึงมารยาทที่ดงามของพระสงฆ์ในการนั่ง หรือในอิริยาบถนั่งเช่น

๑) การนั่งสนทนากับผู้ใด ควรได้รับการเชื้อเชิญหรืออนุญาตเสียก่อนจึงจะนั่งลงได้ และควรนั่งในที่สมควร ในกรณีที่คุณสนทนาด้วยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ

๒) การนั่ง ณ ที่สมควรผู้ที่เป็นอาจารย์สอนมนต์ควรนั่งสูงกว่าศิษย์ผู้เรียนมนต์ ถึงแม้ศิษย์จะเป็นพระราชาก็ตาม เพราะผู้ให้ความรู้ถือว่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและประสาทวิชาความรู้ ให้แก่ศิษย์ ควรที่จะให้ความเคารพในครูอาจารย์ผู้สอน เป็นต้น

(๔) มารยาทในการใช้อิริยาบถต่างๆ กล่าวถึงมารยาทที่ดงามของพระสงฆ์ในการใช้ในอิริยาบถต่างๆ หรือ อิริยาบถอื่นๆเช่น

๑) มารยาทการยืนในมหาปริณิพพานสูตร ในการยืนในหมู่คณะนั้นไม่ควรยืนบังหน้าผู้อื่นอยู่ข้างหลังต้องการดูสิ่งอยู่ข้างหน้าด้วยกัน

๒) มารยาทการเดินในปุราณสุตตนิเทศกล่าวไว้ว่า ใบการเดินไปในที่ใดก็ตาม ควรสำรวมกาย วาจา ใจ และรู้จักเกรงใจบุคคลอื่น เมื่ออยู่ในสถานที่ต่างๆ การที่จะกระทำให้สิ่งใดควรได้รับอนุญาตจากเจ้าของสถานที่นั้นเสียก่อน

อภิสมจาร หรือ เสขียวัตถ ๗๕ เป็นส่วนหนึ่งของพระวินัยของพระภิกษุในศีล ๒๒๗ ข้อ กล่าวคือเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษา เป็นพุทธบัญญัติที่ได้เตือนสติให้ภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกาย วาจา ใจ เมื่อเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนหรือในละแวกบ้านของผู้อื่น เพื่อยังให้บุคคลในชุมชนนั้นๆ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

บทที่ ๔

แนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้ปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนา ในสังคมไทยปัจจุบัน

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้ปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อแนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้ไขปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ดังจะได้นำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและประยุกต์ใช้สารูปที่มาในหมวดที่ ๑ ของเสขยวัตร ๗๕ สิกขาบท ตามพระพุทธบัญญัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เรียกว่า คีล สิกขาของพระภิกษุสงฆ์หรือภิกษุมหาจาริกสิกขาที่เหมาะสมที่ควรในสมณสารูป

๔.๑ ปัญหาวิกฤตศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

๔.๑.๑ การขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมวินัย

๔.๑.๒ การประพฤติดิตพระธรรมวินัย

๔.๑.๓ การละเลยต่อสมณสารูป

๔.๑.๔ การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในแง่ลบ

๔.๒ การประยุกต์ใช้สารูปแก้ไขปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

๔.๒.๑ การให้ความรู้ความเข้าใจหลักพระธรรมวินัย

๔.๒.๒ การส่งเสริมผู้ประพฤติตามพระธรรมวินัย การลงโทษผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัย

๔.๒.๓ การสร้างความตระหนักเรื่องสารูปแก้พุทธบริษัท

๔.๒.๔ การนำเสนอสารูปทางสื่อมวลชน

๔.๓. บทสรุป

๔.๑ ปัญหาวิกฤตศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

แนวทางการประยุกต์ใช้สารูปพระสงฆ์ไทย แก้ไขปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ได้แก่ แนวคิดเรื่อง “สารูป” ที่มาในภิกษุมหาจาริกและเสขยวัตรที่มาในพระปาติโมกข์ก็มี นอกพระปาติโมกข์ก็มี และที่ปรากฏในคัมภีร์ เอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ งานวิจัย สารนิพนธ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยแบ่งออกเป็น มารยาทในหมวดสารูป ๒๖ สิกขาบทมาวิเคราะห์ให้เห็นเป็นแนวทางของปัญหาวิกฤตศรัทธาทางพระพุทธศาสนา แล้วนำไปใช้แก้ปัญหาวิกฤตศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน ได้ดังนี้

๔.๑.๑ การขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมวินัย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรงพระยศที่เจ้าฟ้ามงกุฎได้ผนวชเป็นพระภิกษุ พ.ศ.๒๓๖๗ ในสมัยรัชกาลที่ ๒ และได้ฉายานามว่า“พระวชิรญาณ” (เจ้าฟ้ามงกุฎ) ประทับอยู่ ณ วัดมหาธาตุ ก็นับเป็นที่สถิตของสมเด็จพระสังฆราชผู้เป็นอุปชฌาย์หลังจากที่ได้ทรงผนวชได้ ๑๕ วัน สมเด็จพระบรมชนกนาถ คือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็เสด็จสวรรคตโดยที่ไม่ได้รับสั่งมอบราชสมบัติแก่ผู้ใด ผู้ที่มีสิทธิ์ขึ้นครองราชย์ต่อจากรัชกาลที่ ๒ แล้วก็คือพระวชิรญาณ เพราะว่าพระองค์ทรงเป็นราชโอรสองค์ใหญ่กันเกิดแต่ พระกัศมเหสี แต่พระวชิรญาณก็ทรงตัดสินพระทัยที่จะอยู่ครองสมณเพศต่อไป ในที่ประชุมพระราชวงศ์และเสนาบดีจึงถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ซึ่งเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์ใหญ่ผู้เจริญพระชันษากว่าพระวชิรญาณถึง ๑๗ พระชันษา พระองค์ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ ๓

ขณะที่พระวชิรญาณทรงผนวชและประทับอยู่ ณ วัดมหาธาตุ พระองค์ทรงศึกษาพระธรรมวินัยและภาษาบาลีจนสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค ต่อมาพระองค์ได้พบทัพบพระเถระชาวมอญรูปหนึ่งชื่อว่า ชาย พุทธวงโส (ขณะนั้นดำรงตำแหน่งพระราชาคณะที่พระสุเมธุนี วัดบวรมงคล เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ในปัจจุบัน) อุปสมบทมาแต่เมืองมอญและจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรมงคล พระเถระรูปนี้มีความรู้ฉลาดในพระวินัยปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะปฏิบัติตามแบบอย่างพระมอญรูปนี้จึงทรงย้ายจาก วัดมหาธาตุไปประทับจำพรรษา ณ วัดสมอราย (วัดราชาธิวาสในปัจจุบัน) เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๖ พระองค์ทรงเข้ารับการอุปสมบทหาโดยมีพระสุเมธุนีเป็นพระอุปชฌาย์ทรงศึกษาพระธรรม วินัยและข้อวัตรปฏิบัติจากพระอุปชฌาย์แล้วได้เผยแพร่ถือปฏิบัติเคร่งครัดพระวินัย แบบมอญ จนมีผู้เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก จึงได้ทรงประกาศตั้งคณะสงฆ์ใหม่ขึ้นเรียกว่า คณะธรรมยุติกนิกาย โดยกำหนดเอาการผูกพัทธสีมาใหม่ ณ วัดสมอราย พ.ศ.๒๓๗๖ ให้เป็น การก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกาย พ.ศ.๒๓๗๙ พระองค์ทรงได้รับการพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นเจ้าอาวาสครองวัดบวรนิเวศวิหาร

เมื่อพระองค์ได้ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารแล้วก็ทรงแต่งตั้งพระเถระจำนวน ๙ รูป๘๘ เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาเพื่อบริหารของคณะธรรมยุติกนิกาย คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายได้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ภายใต้การนำของพระวชิรญาณเถระผู้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้คนและเจ้านายเชื้อพระวงศ์ จนมีวัดที่สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายขึ้นเป็นจำนวนมากใน กรุงเทพมหานคร พระวชิรญาณเถระเป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร อยู่เป็นระยะเวลา ๑๔ ปี ขณะที่ดำรงตำแหน่งอยู่ พระองค์ทรงเทศน์โดยการยกเอาหัวข้อธรรมมาอธิบาย เพราะเดิมมีแต่การเทศน์ชาดกซึ่งแทรกธรรมและคติธรรมต่างๆ ไว้ประปรายการเทศน์แบบใหม่จึงเป็นที่สนใจของผู้คนทั้งหลายในสมัยนั้น พระองค์ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้ทั้บคณะธรรมยุติกนิกาย รวมระยะเวลาที่ทรงผนวชอยู่เป็นเวลาถึง ๒๗ พรรษาแล้วก็ได้ทรงลาผนวชและเสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ในที่สุด

(๑) การปกครองคณะสงฆ์ตอนแยกธรรมยุติกนิกาย

รูปแบบลักษณะการปกครองของคณะสงฆ์ไทยหลังสมัยเกิดคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นมา มีรูปแบบการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ คณะเดิมที่เป็นคณะอรัญญวาสีนั้นก็สลายไปโดยปริยาย

หลังจากที่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ออกมาประกาศใช้แล้วการปกครองก็เปลี่ยนไปในที่สุดโดยพิจารณาจากโครงสร้างดังต่อไปนี้

สรุปได้ว่าการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย แบ่งการปกครองออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายคามวาสี และฝ่ายอรัญญวาสี โดยทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็มีเจ้าคณะผู้ปกครองดูแลบังคับบัญชา อยู่ตามลำดับชั้น การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ยึดตามรูปแบบการปกครอง คณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัยนำมาใช้ในการปกครอง โดยแบ่งออกเป็น ๒ คณะคือคณะคามวาสี และคณะอรัญญวาสี ต่อมาการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ คณะ คือคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากนิกายเดิม ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คณะอรัญญวาสีเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากสมัยกรุงสุโขทัยเช่นกันคณะคามวาสีฝ่ายขวา เป็นพระสงฆ์นิกายเดิมที่ไปขอแปลงนิกาย มาจากประเทศศรีลังกา ภายหลังรู้จักกันในนามว่า “คณะป่าแก้ว”

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นมีการปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๓ คณะ ก่อนคือคณะเหนือ คณะใต้และคณะอรัญญวาสี และภายหลังต่อมา มีการเพิ่มเข้าเป็น ๔ คณะ คือคณะกลาง (เพิ่มเข้ามาใหม่) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ใน เขตพื้นที่ในกรุงเทพฯทั้งหมด คณะเหนือ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย) ควบคุมดูแลปกครอง คณะสงฆ์ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะใต้ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายขวา) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ภาคใต้ทั้งหมดและคณะอรัญญวาสี คือคณะเดิมที่มีอยู่ก่อนแล้ว

(๒) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่งผลกระทบต่อองค์กรของคณะสงฆ์ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในยุคสมัยนั้นมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้นมาเพื่อบริหารการปกครองคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ เพื่อครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ของประเทศและเพื่อเป็นการเสริมสร้างให้เกิดความสามัคคีให้แก่คณะสงฆ์เพราะมีการแตกแยกทางความคิดจนก่อให้เกิดการแยกนิกายกันอย่างเป็นรูปธรรม จึงขอให้ศึกษารายละเอียดของพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ต่อไป

๑) การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ การตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ออกมาใช้ในการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งมีทั้งส่วนดี ที่เป็นการจัดระเบียบสังคมของคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม ส่วนข้อด้อยคือความได้เปรียบเสียเปรียบกัน ในด้านการปกครองระหว่างนิกายจนก่อให้เกิดผลกระทบตามมาภายหลัง

๒) สาเหตุการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ การตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ออกมาประกาศใช้ได้ ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ที่ทรงมีพระราชปรารภไว้อย่างชัดเจนว่า ถ้าการปกครองสังฆมณฑล เป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อยแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะรุ่งเรืองถาวรและทำให้ประชาชนทั้งหลายเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประพฤติสัมมาปฏิบัติและร่ำเรียนวิชาคุณใน สังฆสำนักยิ่งขึ้นเป็นอันมากเพราะการปกครองในฝ่ายอาณาจักรนั้นได้รับการปรับปรุงพัฒนา และเปลี่ยนแปลงไปก่อนหน้านั้นแล้วหลายประการจนปรากฏผลเป็นที่ประจักษ์กันโดยทั่วไป

คณะบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้โดยเฉพาะในฝ่ายบรรพชิตมีเพียงเฉพาะพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส จัดบวรนิเวศวิหาร เท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงมีสิ่งที่จะทอนให้เห็นถึงความได้เปรียบและเสียเปรียบด้านการปกครอง ระหว่างนิกายได้อย่างชัดเจนหลายประการ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการบังคับใช้ของพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ กล่าวคือ

ไม่มีข้อความในมาตราใดบัญญัติไว้เกี่ยวกับคำว่า สมเด็จพระสังฆราช การสถาปนา สมเด็จพระสังฆราช และสถานะของสมเด็จพระสังฆราช ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในขณะนั้น (พ.ศ.๒๔๔๕) อยู่ในระหว่างตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างอยู่ ไม่มีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชดังเช่นที่เคยปฏิบัติมาซึ่งไม่นิยมทั้งช่วงเวลานาน เพราะมีพระมหาเถระที่มี คุณสมบัติเหมาะสม ควรได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช มีอยู่หลายรูป เช่น

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (แสง ปณฺญาทีโป) รัตราชบุรณะเจ้าคณะใหญ่คณะเหนือซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ เปรียญธรรม ๗ ประโยค และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อ พ.ศ.๒๔๓๔ มีอายุนับถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้ ๗๐ ปี

สมเด็จพระวันรัต (ชิต อุทโย) วัดมหาธาตุเจ้าคณะใหญ่คณะใต้ซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ เปรียญธรรม ๔ ประโยค และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ มีอายุนับถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้ ๖๕ ปี

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ฤทธิ ฆมฺมสิริ) รัตอรุณราชวราราม เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ เปรียญธรรม ๕ ประโยค และได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ มีอายุนับถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้ ๖๕ ปี

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร เจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุติกนิกาย ซึ่งเป็นพระมหาเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ประสูติเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๓ เปรียญธรรม ๕ ประโยค และมีพระชนมายุถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้ ๔๒ พรรษา

ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชถูกปล่อยให้ว่างอยู่เป็นเวลานานด้วยเหตุผลใดไม่เป็นที่ปรากฏ จนถึง พ.ศ.๒๔๕๓ จึงมีการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ ๑๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นับเวลาที่ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างนานถึง ๑๑ ปี (พ.ศ.๒๔๔๒- ๒๔๕๓)

ผลจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ เท่ากับเป็นการยอมรับฐานะของนิกายสงฆ์ไทย ซึ่งขณะนั้นมีอยู่ ๒ นิกาย คือ มหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย ให้ดำรงอยู่ไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย พร้อมทั้งห้ามมิให้ดำเนินการแทรกแซงกิจการภายในของนิกายนั้นๆ อีกด้วยในประเด็นนี้พิจารณาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้มีจุดมุ่งหมายว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ (มหานิกาย) จะปกครองพระสงฆ์ส่วนน้อย (ธรรมยุติกนิกาย) ไม่ได้

การยกสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ ตำแหน่ง และพระราชาคณะรองอีก ๔ ตำแหน่ง ขึ้นเป็นพระมหาเถระที่ทรงปรึกษาในการพระพุทธศาสนา และปกครองบำรุงสั่งสมณฑลทั่วไปดำเนินการประชุมวินิจฉัยในที่มหาเถรสมาคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การยกพระเถระจำนวน ดังกล่าว ขึ้นเป็นกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เกิดสภาพความ ได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างนิกายทั้งสองดำเนินไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพราะในขณะนั้น (พ.ศ. ๒๔๔๕) มีพระมหาเถระทั้ง ๒ นิกาย ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะรองดังนี้

คณะเหนือ มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (แสง ปณฺญาทีโป) วัดราชบูรณะเป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เป็นเจ้าคณะใหญ่ และพระพิมลธรรม (ยัง เขมาภีร์โต) วัดโสมนัสวิหารเป็นพระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เป็นเจ้าคณะรอง

คณะใต้มีสมเด็จพระวันรัต (จิต อุทโย) วัดมหาธาตุเป็นพระเถระฝ่ายมหานิกายเป็นเจ้าคณะใหญ่และพระธรรมวโรดม (จ่าย ปุณฺณทตฺโต) วัดเบญจมบพิตร เป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เป็นเจ้าคณะรองคณะกลาง มีสมเด็จพระพุฒาจารย์ (ฤทธิ ธมฺมสิริ) วัดอรุณราชวราราม เป็นพระมหาเถระฝ่ายมหานิกาย เป็นเจ้าคณะใหญ่ และพระพรหมมุนี (เขียว จนฺทสิริ) วัดราชาธิวาสเป็นพระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เป็นเจ้าคณะรอง

คณะธรรมยุติกนิกาย มีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เป็นเจ้าคณะใหญ่ และพระศาสนโศภน (อ่อน อหฺสโร) วัดราชประดิษฐ์ เป็นพระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เหมือนกัน เป็นเจ้าคณะรอง

เมื่อพิจารณารายชื่อพระมหาเถระที่ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะรองทั้ง ๘ รูป แล้วปรากฏว่า พระมหาเถระฝ่ายมหานิกายดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ๓ รูป และเจ้าคณะรอง ๑ รูป รวมเป็น ๔ รูป ส่วนพระมหาเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกายดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะใหญ่ ๑ รูป และเจ้าคณะรอง ๓ รูป รวมเป็น ๔ รูป มีจำนวนฝ่ายละ ๔ รูป เท่ากันพอดี เมื่อพิจารณาจากจำนวนของพระสงฆ์ระหว่างนิกายทั้งสองทั่วประเทศ ปรากฏว่าพระสงฆ์ ฝ่ายมหานิกายมีจำนวนมากกว่าพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายมีอยู่เพียงเฉพาะในกรุงเทพฯ และในส่วนภูมิภาคไม่กี่วัด

ผลกระทบการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑

ผลการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้อัตราส่วนของพระเถระฝ่ายมหานิกายที่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคมควรกำหนดไว้ให้มีจำนวนมากกว่าพระมหาเถระฝ่ายธรรมยุติก นิกาย หรือไม่อย่างนั้น ตำแหน่งเจ้าคณะรองคณะต่างๆไม่ควรแต่งตั้งพระมหาเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ให้เข้าไปดำรงตำแหน่ง ควรแต่งตั้งพระมหาเถระฝ่ายมหานิกายเข้าไปดำรงตำแหน่งเป็น เจ้าคณะรอง เพราะพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายทั่วประเทศมีจำนวนรวมกันแล้ว มากกว่าพระสงฆ์ ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย จนไม่สามารถเทียบเคียงกันได้ และประเด็นสำคัญที่สุดคือว่า พระสงฆ์ ที่เป็นนิกายเดียวกันมาเป็นเจ้าคณะปกครอง ย่อมได้รับความร่วมมือและเกิดความเข้าใจอันดี ต่อกัน มากกว่าที่พระสงฆ์ต่างนิกายมาเป็นเจ้าคณะปกครอง มีแต่จะทำอะไรให้เกิดความรู้สึกไม่ ยอมรับและขัดแย้งภายในต่อกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

นอกจากนี้การปกครองคณะสงฆ์ในระดับมณฑล เมื่อพิจารณาจากการประกาศตั้งพระราชอาณัติ เจ้าคณะมณฑล ลงวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) แล้วยิ่งทำให้คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ได้เปรียบคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกายเพิ่มมากขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพราะพระเถระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ได้รับการประกาศตั้งให้เป็นเจ้าคณะมณฑลถึง ๙ รูป ในขณะที่พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายเพียง ๕ รูปเท่านั้น ที่ได้การประกาศตั้งให้เป็นเจ้าคณะมณฑลกล่าวคือ

๑) พระศาสนโศภณวัดราชประดิษฐ์ (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑล กรุงเทพฯ ภายนอกจังหวัดในกรุง

๒) พระธรรมโกษาจารย์ วัดสุปัฏนเทพวราราม (มหานิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี

๓) พระธรรมไตรโลก วัดระฆังโฆสิตาราม (มหานิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลนครสวรรค์

๔) พระธรรมราชานุวัตร วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลกรุงเก่า

๕) พระเทพกวี วัดมกุฏกษัตริย์ (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลพิษณุโลก

๖) พระเทพมุณี วัดประยุรวงศาวาส (มหานิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลนครราชสีมา

๗) พระเทพเมธี วัดมหาธาตุ (มหานิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลชุมพร

๘) พระราชมุณี วัดเทพศิรินทราวาส (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี

๙) พระสุคุณคณาภรณ์วัดบวรนิเวศ (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี

๑๐) พระเมธาธรรมรสวัดพิชยญาติการาม (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลภูเก็ต

๑๑) พระอมรโมหี วัดบวรนิเวศ (ธรรมยุติกนิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลราชบุรี

๑๒) พระญาณรักขิต วัดสุปัฏ (ธรรมยุติกนิกาย) เมืองอุบลราชธานี เป็นเจ้าคณะมณฑลอีสาน

๑๓) พระศิริธรรมมุณี วัดท่าโพธิ์ (ธรรมยุติกนิกาย) เมืองนครศรีธรรมราชเป็น เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช

๑๔) พระอุตรคณารักษ์วัดพระเชตุพน (มหานิกาย) เป็นเจ้าคณะมณฑลบูรพา

ดังนั้น การบังคับใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ จึงมีลักษณะคล้ายกับกำหนดให้พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายต้องตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบอย่างถูกต้อง ในการปกครองตามกฎหมายไปโดยปริยาย จนทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง ในขณะนั้นว่าพระสงฆ์ส่วนน้อยปกครองพระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ แต่พระสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่สามารถปกครองพระสงฆ์ส่วนน้อยได้ กล่าวคือพระธรรมยุตปกครองพระมหานิกายได้ แต่พระมหานิกายปกครองพระธรรมยุตไม่ได้ทั้งนี้ เพราะพระธรรมยุตกล่าวอ้างและยืนยันอยู่ตลอดเวลาว่า ได้รับพรพิเศษให้ทำการปกครองกันเองเป็นการเฉพาะ ดังเช่น พระดำรัสของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ตรัสในที่ประชุมพระมหาเถรานุเถระ คณะธรรมยุติกนิกาย เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ณ ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหารว่า

“คณะธรรมยุติกนิกายนี้เคยได้รับพระราชทานพรพิเศษคืออำนาจที่ให้ปกครองกันเอง ไม่ต้องขึ้นอยู่ในปกครองของคณะอื่น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ ตลอดมาจนถึงบัดนี้แม้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ รัชกาลที่ ๕ ก็ยังมีกเว้นไว้ทรงตั้งพระหลัทยจะรักษาพรนี้ให้ยั่งยืน”

การปกครองคณะสงฆ์ไทยตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑

ก่อนหน้านั้นการปกครองคณะสงฆ์ไทย มีรูปแบบตามการสืบเนื่องจากการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาจนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นมา จึงทำให้รูปแบบการปกครองและโครงสร้างการปกครองใหม่ขึ้นมาดังปรากฏตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

การปกครองของคณะสงฆ์ไทยตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ แบ่งออกเป็น ๘ หมวด มี ๔๕ มาตรา โดยเนื้อหา มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ หมวดที่ ๑ ว่าด้วยนามและกำหนดใช้พระราชบัญญัติ มีจำนวน ๒ มาตรา หมวดที่ ๒ ว่าด้วยเจ้าคณะใหญ่ มีจำนวน ๒ มาตรา หมวดที่ ๓ ว่าด้วยวัด มีจำนวน ๕ มาตรา หมวดที่

๔ ว่าด้วยเจ้าอาวาสมีจำนวน ๑๐ มาตราหมวดที่ ๕ ว่าด้วยเจ้าคณะแขวง มีจำนวน ๑๐ มาตรา หมวดที่ ๖ ว่าด้วยคณะเมือง มีจำนวน ๕ มาตรา หมวดที่ ๗ ว่าด้วยคณะมณฑลมีจำนวน ๕ มาตราหมวดที่ ๘ ว่าด้วยอำนาจ มีจำนวน ๖ มาตราประกาศ ณ วันที่ ๑๖ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๑ พ.ศ. ๒๔๔๕

ดังนั้น จึงมีการใช้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ในการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๒ นิกาย และถือว่าพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นั้น เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์และเป็นการเริ่มแรกในการ ใช้กฎหมายเข้ามาวัดการในการจัดระเบียบการปกครองเพื่อความเป็นระเบียบในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย เมื่อพิจารณาแล้วลักษณะการปกครองตามรูปแบบดังกล่าวในสมัย ร.ศ. ๑๒๑ นั้นมีการปกครองคณะสงฆ์ คือ สมเด็จพระสังฆราช มหาเถรสมาคม มณฑล เมือง แขวง และวัด ตามลำดับ

(๓) พัฒนาการของธรรมยุติกนิกาย

พัฒนาการของคณะพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายโดยได้แยกตนเองออกจากคณะสงฆ์ดั้งเดิมซึ่งต่อมาถูกเรียกชื่อว่าธรรมยุติกนิกาย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๒ จากนั้นได้เจริญแพร่หลายออกมาโดยลำดับ และในเวลาเพียง ๒๒ ปี (พ.ศ. ๒๓๗๒- ๒๓๙๔) เท่านั้นคณะธรรมยุติกนิกายประสบความสำเร็จสูงสุดในฝ่ายอาณาจักร กล่าวคือ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ได้เสด็จสวรรคต และในขณะเดียวกันนั้น พระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่คณะเสนาบดีได้ประชุมพิจารณาและมีความเห็นร่วมกันให้ทูลเชิญพระเจ้าฟ้ามงกุฎวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งทรงสถาปนาคณะสงฆ์คณะธรรมยุติกนิกายขึ้นมาให้ทรงลาผนวชออกเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ บรมราชาภิเษก ขึ้นเป็นรัชกาลที่ ๔ แห่งราชวงศ์จักรี

ในส่วนของศาสนจักร (พุทธจักร) กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส (พระองค์เจ้าवासกรี) จัดพระเชตุพน ซึ่งรัชกาลที่ ๔ ได้โปรดสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชรูปที่ ๗ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่พระองค์ทรงดำรงในตำแหน่งนี้เพียงระยะเวลาอันสั้น และสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๙๖ ในขณะที่ทรงมีพระชนมายุเพียง ๖๔ พระชันษาในขณะนั้นมีพระมหาเถรระดับเจ้าคณะใหญ่ ๕ รูป ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ควรได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช เพียงแต่ว่า รูปใดจะมีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุด นับเป็นอีกเรื่องหนึ่งกล่าวคือ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อู่) วัดสุทัศน์เทพวราราม เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือเป็นพระมหาเถรที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ ทรงมีพระราชดำริที่จะสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่รัชกาลที่ ๓ ก็ได้เสด็จสวรรคตเสียก่อนในรัชสมัยของรัชกาลที่ ๔ ท่านจึงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ในราชทินนามนี้เพื่ออนุโลมตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓

สมเด็จพระวันรัตน์ (เซ่ง) วัดอรุณราชวราราม เจ้าคณะใหญ่คณะใต้ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๓ เป็นเปรียญแต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าที่ประโยค ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ มีอายุนับถึง พ.ศ. ๒๓๙๖ ได้ ๗๓ ปี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฉิม) วัดมหาธาตุ เจ้าคณะใหญ่คณะกลางเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๖ เป็นเปรียญ ๙ ประโยค มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดีเคียงร่วมกับหม่อมไกรสร

ทักท้วงการแปลหนังสือของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าหัว สมัยยังทรงผนวช ท่านได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ มีอายุนับถึง พ.ศ. ๒๓๙๖ ได้ ๗๐ ปี

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สน) วัดสระเกศเจ้าคณะใหญ่อรัญญวาสีเป็นเปรียญ ๓ ประโยค ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔

กรมหมื่นบวรรังษีสุริยพันธุ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) วัดบวรนิเวศวิหาร เจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุติกนิกาย ทรงประสูติเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๒ มีได้ทรงเป็นเปรียญ ครั้งได้รับการสถาปนาขึ้นดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นบวรรังษีสุริยพันธุ์ปิยพรหมจรรย์ธรรมยุติ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ มีพระชนมายุถึง พ.ศ. ๒๓๙๖ ได้ ๔๔ พระชันษา นับว่ามีพระชนมายุพรรษาน้อยกว่าพระมหาเถระทั้ง ๔ รูป ชำต้น ในที่สุดกรมหมื่นบวรรังษีสุริยพันธุ์ ครั้งได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ ๘ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงมีอำนาจปกครองคณะสงฆ์ทั้ง ๒ นิกาย ทั่วประเทศ นับเป็นการประสพผลสำเร็จสูงสุดของคณะสงฆ์ ธรรมยุติกนิกาย

รูปแบบการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ นั้น เจ้าคณะผู้ปกครองในระดับส่วนภูมิภาคจำนวน ๑๕ มณฑล พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติก นายได้รับการแต่งตั้งดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะถึง ๙ มณฑล ในขณะที่พระสงฆ์ฝ่ายมหานิกายเองได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลเพียง ๕ มณฑล

สรุปได้ว่า การตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้นมาถือว่าเป็นการปฏิรูปการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ถ้ามองในแง่ดีถือว่ามีเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี เพราะมีการจัดการปกครอง เกิดระบบระเบียบตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติ แต่ก็มีข้อเสียหรือได้เปรียบเสียเปรียบกัน

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ จะเอื้ออำนวยต่อพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายมาก ตัวอย่างลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคที่มีการแบ่งการปกครองโดยอนุโลมตามการปกครองฝ่ายบ้านเมืองเป็น ๑๕ มณฑล และพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลถึง ๙ มณฑล

แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ทำให้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์อีกก้าวหนึ่ง ซึ่งต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๘๕ ขึ้นมาอีก เพื่อจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่และเพื่อที่จะพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ให้มีรูปแบบการปกครองที่สมดุลกันระหว่างนิกายที่ยังถือว่าเป็นปัญหาสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่าย

สรุปได้ตั้งนี้ว่าพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ (ธนบุรี - รัตนโกสินทร์) การวิเคราะห์และประยุกต์ใช้สารูปพระสงฆ์ไทย แบ่งได้เป็น ๒ ด้าน ได้แก่ กาย และ วาจา และพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อพุทธศาสนิกชนไทย พระสงฆ์ไทย และคณะสงฆ์ทั้ง ๒ นิกายดังที่ปรากฏมาแล้วในงานวิจัยฉบับนี้ ทางกายได้แก่ สารูป ๒๖ ข้อ โภชนปฏิสังยุต ๓๐ และ ปกิณณกะ ๓ ข้อ ทางวาจา ได้แก่ ธรรมเทศนาปฏิสังยุต ๑๖ ข้อ สำหรับ “พุทธธรรม” ที่นำมาวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ในสังคมไทย เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตศรัทธาทางพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทย ปัจจุบัน ได้แก่ การพัฒนาทางการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าในทางโลก และด้านทางพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม สมควร และดั่งงามตามเสขยวัตร และอภิสมาจารในพระวินัยปิฎกอย่างสง่างาม

สมกับคำว่า “สมณะ” และสารูปที่มาในหมวดเสขียวัตถ์ ของสิกขาบทที่ภิกษุสงฆ์พึงปฏิบัติเพื่อความสง่างามในสมณสารูป

๔.๑.๒ การประพาศิตพระธรรมวินัย

การกระทำของบุคคลเหล่านี้เป็นภัยต่อพระศาสนาและสังคมไทย ไม่สมควร ไม่เหมาะสม ไม่ควรในสมณสารูปเป็นวิกฤตศีลธรรมในปัจจุบันของสังคมไทย

อสารูปในพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

โล้นฉาว ตร.ภ. ๕ แกลงข่าวจับกุม เจ้าอาวาสวัดสันป่าสัก อ.แม่แตง เจ้าอาวาสวัดหัวฝาย อ.แมริม เจ้าอาวาสวัดบุพผาราม อ.แมริม เจ้าอาวาสวัดท่าผา อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดกุฎีลาน อ.บ้านธิ จ.ลำพูน ข้อหาร่วมกันกระทำชำเราเด็กอายุไม่เกิน ๑๕ ปี ตำรวจสืบสวนภาค ๕ รวบ ๕ เจ้าอาวาสวัดตั้ง จ.เชียงใหม่ และลำพูน หลังร่วมเครือข่ายพระค้ำมนุษย์ นำเยาวชนมากระทำชำเรา อึ้ง คั่นกุญแจพบอุปกรณ์เสพเมณุนเพียบ

เมื่อเวลา ๑๑.๐๐ น.วันที่ ๒๗ พ.ค.๕๗ ที่ห้องประชุมกองบังคับการสืบสวนสอบสวน ตำรวจภูธรภาค ๕ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ พล.ต.ต.ดำรงศักดิ์ กิตติประภัสร์ รอง ผบช.ภ.๕ และทำหน้าที่รอง ผอ.ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก สตรี และเยาวชนและป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์ตำรวจภูธรภาค ๕ พร้อมทั้ง พ.ต.อ.มณฑป แสนจำนง รอง ผบ.ภ.จว.เชียงใหม่ ร่วมกันแถลงข่าว การจับกุมเครือข่ายพระค้ำมนุษย์โดยการนำเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มาเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเพศ

ทั้งนี้ ได้ควบคุมตัวอดีตเจ้าอาวาสวัดตั้งของเชียงใหม่ และลำพูน มี อดีตพระครูปลัดเปี้ยก โอภาโส อายุ ๕๔ ปี เจ้าอาวาสวัดหัวฝาย อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่, อดีตพระครูประภัสร์วรการ อายุ ๖๐ ปี เจ้าอาวาสวัดกุฎีลาน จ.ลำพูน, อดีตพระครูวิจิตรรัตนคุณ หรือเสาร์แก้ว เกียงหล้า อายุ ๔๙ ปี เจ้าอาวาสวัดบุพผาราม จ.เชียงใหม่, อดีตพระครูธีระเดช สีลธโร หรือธีระเดช ขจรสุข อายุ ๔๖ ปี เจ้าอาวาสวัดสันป่าสัก จ.เชียงใหม่, อดีตพระจำรัส อธิมุตโต หรือ จำรัส วิริญชัย อายุ ๕๙ ปี เจ้าอาวาสวัดท่าผา จ.เชียงใหม่ และอดีตพระดำ หรือ นายธวัชชัย มูลปานันท์ อายุ ๔๕ ปี อดีตพระลูกวัดบุพผาราม จ.เชียงใหม่ โดยแจ้งข้อหา กระทำชำเราหรือกระทำอนาจารเด็กอายุไม่เกินสิบห้าปี โดยเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม และสำหรับอดีตพระดำ หรือนายธวัชชัย เจอข้อหาค้ำมนุษย์อีกข้อหา

พล.ต.ต.ดำรงศักดิ์ เปิดเผยว่า ตำรวจสืบสวนพบว่าขบวนการเครือข่ายพระค้ำมนุษย์ มีการนำเด็กวัยรุ่นทั้งชายและหญิง มาบริการทางเพศ โดยเจ้าหน้าที่ทำการติดตามกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ระดับเจ้าอาวาสซึ่งมีการสั่งซื้อบริการทางเพศเด็กวัยรุ่นซึ่งส่วนมากจะอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี เริ่มจากเมื่อวันที่ ๑๓ พ.ย.๕๖ ทางตำรวจได้ช่วยเหลือเด็กชาย เอ (นามสมมติ) อายุ ๑๔ ปี ไว้ได้ และ ด.ช.เอ ให้ข้อมูลว่า เมื่อประมาณต้นเดือน มิ.ย. ๕๖ ด.ช.เอ และเพื่อนคนอื่นอีกจำนวน ๘ ราย ได้ถูก พระดำ หรือพระชัย หรือนายธวัชชัย มูลปานันท์ หลอกลวงให้ไปพักอาศัยที่โฮมสเตย์ แห่งหนึ่งในเขต อ.แมริมเชียงใหม่ และสัญญาว่าจะให้เงินใช้ ซึ่ง ด.ช.เอ และเพื่อนๆ ได้หลงเชื่อ และขึ้นรถไปด้วย โดยพระธวัชชัย ได้พาไปรับพระธีระเดช สีลธโร เจ้าอาวาสวัดสันป่าสัก มาที่โฮมสเตย์ และบังคับให้เด็กผู้เสียหายเข้าไปภายในห้องที่ละคน เพื่อให้พระธีระเดชกระทำชำเราล่วงละเมิดทางเพศ จากนั้นจะจ่ายเงินให้กับเด็ก และพระธวัชชัย จำนวน ๓๐๐ บาท ต่อมาปลายเดือน ก.ย. ๕๖ พระธวัชชัย ได้ตระเวนพาเด็กผู้เสียหายไปตามวัดต่างๆ ในเขตพื้นที่ จ.เชียงใหม่ และ จ.ลำพูน รวมทั้งหมด ๕ วัด เพื่อให้พระกระทำ

ข้าเราและล่วงละเมิดทางเพศเด็กผู้เสียหาย โดยทุกครั้งจะจ่ายเงินให้กับเด็กผู้เสียหาย ต่อมาเด็กจึงพากันหลบหนีมาจาก พระธวัชชัย และได้มีผู้แนะนำให้เด็กมาขอความช่วยเหลือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ที่ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก สตรี และเยาวชน และป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์ตำรวจภูธรภาค ๕

จากนั้น เจ้าหน้าที่ได้รวบรวมพยานหลักฐาน จนเข้าแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน และขออนุมัติหมายจับ นายธวัชชัย มูลปานันท์ และจับกุมมาสอบปากคำ โดยนายธวัชชัยรับสารภาพตลอดข้อกล่าวหา ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจจึงออกติดตามจับกุมพระสงฆ์ ที่กระทำความผิดตามวัดต่างๆ และเข้าตรวจค้นกุฏิของพระสงฆ์กลุ่มดังกล่าว พบของกลางเป็นอุปกรณ์การเสพเมณ ขวดเบียร์ ชองบุหรี เจลล์ สร้างความหลอกลืน ปลัดขิกไม้ขนาดต่างๆ ซีดีลามก นอกจากนี้ยังพบว่าที่กุฏิเจ้าอาวาสวัดหัวฝาย อ.แม่แตง ต.กตแต่งห้องเป็นฝับ มีแสงสีเสียงพร้อม เพื่อไว้สร้างอารมณ์ ทางตำรวจได้จับกุมตัวพระสงฆ์ ได้ทั้งหมดพร้อมของกลาง โดยทางตำรวจได้นำพระสงฆ์ทั้งหมดไปทำการสละสมณเพศกับเจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ นำส่งพนักงานสอบสวนดำเนินคดี ส่วนเด็ก ก็ได้จัดส่งไปยังบ้านเด็กชายสงเคราะห์ อ.แมริม จ.เชียงใหม่ เพื่อให้อยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ต่อไป

ค้นกุฏิสมภารขมังเวท ซีดีลามก ของที่นเกลื่อน อวัยวะเพศเทียม ถุงยาง - ขวดสุรา กระสุนอีกเพียบ ชุก ๓ เด็กหญิงในห้อง ตำรวจรวบตัวไปสี่ก โล้นฉาว ตำรวจบุกค้นกุฏิพระครูสังฆรักษ์ธีระยุทธ กษากการเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาโพธิ์ อ.หัวน้ำใหญ่ จ.มุกดาหาร พบสิ่งของต้องห้ามอาทิ หนังสือโป๊ อวัยวะเพศชายเทียม พุงยางอนามัย สุรายี่ห้อต่างๆ ซีดีลามก กระสุนปืน คมตัวไปสี่กก่อนดำเนินคดี

เมื่อเวลา ๐๖.๐๐ น. วันที่ ๖ ก.ย. ตามที่ชาวบ้านรวมตัวกันเดินทางเข้าไปร้องทุกข์กับ พันตำรวจโทสาคร ชมวีระ สารวัตรสืบสวน สถานีตำรวจภูธรจังหวัดมุกดาหาร ให้ตรวจสอบพฤติกรรมไม่เหมาะสมของพระครูสังฆรักษ์ (ธีระยุทธ ธีระปัญญา) เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาโพธิ์ อ.หัวน้ำใหญ่ จ.มุกดาหาร เมื่อพันตำรวจโทสาครได้รับเรื่องแล้ว จึงนำกำลังชุดสืบสวนลงพื้นที่สืบหาข้อมูลจนมั่นใจว่าเจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาโพธิ์มีพฤติกรรมผิดวินัยสงฆ์จริง จากนั้นจึงขอหมายศาลเข้าตรวจค้นกุฏิ

จากการตรวจสอบภายในกุฏิพระครูสังฆรักษ์หรือนายธีระยุทธ ศิริพถกน เมื่อเห็นเจ้าหน้าที่ตำรวจถึงกับมีสีหน้าตกใจจากการตรวจสอบภายในกุฏิที่ห้องนอนพบเด็กหญิงอายุ ๕-๖ ขวบ จำนวน ๓ คนอยู่ในห้องเมื่อเข้าตรวจค้นในตู้เย็นพบอาหารที่เก็บสะสมไว้จำนวนมาก

นอกจากนี้เมื่อตรวจสอบพบสุราทั้งในและต่างประเทศ ๑๗ ขวด ซีดี หนังสือโป๊ อวัยวะเพศชายเทียม ๒ อันพร้อมเครื่องแต่งกายของหญิงสาวจำนวนหนึ่ง ที่คาดว่าจะเป็หญิงสาวที่ลักลอบเข้ามาหากกลางดึก เพื่อหลบนอนกับเจ้าอาวาส นอกจากนี้ยังพบใบสั่งซื้ออุปกรณ์ลามก ถุงยางทั้งที่ใช้แล้ว และยังไม่ได้ใช้จำนวนหนึ่ง ปืนขนาด ๑๑ มม.และ .๓๘ มม. โทรศัพท์มือถือ ๓ เครื่อง เมื่อเปิดดูข้อมูลในโทรศัพท์ พบภาพถ่ายของพระครูสังฆรักษ์ธีระยุทธกับหญิงสาวคนหนึ่งสภาพเปลือยกายในอิริยาบถต่างๆ

จากการสอบถามชาวบ้านทราบว่าพระครูสังฆรักษ์มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมทั้งพาหญิงมาที่กุฏิและดื่มเหล้าแต่ก็ไม่มีหลักฐาน จึงต้องเข้าร้องทุกข์กับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ตรวจสอบข้อสงสัยเมื่อเจอหลักฐานจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านต่างรู้สึกตกใจกับหลักฐานและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

จากนั้นพันตำรวจโทสาครจึงนำตัวพระครูสังฆรักษ์ธีระยุทไปให้เจ้าคณะอำเภอห้วยน้ำใหญ่ทำการสึก และนำตัวไปที่ สภ.ห้วยน้ำใหญ่ ดำเนินคดีต่อไป

ณรงค์วีโรสรอยซ์ ศิษย์ซื้อให้ “ป้ายแดง” ไม่ขัดข้องตรวจบัญชี โฆษกประจำตัวหลวงปู่ ณรงค์ยื่นพร้อมให้ตรวจสอบบัญชีเงินบริจาค แจกเงินบริจาคจะเข้าบัญชีของหลวงปู่ณรงค์ รถโรลสรอยซ์ป้ายแดงที่ หลวงปู่ณรงค์นำไปเยี่ยมชาวบ้านที่หนีภัยสู้รบในศูนย์อพยพที่ อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ระหว่างมีการสู้รบของไทย-กัมพูชา เมื่อ ๘ ก.พ. ๕๔ ซึ่งลูกศิษย์ใกล้ชิดอ้างว่ามีนักธุรกิจในกรุงเทพฯซื้อให้ ขณะที่โฆษกหลวงปู่ออกมาแจงถึงเรื่องเฮลิคอปเตอร์และ เครื่องบินเจ็ต.

อนาถ! รวบรวมพระเมฆกลางดึกขอรับบิณฑบาตเหล่าเปียร์ ตำรวจ สภ.พิมาย จ.นครราชสีมา รวบรวมพระเมฆเหล่าไว้วายอาละวาดกลางดึก ประกาศขอรับบิณฑบาตสุรา และเปียร์จากชาวบ้าน ก่อนนำตัวไปสักขาจากความ เป็นพระ ที่ จ.นครราชสีมา เมื่อกลางดึกคืนที่ผ่านมา (๓๑ พ.ค. ๕๖) เวลา ๒๒.๓๐ น. ร.ต.ต.ปรีชา รักทรง รอง สวป.สภ.พิมาย พร้อมสายตรวจ ๑๙๑ ได้รับแจ้งจากชาวบ้านว่ามีพระภิกษุรูปหนึ่งคล้ายคนเมาสุราออกเดินขอรับบิณฑบาตจากชาวบ้าน แต่บอกกับชาวบ้านว่าขอของใส่บาตรเป็นเหล่า และเปียร์ อยู่ภายในตลาดพิมายเมืองใหม่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จึงเดินทางไปตรวจสอบ

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจไปถึง พบพระภิกษุรูปดังกล่าวตะโกนเสียงดังเอะอะไว้วายอยู่ภายในตลาด ในตัวเหม็นกลิ่นเหล้าคละคลุ้ง เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเชิญตัวไปที่ สภ.พิมาย โดยจากการตรวจสอบทราบชื่อ พระวิจิต จารุวัฒน์ อายุ ๓๗ ปี พระลูกวัดศรีธรรมาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ตรวจค้นดูในย่ามพบ สุรายี่ห้อหงษ์ทอง ๑ กลม และเปียร์ ๑ กระป๋อง เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงให้ตรวจวัดระดับแอลกอฮอล์ พบว่ามีปริมาณแอลกอฮอล์ในร่างกายสูง

จากนั้นจึงนำตัวพระวิจิต ไปให้พระครูโสภณ ศีลวิสุต เจ้าคณะอำเภอพิมาย ทำพิธีสักขาจากความ เป็นพระภิกษุ แต่พระวิจิตยังไม่ยอมสึก และลุกขึ้นยืนเถียงพระครูโสภณ เจ้าคณะอำเภอ อย่างไม่ยอมแพ้ และประกาศไม่ยอมสึกโดยเด็ดขาด เจ้าคณะอำเภอพิมายจึงให้เจ้าหน้าที่ตำรวจนำตัวพระวิจิตไปสงบสติอารมณ์ที่โรงพักก่อน และหลังจากพระวิจิตสร้างเม้าเข้าวันนี้ (๑ มิ.ย. ๕๖) เจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้นำตัวพระวิจิตไปให้เจ้าคณะอำเภอพิมายทำการสึกขาจากความ เป็นพระเรียบร้อยแล้ว

สรุปได้ตั้งนี้ว่า สารูปในเสขียวัตร และพระธรรมวินัย ที่พระพุทธองค์ได้บัญญัติขึ้น เรียกว่า “ศีล” คือข้อวัตรปฏิบัติที่มาในพระปาติโมกข์ และอภิสมจารที่ควรยึดถือปฏิบัติในสมณสารูปก็เพื่อรักษาศรัทธาให้มั่นคงถาวรตลอดไปจนกว่าจะสิ้นกาลของพระพุทธศาสนา การไม่รักษาพระธรรมวินัยเป็นการทำลายตนเองและทำลายพระศาสนาด้วย^๑

๔.๑.๓ การละเลยต่อสมณสารูป

การละเลย หมายถึง ไม่ทำตามหน้าที่ของตนและต่อสมณสารูปก็หมายถึงทำในทางตรงกันข้ามกับความหมายของคำว่า “สมณะ” และ “สารูป” ตามที่ได้แสดงไว้ในบทที่ ๒ คือ สมณะ แปลว่า ผู้สงบกิเลส (ความอยาก) เช่น อยากมี อยากดี และอยากเป็น ส่วนคำว่าสารูป แปลว่า เหมาะ, ควร,

^๑ สารูปในประสงฆ์ไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.thairath.co.th/content/๔๒๕๘๙๓> [๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑].

สมควร, เหมาะสม, ดีงาม, ถูกต้อง และดีที่พร้อมถูกกาลถูกเวลา เรียกว่า “สมณสารูป” หมายถึง “ผู้สงบระงับจากอกุศลมูลทั้งปวง” คือ ละชั่ว ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังจะได้นำเสนอต่อไป ดังนี้

(๑) สมณสารูป

เราคงเคยได้ยินเวลาที่พระภิกษุประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสมว่า “กระทำการไม่เหมาะสมกับสมณสารูป” คำว่า “สมณสารูป” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ หมายความว่า “ที่สมควรแก่พระ กิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณะมงคลชีวิต (The Blessings of Life) ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๓๘ ข้อ หรือ เรียกว่า มงคล ๓๘ ประการในมงคลที่ ๒๙ เห็นสมณะลักษณะของสมณะ ที่เหมาะสมกับสมณสารูปมงคลที่ ๒๙ เห็นสมณะ คือไปหาตัวอย่างที่ดีดูเป็นแบบอย่าง หาพระภิกษุผู้ทรงคุณธรรม สงกาย สงวาจา สงบใจ ธรรมะหลายๆ ข้อ ถ้าอธิบายธรรมดากๆ หลายคนก็เข้าใจยาก ไม่ค่อยจะยอมเชื่อ แต่พอเห็นสมณะ เห็นตัวอย่างแล้วก็เชื่อโดยไม่ต้องอธิบายก็มีมาก เช่น การรักษาศีล พระสอนว่าศีลทำให้เกิดสุข อธิบายมากมายเขาก็ยังไม่ยอมเชื่อ เกียงคอบเป็นอันว่าจะสุขไปได้อย่างไร มีข้อจำกัดสารพัด สู้คนไม่มีศีลไม่ได้ สุขกว่าจะกินเหล้ากินเบียร์ก็กิน จะลักขโมยก็ลัก จะบึ้งตบขยี้ตามสบาย สุขกว่าเยาะ แต่พอเห็นสมณะเท่านั้นแหละได้คิด “เอ! ท่านก็รักษาศีลนะ แล้วดูซิ หน้าตาผิวพรรณท่านก็ผ่องใส อิ่มเอิบดูมีความสุขจริงๆ เท่านั้นแหละไม่ต้องอธิบายก็เกิดความเข้าใจแล้ว

๑) สมณะต้องสงบกาย คือ มีความสำรวม ไม่คะนอง ไม่มีกิริยาร้าย เช่น ทูตตี ชกต่อย ฆ่าฟัน สะพายดาบ พกมีดพกปืน เดินขบวน หรือเฮโลยกพวกเข้าชิงดีชิงเด่น แย่งที่อยู่ที่ทำกินกัน อันเป็นกิริยาของคนไม่สงบ คนที่เป็นสมณะไม่ว่าจะเข้าที่ไหน จะอยู่ที่ไหน ย่อมจะไม่ทำความชอกช้ำแก่ใครครั้งหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชมพระโมคคัลลานะ ในเรื่องนี้ว่า “ท่านแม้จะมีฤทธิ์เดชมาก แต่ไม่ว่าจะไปที่ใด ก็ไม่เคยทำความช้ำชอกแก่ตระกูลนั้นเลย จะบิณฑบาตรับของถวายอะไรก็ตาม ก็คอยดูว่าเขาจะเดือดร้อนไหม รับแต่พอประมาณ เปรียบเหมือนแมลงภูบินเข้าสวน ดูดเกสรดอกไม้จนอึดหน้าสำราญ แต่ไม่เคยทำความช้ำชอกให้แก่ดอกไม้เลย” นอกจากนี้ สมณะยังต้องคำนึงถึงสมณสารูป คือ จะทำอะไรต้องให้ควรแก่สมณวิสัย

๒) สมณะต้องสงบวาจา คือ ไม่เป็นคนปากร้าย ไม่นินทาว่าร้ายใคร ไม่ยุยงใส่ร้ายป้ายสีกัน จะเป็นระหว่างพระกับพระ หรือพระกับฆราวาสก็ตาม จะทำไปโดยอหังการ อังนิกาย อังวัต อังพวกไม่ได้ทั้งนั้น มีแต่วาจาที่เป็นอรรถเป็นธรรม ไม่ใช่วาจาเหมือนคนคมดอกคมดาบ แม้การพูดให้คนอื่นกระดากขวยเขิน เช่น พูดจาเกะแอะผู้หญิงเล่นสนุกๆ ก็ผิดสมณสารูป

๓) สมณะต้องสงบใจ คือ ทำใจให้หยุดนิ่งเป็นสุขอยู่ภายใน สงบจากบาปกรรม ตรีภิกนี้ถึงธรรมเป็นอารมณ์ ไม่ใช่ทำเป็นสงบแต่เปลือกนอกเหมือนเสือเผ่น่าจำศีล จิตใจของสมณะที่แท้ย่อมเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา ไม่เป็นภัยต่อผู้ใดการที่มีความสงบกาย วาจา ใจ ทั้ง ๓ ประการนี้ ส่งผลให้สมณะมีความสง่างามอยู่ในตัวมีค่าอยู่ ๒ คำที่ใช้ชมความงามของคน คือ ถ้าชมชายหนุ่มหญิงสาวทั่วไป เราใช้คำว่า สวยงาม แต่ถ้าจะชมสมณะเราใช้คำว่า สง่างาม เป็นความงามที่สง่า และยังมีความสงบเสงี่ยมอยู่ในตัว ทั้งสง่างามและสงบเสงี่ยม เพราะมีความเชื่อมั่นในคุณธรรมที่ตนเองปฏิบัติอยู่ มี

ความอึดอับอยู่ในธรรม เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงอานิสงส์ของการประพฤติปฏิบัติชอบ สมณะจึงเป็นมาตรฐานความประพฤติของชาวโลกทั้งหลาย^๒

สรุปได้ว่า สารูปหรือสมณสารูป ด้วยเหตุที่โลกเปลี่ยนไปไม่เหมือนอดีตกาลพุทธกาล สำหรับพระภิกษุสงฆ์ก็เชื่อว่าไม่สามารถปรับ“วัตรปฏิบัติ” ตามหน้าที่ตามวินัยสงฆ์ ซึ่งในทางสงฆ์เอง ก็ดูจะมีการอนุโลมไม่น้อยเลย โดยในที่นี้ก็รวมถึงการมีการใช้ ทรัพย์สินต่างๆ สิ่งของต่างๆ เครื่องใช้ต่างๆ อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมการมีการใช้ก็ยังคงต้องตั้งอยู่บนความเหมาะสมความถูกต้องความควร“ กับสถานะพระสงฆ์กับเรื่องสิ่งของเครื่องใช้” ทางพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งก็เคยระบุไว้ว่า“ของแบบนี้มันเหมือนกับเหรียญ ๒ ด้าน ที่ออกนอกกลุ่มออกทางตามนิสัยเดิมก็มี ทุกอย่างขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและความรับผิดชอบของบุคคลนั้นๆ ซึ่งหนทางแก้ไขที่ทำได้คือทุกคนต้องช่วยกันเฝ้าระวังดูแล อย่าให้เกิดสิ่งไม่ดีไม่งามขึ้น”และช่วยกันเฝ้าระวังดูแลพระภิกษุสงฆ์ที่น่าจะต้องหมายรวมถึงเฝ้าระวังดูแลโดย ส่งเสริมสนับสนุน พระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อให้มีกำลังกายกำลังใจในการสืบสานพระพุทธศาสนา พร้อมๆ ไปด้วยเฝ้าระวังดูแล เป็นหูเป็นตาเป็นปากเป็นเสียงเพื่อให้มีการจัดการกับผู้ที่แฝงในผ้าเหลือง เพื่อทำสิ่งไม่ดีหรือแสวงหาประโยชน์อย่างไม่ถูกต้อง โดยกับกลุ่มหลังนี้ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และในแวดวงสงฆ์เอง มีการใช้คำเรียกว่า พระปลอมบวช“ ซึ่งสร้างปัญหาให้กับผู้คน ให้กับสังคม และการจะรู้ว่าใช่ไม่ใช่ พระจริงพระปลอม ก็ไม่น่าจะเป็นเรื่องยากอะไรนักสำหรับชาวพุทธทั่วไปการดูแลเรื่องนี้ก็ต้องทั้งพระสงฆ์และฆราวาส ในส่วนฆราวาสสำคัญที่ศรัทธาและปัญญาพระท่านว่าศรัทธาและปัญญาต้องไปคู่กัน

๔.๑.๔ การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนในแง่ลบ

พระท่านให้ใช้ปัญญา “ศรัทธาสงฆ์” สมณสารูป นั้นสำคัญในยุคปัจจุบันอาจเป็นเพราะยุคปัจจุบันนั้นเป็นยุคที่ผู้คนเข้าถึงและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้มากมายหลายทางกรณีบุคคล แฝงตัวห่มผ้าเหลืองแล้วทำให้สารูปพระภิกษุสงฆ์ต้องเสื่อมเสีย รวมถึงกรณี ผู้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์มีพฤติกรรมเป็นที่กังขาของพุทธศาสนิกชนโดยรวม จึงมีปรากฏออกมาสู่สังคมมากขึ้นกว่าในอดีตการมีกรณีแบบนี้ปรากฏออกมาสู่สังคมมากๆ ในมุมหนึ่งมีการมองว่าเป็นผลลบลต่อพระพุทธศาสนา แต่ในอีกมุมหนึ่งก็มีการมองว่านี่ก็เป็นผลบวกได้ เพราะเป็นการช่วยกันเป็นหูเป็นตาเป็นปากเป็นเสียงให้พระพุทธศาสนาเป็นผลบวกได้หากมีการจัดการให้ถูกให้ควร และชาวพุทธตระหนักถึงความถูกต้องความควร

ทั้งนี้ กับกรณีครึกโครมเกี่ยวกับพฤติกรรมพระภิกษุสงฆ์ที่มีออกมาสู่สังคม ทำไมอย่างไร แน่นนั้นก็คงต้องว่ากันไปตามกระบวนการ และที่ย่อมจะสุดแต่ตัววิจารณ์ญาณของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม ก็ตาม กับประเด็นความถูกต้องความควรของพฤติกรรมผู้ที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ในภาพรวมนั้นชาวพุทธยุคปัจจุบันยังคงตระหนัก“ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากยุคเกษตรกรรมมาเป็นยุคอุตสาหกรรม ก็ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนกับวัดมากขึ้น ทำให้มีพระปลอมบวช หรือพระที่ไม่มีความรู้ เข้ามาสร้างความเสื่อมเสียได้ง่าย ที่สำคัญยังมีกลุ่มผู้มีเจตนาไม่บริสุทธิ์ มองเห็นช่องทาง โดยดึงเอาความศรัทธา มาแปรเป็นทุน”พระสงฆ์นักเผยแผ่หลักธรรมบางรูปเคยสะท้อนผ่าน “สื่อกฎหมาย ๑ เดลินิวส์” ไว้ ซึ่งนับว่าควรพิจารณา เพราะประเด็นปัญหาในเรื่องนี้แม้จะเป็นเพียงบางจุดบางส่วนในวงการ

^๒Manager, สารูป, คอลัมน์ ศาลาวิด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://spk.onab.go.th/>], [๑๒ มกราคม ๒๕๖๑].

พระพุทธศาสนาวงการพระสงฆ์ในไทย แต่บางจุดบางส่วนนี่ก็เป็นเหตุให้เกิดความ 'มัวหมอง' ต่อพระพุทธศาสนา และยิ่งอาจมีการ หลอกลวงชาวพุทธอันสืบเนื่องกรณีครีกโครมเกี่ยวกับพฤติกรรมพระภิกษุสงฆ์ พระผู้ใหญ่บางรูปในมหาเถรสมาคม ระบุว่าบางช่วงบางตอนว่าพระวินัยได้กำหนดให้พระหรือวัดอยู่ในความพอดีพอเพียง พระสงฆ์และวัดต้องยึดพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง ดำรงตนสำรวมอยู่ในสมณสาธูป ซึ่งกับคำว่า "สมณสาธูป" นั้นจากข้อมูลบทความในเว็บไซต์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระบุว่า หมายถึง ที่สมควรแก่พระกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณะ ขณะที่ มงคลที่ ๒๙ ในมงคลชีวิต ๓๘ ข้อ หรือมงคล ๓๘ ประการ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ก็มีเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะของสมณะ หรือการดำรงตนของพระภิกษุสงฆ์ให้เหมาะสมกับสมณสาธูปโดยสรุปคือสงบกาย สำรวม ไม่มีกิริยาร้าย เช่น แก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่น พกอาวุธ วิวาท เป็นต้นสงบวาจา มีวาจาเป็นธรรม ไม่ปากร้าย ไม่ว่าร้าย ไม่ยุบยง เป็นต้นสงบใจ มีจิตใจที่นึกถึงธรรมเป็นสำคัญ มีจิตใจที่สงบจากบาปกรรม มีจิตใจที่เต็มไปด้วยความเมตตากรุณา เป็นต้นนี้จึงถือว่าเหมาะสมกับสมณสาธูปหรือในบางเว็บไซต์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ระบุถึง "สมณสาธูป" ไว้ประมาณว่าหมายถึง การประพฤติปฏิบัติ กิริยามารยาทที่เหมาะสมของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้มีระเบียบวินัย มีมารยาทในเรื่องต่างๆ ที่เรียบร้อยงดงาม โดยสมณสาธูปนี้ ถือเป็นพระวินัยหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้พระสงฆ์ที่ด้อยสมณสาธูปก็เสมือนด้อยวินัยสงฆ์ ถ้าไม่มีสมณสาธูปเสียเลยนี้ก็คงจะไม่ต้องพูดถึง

พระยุคใหม่ คลั่งไคล้วัตถุนิยมพระใช้ไอแพด พระใช้ไอโฟน พระนอนในกุฏิติดแอร์ ฯลฯ เชื่อว่าทุกคนต้องเคยพบเห็นเหตุการณ์เช่นนี้และเอามาถกเถียงกันถึงความเหมาะสมว่า สมณเพศผู้นำ เลื่อมใสเหล่านี้ สมควรแล้วหรือการกับใช้วัตถุราคาแพง เกินความจำเป็น นำเงินที่ญาติโยมทำบุญถวายมาใช้จ่ายเหมือนเป็นเงินส่วนตัว ซึ่งสิ่งของเครื่องใช้ที่ว่าต้องใช้ใช้อำนวยความสะดวกสบายนั้น ประชาชนหาเข้ากินค่าบางคนยังหาซื้อไม่ได้

ยิ่งมาพบเจอข่าวอันน่าสลดใจ พระชื่อดังรูปหนึ่งมีชื่อเป็นผู้ครอบครองรถยนต์มูลค่าหลายล้านบาท จากกรณีข่าวครีกโครมวังไล่จับรถหรูหนีภาษีกันให้จ่าละหวั่นในช่วงนี้ ซึ่งปรากฏพบว่า พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ หรือหลวงพ่่านั่น เจ้าอาวาสวัดไร่ขี้อ้อม จังหวัดนครปฐม เป็นเจ้าของผู้ครอบครองรถยนต์หรูโบราณ ยี่ห้อจากรัวร์ แพนเธอร์โดยเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ที่ผ่านมามีหลวงพ่่านั่นได้แถลงต่อสื่อมวลชนว่า รถยนต์จากรัวร์ แพนเธอร์ คันที่ต้องสงสัย ตนเองเป็นผู้ครอบครองจริง แต่เป็นรถที่ลูกศิษย์ได้ถวายมาให้จากประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ๒๕๕๔ โดยดำเนินการแยกชิ้นส่วน และจัดประกอบ มีบริษัทแห่งหนึ่งใน จ.สมุทรสาคร เป็นผู้ดำเนินการ และเสียภาษีสรรพสามิต จำนวน ๑,๕๐๖,๖๑๕ บาท โดยนายเต็มศักดิ์ ปิติธนสารสมบัติ เป็นผู้จ่ายค่าภาษีสรรพสามิต จากนั้นได้นำรถยนต์ไปจดทะเบียนที่สำนักงานขนส่งจังหวัดสระบุรี ต่อมาได้ย้ายมาจดทะเบียนที่กรุงเทพฯ และได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางราชการอย่างถูกต้อง "สำหรับรถยนต์คันดังกล่าวไม่ได้นำไปใช้งานแต่อย่างใด มีเพียงใช้ในงานครบรอบหลวงพ่อบุส ในการอัญเชิญรูปเหมือนให้ประชาชนได้สักการะเท่านั้น แล้วตั้งโชว์ไว้ให้ญาติโยมที่สนใจเกี่ยวกับรถโบราณได้ศึกษาหาความรู้ เพราะรถรุ่นนี้นับวันจะหาได้ยากแล้ว ส่วนกรณีที่ถูกกล่าวหาว่าทางวัดมีการสะสมรถหรูไว้หลายคัน อาตมายอมรับว่ารถทุกคันได้มาจากลูกศิษย์นำมาถวายทั้งสิ้น และมีเพียงรถจากรัวร์ แพนเธอร์ เพียงคันเดียวที่เป็นรถจัดประกอบ" หลวงพ่่านั่นกล่าวหรืออีกกรณีหนึ่ง ภาพเก่าเล่าใหม่ของหลวงปู่เนรคัม ฉัตติโก ที่มีทั้งรูป

ทั้งคลิปวิดีโอปลิวว่อนเน็ตมานานแล้วพอสมควร แต่เห็นคราใดก็สลดใจได้ทุกครั้ง ภาพพระสงฆ์บนเครื่องบินส่วนตัวที่อ้างว่าถูกศิษย์ถวายให้ใช้เดินทางไกล ด้านข้างมีกระเป๋าแบรนด์เนมชื่อดัง รวมถึงสวมใส่แว่นกันแดดมียี่ห้อ ก่อนจะลงจอดที่สนามบินอุบลราชธานี หลักฐานแน่นหนาแต่ก็ยังมีผู้เลื่อมใสศรัทธาบางส่วนออกมาโต้แย้งให้กับพระรูปนี้

เหตุการณ์ทั้งหลายในทางเสื่อม ไม่ว่าจะเกิดขึ้นแบบเงิบๆ หรือฮือฮากันในโลกออนไลน์ ก็คงทำเอาชาวพุทธสะดุ้งได้ไม่น้อยกับสิ่งของ วัตถุ ยานพาหนะอันหรูหรา ราคาแพง หรือแม้กระทั่งรูปแบบการใช้ชีวิตของพระที่แทบจะใกล้เคียงทุกอย่างแล้วกับฆราวาสทั่วไปในวันนี้ แล้วจะให้ไม่เกิดข้อสงสัยได้อย่างไรว่า พระบางรูปคือพระที่น่าเคารพเชื่อถืออย่างแท้จริง หรือพระบางรูปใช้เพียงแต่ผ้าเหลืองห่มห่อแต่เปลือกภายนอกเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ตนเท่านั้น

ค่านิยมเพี้ยน ทำมาก ได้มาก เหตุการณ์แบบนี้จะโทษเพียงแต่ฝ่ายพระภิกษุสงฆ์คงไม่ถูกต้องนัก ส่วนหนึ่งนั้นต้องโทษเหล่าฆราวาสเช่นกันที่ถวายของราคาแพง โดยมักยึดกุศโลบายผิดๆ ที่ว่า ทำบุญมากเท่าไร ชาตินี้หน้าก็จะได้กลับคืนมาเท่านั้น การถวายของข้าววัด จะมากจะน้อยก็ได้บุญ หากทำด้วยใจบริสุทธิ์ ซึ่งต้องดูถึงประโยชน์และความจำเป็น เพราะการให้วัตถุมีค่า ราคาแพง ไม่ได้การันตีว่าคุณจะได้บุญมากกว่าใครๆ “การถวายของพระ มันอยู่ที่วัตถุประสงค์ แล้วก็ต้องดูว่ามีความจำเป็นหรือเปล่า คือของบางอย่างมันไม่สมควรกับสมณสาธูป บางครั้งก็อยู่ที่ท่านจะพิจารณาว่าควรจะได้รับหรือไม่แล้วเหมาะกับสมณสาธูปหรือไม่ อย่างที่มีข่าวถวายรถราคาแพงๆ คือถ้าท่านคิดว่าเกินความจำเป็นหรือว่าเกินกว่าที่ท่านจะใช้ก็ควรบริจาคต่อไปแล้วของที่ถวายเนี่ย ไม่ใช่ถวายมากแล้วจะได้บุญมากอย่างนั้น ไม่ใช่เนาะ มันอยู่ที่ว่าประโยชน์ที่ได้จากการถวาย ไม่ใช่อยู่ที่ราคาของ ในทางพระธรรมวินัยจะเน้นเรื่องวัตถุที่ได้มา ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ไม่ได้ไปลักขโมย จี้ชิงวิ่งราว ของที่ได้มาโดยบริสุทธิ์ ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพง แล้วของเนี่ยถวายแล้วเราต้องยินดีอนุโมทนาบุญไปด้วย ไม่ใช่ถวายแล้วเกิดมาเสียดายที่หลังก็จะได้บุญอะไร

ส่วนสิ่งของที่นำมาถวายพระภิกษุในพระวินัยจะเน้นเรื่องปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นหลัก ส่วนรถมันเป็นเพียงปัจจัยที่ห้า เพียงแต่ว่าสมัยพุทธกาลจะเดินทางไปไหนก็เดินทางเท้าเป็นหลัก อาจจะไปทางเรือ อาศัยไปทางเรือ ก็ไปได้อยู่ ทีนี้ปัจจุบันพระเราก็มีภารกิจเยอะมากๆ เหมือนกัน ก็คงมีความจำเป็นต้องใช้รถ แต่ไม่ถึงกับนั่งเบนซ์ หรือรถอะไรราคาหลายๆ ล้าน มันเกินสมณสาธูป บางครั้งคนมาเห็นก็คิดว่า ทำไมพระคุณเจ้าเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ไม่ใช่ชีวิตแบบสมณะ ฟุ่มเฟือย แต่มีบางครั้งเราอาจจะลืมนึกไปว่ามีญาติโยมคนอื่นถวายให้มา แต่ญาติโยมเค้าไม่รู้หรอก เค้าจะมองว่า พระเอาเงินมาซื้อเองหรือเปล่า ในลักษณะนี้ มันก็คงไม่เหมาะสมอย่างข่าวที่ออกมา ก็คงมีหลายคนไม่เห็นด้วย แล้วบางคนอาจจะสงสัย ทำไมต้องมีรถส่วนตัว เครื่องบินส่วนตัว ทำไมต้องนอนนอนกุฏิติดแอร์ด้วย ซึ่งสุดท้ายแล้ว ให้มองดูที่ความจำเป็น แต่ต้องไม่เกินสมณสาธูป”

ด้านสมณสงฆ์ก็ออกมาแสดงความคิดเห็นเช่นกัน ว่าการใช้ยานพาหนะเดินทางไปปฏิบัติกิจของสงฆ์นั้นไม่ใช่เรื่องผิด เพียงแต่ต้องดูความเหมาะสมด้วยโดยสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม กรรมการมหาเถรสมาคม (มส.) ได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า “ต้องไปศึกษาว่าเป็นเครื่องบินของพระหรือโยมจริงหรือไม่ ต้องตรวจสอบให้ดี แต่ถ้าดูเกินฐานะความเป็นพระก็ไม่ได้ ซึ่ง

เรื่องการสำรวมหรือสังวร มีอยู่ในพระวินัยอยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันสังคมเจริญในเรื่องวัตถุมากขึ้นจึงไหลเข้ายังวัด อย่างเสียไม่ได้ แต่ความเป็นพระต้องอยู่ในความพอดี

ดังนั้น พระเมื่อเห็นว่า ของที่ถวายเป็นความพอดีของพระ เช่น รถหฺรู่ ก็สามารถปฏิเสธได้สำหรับประชาชนมองว่าทุกวันนี้ วัดหลายแห่งกลายเป็นพุทธพาณิชย์ นั้น จะต้องดูในหลายองค์ประกอบ บางวัดทำเพื่อนำปัจจัยมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งมหาเถรสมาคม คงจะไม่มีออกระเบียบอะไร เนื่องจากพระวินัยได้กำหนดให้พระ หรือวัดอยู่ในความพอดี พอเพียงพอแล้ว หากวัดใดทำเกินความพอดี ก็ควรที่ต้องปรับปรุงให้ประชาชนเห็น จึงขอฝากเตือนพระสงฆ์ และวัดทั่วประเทศให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง ดำรงตนสำรวมอยู่ในสมณสาธูป”

“โลกวัชชะ” ชาวโลกติเตียนอย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ครั้งนี้สรุปได้ว่า การที่พระสงฆ์มีสิ่งของหรูหรา มีค่า ราคาแพง ใช้สอย ไม่ถือว่าผิดพระวินัยแต่อย่างใด แต่ถือว่าก็ไม่เหมาะสมสำหรับสมณสาธูป ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวโทษได้ แต่สิ่งหนึ่งที่ชาวพุทธไม่อาจปฏิเสธได้คือการเกิดข้อกังขา และทำให้นักดำเหนิตติเตียนกับความหรูหราเกิดพอดีในรูปกายห่มผ้าเหลือง อย่างในโลกออนไลน์ พื้นที่เสรีในการแสดงความคิดเห็นก็มีการพูดถึงอย่างมากมาย และทำให้บางคนถึงขั้นเสื่อมศรัทธา “เดี๋ยวนี้เป็นพระนี่โคตรจะสบาย อวดอ้างต่างๆ นานา ไม้แก่งๆ หน้อย เดียวก็มีคนหลงเชื่อมากมาย รวยระดับเศรษฐีได้ง่ายๆ เลย ได้ไปเที่ยวต่างประเทศบ่อยด้วย” “คิดแบบง่ายๆ ครับ ท่านละกิเลสไม่ได้จริงๆ คำว่าสมณะ ส่วนใหญ่ให้ใช้กับพระป่า ส่วนพระป่า ท่านรู้จักแต่ปฏิบัติไม่เป็น” ในความเห็นส่วนตัว ถ้าท่านเป็นพระที่ดี ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจริงท่านคงไม่ใช่ของแบรนด์เนม ราคาแพง และมีการดำรงชีพที่ไม่เหมาะสมกับสมณะสาธูปแบบนี้ให้ของพระพวกนี้ เงินมาจากไหน ก็น่าจะไปสืบดูนะ ส่วนใหญ่เงินหมุนในพวกนี้ก็ไม่ต่างจากเงินสกปรกเพราะสังคมเราไปสร้าง พระจอมปลอมแบบนี้ขึ้นมา สร้างวัตถุนิยม ปรนเปรอ ขาดความเขื่องมง่าย ใ้ความมง่ายบ้าวัตถุสิ่งของนี้ไม่ใช่คำสอนพระพุทธเจ้าทำไมพระที่มีรถหฺรู่ๆ นั่งเครื่องบินแพงๆ มีของแบรนด์เนมใช้ ไม่ขายเอาเงินไปถวายวัดอย่างรถแพงๆ นำเข้าบอกลูกศิษย์ถวายมาให้ แล้วทำไมท่านไม่ขายเข้าตลาดเอาเงินเข้าวัด เป็นตัวอย่างให้เห็นแก่การทำบุญเสียสละ อีกท่านก็ใช้ของแพงๆ หฺรู่ๆ ก็น่าจะไปขายแล้วหันมาใช้ของแบบเรียบง่าย สมณะ เป็นการใช้ชีวิตแบบพอเพียงให้ลูกศิษย์หรือชาวบ้านได้เห็นเป็นตัวอย่างละครับ”

อย่างไรก็ตาม หลากความคิดเห็น หลายคำสนับสนุน ข้อถกเถียงต่างๆ คงไม่ได้ทำให้อะไรดีขึ้น เพราะเรื่องแบบนี้เป็นเรื่องของนานาจิตตัง ใครจะคิดกันไปอย่างไรก็สุดแล้วแต่ แต่เพียงเราชาวพุทธยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า คิดดี ทำดี พุทธิ ก็จะช่วยจรโลงพุทธศาสนาให้ยั่งยืนต่อไปได้ โดยไม่ต้องสนใจมารศาสนาในคราบผ้าเหลืองที่นับวันยิ่งเพิ่มมากขึ้นและมีอำนาจมากขึ้นจนแต่ต้องไม่ได้เราไปโทษ วัตถุ แต่แท้ที่จริงอยู่ที่ผู้ใช้ต่างหาก ใช้ทำอะไร การที่พระมีวัตถุเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดี (ส่วนหนึ่ง) ผลเพื่อการเผยแผ่ เช่น เว็บมีชฺมิมา ก็ต้องใช้อุปกรณ์และสื่อเช่นนี้ แต่อุปกรณ์เหล่านี้จะดีหรือไม่ดีอยู่ที่ผู้ใช้ต่างหาก อย่ว่าแต่พระเลย เราชมราวาสผู้ครองเรือนกันอยู่ ก็ใช้ผิดใช้ถูกมากยิ่งขึ้น (พระภิกษุสงฆ์ และสามเณร)

สารูปในเชิงบวกที่เกื้อกูลต่อการเผยแผ่พระศาสนา

สารูปเชิงบวกที่เกื้อกูลต่อการเผยแผ่พระศาสนา กล่าวถึงสารูปเชิงบวกที่เกื้อกูลต่อการเผยแผ่พระศาสนา โดยวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแผนแม่บทการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๑๕๕๔-๖๕๕๙ มีหลายวิธี เช่น ๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ๒) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรับ

เพื่อให้ประชาชนพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้มีความรู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้โดยมีความศรัทธาเชื่อมั่นพร้อมที่จะทำหน้าที่เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีด้วยการทำนุบำรุง อุปถัมภ์ค้ำครอง สนับสนุน ส่งเสริมพัฒนากิจการพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงดำรงคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนตลอดไป แต่เนื่องจากในปัจจุบันเป็นโลกยุคโลกาภิวัตน์ เมื่อโลกเจริญด้วยเทคโนโลยีต่างๆ มนุษย์มีการติดต่อสื่อสารกันในหลายๆ รูปแบบบางครั้งเมื่อต้องการพบปะพูดคุยกัน ก็ไม่จำเป็นต้องเดินทางไปด้วยตนเองเฉกเช่นเมื่อสมัยก่อน เพราะมีเทคโนโลยีที่ทำให้สามารถสนทนากันได้โดยผ่านเครือข่ายต่างๆ เช่น ๑) โทรศัพท์ ๒) อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนาจึงต้องปรับวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับโลกในยุคปัจจุบัน โดยนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้เป็นช่องทางในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยได้นำหลักธรรมในทศชาติชาดก ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๘ ว่าด้วยเรื่องมหานิบาตชาดก แปลว่า ชาดกที่ขมขมเรื่องใหญ่ หรือโบราณเรียกว่า ทศชาติ มีพระ เตมีย์ชาดก เป็นต้น ซึ่งพระองค์ได้บำเพ็ญเนกขัมมบารมี คือการถือบวช เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ เรียนรู้ประวัติความเป็นมาของพระพุทธเจ้าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้เรียนรู้จริยาวัตรอันงดงามใน เบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุดของพระองค์ และได้เรียนรู้หลักธรรมที่พระองค์ได้ประพฤติปฏิบัติจน ประสบผลสัมฤทธิ์เป็นที่ประจักษ์ได้จริงแก่ชาวโลก โดยใช้รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก “พุทธศาสนาเชิงรุก” ด้านการเผยแผ่เอาไว้ว่าการ เป็น Active Buddhism ได้นั้น พระนักเผยแผ่ต้องพยายามปรับสารูปตัวเองใหม่โดยต้องเป็น Active Buddhist Missionary หรือเรียกลักษณะดังกล่าวว่าท่าทีใหม่แห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และใช้คำว่า “พุทธก้าวหน้า พระก้าวหน้า” โดยขยายความคิดดังกล่าวว่าพระนักเผยแผ่ไม่ควรอยู่แต่ใน วัดเพื่อรอรับโอกาสจากประชาชนอย่างเดียว แต่ต้องก้าวออกไปข้างนอกเมื่อมีโอกาสและเรียกรูปแบบ ดังกล่าวนี้ว่า ธรรมะอินเตอร์เน็ต ธรรมะแนวนี้สาระสำคัญอยู่ที่การทำให้เกิดการเข้าใจง่าย โดยมี กระบวนการเผยแผ่ธรรมะที่มีทักษะของพระธรรมทูต โดยเน้น ๒ วิธี คือ

๑) วิธีที่หนึ่ง การทลายกำแพงแห่งภาษา หมายความว่าภาษาที่พระนักเผยแผ่ใช้เป็นกำแพงที่ปิดกั้นระหว่างผู้สื่อและผู้รับฟัง ดังนั้นการทำลายกำแพงแห่งภาษาจึงต้องประยุกต์ให้ภาษาที่ประชาชนสามารถเข้าใจได้ง่ายๆ

๒) วิธีที่สอง ปรับเปลี่ยนกำแพงท่าที พระสงฆ์ที่ทำการเผยแผ่แต่เดิมนั้นจะแสดงธรรมก็ต่อเมื่อได้รับการอาราธนาจากประชาชน และบริบทในการนำเสนอธรรมะส่วนมากจะเป็นวัด ซึ่งเป็นการแสดงธรรมด้วยอารามิกโวหารคือใช้ภาษารู้กันเฉพาะวงการพุทธศาสนาเท่านั้น

การจะมาเผยแผ่ธรรมะในเชิงรับแบบเดียวไม่ได้แล้ว จำเป็นต้องมีพุทธศาสนาเชิงรุก นอกจากนี้ พุทธศาสนาต้องถูกนำไปเป็นเครื่องมือในการ พัฒนา ไม่ใช่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการจับผิดคน จึงทำให้เป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง นำเปื้อ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวได้นำเสนอธรรมะ

ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่โดยใช้คำที่ทันสมัยว่า “ธรรโมโลยี” โดยคิดจะนำธรรมะฉบับ เอสเอ็มเอส มาใช้ หรือที่เรียกว่า ธรรมโมบาย อันเป็นรูปแบบใหม่แห่ง นวัตกรรมสื่อสารด้วยการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้นจึงได้ผลิตสื่อธรรมแบบ มัลติมีเดีย ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับทศชาติชาดก โดยได้นำเอาหลักธรรม คติธรรมและข้อคิดต่างๆ ที่ได้จาก ทศชาติมาประยุกต์ใช้กับสังคมโลกยุคปัจจุบัน เพื่อให้พุทธศาสนิกชน มีเจตคติด้านคุณธรรมจริยธรรม ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังจะได้ซึมซับแบบอย่างที่ดี เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอีกด้วย โดยมีการ นำเสนอผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่สนับสนุน การปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมภายนอกของผู้เรียน การศึกษา รวมทั้งมีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจและสังคม และภัทรา เรืองสวัสดิ์ กล่าวว่า คนวัย ทำงานส่วนใหญ่มีการใช้บริการเครือข่ายสังคมออนไลน์ Fanpage โดยกิจกรรมที่ทำเป็นประจำมากที่สุด คือสนทนากับเพื่อน อัปเดตสถานะข้อมูลส่วนตัว รูปภาพและหาข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูล จาก งานวิจัยส่วนมากมีความเห็นสอดคล้องที่ตรงกันว่า ระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อการ ติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันของนักเรียน นิสิต นักศึกษา และคนทำงาน^๓

สารูปในจริยาบทเดินที่งดงามของนิโครธสามเณรที่ปรากฏในสมัยพุทธกาล

(๑) มารยาทในการเดินหรือภิกษุมาจารในอิริยาบทเดินที่งดงามของนิโครธสามเณรกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช มีเหตุการณ์ที่พระเจ้าอโศกทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนาว่า วันหนึ่ง พระองค์ทรงทอดพระเนตรเห็นสามเณรนามว่า นิโครธ ผู้มีลักษณะอาการสำรวมสงบ มีอิริยาบทเดินที่งดงาม ทรงชื่นชมเลื่อมใสจึงโปรดให้อำมาตย์นิมนต์สามเณรเข้ามา ณ ที่ประทับทรงถวายภัตตาหารแล้วตรัสถามว่า สามเณรทรงคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้าใหม่ สามเณรนิโครธพระอรหันต์ได้ถวายพระพรตอบว่า พอทราบอยู่บ้างและได้ถวายอนุโมทนาด้วยคาถาธรรมบทอันแสดงหลักความไม่ประมาท จึงทำให้พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใสยิ่งขึ้นทรงอุปถัมภ์บำรุงภิกษุจำนวนมากและได้ตั้งอยู่ในสรวงและศีล เมื่อพระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้วทรงสร้างมหาวิหารถวาย ๘๔,๐๐๐ แห่ง พร้อมด้วยไทยธรรมทั้งหลาย ทรงมีความปิติปราโมทย์จึงตรัสถามพระโมคคัลลิตุตรติสสเถระว่า พระคุณเจ้า โยมจะเป็นศาสนทายาทได้อย่างไร พระเถระทูลว่า ถวายพระพร มหาบพิตร ถ้าพระราชโอรสของพระองค์จักทรงผนวช เพียงเท่านี้ พระองค์จักเป็นญาติกับพระศาสนา^๔ พระองค์จึงทรงอนุญาตให้มหินทราชกุมารทรงผนวชเพื่อจะได้เป็นญาติกับพระศาสนา ต่อมาเมื่อลาภสักการะเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนามากมาย ทำให้พวกเดียรฉัตรปลอมตัวเข้ามาบวชแสดงลัทธิ นอกพระพุทธศาสนา จนเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์ไม่ยอมทำอุโบสถและปวารณาร่วมกับภิกษุเดียรฉัตรเหล่านั้นในวัดวัดโอโสการาม พระภิกษุสงฆ์จึงขาดการทำอุโบสถไปถึง ๗ ปี^๕ คณะสงฆ์ได้กำจัดเสี้ยนหนามที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาแล้ว พระสงฆ์จึงทำอุโบสถเช่นเดิม พระโมคคัลลิตุตรติสสเถระจึงคัดเลือกพระเถระ ๑,๐๐๐ รูปทำสังคายนาครั้งที่ ๓^๖

^๓รูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดยใช้สื่อธรรมะตามแนวทางทศชาติผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลกระทบต่อเจตคติด้านคุณธรรมจริยธรรมของพุทธศาสนิกชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://political-science-association-of-kasetsart-university.com/managefiles/file/pdf/๓_l.pdf, [๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

^๔วิ.อ. (บาลี) ๑/๔๕.

^๕วิ.อ. (บาลี) ๑/๔๘.

^๖วิ.อ. (บาลี) ๑/๕๕.

เมื่อทำสังคายนาครั้งที่ ๓ เสร็จแล้ว พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งสมณทูตไปประกาศพระศาสนาไปยังประเทศต่างๆ คณะของพระมหินทเถระเมื่อเดินทางไปถึงเกาะลังกาได้ประกาศพระศาสนา ทำให้พระเจ้า เทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาทรงเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ตรัสถามพระเถระว่า “พระพุทธศาสนาจะประดิษฐานมั่นคงในเกาะลังกาได้อย่างไร พระเถระตอบว่า ถวายพระพรมหาบพิตร เมื่อผู้สืมาที่เกาะลังกาทำสังฆกรรมมีอุโบสถกรรมเป็นต้น พระพุทธศาสนาจักตั้งมั่นที่เกาะลังกา” และเมื่อครั้งพระอุบาลี^๗ พร้อมด้วยพระสงฆ์ไทยเดินทางไปเกาะลังกาเพื่อ ไปอุปสมบทสามเณรสรณังกรพร้อมผู้พุทธสืมาที่เกาะลังกา^๘

จะเห็นได้ว่า การที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเลื่อมใสในอิริยาบถเดินของนิโครธสามเณร เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาประดิษฐานเจริญรุ่งเรือง และมีความเจริญมั่นคงถาวรในประเทศศรีลังกา ประเทศไทย และประเทศอื่นๆ トラบเท่าจนถึงปัจจุบันนี้

ส่วนมารยาทในการเดินตามหลักกฤษมาจารหรือตามหลักเสขียวัตถ ๗๕ คือ วัตรหรือข้อปฏิบัติที่ภิกษุจะต้องศึกษา ในหมวดที่ ๑ ชื่อว่า สารูป ว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควรประพฤติในเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน มี ๒ สิกขาบท คือ ไม่เดินเท้าสะเอวไปในระแวกบ้าน ไม่เดินกระโหยงเท้าไปในบ้าน^๙ ในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรมมี ๒ สิกขาบท คือ เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่เดินไปข้างหน้า และเราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่ไปเินทาง^{๑๐} เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามหลักดังกล่าวแล้วจะทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และเป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

(๒) ในทัศนะของผู้วิจัยคิดว่า อาจเพราะยุคปัจจุบันเป็นยุคที่ผู้คนเข้าถึงและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้มากมายหลายทาง กรณีบุคคล แฝงตัวห่มผ้าเหลืองแล้วทำให้สารูปพระภิกษุสงฆ์ต้อง เลื่อมเสีย รวมถึงกรณี ผู้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์มีพฤติกรรมเป็นที่กังขาของพุทธศาสนิกชนโดยรวม จึง มีปรากฏออกมาสู่สังคมมากขึ้นกว่าในอดีตการมีกรณีแบบนี้ปรากฏออกมาสู่สังคมมากมาย ในมุมหนึ่ง มีการมองว่าเป็นผลลต่อพระพุทธศาสนา แต่ในอีกมุมหนึ่งก็มีการมองว่านี่ก็เป็นผลบวกได้ เพราะเป็นการช่วยกับเป็นหูเป็นตาเป็นปากเป็นเสียงให้พระพุทธศาสนาเป็นผลบวกได้หากมีการจัดการให้ถูกให้ควรและชาวพุทธตระหนักถึงความถูกต้องความควรทั้งนี้กับกรณีศรีโครมเกี่ยวกับพฤติกรรมพระภิกษุสงฆ์ที่มีออกมาสู่สังคม ทำไม อย่างไรแน่ มันก็คงต้องว่ากันไปตามกระบวนการ และก็ย่อมจะสุดแท้แต่พิจารณาญาณของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตาม กับประเด็น ความถูกต้องความควรของพฤติกรรมผู้ที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ในภาพรวมนั้น ชาวพุทธยุคปัจจุบันยังคงตระหนัก “ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจาก

^๗อุโปสถาทิกมมตถ์ ชินาผาย ขนาธิป สีมาย อิศ พุทธาย ปติฎฐสสติ สาสนัน; มหาวิส. (บาลี๑/๑๘๑/๑๑๐.

^๘ในหนังสือพงศาวดารไทยฉบับพระราชหัตถเลขาว่า จุลศักราช ๑๑๑๕ (พ.ศ. ๒๒๙๖) พระบรมราชาธิราชที่ ๓ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโปรดให้พระอุบาลีเป็นหัวหน้าพระอริยมุนี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์อีก ๑๒ รูปในลังกาทวีป.

^๙พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต (แต่ง), คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค ๒, ผศ. สุเทพ พรหมเลิศ (แปล), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙๐.

^{๑๐}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๐๐/๗๗๔.

^{๑๑}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๐/๗๓๐.

ยุคเกษตรกรรมมาเป็นยุคอุตสาหกรรม ก็ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนกับวัดมากขึ้น ทำให้มีพระปลอม บวช หรือพระที่ไม่มีความรู้ เข้ามาสร้างความเสื่อมเสียได้ง่าย ที่สำคัญยังมีกลุ่มผู้มีเจตนาไม่บริสุทธิ์ มองเห็นช่องทาง โดยดึงเอาความศรัทธามาแปรเป็นทุน” พระสงฆ์นักเผยแผ่หลักธรรมบางรูปเคย สะท้อนผ่าน “สกุพหน้า ๑ เติลนิวัส” ไว้ ซึ่งนับว่าควรพิจารณา เพราะประเด็นปัญหาในเรื่องนี้แม้จะเป็นเพียงบางจุดบางส่วนในวงการพระพุทธศาสนาวงการพระสงฆ์ในไทย แต่บางจุดบางส่วนนี้ก็ เป็นเหตุให้เกิดความ “มัวหมอง” ต่อพระพุทธศาสนา และยังอาจมีการ “หลอกลวง” ชาวพุทธ อันสืบเนื่องกรณีกรีกโครมเกี่ยวกับพฤติกรรมพระภิกษุสงฆ์ พระผู้ใหญ่บางรูปในมหาเถรสมาคม ระบุไว้ บางช่วงบางตอนว่าพระวินัยได้กำหนดให้พระหรือวัดอยู่ในความพอดีพอเพียง พระสงฆ์และวัดต้อง ยึดพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง ดำรงตนสำรวมอยู่ในสมณสาธูป ซึ่งกับคำว่า “สมณสาธูป” นั้น จากข้อมูล บทความในเว็บไซต์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ระบุไว้ว่า หมายถึง ที่สมควรแก่พระ กิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณะ ขณะที่มงคลที่ ๒๙ ในมงคลชีวิต ๓๘ ข้อ หรือมงคล ๓๘ ประการ ซึ่ง พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ก็มีเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะของสมณะ หรือการดำรงตนของ พระภิกษุสงฆ์ให้เหมาะสมกับสมณสาธูป

กล่าวโดยสรุป คือ การสงบกาย สำรวม ไม่มีกิริยาร้าย เช่น แก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่น พกอาวุธ วิวาท เป็นต้นสงบวาจา มีวาจาเป็นธรรม ไม่ปากร้าย ไม่ว่าร้าย ไม่ยุยง เป็นต้นสงบใจ มีจิตใจที่นึก ถึงธรรมเป็นสำคัญ มีจิตใจที่สงบจากบาปกรรม มีจิตใจที่เต็มไปด้วยความเมตตากรุณา เป็นต้น นี่จึง ถือว่าเหมาะสมกับสมณสาธูปหรือในบางเว็บไซต์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่ระบุถึง “สมณสาธูป” ไว้ ประมาณว่าหมายถึง การประพฤติปฏิบัติ กิริยามารยาทที่เหมาะสมของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นข้อ ปฏิบัติที่ทำให้มีระเบียบวินัย มีมารยาทในเรื่องต่างๆ ที่เรียบริ่องดงาม โดยสมณสาธูปนี้ ถือเป็นพระ วินัยหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ พระสงฆ์ที่ด้อยสมณสาธูปก็เสมือนด้อยวินัยสงฆ์ ถ้าไม่มี สมณสาธูปเสียเลยนี้ก็จะไม่ต้องพูดถึงทั้งนี้ ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุที่โลกเปลี่ยนไปไม่ เหมือนอดีตกาลพุทธกาล สำหรับพระภิกษุสงฆ์ก็เชื่อว่าไม่สามารถปรับ “วัตรปฏิบัติ” ตามหน้าที่ตาม วินัยสงฆ์ ซึ่งในทางสงฆ์เองก็ดูจะมีการอนุโลมไม่น้อยเลย โดยในที่นี้ก็รวมถึงการมีการใช้ทรัพย์สิน ต่างๆ สิ่งของต่างๆ เครื่องใช้ต่างๆ อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่มีการใช้ก็ยังต้องตั้งอยู่บนความ เหมาะสมความถูกต้องความควรกับสถานะพระสงฆ์กับเรื่องสิ่งของเครื่องใช้นี้ ทางพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งที่เคย ระบุไว้ว่าของแบบนี้มันเหมือนกับเหรียญ ๒ ด้าน ที่ออกนอกกลุ่มนอกทางตามนิสัยเดิมก็มี ทุกอย่าง ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและความรับผิดชอบของบุคคลนั้นๆ ซึ่งหนทางแก้ไขที่ทำได้คือทุกคนต้องช่วยกัน เฝ้าระวังดูแล อย่าให้เกิดสิ่งไม่ดีไม่งามขึ้นและกับประเด็น ช่วยกับเฝ้าระวังดูแลพระภิกษุสงฆ์ก็น่า จะต้องหมายรวมถึงเฝ้าระวังดูแลโดยส่งเสริม สนับสนุนพระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

มารยาทในการนั่งกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงมารยาทหรืออภิสมจารของ พระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่น พระสารีบุตรในอิริยาบถนั่งกับการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา โดยการไต่วาทีของนางกุนทลเกสี ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดย นำนางกุนทลเกสีปริพาชกมาบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ส่วนมารยาทในการนั่งตามหลัก อภิสมจารหรือตามหลักเสขียวัตถ ๗๔ สิกขาบท ในหมวดที่ ๑ ชื่อว่า สาธูป ว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควร ประพฤติในเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน มี ๑๒ สิกขาบทเช่น ปกปิดกายด้วยดินนั่งในบ้าน สำรวมด้วยดินนั่งใน

บ้าน เป็นต้น ในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรมมี ๒ สิกขาบทเช่น เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ เป็นต้น

มารยาทในการประชุมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงมารยาทในการประชุมของพระสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่างๆ ที่สำคัญในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ จำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุม การกำหนดจำนวนสงฆ์ผู้เข้าประชุมอย่างต่ำว่าจะทำสังฆกรรมอย่างไรได้บ้างมี ๔ ประเภทคือ

๑) ภิกษุ ๔ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์จตุรวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้เกือบทุกชนิด เว้นแต่การอุปสมบทหรือการบวชพระ การปวารณา เป็นต้น

๒) ภิกษุ ๔ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ปัญจวรรค สามารถทำสังฆกรรมที่สงฆ์จตุรวรรคทำได้ทั้งหมดและยังเพิ่มการอุปสมบทในชนบทชายแดนได้อีกด้วย

๓) ภิกษุ ๑๐ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ทศวรรคสามารถทำสังฆกรรมที่สงฆ์ ปัญจวรรคทำได้ทั้งหมดและยังเพิ่มการอุปสมบทในมณฑลชนบทคือในภาคกลางของอินเดียได้

๔) ภิกษุ ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์วิสติวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิดรวมทั้งสวดอัฏฐายะเพ็ญก่อนอาบตีหนักด้วย

๕) ภิกษุเกินกว่า ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า อติเรกวิสติวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิด

การประชุมของพระสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่างๆ เช่นการบรรพชาอุปสมบท เป็นต้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการหาบุคลากรเพื่อมาเป็นศาสนทายาทให้การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่ง

มารยาทในการยืนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงมารยาทในการยืนหรืออภิสมาจารในอิริยาบถยืนของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่น เรื่องของปุณณเศรษฐีกับพระสารีบุตรในอิริยาบถยืนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำปุณณเศรษฐีและครอบครัวให้หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาส่วนมารยาทในการยืนตามหลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท ในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรมมี ๑ สิกขาบท คือ เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่นั่งอยู่ และหมวดเบ็ดเตล็ดมีอีก ๑ สิกขาบท คือ เราไม่เป็นใช้ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ

มารยาทในการเดินกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงการเดินหรืออิริยาบถเดินของพระสาวกในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่น พระอัสสชิในอิริยาบถเดินกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำอุปติสสมาณพมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ส่วนมารยาทในการเดินตามหลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท ในหมวดที่ ๑ ชื่อว่า สารูป มี ๒ สิกขาบท คือ ไม่เดินเท้าสะเอวไปในระแวกบ้าน ไม่เดินกระหือ่งเท้าไปในบ้าน และในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรมมี ๒ สิกขาบทเช่น เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นใช้ที่เดินไปข้างหน้า เป็นต้น

อภิสมาจารหรือหลักเสขียวัตร เป็นมารยาทที่ติงามของพระสงฆ์ เป็นเรื่องของการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อความงดงาม นำดูเพื่อการยอมรับเข้าเป็นหมู่คณะเท่านั้นแต่แท้จริงแล้วเรื่องเบื้องหลังลึกซึ้งเกี่ยวกับต้นบัญญัติของมารยาท ที่เรายอมรับกันอยู่ในปัจจุบัน ถ้าเราย้อนกลับมา

สำรวจตัวเอง จะพบว่าในตัวเองนั้นมีแต่สิ่งที่ไม่งามเกือบทั้งสิ้น ของเสียที่ขับออกมาจากร่างกายทั้งหลายนั้นไม่น่าพิสมัยทั้งนั้น จึงเป็นปัญหาว่าทำอย่างไร ที่จะไม่ให้ความไม่นาดูเหล่านั้น ไปรบกวนผู้ที่อยู่รอบข้าง จะทำอย่างไรจึงจะป้องกันการกระทบกระทั่งอันเกิดจากความไม่งามของสิ่งเหล่านั้น จากปัญหาเหล่านี้ได้มีการบัญญัติมารยาทขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ใช้สืบต่อกันมาต้นบัญญัติมารยาทต่างๆ ที่เก่าแก่และถือเป็นต้นแบบของมารยาทไทยปัจจุบัน คือ อภิสมาจารหรือเสขียวัตถ์ ซึ่งเป็นหมวดพระวินัยในพระพุทธศาสนา

ความสง่างามในศิลาจารวัตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น และพระพุทธองค์ทรงอบรมสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ให้มีศิลาจารวัตรงดงามเรียบร้อย โดยทรงบัญญัติหมวดพระวินัยเสขียวัตถ์ขึ้น ครั้นเมื่อพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยหมวดนี้แล้วทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ สำรวม สง่างาม แก่ผู้ที่มาพบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษไทยต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกลงในประเทศไทย คนชาติไทยได้คุ้นเคยกับศิลาจารวัตรอันงดงามของพระภิกษุสงฆ์จนซึมซับและถ่ายทอดกิจกรรมารยาทที่นุ่มนวลนั้น อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบทอดต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบันนี้

๔.๒ การประยุกต์ใช้สารูปแก้ไขปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

แนวทางการประยุกต์ใช้สารูปแก้ไขปัญหาวิกฤตด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ปัจจุบันพระพุทธศาสนากับการดำรงชีวิตของคนไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นมาเป็นระยะเวลากว่าพันปีและได้ยอมรับนับถือเป็นศาสนาประจำชาติไทย การเผยแผ่ธรรมวินัยก็เพื่อประโยชน์ในด้าน คือ ประโยชน์ตน ๑ ประโยชน์ผู้อื่น ๑ (เพื่อความสงบสุขของสังคมโดยรวม ๑) ดังที่ปรากฏการดำริพระวาจของพระองค์ในการประกาศพระพุทธศาสนาว่า “เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประกาศพรหมจรรย์ที่ประเสริฐอันบริสุทธิ์สิ้นเชิง อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในที่สุด” แม้พระองค์เองก็จะได้เดินทางไปประกาศพระศาสนาไปยังเมืองราชคฤห์เมืองหลวงแห่งแคว้นมคธเป็นแห่งแรกเช่นเดียวกัน นี่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาสังคมครั้งแรกในครั้งพุทธกาล คือการเดินทางไปประกาศคำสั่งสอนที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธะโพธิญาณ ตรัสรู้ดี ตรัสรู้ชอบ โดยพระองค์เอง แล้วสอนให้ผู้อื่นได้รู้ตามธรรมที่ทรงตรัสรู้ธรรมนั้นคืออริยสัจ ๕ ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มีองค์ ๘ ประการ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ทางสายกลางหรือทางสายเอกที่จะใช้ดำเนินชีวิตในอนาคตด้วยเป็นการตัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นทั้งปัจจุบันและอนาคตกาล

จะเห็นได้ว่าเรื่องปัญหาของคนและสังคมโดยรวมนั้นมีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และปัจจุบันในสังคมไทยหรือสังคมโลก ก็ยังต้องแก้ออยู่ไม่หยุดนิ่ง “ความเดือดร้อนวันวายการเบียดเบียนกันก็ยังมีอยู่และมีต่อไป” เพราะในสังคมมนุษย์การดำเนินชีวิตจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กัน ทั้งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งแต่ละสังคมจะมีความแตกต่างกัน ทั้งชาติพันธุ์ สภาพแวดล้อมทางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ และ วัฒนธรรม ความแตกต่างนี้อาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ เช่นเดียวกับสังคมไทยในปัจจุบันที่เกิดปัญหาความขัดแย้งในประเด็นต่างๆ หลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นความคิดที่หลากหลาย ทศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ซึ่งปัญหาความขัดแย้งเหล่านี้ก่อให้เกิดความเสียหายและส่ง

ผลกระทบหลายๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยหลายฝ่ายต่างก็พยายามหาทางแก้ไข ซึ่งหากจะให้เกิดผลสำเร็จได้นั้นทุกคนในสังคมต้อง ร่วมมือร่วมใจกัน สร้างสรรค์สังคม ให้มีวิถีชีวิตด้วยความรักใคร่ ประองตอง และมีความสามัคคีกัน แต่ความสันติสุขถึงแม้ว่าสภาพปัจจุบันของสังคมจะเปลี่ยนแปลง ไปตามยุคตามสมัยของความเจริญทางด้านเทคโนโลยีก็ตาม^{๑๒}

(๑) การสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความเรียบร้อยได้นั้น สำคัญอย่างยิ่งคือ พลเมืองในสังคมจะต้องปฏิบัติตน ตามกฎหมาย มีเหตุมีผล รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม เสียสละ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีการเสริมสร้างแนวความคิดการเคารพ ซึ่งความแตกต่างทางความคิด วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา อีกทั้งร่วมมือกันฟื้นฟูหล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรม และเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ทางการเมือง เพื่อสร้างสังคมชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ให้มีความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาข้อขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นให้ได้อย่างสันติ สิ่งทีกล่าวเหล่านี้ถ้าทุกคนเข้าใจหลักการ แนวคิด แนวทาง ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ถูกต้อง ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ภายใต้สังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นสำคัญวิธีแก้ปัญหาสังคมไทยในปัจจุบันด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาพลเมืองของสังคมไทย ในความสามัคคี (สมานฉันท์)^{๑๓} หมายถึง ประชาชน ราษฎร ประเทศ สังคม หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ตามระเบียบ กฎเกณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน (ซึ่งมาจากคำว่า สมานะ แปลว่า เสมอกัน เท่ากัน และฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ความรักใคร่ ความชอบใจ และความยินดี)

(๒) สังคมไทย หมายถึง คนทุกกลุ่มที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน โดยมี วัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต สังคมไทยมิได้เน้น เฉพาะชนเชื้อชาติไทยเท่านั้น แต่รวมถึงชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ซึ่งอาจมี เชื้อ,ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมบางอย่างแตกต่างกัน แต่ทุกกลุ่ม ยึดถือวัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตร่วมกัน

๔.๒.๑ การให้ความรู้ความเข้าใจหลักพระธรรมวินัย

การให้ความรู้ความเข้าใจหลักพระธรรมวินัยคือ การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติ และพระบาลี ในพระคัมภีร์พระไตรปิฎก ดังนี้

- ๑) พระวินัยปิฎก
- ๒) พระสุตตันตปิฎก
- ๓) พระอภิธรรมปิฎก

ไตรปิฎก ทั้ง ๓ หมวดนี้เรียกว่า “พระที่รวบรวมคำสั่งและคำสอนของพระพุทธเจ้า ครั้นทำปฐมสังคายนาครั้งที่ ๑ โดยมีพระมหากัสสปะเถระเป็นประธานและอานนท์กับพระอุบาลี เป็นผู้วิสัยนา (ตอบคำถาม) ต่อพระมหากัสสปะ คือ พระธรรม และพระวินัย แล้วจัดไว้ในหมวดหมู่อย่างเป็นระเบียบ มี ๔๘,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ได้ใช้ศึกษาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทจนปัจจุบัน

^{๑๒}นางฟ้าดาว คงนคร และคณะ กลุ่มงานประชาสัมพันธ์, พลเมืองของสังคมไทยในความสมานฉันท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สำนักเลขานุการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๙), หน้า ๗.

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙

(๑) สารูปในปารีสุทธิศีล

ผู้มีความหมัดจดทั้งหลายมีพระมหากัสสปะ เป็นต้น และของพระโพธิสัตว์ และโดยเป็น ปาฏิโมกขสังวรศีล คือ ศีลที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุในพระศาสนานี้สำรวมด้วยปาฏิโมกขสังวรถึง พร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมีปกติเห็นภัยที่เล็กน้อยสมათานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย” อินทรีย์สังวรศีล คือศีลที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุนั้น เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่ถือเอานิมิต ไม่ถือเอาโดยพยัญชนะ ถึงความสำรวมในอินทรีย์คือใจ” อาชีวะปารีสุทธิศีล คือ การงดเว้นจากมิจฉาชีวะ เป็นเหตุด้วยอำนาจธรรมอันลามก เช่นการล่อลวง การบอขาย การบีบบังคับ เป็นต้น และปัจจัยสันนิสิตศีล คือ การบริโภคปัจจัย ๔ อันบริสุทธ์ด้วยการพิจารณาโดยแยบคายแล้วใช้จิรวรว่าเพียงพอบำบัดความหนาว เป็นต้น และอนิสิตศีล คือศีลที่เป็นเครื่องสนับสนุนโลกุตตระศีลโดยเป็นกาลปริยัตศีล คือศีลที่กำหนดกาลสมათาน และอปาณโกฏิกศีล คือศีลที่สมათานตลอดชีวิตแล้วประพฤติดลอดชีวิตเช่นกัน โดยเป็น สปริยัตศีล คือ ศีลที่มีความเห็นด้วยอำนาจลาภ ยศ ญาติ อวัยวะและชีวิต เป็นที่สุด และอปปริยัตศีล คือศีลที่ตรงข้ามกับสปริยัตศีล และโดยเป็นโลกียศีล คือ ศีลที่มี อาสวะทั้งหมดและโลกุตตระศีล คือศีลที่ไม่มีอาสวะ แบ่งออกเป็น ๔ อย่าง คือ

(๒) ปาฏิโมกขสังวรศีล^{๑๔}

ปาฏิโมกขสังวรศีลคือ การสำรวมในปาฏิโมกข์ เพื่อให้ภิกษุที่บวชเข้ามาแล้วได้ศึกษาให้เข้าใจ จะได้รู้และปฏิบัติ ระวางตนให้พ้นโทษ มิได้ล่วงพุทธบัญญัติ โดยอยู่ใน ภิกษุปาฏิโมกข์ เป็นวินัยของสงฆ์ ได้แก่ ปาฏิโมกข์สังวรศีล คือ ศีลที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุในพระศาสนานี้สำรวมด้วยปาฏิโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วย อาจารย์และโคจรมีปกติเห็นภัยที่เล็กน้อย สมათานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย”^{๑๕} ความสำรวมในพระปาติโมกข์ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต ไม่ล่วงละเมิดสิกขาบทบัญญัติ รวมทั้งสิกขาบท ที่มานอกพระปาติโมกข์ ภิกษุในศาสนานี้เป็นผู้สำรวมด้วยปาฏิโมกขสังวรอยู่ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นเป็นภัยในโทษมากกว่าเล็กน้อย สมათานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย” อาจารย์^{๑๖} คือ ความประพฤติดันไม่ล่วงทางกายทุจริต ทางวาจาทุจริตแต่เป็นกายสุจริต อีกนัยหนึ่ง อาจารย์หมายถึง ศีลสังวร เช่น พระภิกษุเลี้ยงชีพถูกต้อง ไม่เลี้ยงชีพด้วยการพูดเล่น พูดประจบ เป็นต้น อีกนัยหนึ่งอาจารย์หมายถึง เคารพยำเกรงในสิกขาบท เป็นต้น โคจร^{๑๗} นัยหนึ่งหมายถึงการเที่ยวไปในที่สมควร ไม่เที่ยวไปในที่ไม่สมควร มีสำนักหญิงแพศยา ไม่คลุกคลีกับพระราชาและคฤหสภ์ เป็นต้น อีกนัยหนึ่ง โคจร มี ๓ อย่าง คือ (๑) อุปนิสัยโคจร คือ การเข้าไปอาศัยกัลยาณมิตรผู้มีคุณธรรมมีปัญญาแล้วทำให้ตัวเองเจริญในคุณธรรมและปัญญา เข้าใจถูกในหนทางดับกิเลส เป็นต้น (๒) อารักขโคจร คือ ภิกษุเป็นผู้สำรวจกาย วาจา เมื่อบิณฑบาต มีจักขุทอดลงต่ำ ไม่แลดูสิ่งไม่ควร ไม่วอกแวก เป็นต้น (๓) อุปนิพันธโคจร คือ สิ่งที่ผูกไว้เป็นที่เที่ยวไปของภิกษุคือสติปัฏฐาน ๔ นั้นเอง ซึ่งสามารถอบรมได้ในทุกสถานที่เพราะธรรมมีอยู่แล้วในชีวิตประจำวัน สติปัฏฐาน จึงเป็นโคจรของภิกษุ (อุปนิพันธโคจร)

^{๑๔} สำลี รักษุทธิ, ศีล สุตยอดวินัยของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมาธิการพิมพ์ จำกัด , ๒๕๔๓), หน้า ๕๓.

^{๑๕} ชู.ป. (ไทย) ๒/๒๒/๓๕๗.

^{๑๖} วิสุทธิแปล. ๑/๑/๓๕.

^{๑๗} วิสุทธิแปล. ๑/๑/๓๗.

ดังนั้นปาฏิโมกข์สังวรคือ ศิลในสิกขาบทที่พุทธองค์บัญญัติไว้ กล่าวว่าสภาวะโดยย่อ มคุมครอง ย่อมรักษา ย่อมให้หลุดพ้น ย่อมเปลื้องจากทุกข์ทั้งหลายมีทุกข์ในอบาย เป็นต้น ถึงพร้อมด้วยอาจารย์คือ ความประพฤติอันไม่ล่วงทางกายทุจริต ทางวาจา จีทุจริต แต่เป็นกายสุจริต วจีสุจริต และโคจร คือ การไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะใดๆ การสำรวมระวังบาปให้เบาบางลงหรือละ (โลก โกรธ หลง) ให้เบาบางลงได้

(๓) การปฏิบัติตามอินทริยสังวรศีล

การปฏิบัติตามอินทริยสังวรศีล หมายถึง เป็นศีลของผู้ปฏิบัติธรรมเป็นศีลในองค์มรรค เป็นโลกุตตร^{๑๘} ศีล คือ เป็นศีลที่ละกิเลสของผู้กำลังปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานคือ มีสติในการเห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้ถูกต้อง และรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ อันเป็นสภาพที่เกิดกับใจ ในขณะที่มีสติสงบ รู้ตัวทั่วพร้อมสำรวมระวัง ในตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อยู่ นั่น ก็คือ กำลังมีสติอยู่ สงบสำรวมระมัดระวังอยู่ ดังนั้น ขณะนั้นๆ ความโลภ ความโกรธและความหลงก็เกิดไม่ได้ จึงนับว่าเป็นกุศล เป็นกรรมดี โดยส่วนเดียว เพราะกรรมอันเป็นกุศลทั้งปวง เกิดพร้อมไปด้วยไม่ได้นั่นเอง นอกจากนั้นองค์มรรค ๘ อันเป็นหนทางสู่การประหารกิเลสก็เกิดพร้อม ณ ขณะนั้นๆ เป็นขณะๆ ไปด้วย บุคคลใดเพียรพยายามสำรวมอินทริยทั้ง ๖ หรือ สำรวมกาย วาจา และสำรวมใจ อย่างมีสติเช่นนี้ อยู่เป็นนิจสิน ก็เรียกได้ว่ากำลังสะสม แผล้วางไปสู่การเกิดปัญญาสู่การพ้นทุกข์ให้ยิ่งๆ นี้เองดังนั้นการรู้จักระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในเวลาที่ได้เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโณภูมัพพะ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ ไม่ได้ยินดีในส่วนที่น่าปรารถนา ไม่ให้ยินร้ายในส่วนที่ไม่น่าปรารถนา เรียกว่า สำรวมอินทริย

ดังนั้นอินทริยสังวรศีล เป็นศีลของผู้ปฏิบัติธรรมเป็นศีลในองค์มรรค เป็นโลกุตตรศีล คือ เป็นศีลที่ละกิเลสของผู้กำลังปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานคือ มีสติในการเห็น ได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้ถูกต้อง ของอายตนะทั้งภายนอก และภายใน และรู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ สงบสำรวมระมัดระวังอยู่ ดังนั้น ขณะนั้นๆ ความโลภ ความโกรธและความหลงก็เกิดไม่ได้นอกจากนั้นองค์มรรค ๘ อันเป็นหนทางสู่การประหารกิเลสก็เกิดพร้อม ณ ขณะนั้นๆ เป็นขณะๆ ตามลำดับขั้นก็สามารถตัดกิเลสได้

(๔) การปฏิบัติตามอาชีวนิวิธานศีล

อาชีวนิวิธานศีล คือ การเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ ละเว้นการประกอบมิจฉาอาชีวะ ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า ภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละมิจฉา อาชีวะ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรา กล่าวว่่า สัมมาอาชีวะ ในพระพุทธศาสนาได้แสดงแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีไว้หลายนัยในระดับต่างๆ เพื่อความเหมาะสมของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น ไม่ควรค้าขายของ ๕ อย่างคือ ๑) ค้าขายอาวุธ ๒) ค้าขายมนุษย์ ๓) ค้าขายสัตว์ที่มีชีวิตสำหรับฆ่าเป็นอาหาร ๔) ค้าขายน้ำเมา และ ๕) ค้าขายยาพิษ^{๑๙} เป็นต้น ส่วนบรรพชิตซึ่งต้องอาศัยปัจจัยที่ชาวบ้านบริจาคให้ในการดำเนินชีวิต การกระทำตนต้องเป็นคนมักน้อยสันโดษ เป็นคนเลี้ยงง่าย ยินดีในปัจจัยตามมีตามได้ไม่ว่าจะเศร้าหมองหรือปราณีต จึงเป็นการเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง^{๒๐}

^{๑๘} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปรยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๒๖๑.

^{๑๙} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๑๑.

^{๒๐} อัง.จตุก. (ไทย) ๒๑/๒๘/๓๑-๓๓.

ดั่งที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็น ไฉน ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ละมัจฉา อาชีวะ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรากล่าวว่า สัมมาอาชีวะ”^{๒๑}

ดั่งนั้นผู้ปฏิบัติตามอาชีวะปาริสุทธิศีล คือ การเลี้ยงชีพชอบ คือ ความงดความเว้น เจตนา งดเว้นจากมัจฉาอาชีวะของภิกษุผู้มีจิตไกลข้าศึก มีจิตหาอาสวะมิได้ เจตนาที่จะงดเว้นหรือการไม่มีความด่าริในการที่จะทำความชั่วใดๆ อยู่ในใจจึงทำให้จิตใจบริสุทธิ์ปลอดโปร่งทำให้เกิดสมาธิได้ง่าย เมื่อจิตสงบเป็นสมาธิแล้วก็เกิดความคล่องตัวในการที่จะใช้ปัญญาและนำไปสู่ความหลุดพ้นในที่สุด

(๕) การปฏิบัติตามปัจจัยสันนิสสิตศีล

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติวิธีบริโภคน้ำดื่มที่เพิ่มเติมอีก เพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์ยิ่งขึ้น นั่นก็คือ ศีลที่เรียกว่า ปัจจัยสันนิสสิตศีล คือ โดยเหตุที่เป้าหมายสำคัญของการบวช คือ การหลีกออกจากกาม จำเป็นจะต้องรู้จักบริโภคปัจจัยที่ได้มาอย่างฉลาดอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อยกตนให้พ้นจากการเป็นทาสของกามได้อย่างแท้จริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสสอนการบริโภคปัจจัย ๔ หรือปัจจัยสันนิสสิตศีลให้กับพระภิกษุ โดยให้พระภิกษุพิจารณาวัตถุประสงค์ของการใช้ปัจจัย ๔ อย่างแยกแยะดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ในการใช้จีวร คำว่า “จีวร” หมายถึง ผ้าทุกชิ้นที่ภิกษุใช้ห่มและห่มการใช้จีวร ก็เพียงเพื่อบ่าบัด ความหนาว อันจะเป็นเหตุให้เกิดอาพาธประการหนึ่ง เพื่อป้องกันแมลงและสัตว์ร้ายทำอันตรายประการหนึ่ง และเพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าอายอีกประการหนึ่ง

๒) วัตถุประสงค์ในการบริโภคบิณฑบาต คำว่า “บิณฑบาต” หมายถึง “อาหาร” หรืออาหารที่ใส่บาตรพระ, อาหารถวายพระ ของพระภิกษุ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนให้พระภิกษุพิจารณาการบริโภคอาหารอย่างแยกแยะ เพื่อละอุปนิสัยที่ไม่ดี และเพื่อป้องกันมิให้กิเลสให้กิเลสเฟื่องฟูขึ้นในใจ โดยตรัสแสดงไว้เป็นแนวทาง คือ ต้องไม่บริโภคเพื่อจะเล่น หมายความว่า ไม่มุ่งการบริโภคให้มีความรื่นเริงไปเล่นคณนงเหมือนเด็กๆ และไม่มุ่งเอากำลังมากอย่างลูกผู้ชาย ดังเช่น พวกนักมวย ทั้งนี้เพื่อให้ละอุปนิสัย แห่งโมหะและโทสะ คือ ความมึนเมา และความขี้เกียจเสีย

๓) วัตถุประสงค์ในการใช้เสนาสนะ คำว่า “เสนาสนะ” ประกอบด้วย คำว่า “เสนา” คือ ที่นอน กับ “อาสนะ” คือ ที่นั่ง เมื่อรวมกันเป็น “เสนาสนะ” หมายถึง ที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ วิหาร และเครื่องใช้เกี่ยวกับสถานที่ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ หรือแม้กระทั่งโคนไม้ เมื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยก็เรียกว่า “เสนาสนะ” วัตถุประสงค์โดยตรงของการใช้เสนาสนะ ก็เพียงเพื่อบ่าบัดความร้อน หนาว และเพื่ออยู่ตามลำพังอย่างสงบ นอกจากนี้ก็เพื่อบรรเทาอันตราย ๒ อย่าง คือ อันตรายอันเนื่องจากการเบียดเบียนของเหล่าสัตว์ร้ายต่างๆ และอันตรายอันจะเกิดขึ้นเนื่องจากการเห็นรูป แล้วทำให้กิเลสกามเฟื่องฟูขึ้น เสนาสนะ เพื่อเป็นที่นอนและที่นั่งอย่างแท้จริง ดั่งนั้นกุฏิของพระภิกษุ จึงไม่สมควรตกแต่งด้วยเครื่องเรือน หรือเครื่องประดับบ้านที่หรูหราฟุ้งเฟ้อ เพราะจะเอื้ออำนวยให้กิเลสกามของพระภิกษุเจ้าของเสนาสนะ เฟื่องฟูขึ้น โดยเหตุนี้พระภิกษุจำเป็นจะต้องพิจารณาโดยแยกแยะในการใช้สอยเสนาสนะ

^{๒๑} ส.สพ. (ไทย) ฉบับหลวง ๑๘/๑๒๔.

๔) วัตถุประสงค์ในการใช้คิลานเภสัช คำว่า “คิลาน” (คิ-ลา-นะ)^{๒๒} แปลว่า “คนเจ็บ” คำว่า “คิลานเภสัช” แปลว่า “ยารักษาโรค” ซึ่งรวมถึง เนยชั้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ก็ถือว่าเป็น คิลานเภสัชของพระภิกษุด้วย วัตถุประสงค์ในการบริโภคน้ำคิลานเภสัช ก็เพื่อระงับอาพาธหรือโรคต่างๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งทุกขเวทนา ดังนั้นก่อนที่พระภิกษุจะบริโภคจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ จนมั่นใจว่าเมื่อบริโภคแล้ว ทุกขเวทนาในตนจะถูกระงับอย่างแท้จริง ดังนั้นปัจจัยสันนิสสิตศีลนี้ จึงมุ่งเน้นให้พระภิกษุบริโภคใช้สอยปัจจัยสี่อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยการให้พระภิกษุพิจารณาโดยแยบคายถึงวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องของการบริโภคเสียก่อน แล้วจึงค่อยบริโภค ใช้สอย ปัจจัยนั้นๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจัยสันนิสสิตศีลนี้ พระภิกษุจะสามารถบำเพ็ญให้สำเร็จบริบูรณ์ได้ก็ด้วยปัญญา คือ การบริโภคปัจจัย ๔ อันบริสุทธิ์ด้วยการพิจารณา ที่พระศาสดาตรัสไว้โดยนัยว่า ภิกษุพิจารณา โดยแยบคายแล้วเสพ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัช ว่าเพียงพอบริโภค ปัจจัย ๔ เท่านั้น หาใช้บริโภคปัจจัย ๔ ด้วย กิเลสตัณหา

ปัจจัยปัจเจกขณ คือ พิจารณาใช้สอยปัจจัยสี่ ให้เป็นไปตามความหมายและประโยชน์ของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา คือ

๑) จีวร เป็นผ้าห่มคลุมกายของพระภิกษุและพระภิกษุณีสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา จีวรอาจใช้เรียกทั้งผ้านุ่งผ้าห่มรวมกันโดยเรียกว่า ไตรจีวร หมายถึงผ้า ๓ ผืน ซึ่งมีทั้งผ้านุ่งและผ้าห่ม อันได้แก่สังฆาฏิ (ผ้าพาดบ่า) อุตตราสงค์ (ผ้าจีวรสำหรับคลุม) และอันตราวาสก (สบง)^{๒๓}

๒) ปิณฑบาต (อ่านว่า ปินทะบาต) เป็นภาษาบาลี มาจากคำว่า ปิณฑ + ปาต แปลว่า การตกลงแห่งก้อนข้าว การขบฉันภัตตาหาร น้ำดื่ม ที่ได้มาจากผู้ที่ถวายด้วยการใส่ลงในบาตรของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นกิจวัตรอย่างหนึ่งที่พระภิกษุสามเณรจักต้องปฏิบัติเป็นประจำ

๓) เสนาสนะ หมายถึง อาคารสถานที่ที่ใช้เป็นที่พำนักอาศัยหรือเป็นที่ทำกิจกรรมของพระสงฆ์ได้ และหมายถึงสิ่งที่ใช้เป็นที่นั่ง ที่พึง ที่หนุนได้ เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลา กุฏิ ที่นอน หมอนพรม ที่ปูนอน ผ้าปูนั่ง เป็นต้น

๔) คิลานเภสัช หมายถึง ยาสำหรับภิกษุใช้, ยารักษาโรค เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในปัจจัย ๔ หรือจตุปัจจัย อันเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับดำรงชีวิตของภิกษุสามเณร^{๒๔}

ดังนั้นการปฏิบัติตามปาริสุทธิศีลมี ๔ ประเภท คือ ๑. ปาติโมกขสังวร คือ การสำรวมในพระปาติโมกข์ คือ เว้นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม ทำตามข้อที่ทรงอนุญาต ๒. อินทริยสังวร สำรวมในอินทริย ๔ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และรู้ธรรมด้วยด้วยใจ ๓. อาชีวะปาริสุทธิเลี้ยงชีพโดยการที่ขอไม่หลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ ๔. ปัจจัยเวกขณะ พิจารณาเสียก่อนจึงจะบริโภคปัจจัย ๔ ไม่บริโภคด้วยตัณหา เป็นต้น การปฏิบัติตามสมควรแก่ภาวะของตนๆ เพื่อขัดเกลาศีลให้บริสุทธิ์ เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว

^{๒๒}พระบาลีเต็มว่า “ยถาปัจฉยปวัตตมานัน ฐาตุมตมเมเวตย ติททิ คิลานเภสัชชุปริกาโร, ตพุกฤษฏชโกจ ปุคคโล ฐาตุมตตโก นิสสโต นิชชีโว, สพโพ ปนายี คิลานเภสัชชุปริกาโร อชิจฺจนินโย อิมฺปิติกายํ ปตวา อติวย ชิจฺจนินโย ชายติ”.

^{๒๓}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๖๙.

^{๒๔}อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๔๖๑/๑๓๗.

ก็เป็นเหตุให้จิตบริสุทธิ์ และปัญญาบริสุทธิ์โดยลำดับ จนกระทั่งเป็นผู้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งปวง เป็นไปเพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ คือ เพื่อพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง

ดังนั้นสรุปได้ว่า วิธีปฏิบัติตามสารูป ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นข้อห้ามของพระภิกษุสงฆ์ตามพระวินัยบัญญัติ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดไม่พึงละเมิดไว้เพื่อความเรียบร้อยเรียบร้อยของคณะสงฆ์ และเพื่อเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานอันเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุสงฆ์ และกล้าไปสู่มรรค ผล นิพพาน ตามหลักของพระพุทธศาสนา และเป็นการแสดงออกของบุคคลผู้ได้ฝึกฝนตามพระวินัยแล้วเพื่อให้ศีลสมบริสุทธิ์ สมาธิสมบริสุทธิ์ และปัญญาบริสุทธิ์ อันเนื่องจากการปฏิบัติตามหลักปาริสุทธิศีล ๔ คือ ปาติโมกขสังวร อินทริยสังวร อาชีวปาริสุทธิ และปัจฉยปัจจเวกขณะ เป็นต้น การปฏิบัติตามสมควรแก่ภาวะของตนๆ เพื่อขัดเกลาศีลให้บริสุทธิ์ เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว ก็เป็นเหตุให้จิตบริสุทธิ์ และปัญญาบริสุทธิ์ โดยลำดับจนกระทั่งเป็นผู้บริสุทธิ์จากกิเลสทั้งปวง เป็นไปเพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์

๔.๒.๒ การส่งเสริมผู้ประพฤติตามพระธรรมวินัย การลงโทษผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัย

(๑) ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยพระอุบาลีเถระ เอตทัคคะในด้านผู้ทรงพระวินัย พระอุบาลีเถระ เกิดในตระกูลกัลบก (ช่างตัดผม) เมื่อเจริญวัยจึงรับราชการในตำแหน่งนายภูษามาลา เป็นช่างตัดแต่งเกศาและดูแลเครื่องแต่งพระองค์ประจำราชสกุลศากยวงศ์สืบต่อมาด้วยความจงรักภักดีจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย หลังจากทีพระบรมศาสดาเสด็จมาแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดาและเหล่าพระประยูรญาติแล้ว องค์พระสัพพัญญูจึงเสด็จจากกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ไปประทับ ณ อนุปิยอัมพวัน อันเป็นสวนในเขตอนุปิยนคร ของเหล่ามัลลกษัตริย์ แห่งแคว้นมัลลบรรดาเจ้าชายแห่งศากยวงศ์ (ราชสกุลฝ่ายพระพุทธบิดา) ๕ พระองค์ ได้แก่ เจ้าชายภัคคฺฐ์ เจ้าชายภัททิสยะ (ภัททิสราชา) เจ้าชายกิมพิละ เจ้าชายอนุรุทธะ เจ้าชายอานนท และจากโกถียวงศ์ (ราชสกุลฝ่ายพระพุทธมารดา) อีก ๑ องค์ คือเจ้าชายเทวทัต ได้ร่วมกันเดินทางไปยังแคว้นมัลลด้วยมีพระประสงค์จะออกผนวชตามเสด็จ

ในระหว่างทางเจ้าชายทั้ง ๖ ทรงเปลื้องเครื่องประดับอันมีค่าส่งมอบให้นายอุบาลีกัลบกมหาดเล็กคนสนิทที่ติดตามมาด้วย เพื่อให้นำไปจำหน่ายเลี้ยงชีวิต จากนั้นจึงรีบเสด็จไปเฝ้าพระบรมศาสดา ฝ่ายอุบาลีกัลบกเกรงว่าเหล่าเจ้าศากยจะเข้าใจผิดคิดว่าตนทำอันตรายแก่เจ้าชายทั้งหลายเพื่อชิงทรัพย์อันมีค่าเหล่านี้ อีกทั้งพิจารณาเห็นว่าแม่เหล่าราชสกุลทั้ง ๖ ยังมีโยติในทรัพย์สมบัติตนเป็นเพียงชนสามัญจะมายินดีในสิ่งที่ผู้อื่นสละแล้วด้วยประโยชน์อันใดควรที่จะทิ้งไว้ให้แก่ผู้ที่ต้องการแล้วออกบวชตามเสด็จเพื่อแสวงหาหนทางหลุดพ้นเช่นกัน เมื่ออุบาลีกัลบกติดตามเจ้าชายทั้ง ๖ มาถึงอนุปิยอัมพวัน จึงกราบทูลแจ้งความประสงค์ให้ทราบ เหล่าชัตติยกุมารมีพระประสงค์จะลดละทิวาณะของตนซึ่งมีเชื้อสายกษัตริยราชซึ่งโดยปกติมีความถือตัวจัด จึงกราบทูลพระบรมศาสดาขอให้อุบาลีกัลบกบวชก่อน เนื่องจากผู้ที่บวชทีหลังต้องทำความเคารพภิกษุผู้บวชก่อนตามธรรมเนียมอาวุโสแม้ว่าจะเป็นผู้มีชาติมหาเถรรับใช้ก็ตาม อุปัชฌาย์ของอุบาลีกัลบกมีนามว่าพระกบปิตกเถระ พระอุบาลีเมื่อบวชแล้วได้ตั้งใจศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนต่างๆ และต้องการจะไปบำเพ็ญสมณธรรมใน

ปา เพื่อหาความสงบตามลำพัง แต่พระพุทธองค์ทรงทักท้วงไว้ด้วยมีพระประสงค์จะให้ท่านสำเร็จใน
 ฐานะ ๒ คือ คັນถฐานะ และวิปัสสนาฐานะ

๑) ฐานะ ๒

ฐานะ คือ หน้าที่การงานที่พึงกระทำ หรือกิจในพระศาสนา มี ๒ ประการ ได้แก่

๑. คันถฐานะ คือ ฐานะฝ่ายคัมภีร์ เช่น กิจด้านการเล่าเรียนพระคัมภีร์ต่างๆ การศึกษา
 ปริยัติธรรม อันได้แก่ พระไตรปิฎก พุทธพจน์ หรือ พระธรรมวินัย เรียกภิกษุฝ่ายคันถฐานะว่าคามวาสี
 หมายถึง ผู้อยู่ในหมู่บ้าน ได้แก่ ภิกษุหรือคณะสงฆ์ฝ่ายที่มักตั้งวัดอยู่ในเขตชุมชน

๒. วิปัสสนาฐานะ คือ ฐานะฝ่ายการเจริญวิปัสสนา การบำเพ็ญภาวนา หรือ เจริญพระ
 กรรมฐาน เรียกภิกษุฝ่ายวิปัสสนาฐานะว่า อรัญวาสี หมายถึง ผู้อยู่ในป่า ได้แก่ ภิกษุหรือคณะสงฆ์ฝ่าย
 ที่มักตั้งวัดอยู่ห่างชุมชน

๒) ภาวนา ๒

ภาวนา คือ การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การฝึกอบรมจิตใจ หรือ
 เรียกว่า กรรมฐาน ได้แก่

๑. สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ การฝึกสมาธิ

๒. วิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง การเจริญ

ปัญญา

เมื่อพระอุบาลีเถระปฏิบัติในฐานะ ๒ ตามพุทธดำรัสไม่นานก็บรรลุธรรม สำเร็จเป็นพระ
 อรหันต์ในพรรษาแรกนั่นเอง และด้วยเหตุที่ท่านอยู่ใกล้ชิดพระบรมศาสดามาโดยตลอด จึงเป็นกำลัง
 สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยมีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระธรรมวินัยเป็นพิเศษ จึง
 สามารถช่วยอบรมถ่ายทอดให้แก่บรรดาศิษย์ของท่านเป็นจำนวนมาก เมื่อมีอธิกรณ์ เกิดขึ้นแก่ภิกษุ
 สงฆ์ หรือมีเหตุเกี่ยวข้องกับพระวินัยแล้วพระพุทธองค์จะทรงมอบให้ท่านเป็นผู้วินิจฉัย

๓) อธิกรณ์ ๔

อธิกรณ์ คือ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ หรือเรื่องที่สงฆ์ต้องดำเนินการมี ๔
 อย่าง ได้แก่

๑. วิวาทาธิกรณ์ การเถียงกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย

๒. อนุวาทาธิกรณ์ การโจทหรือกล่าวหากันด้วยอาบัติ

๓. อาปัตตาธิกรณ์ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตัวให้พ้นอาบัติ

๔. กิจจาธิกรณ์ กิจฐานะต่างๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น ให้อุปสมบท ให้ผ้ากฐิน เป็นต้น

เกี่ยวกับการวินิจฉัยอธิกรณ์มีเหตุการณ์สำคัญอยู่เรื่องหนึ่ง ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดไว้ใน
 ประวัติ พระกุมารกัสสปเถระ เนื้อความโดยย่อคือมารดาของพระเถระรูปดังกล่าวเดิมเป็นลูกสาว
 เศรษฐีในกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ หลังจากแต่งงานแล้วต่อมาได้บวชเป็นภิกษุณีในปกครองของพระ
 เทวทัตและเกิดตั้งครรภ์ขึ้น พระเทวทัตกล่าวโทษว่านางต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุณี
 แล้ว จึงมีมติให้สึกโดยไม่ยอมไต่สวนอย่างถี่ถ้วน เมื่อได้รับการอุทธรณ์องค์พระสัพพัญญูทราบความ
 จริงด้วยพระญาณอยู่ก่อนแล้ว แต่ทรงให้พระอุบาลีเถระทำการวินิจฉัยอธิกรณ์เพื่อไม่ให้เป็นที่รังเกียจ
 สงสัยของเหล่าพุทธบริษัททั้งหลาย

(๒) พระอุบาลีเถระร่วมกับนางวิสาขาและท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ทำการไต่สวนตรวจสอบจนได้ความกระจ่างว่านางภิกษุณีตั้งครรภ์ก่อนบวชโดยที่ตนไม่ทราบจึงเป็นผู้บริสุทธิ์พระบรมศาสดาเมื่อทรงสดับเหตุผลแล้วได้ตรัสรับรองว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาลีกล่าวไว้ชอบแล้ว”

เรื่องอื่นๆ ที่พระอุบาลีเถระวินิจฉัยได้แก่การตัดสินว่าภิกษุชาวเมืองภารุกัจฉะรูปหนึ่งไม่มีความผิด เพราะท่านเพียงฝันว่าได้เสพเมถุนธรรมกับภรรยาเก่า และเรื่องการวินิจฉัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของพระอชชุกะชาวกรุงเวสาลี เนื่องจากลูกชายของคหบดีผู้เป็นอุปัฏฐาก (ผู้อุปถัมภ์ ผู้บำรุง) ของพระอชชุกะฟ้องต่อพระอานนท์และพระอุบาลี ว่าพระอชชุกะบอกที่ฝั่งทรัพย์ของบิดาแก่ผู้เป็นหลานชายทั้งที่ตนเองเป็นทายาทโดยตรง พระอชชุกะแจ้งว่าคหบดีสั่งไว้ก่อนเสียชีวิตว่า ให้บอกที่ฝั่งทรัพย์แก่ลูกชายหรือหลานชายคนใดคนหนึ่งซึ่งมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาครั้นเห็นว่าผู้เป็นหลานชายสมควรได้รับมรดกจึงแจ้งที่ฝั่งทรัพย์ให้ทราบ พระอุบาลีเถระจึงตัดสินว่าพระอชชุกะไม่มีความผิด เนื่องจากปฏิบัติไปตามเงื่อนไขที่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สั่งไว้

พระอุบาลีเถระมหาสาวกเป็นกำลังสำคัญผู้หนึ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาช่วยแบ่งเบาภาระองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระธรรมเสนาบดีทั้งสองประกอบกับมีความเชี่ยวชาญในพระธรรมวินัยอย่างยิ่งดังกล่าวนั้นแล้วข้างต้น จึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย (ฝ่ายภิกษุณี) ในด้านผู้ทรงพระวินัยคู่กับพระปฎาจารย์เถรีเอตทัคคะในด้านผู้ทรงพระวินัย (ฝ่ายภิกษุณี) เมื่อมีการทำปฐมสังคายนาพระไตรปิฎกหลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ ๓ เดือน พระอุบาลีเถระรับหน้าที่เป็นผู้วิสันหาพระวินัย พระอานนท์เถระรับหน้าที่วิสันหาพระสูตร และพระอภิธรรม โดยมีพระมหากัสสปเถระเป็นประธานและเป็นผู้ถาม (ปุจฉา)

ดังนั้นเพื่อต้องการควบคุมการพูด การกระทำทางกาย และความคิด กิริยามารยาท ที่มีเจตนาทุจริต ผิดศีลธรรม เป็นเหตุให้เสียหายทางจริยธรรม (ความประพฤติอันดีงาม) เพื่อความผาสุกแก่ตน และคณะสงฆ์โดยรวม เพราะเหตุแห่งการละเมิดพระวินัย (ศีล) ดังนั้น คณะสงฆ์ก็ได้อาศัยพระธรรมวินัยเป็นเครื่องมือ ในการปกครองสมณะเพศในพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติพระวินัย หลังจากที่มีเหตุปัจจัยที่ไม่ดี ไม่งามเกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ที่พระองค์ทรงบริหารกำกับดูแลอยู่ ขณะเมื่อยังทรงมีพระชนชีพอยู่นั้น พระพุทธองค์ก็ทรงตัดสินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นด้วยพระองค์เองทั้งหมดก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานก็ได้มอบอำนาจให้สงฆ์ มีอำนาจบริหารโดยมีพระธรรมวินัย เป็นศาสดาแทนพระองค์ ได้แก่อำนาจห้ามไม่ให้กระทำ และให้กระทำ เช่น “กัจจัตถ ๑๐ อย่าง” และ “กรณียกิจ ๔” ห้ามไม่ให้กระทำคือ “อกรณียกิจ ๔” การประพฤติดีศีล ๒๒๗ สิกขาบท เหล่านี้ให้กำหนดละ ทำไม่ได้เป็นโทษ ตามข้อบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ โดยเฉพาะ “ปาราชิก ๔ สิกขาบทนี้ห้ามล่วงละเมิดโดยเด็ดขาด” และส่วนขนบธรรมเนียมข้อปฏิบัตินอกพระปาติโมกข์ คืออภิสมจาการทั้งหมดจากพระไตรปิฎก ทั้งเรื่องเหตุที่มาของพระพุทธบัญญัติ ข้อห้ามและขออนุญาต เพื่อให้ทราบพระพุทธประสงค์ ที่แท้จริง ต่อการรักษาศีล ประพฤติตามพระธรรมวินัย ควรที่จะเข้าใจวัตถุประสงค์ คือประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระธรรมวินัย ที่พระพุทธองค์ทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ประการคือ ๑) เพื่อความดีงามที่เป็นไป โดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ ๒) เพื่อความสุกแห่งสงฆ์ ๓) เพื่อการปราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย ๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลงาม ๕) เพื่อปิดกั้นความเสียหาย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน ๖) เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมี

ภายหลัง ๗) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ๘) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่เลื่อมใสแล้ว ๙) เพื่อความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม และ ๑๐) เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนพระวินัยให้หนักแน่น

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการกระทำ (กรรมวาท และกิริยวาท) เป็นศาสนาแห่งความเพียรพยายาม (วิริยวาท) ไม่ใช่ศาสนาแห่งการอ่อนน้อมปรารถนาหรือศาสนาแห่งความหวังกังวล การสั่งสอนธรรมของพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติให้ทุกคนจัดการกับชีวิตที่เป็นอยู่จริงๆ ในโลกนี้

โทษของคนทุศีล ๕ ประการ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัย ในเมือง นาพันทา รับสั่งเรียกท่านพระอานนท์มาตรัสว่า “มาเถิด อานนท์ เราจะเข้าไปยัง ปาฏลิกามกัน”

ท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จไปถึงปาฏลิกามพวกอุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกามได้ทราบข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงปาฏลิกาม” จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคโปรดทรงรับเรือนพักแรมของพวกข้าพระองค์ด้วยเถิด”^{๒๕}

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์ด้วยพระอาการดุษณี^{๒๖}

พวกอุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกาม ทราบอาการที่พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้วจึงลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณเข้าไป ยังเรือนพักแรมแล้ว ปูเครื่องลาดทั่วเรือนพักแรมแล้ว ปูลาดอาสนะ ตั้งหมอน้ำ ตามประทีปน้ำมันไว้ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้า พระองค์ได้ปูเครื่องลาดทั่วเรือนพักแรมแล้ว ปูลาดอาสนะ ตั้งหมอน้ำ ตามประทีปน้ำมันไว้แล้ว ขอพระองค์จงทรงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

ครั้นในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวรพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าไปยังเรือนพักแรม ทรงล้างพระบาทแล้วเสด็จเข้าสู่เรือนพักแรม ประทับนั่งพึงเสากลางผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก

ฝ่ายภิกษุสงฆ์ล้างเท้าแล้วเข้าสู่เรือนพักแรมนั่งพึงผาด้านทิศตะวันตกผืนหน้าไปทางทิศตะวันออกอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระผู้มีพระภาค

ส่วนอุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกามล้างเท้าแล้ว เข้าสู่เรือนพักแรม นั่งพึงผาด้านทิศตะวันออก ผืนหน้าไปทางทิศตะวันตกอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกอุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกามมาตรัสว่า “คหบดีทั้งหลาย ศีลปฏิบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษ ๕ ประการนี้

โทษ ๕ ประการ คือ

๑. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลปฏิบัติในโลกนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นโทษประการที่ ๑ แห่งศีลปฏิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

^{๒๕}วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๘๕/๙๗.,ข.อุ. ๒๕/๗๖/๒๐๙.

^{๒๖}ข.อ. (ไทย) ๒๕/๗๖/๒๐๙.

๒. กิตติศัพท์อันชั่วของบุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติย่อมกระฉ่อนไป นี้เป็น โทษประการที่ ๒ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๓. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติจะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชัตติยบริษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตามย่อมไม่แก่ล้าก้า เก้อเขินเข้าไป นี้เป็นโทษประการที่ ๓ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๔. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ ย่อมหลงลืมสติตาย นี้เป็นโทษประการที่ ๔ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล

๕. บุคคลผู้ทุศีล มีศีลวิบัติ หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทูคติ วินิบาต นรก นี้เป็นโทษประการที่ ๕ แห่งศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล “คหบดีทั้งหลาย ศีลวิบัติของบุคคลผู้ทุศีล มีโทษ ๔ ประการนี้แล

อานิสงส์ของคนมีศีล ๕ ประการ

คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้อานิสงส์ ๕ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่ง ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๒. กิตติศัพท์อันงาม๑ของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๓. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็น ชัตติยบริษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่ล้าก้า ไม่เก้อเขินเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๔. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๕. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดใน สุกคติโลกสวรรค์ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของ บุคคลผู้มีศีล

คหบดีทั้งหลาย ศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล มีอานิสงส์ ๕ ประการนี้แล^{๒๗}

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกาม เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ รั้าใจให้อาจหาญแก่ล้าก้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมมีกาเกือบตลอดคืน ทรงส่งกลับด้วยพระดำรัสว่า “คหบดี ๓ ทั้งหลายราตรีผ่านไปมากแล้ว (ราตรีผ่านไปมากแล้ว หมายถึงเกือบจะสว่างนั่นเอง”^{๒๘} ขอท่านทั้งหลายจงกำหนดเวลาที่สมควร ณ บัดนี้เถิด” อุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกามทูลรับสนองพระดำรัสแล้วลุกจากที่นั่งถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วจากไป เมื่ออุบาสกอุบาสิกาชาวปาฏลิกามเหล่านั้นจากไปไม่นาน พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังเรือนว่าง

^{๒๗} อิง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๙/๓๕๕-๓๕๖

^{๒๘} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๕๑/๑๔๐.

ดังนั้นพอสรุปได้ว่าพระวินัยบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดไม่พึงละเมิดไว้เพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยของคณะสงฆ์ และเพื่อเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานอันเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุสงฆ์ และก้าวไปสู่มรรค ผล นิพพาน ตามหลักของพระพุทธศาสนา และเป็น การแสดงออกของบุคคลผู้ได้ฝึกฝนตามพระวินัยแล้วเพื่อให้ศีลสมบริสุทธ์ สมานสมบริสุทธ์ และปัญญา บริสุทธ์ อันเนื่องจากการปฏิบัติตามหลักปาริสุทธ์ศีล ๔ คือ ปาติโมกขสังวร อินทริยสังวร อาชีวกปาริ สุทธ์ และปัจจัยปัจเจกขณะ เป็นต้น การปฏิบัติตามสมควรแก่ภาวะของตนๆ เพื่อขัดเกลาศีลให้ บริสุทธ์ เมื่อศีลบริสุทธ์แล้ว ก็เป็นเหตุให้จิตบริสุทธ์ และปัญญาบริสุทธ์ โดยลำดับจนกระทั่งเป็นผู้ บริสุทธ์จากกิเลสทั้งปวง เป็นไปเพื่อทำที่สุตแห่งทุกข์

๔.๒.๓ การสร้างความตระหนักเรื่องสารูปแก่พุทธบริษัท

แนวทางการสร้างความสามัคคีในสังคมไทย

ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง และเข้ามามีส่วนร่วมใน การแสดงความคิดเห็น กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ และให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐในเรื่องต่างๆ มากขึ้น บางครั้งจะเห็นว่ามี การรวมตัวกันคัดค้านหากนโยบายหรือโครงการของรัฐมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ ชุมชนหรือคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้บางครั้งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งใน สังคมไทย ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความสงบเรียบร้อยของประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาที่ทุกคน จะต้องร่วมกันแก้ไข ด้วยการร่วมกันสร้างสรรค์ เพื่อให้สังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความสามัคคีช่วยกัน เสริมสร้าง แนวความคิดให้เคารพซึ่งความแตกต่างทางความคิด วัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา รวมทั้ง ร่วมกันฟื้นฟูหล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรม การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและมีจิตสำนึก สาธารณะ ที่ตั้งอยู่บน พื้นฐานของหลักคุณธรรมแห่งสันติวิธี เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมี ศักยภาพในการจัดการกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นให้ได้ทั้งนี้แนวทางการสร้างสามัคคีในสังคมไทยไว้ ดังนี้

๑) การเปิดเผยความจริง (Truth) ความจริงเป็นทั้งเครื่องมือ และเป้าหมายของการสร้าง สังคมสมานฉันท์ การค้นหา การเปิดเผย และ การยอมรับความเป็นจริงเป็นหนทางคลี่คลายปัญหา ความเคลือบแคลง หวาดระแวงไม่เชื่อใจทั้งของชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่รัฐ และของรัฐ ต่อชาวบ้าน ผู้นำ ศาสนา รวมถึงของชาวบ้านต่อชาวบ้านที่ต่างศาสนา

๒) ความยุติธรรม (Justice) ให้ความสำคัญกับแนวคิดวิเคราะห์สังคมไทย ให้มีการเรียนรู้ วิธีการมองปัญหาความ รุนแรงในบริบทเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม ให้เล็งเห็นคนบริสุทธ์กลุ่มต่าง ๆ ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง โดยให้ความสำคัญกับ ความยุติธรรมในทุกระดับชั้น มุ่งแยก “ความผิด” ออกจาก “คนผิด” ซึ่งล้วนตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงทั้งสิ้น ตลอดจนใช้กระบวนการ ยุติธรรมที่มีความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติในการแก้ปัญหาความ รุนแรง เน้นการบรรเทาความ เสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิม (restoration)

๓) ความพร้อมรับผิด (Accountability) ส่งเสริมระบบ และวัฒนธรรมความพร้อมรับผิด ในสังคมไทย โดยยึดหลักเมตตาธรรม ความถูกต้องชอบธรรม และความโปร่งใส

๔) การให้อภัย การให้อภัยต่อกันนั้นทุกฝ่ายต้องตระหนัก ถึงคุณค่าชีวิตทั้งในฐานะผู้ให้อภัยและผู้ได้รับการให้อภัย อีกทั้ง ตระหนักถึงความทุกข์ยากของเหยื่อความรุนแรงในทุกชั้น ทุกมิติ ในกรณีการปฏิบัติที่ผิดพลาดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคู่กรณี

๕) การสานเสวนาระหว่างกัน เป็นการพร้อมรับฟังเปิด ใจกว้าง แลกเปลี่ยนความเห็นบนฐานของการมีขันติธรรม (หลักธรรม ที่ว่าด้วยความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งรอบตัว) และยึดมั่นในความเป็นพี่น้องกัน การเคารพความหลากหลายทางศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อ

๖) สันติวิธี ถือว่าสันติวิธีเป็นวิธีการจัดการกับความขัดแย้ง วิธีหนึ่ง และเป็นทางเลือกหลัก เมื่อเผชิญกับความขัดแย้ง การใช้สันติวิธี มีเหตุผลสำคัญตรงที่ว่า เป็นวิธีการที่น่าจะมีการสูญเสียน้อยที่สุด อีกทั้งการยึดมั่นในแนวทางศาสนา และวัฒนธรรมของตนเอง รวมถึง ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา

๗) ความทรงจำ การเปิดเผยพื้นที่ให้ความทรงจำ ที่เจ็บปวด ด้วยการเปิดพื้นที่ให้ข้อมูลเหล่านั้น เป็นส่วนหนึ่งของ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มเติม จากพื้นที่ประวัติศาสตร์ส่วนกลาง เสริมสร้างการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจใน ความแตกต่างของกันและกันมากขึ้น

๘) การใช้จินตนาการในการแก้ปัญหา ไม่ยึดติดกับวิธีการเดิมๆ ในการแก้ปัญหา พร้อมทั้งจะใช้จินตนาการบนพื้นฐาน ศาสนธรรมเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเข้มแข็ง และการมีส่วนร่วม ของภาคประชาชน คือรากฐานของการสร้างความสามัคคีและสันติสุข

๙) การยอมรับความเสี่ยงใดๆ ที่อาจเกิดร่วมกัน การแสวงหาทางออกจากปัญหาที่ยั่งยืน อาจมีความเสี่ยง หรือผลที่คาดไม่ถึงหลายประการ การยอมรับความเสี่ยงหมายถึง ความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นที่ประชาชนในพื้นที่มีต่อกัน รวมถึงความกล้าในการ ยอมรับความเสี่ยงนั้น อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของแนวความคิดของสังคม

แนวคิดระบบอุปถัมภ์ในการสร้างความสามัคคีในสังคม

โดยทั่วไปของคำว่า “การอุปถัมภ์” คือ การค้าจุน การค้าชู การสนับสนุน การเลี้ยงดู ระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) เป็นคำที่คนไทย ค้นเคยและรู้จักกันมาอย่างช้านาน ที่มีความเป็นมาคู่กับสังคมไทย โดยเป็นระบบความสัมพันธ์ของคนสองฝ่าย ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายที่อยู่เหนือกว่าคือมีทรัพยากรมากกว่า หรือสูงศักดิ์ มีอำนาจ มากกว่า หากนำระบบอุปถัมภ์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางที่ถูกต้องก็จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมสามัคคีที่น่าอยู่ได้อย่างดีเยี่ยม ดังจะกล่าวได้ว่ามีผู้วิจัยนำแนวคิดระบบอุปถัมภ์ มาวิเคราะห์ใช้เพื่อสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย ๒ ระดับ คือ ๑) ความสัมพันธ์ระดับครอบครัวหรือความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ๒) ความสัมพันธ์ระดับชุมชนและสังคม

(๑) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในสังคมไทย

สังคมหรือชุมชนสามัคคีของประเทศไทยมีมาช้านานแล้ว ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสามัคคีที่เป็นปึกแผ่นอย่างสันติสุข ในสังคมไทยนั้น มีปัจจัยอยู่ ๔ ประการดังนี้

๑) สังคมที่มีสิ่งยึดมั่นยึดถือร่วมกันในจิตใจผ่าน สถาบันสำคัญที่เรียกว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา และวัฒนธรรม

๒) ที่ทำให้สังคมเกิดความสามัคคีและเข้มแข็ง คือ พื้นที่สาธารณะ การมีพื้นที่สาธารณะ เช่น ศาลาประชาคม สวนสาธารณะ ลานกลางหมู่บ้าน สนามอเนกประสงค์ เป็นปัจจัยที่ทำให้คนใน

สังคม ในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีกิจกรรมทำร่วมกัน ก็จะทำให้เกิดความรักใคร่ สมัครสมานสามัคคี กลมเกลียวกัน มีความคุ้นเคย ทำให้เกิดการสื่อสารและแลกเปลี่ยน ด้วยไมตรีจิตก็จะทำให้สังคมนั้นมีความเข้มแข็งตามมา

๓) กิจกรรมร่วม ชุมชนจะเป็นปึกแผ่น จะสามัคคีได้ก็ต่อเมื่อไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ แต่จะเข้าร่วมกิจกรรมกัน ตามประเพณี หรือมีกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นร่วมกัน เมื่อมีกิจกรรม ร่วมกันก็จะทำให้มีความผูกพันเหมือนญาติพี่น้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัย แบ่งปันกัน เกิดความรักใคร่กันสังคมในชุมชนนั้นก็จะมี ความเข้มแข็ง

๔) มีผลประโยชน์และทรัพยากรร่วมกัน เช่น ใช้แหล่งน้ำร่วมกัน ใช้ป่าชุมชนร่วมกัน ใช้ทุ่งเลี้ยงสัตว์ร่วมกัน ทำให้ เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน ก็จะเกิดการร่วมมือร่วมใจกัน รักษาผลประโยชน์ก็จะทำให้สังคมนั้นเกิดความสามัคคี รักษาผลประโยชน์ของสังคมในชุมชนของตนเอง

(๒) กระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีสู่ความสามัคคี

การสร้างสังคมสามัคคี จำเป็นต้องอยู่บนเงื่อนไขของการ จัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นสำคัญ ยึดมั่นในหลักมนุษยธรรม เพื่อเป้าหมายในการสร้างความเป็นธรรม หรือการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม โดยเป็นแนวทางหลักของนโยบายการแก้ไขปัญหาความรุนแรงภายในประเทศระยะยาว

๑) สำหรับกระบวนการจัดการและแก้ปัญหาความขัดแย้งแบบสันติวิธี มีวิธีการที่สามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบขึ้นกับว่า ความขัดแย้งอยู่ในสถานการณ์ใด โดยแบ่งได้เป็น ๓ ระยะ คือ ระหว่างก่อนเกิดสถานการณ์ ระหว่างที่เกิดสถานการณ์ และภายหลังสถานการณ์ความขัดแย้งผ่านพ้นไปแล้ว ซึ่งเป็นวิธีการที่ควรเกิดก่อนที่จะมีการดำเนินการ ตัดสินใจในนโยบายสาธารณะขนาดใหญ่ เพื่อให้ทรศนะที่แตกต่าง ขัดแย้งกันระหว่างคนกลุ่มต่างๆ ได้รับการพิจารณาและนำไปสู่ การสร้างข้อสรุปและการตัดสินใจร่วมกันของคนในสังคม

๒) ในกรณีที่ความขัดแย้งเกิดขึ้นและนำไปสู่การเผชิญหน้า ระหว่างฝ่ายที่ตรงข้ามกัน แนวทางการจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เหมาะสมก็คือ การสร้างพื้นที่ สำหรับการสานเสวนาระหว่างฝ่ายที่ขัดแย้งผ่านกระบวนการเจรจา โกล่เกลี่ยแบบมีคนกลาง ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนภาครัฐ ผู้แทนกลุ่มผู้เรียกร้อง และผู้แทนภาควิชาการ โดยอาจเป็นการเจรจา เพื่อต่อรอง (Negotiation) เพื่อหาข้อแลกเปลี่ยนบางอย่างร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่ไม่ซับซ้อนนักหรือการเจรจาไกล่เกลี่ย

๓) สำหรับกรณีที่ปัญหาความขัดแย้งได้เกิดขึ้นและสิ้นสุด ลงแล้ว แนวทางการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธีที่เหมาะสมคือ กระบวนการ ยุติธรรมสมานฉันท์ (Restorative justice) ซึ่งเป็นกระบวนการ เยียวยาปัญหาความขัดแย้งโดยให้ความสนใจในการฟื้นฟูแก่เหยื่อ และชุมชนที่ตกเป็นเหยื่อมากกว่าการให้คุณค่าเรื่องการลงโทษผู้ทำผิด โดยยกระดับความสำคัญของเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น รวมทั้งการดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมเรียกร้องให้ผู้ทำผิดแสดงความรับผิดชอบโดยตรงต่อบุคคลหรือชุมชน

บทบาทสื่อมวลชนกับความศรัทธา

สื่อมวลชนมีบทบาททำหน้าที่ด้านการสื่อสาร และเป็นตัวเชื่อมเพื่อทำให้เกิดการรวมตัวกันของทุกส่วนในสังคม ในปัจจุบัน สื่อมวลชนมีความมุ่งมั่นเสนอข่าวสารโดยคาดหวังว่า ข่าวสารและ

การสื่อสารต่างๆ ของสื่อสารมวลชนทุกประเภท จะเป็นสิ่งที่สามารถสร้างความเข้าใจอันดีของคนในประเทศ เนื่องจากเป็น องค์กรที่มีฐานะเป็นคนกลางที่ให้ข้อมูลต่างๆ กับสังคมได้อย่าง ถูกต้อง และเมื่อใดก็ตามที่เกิดความขัดแย้ง สิ่งที่เป็นแรงจูงใจ และมีความจำเป็นต่อการจัดการความขัดแย้งคือการสื่อสาร โดยเฉพาะภาวะวิกฤติทางศรัทธาในพระพุทธศาสนา การสื่อสารจะต้องเน้นการใช้กระบวนการสื่อสารแบบสันติ ที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล โดยสื่อมวลชนเป็นสถาบันทางวิชาชีพที่มีหลักปฏิบัติในการทำงาน

แนวทางการแก้ปัญหาทางสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันนี้ทุกคนก็ให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาสำคัญๆ ที่ประเทศชาติกำลังเผชิญอยู่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้น อยากรีบเร่งและปัญหาทุกอย่างมีสาเหตุหลักมาจากมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาสังคมเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาของสังคมทุกวันนี้เพราะสังคมขาดธรรมเป็นหลักของใจการปฏิบัติตนของคนในสังคมไม่มีหลักยึดใจให้อยู่ในกรอบของคุณธรรม ศีลธรรมปัญหาต่างๆ ของสังคม ถ้าเราจะลองวิเคราะห์ดูก็จะเห็นว่าสังคมขาดคุณธรรมกันมากที่เดียวสังคมเราไม่ให้ความสำคัญในหลักทางศาสนาหรือไม่นำวิถีพุทธมาใช้ในการดำเนินชีวิตหรือถ้าพูดถึงว่าคนในสังคมไม่ได้รับการศึกษาหรือจึงสร้างปัญหาขึ้นก็พอที่จะอธิบายได้ว่าบางปัญหาเกิดจากคนที่ได้รับการศึกษา เช่น ปัญหาการคอร์รัปชั่น คนที่โกงกินกัน ทยศหักหลังกันฉ้อโกง หรือปัญหาความขัดแย้ง ขาดความสามัคคี ปัญหาที่เกิดจากการเมืองที่หลงอำนาจก็เป็นพวกที่มีการศึกษาสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาตามมามาไปสู่ปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นอย่างมากมาย

(๑) สังคมไทยกับการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนในสังคมไทย ตามแนวทางพุทธศาสนานั้นจะเน้นการพัฒนาคนเป็นหลักในการพัฒนาคนนั้นสิ่งสำคัญของการพัฒนาคือ ปัญญาเพราะทำให้รู้จักสิ่งทั้งหลายและรู้ว่า จะปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไรการพัฒนาจะเป็นไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือ

๑) พัฒนาพฤติกรรม (ศีล) หรือวิถีการใช้ชีวิตตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการพัฒนาด้านนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาคนให้มีศีล คือวินัย เพราะวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา

๒) พัฒนาด้านจิตใจ (สมาธิ) เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็ง มั่นคงของจิตใจและสภาพจิตที่ดั่งามรวมทั้งความสุข (๓) พัฒนาด้านปัญญา (ปัญญา) คือความรู้ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวความคิดทัศนคติ และค่านิยม ในการฝึกฝนหรือพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ ทำได้โดยรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบโดยอาศัยเหตุผล เพื่อให้เข้าใจความเป็นจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง

การพัฒนาทั้ง ๓ ด้านนี้จะต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกันซึ่งหากพัฒนาได้ทั้งสามด้านแล้วจะทำให้ชีวิตมีแต่ความดีงามซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริงการพัฒนาหรือการฝึกฝน ทั้ง ๓ ด้านนี้ เราเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง

(๒) หลักจริยธรรมในพุทธศาสนาเพื่อการจัดระเบียบสังคมไทย

หลักจริยธรรมในทางพุทธศาสนา^{๒๙} ได้พูดถึงจริยธรรมเป็น ๒ แนวทางคือเป็นศีลธรรม ประเภท เป็นข้อห้ามไม่ให้กระทำเพราะเป็นบาปเรียกว่า “ศีล” ประเภทสั่งสอนว่าไม่ควรทำเพราะมัน ทำลาย ความรู้สึกและเป็นมลทินแก่ตัวเองเรียกว่า “ธรรม” เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ เป็นศีลให้มีเมตตาเป็น ธรรม พุทธศาสนาไม่มีการฆ่าด้วยเมตตาหรือยินดีด้วยความริษยาหรือต่บด้วยความรัก เป็นต้น ปราชญ์ ทางพุทธศาสนาจึงกำหนดจริยธรรมในทางพุทธศาสนาไว้ เป็น ๓ ระดับ คือ

๑) จริยศาสตร์หรือจริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ เบญจศีล และเบญจธรรม ซึ่งเป็นธรรม ที่มีอุปการะแก่กัน จัดว่าเป็นหมวดศีลธรรมพื้นฐานหรือเบื้องต้นในการปฏิบัติตนของชีวิตมนุษย์ มีหมวด ละ ๕ ข้อ ดังนี้ เบญจศีล (๑) เว้นจากการฆ่ามนุษย์และสัตว์ (๒) เว้นจากการลักทรัพย์ (๓) เว้นจาก การประพฤติผิดในกาม (๔) เว้นจากการพูดปด (๕) เว้นจากการดื่มสุราเมรัย และเบญจธรรม (๑) มี เมตตากรุณาต่อมนุษย์และสัตว์(๒) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และประกอบสัมมาชีพ (๓) สำรวมในกาม (๔) พุด จริง (๕) มีสติสัมปชัญญะ

๒) จริยศาสตร์หรือจริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลมูล หรือกุศลธรรมบท ๑๐ คือมูลเหตุ แห่งการทำดีหรือทำแบบฉลาดๆ ของชีวิตมนุษย์ ซึ่งประวงไว้ให้ดูแล กาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ สม่่าเสมอ ได้แก่ (๑) ทางกายเว้นจากฆ่ามนุษย์และสัตว์เว้นจากลักทรัพย์เว้นจากประพฤติผิดในกาม (๒)ทางวาจา เว้นจากพูดเท็จ เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ และเว้น จากพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหลไร้สาระ(๓) ทางใจ ไม่ละโมภะอยากได้สิ่งของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น เห็น ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

๓) จริยศาสตร์หรือจริยธรรมขั้นสูง กำหนดเป็นข้อธรรมปฏิบัติที่ถือเป็นอุดมคติสูงสุดใน ชีวิตมนุษย์ เพราะจริยธรรมในพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นจากชีวิตธรรมดาแล้วมุ่งสู่สันตอันบรม ได้แก่ การ ดับทุกข์ บางแห่งเรียกว่าทางสายกลาง ฉะนั้นจริยธรรมขั้นสูงจึงได้แก่อริยมรรคมีองค์ ๘ ดังต่อ ไปนี้ คือ (๑)สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ คือเห็นชอบตามหลักเหตุและผลตามครรลอง ครองธรรม (๒) สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ คือความคิดที่ชอบธรรม ไม่คิดผิดจากธรรมนอง ครองธรรม วยรุ่น หลึงไทยมีปัญหาทำแท้งก็เป็นเหตุมาจากไม่รู้จักคิดในทางที่ชอบที่ควร (๓) สัมมาวาจา คือการเจรจา ชอบ เหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วว่า คำพูดเป็นสิ่งที่สำคัญ ปัญหาที่เกิดจากการพูดก็มีมาก เช่น ทะเลาะ วิวาท ก่ออาชญากรรม หย่าร้าง การใช้วาจาถือว่า เป็นสิ่งที่ควรระวังไว้ เป็นต้น (๔) สัมมากรรมมันตะ คือการงานชอบ การทำงานเลี้ยงชีพก็ต้องเป็นอาชีพสุจริต ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ถ้ามีอาชีพ สุจริต ตนเองช่วยไม่พอลคนอื่นที่ไม่รู้ก็จะหลงเข้ามาบริโภค บริการอีก เช่น ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาคนถูกหลอกใช้ไปเป็นโสเภณี เป็นต้น (๕) สัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพที่ชอบ อาชีพที่ สุจริต การทำมาหากินของ คนเราเป็นเรื่องที่สำคัญ คนเราจะอยู่รอดได้ก็ต้องมีการชวนขายทุก วิถีทาง และพุทธองค์จึงทรงสอน ให้ประกอบอาชีพสัมมาอาชีพ (๖) สัมมาวายามะ คือ ความพยายาม ชอบ คือ เพียรชอบในทางที่ถูกต้องที่ติดต่อดูแลตัวเองเลี้ยงดูครอบครัวและชีวิตให้ดีไม่เซ่เพียรแต่ทำความ ชั่วแล้วปัญหาสังคมก็จะตามมาแน่นอน (๗) สัมมาสติ คือ การระลึกชอบ สติเป็นเครื่องระลึกเครื่อง เตือนเราอยู่เสมอ เรียกว่า คิดเป็น เมื่อคิดเป็นแล้วก็จะทำเป็นและทำถูกต้อง ทั้งทางกาย วาจาและ

^{๒๙} สุชีพ ปัญญาภาพ อ่างถึงใน อุดม บัวศรี. นิตสารสารวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕-๕๗.

จิตใจ (๘) สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งใจมั่นชอบใจของคนเรากลือว่าเป็นใหญ่กว่าอะไรทั้งหมด เป็นหัวหน้าของทุกอย่างในร่างกาย หลักของการปฏิบัติจึงมีการปฏิบัติสมาธิ เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา นอกจากจะเว้นชั่ว ประพฤติดี แล้วยังต้องทำจิตของตนเองให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมอง ด้วยมนุษย์จะได้พุทฺติ คิฺตติ และทำดี ปัญหาในสังคมก็จะหมดไป

พอสรุปได้ว่า กลุ่มชนชาติที่อาศัยอยู่ร่วมกันในประเทศไทย มีขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย มีเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นต่างจากสังคมอื่น ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย ความเชื่อ มารยาท อาหาร การดำเนินชีวิตที่มี พุทธศาสนาเป็นพื้นฐาน ประชาชนชาวไทย ที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่ ประองตอง และ ความสามัคคีกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต โดยการอยู่ร่วมกัน จะต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้สังคมเกิด สันติสุขหลักการสร้างศรัทธาความสามัคคีในสังคมไทย ในอดีตวิถีชีวิตของคนไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกันใน ระบบเครือญาติ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งกันและกัน มีศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่ดงามเป็นหลักในการ ดำเนินชีวิต สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมไทย มีความสงบสุขได้นั้น ทุกคนต้องมีหลักการปฏิบัติตนในการดำเนิน ชีวิตเพื่อขจัดปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย ๔ หลัก ดังนี้๑) หลักกฎหมาย ความมีเหตุผล และสันติวิธี๒) หลักการปฏิบัติตามเสียงข้างมาก รับฟังเสียงข้างน้อย๓) หลักความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม๔) หลักการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมือง

๔.๒.๔ การนำเสนอสารูปทางสื่อมวลชน

กระบวนทัศน์ยุคกลาง (Medieval paradigm) กระบวนทัศน์ยุคกลางในยุโรปเริ่มตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. ๑ - ๑๖๐๐ เป็นยุคที่ศาสนารุ่งเรืองทั้งในตะวันตกและตะวันออก เริ่มมีการสร้างศาสนสถานใหญ่โตขึ้นทุกศาสนา พระพุทธศาสนาในยุคกลางเริ่มมีศาสนสถาน เช่น พุทธคยาในอินเดีย และมีรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาเพิ่มขึ้นจากยุคโบราณ แต่ก็ยังคงมีกระบวนทัศน์แบบยุคดึกดำบรรพ์และยุคโบราณปะปนอยู่ในหมู่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ในยุคกลางเป็นยุคที่ความเชื่อทางศาสนาของบางศาสนาเกิดขัดแย้งกัน ละมีสงครามระหว่างศาสนา เช่น ระหว่างคริสต์กับอิสลามหรือระหว่างคริสต์ศาสนาคณะนิกายกัน ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายไปศาสนาจนเกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์

(๑) กระบวนทัศน์สมัยใหม่ (Modern paradigm) ยุคสมัยใหม่หรือนยุคในตะวันตกเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๐๐ - ๑๗๒๐ ปรัชญาสมัยใหม่เริ่มตั้งแต่สิ้นสุดยุคกลางเป็นต้นมา เนื่องจากในยุคกลางในยุโรป มีปัญหาเกี่ยวกับสงครามศาสนาที่ยืดเยื้อทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ประกอบกับการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ของกรีกและโรมันทำให้ชาวยุโรปเริ่มคิดว่ายังมีความรู้อีกมาก นอกเหนือจากเทวนิยม ทำให้สนใจทดลองค้นคว้าแต่ก็มักถูกขัดขวาง เพราะกลัวว่าจะขัดต่อคำสอนในศาสนา มีทั้งถูกลงโทษต่างๆ ยิ่งว่าเหมือนยิ่งยุ เพราะมีผู้หับมาสนใจค้นคว้าทดลอง ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่าเล่นแร่แปรธาตุจนทำให้เกิดการต่อต้านและเปลี่ยนแนวคิดจากยุคกลางมาสู่ยุคสมัยใหม่ โดยหันกลับไปรื้อฟื้นแนวคิดยุคโบราณที่เชื่อว่า ธรรมชาติ หรือจักรวาลมีกฎเกณฑ์ตายตัว แต่แนวคิดยุคสมัยใหม่ต่างจากยุคโบราณในด้านเป้าหมายกล่าวคือยุคโบราณเชื่อว่าธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ตายตัว และพร้อมที่จะเคารพยำเกรงกฎของธรรมชาติ (ด้วยยังมีอิทธิพลของกระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์แฝงอยู่) ไม่คิดจะตัดแปลงหรือปรับปรุงธรรมชาติ แต่ พยายามปรับตัวเองให้เข้ากับธรรมชาติ

(๒) ยุคสมัยใหม่ เชื่อว่าธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ของตัวเอง หากสามารถศึกษาความเป็นจริงของกฎ นั้นๆ ก็จะสามารถนำมาใช้ประโยชน์หรือปรับปรุงให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์จนถึงสามารถสร้างสวรรค์ บนพิภพนี้โดยไม่ต้องรอโลกหน้า

ผู้จุดประกายความคิดด้านวิทยาศาสตร์คือ แฟรงซิส เบคิน (Frances Bacon ๑๕๖๑ - ๑๖๒๖) ชาวอังกฤษด้วยประโยคที่มีอิทธิพลทางความคิดที่ว่า “ความรู้คือพลัง” (Knowledge is Power) เบคิน เชื่อว่า ความรู้ที่ได้จากการสังเกตและทดลองจะเป็นความรู้ทรงพลังอันจะนำมาซึ่งความสมบูรณ์พูนสุขสู่มนุษย์ ความรู้จากประสบการณ์เช่นนี้ ใครใช้วิธีอย่างถูกต้องย่อมเห็นจริงเหมือนๆ กัน และเมื่อได้ความรู้เช่นนี้สะสมมากพอสมควรแล้ว จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกสบายให้มนุษย์ แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาไปเป็นกระบวนการที่มีชื่อว่า Enlightenment Movement ซึ่งมีอิทธิพลต่อ มนุษย์ทั่วโลก รวมทั้งมีผลต่อโลกในยุคปัจจุบัน (แน่นอนต่อวงการการศึกษาของไทยและคนไทย)

ผู้ก่อตั้งกระบวนการดังกล่าวได้แก่ วอลแตร์ (Voltaire ๑๖๙๒ - ๑๗๗๘) ดิโดโรต์ (Diderot ๑๗๓๑ - ๑๗๘๕) และกลุ่มผู้เขียนสารานุกรมชาวฝรั่งเศสซึ่งร่วมด้วย เดส์การ์ตส (Rene Descartes ๑๕๙๖ - ๑๖๕๐) ชาวฝรั่งเศส จอห์น ล็อก (John Locke ๑๖๓๒ - ๑๗๓๒) ชาวอังกฤษ และริมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant ๑๗๒๕ - ๑๘๐๕) ชาวเยอรมัน กระบวนการนี้มีหลักการว่า^{๓๐}

เราเชื่อได้เฉพาะประสบการณ์และความจริงที่พิสูจน์ได้จากประสบการณ์เท่านั้นความรู้ทุกอย่างนอกเหนือไปจากนี้เป็นความงมงายซึ่งจะต้องขจัดออกไปจากความคิดของมนุษย์ให้สิ้นซาก เพราะ ขัดขวางความก้าวหน้าของมนุษยชาติส่วนรวม เรื่องสำคัญที่กระบวนการนี้เห็นว่าจะต้องรีบขจัด ได้แก่ ศาสนาในรูปต่างๆ รวมทั้งศาสนาและศีลธรรมที่อ้างอำนาจเหนือธรรมชาติด้วย อย่างไรก็ตามกระบวนการนี้ถือคติแก้ไขด้วยความคิดไม่นิยมและไม่เห็นชอบกับวิธีรุนแรง^{๓๑}

(๓) กระบวนการ Enlightenment Movement นี้เป็นจุดเริ่มต้นของวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ ซึ่งพัฒนามาเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับไปทั่วโลกอย่างรวดเร็วในการบรรลุผลในหลักสูตรการศึกษา ด้วยการสร้างความหวังแก่มนุษย์ว่าการรู้เกณฑ์ของโลกหรือของธรรมชาติ การช่วยกันส่งเสริมวิธีการวิทยาศาสตร์และการค้นคว้าวิจัย หาเทคโนโลยีให้กว้างขวางยิ่งขึ้น มนุษย์จะสามารถเอาชนะความเจ็บป่วย ความแก่มีอายุยืนยาว รวมทั้งมีความสะดวกสบายราวกับอยู่บนสวรรค์ ลัทธิสำคัญที่พัฒนามาจากแนวคิดของกระบวนการนี้คือลัทธิวจนศูนย์นิยม (Logocentrism) ลัทธินี้มีความเชื่อว่า ความรู้ทุกอย่างของมนุษย์ประสานกันเป็นระบบ และระบบนี้เท่านั้นที่เป็นจริง (คือระบบที่พิสูจน์ความรู้ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์เท่านั้น) ความรู้หรือความจริงทั้งหลายเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเดียวกัน และสามารถถ่ายทอดให้ทุกคนรู้ได้ตรงกันด้วยภาษาสากล แนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อสังคมทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการจัดการศึกษา ซึ่งในยุคต้นๆ ของ

^{๓๐} กীরติ บุญเจือ, ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มต้น เริ่มรู้จักปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๕๕), หน้า ๓๙.

^{๓๑} กীরติ บุญเจือ, ชุดปรัชญาและศาสนาเซนต์จอห์น เล่มแรก ปรัชญาอรรถปริวรรตของมนุษยชาติ (ช่วงพหุนิยม). (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๘.

สมัยใหม่ชาติต่างๆ ทั่วโลกพากันจัดการศึกษาตามความเชื่อนี้ทั้งสิ้นทำให้วิทยาการต่างๆ ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว

แนวคิดวจนศูนยนิยมทำให้เกิดนักวิทยาศาสตร์จำนวนมาก และวิทยาศาสตร์ได้แยกตัวเป็นอิสระ จากปรัชญาพัฒนาเป็นวิทยาการสาขาต่างๆ มากมายจนถึงปัจจุบัน (การสร้างองค์ความรู้ที่เรียกว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอนคือขั้นปัญหา สร้างสมมุติฐาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ข้อมูล สรุปและนำไปใช้ ซึ่งจะไม่กล่าวในรายละเอียดในที่นี้)

มีการส่งเสริมการสอนให้คนมีเจตคติทางวิทยาศาสตร์และใช้วิธีวิทยาศาสตร์ในการดำรงชีวิต กล่าวคือ ปลูกฝังให้เป็นคนมีเหตุผล ไม่เชื่อโชคลางหรือสิ่งที่วิทยาศาสตร์พิสูจน์ไม่ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือมาตรการซึ่ง ตวง วัด ต่างๆ ทางคณิตศาสตร์ หรือข้อมูลทางสถิติ ในยุคแห่งวิทยาศาสตร์ เรามักมองว่าคนไทยซึ่งมีกระบวนทัศน์ดึกดำบรรพ์แฝงอยู่ในความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ เป็นพวกมงายไร้สาระ เป็นยุคที่มีการสร้างองค์ความรู้จากการวิจัยและพัฒนาเป็นเทคโนโลยีที่นำโลกเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม การใช้เครื่องจักรกลในการผลิตสิ่งต่างๆ สร้างผลิตภัณฑ์เพื่ออำนวยความสะดวกของมนุษย์สนองความต้องการทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งในช่วงแรกๆ มนุษย์มีความสะดวกสบายขึ้นในการดำรงชีวิตด้วยอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเดินทางไกลได้สะดวกรวดเร็ว จนเกิดความเชื่อมั่นว่าวิทยาศาสตร์จะแก้ปัญหาทุกอย่างของมนุษย์ และสร้างสวรรค์ขึ้นในโลกนี้ ดังนั้นใครที่ต้องการความสะดวกสบายก็พยายามหาเงินให้มากขึ้น เพื่อซื้อหาวัตถุที่ปนเปื้อนความพึงพอใจของตน นำโลกเข้าสู่ยุควัตถุนิยมที่เงินมีความจำเป็นและเป็นความต้องการสูงสุดในการมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขทว่าไม่ว่าจะวิ่งตามความเจริญทางวิทยาศาสตร์โดยไขว่คว้าหาวัตถุที่ผลิตออกมามากมายจนล้น เกินก็ไม่สามารถเพียงพอได้ ทำให้มนุษย์ต้องทำงานหนักจนไม่มีเวลาพักผ่อนและอยู่กับครอบครัว นำมาซึ่งปัญหาสุขภาพและความแตกแยกในครอบครัว การไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตรธิดา ปัญหาความเครียดจากความเร่งรีบ การคอร์รัปชัน การค้าสารเสพติด การค้ำมนุษย์ การทำร้ายกัน การแย่งชิง ฯลฯ เพราะเพื่อเงินบางคนทำได้ทุกอย่างแม้ในที่สุดแล้วก็ไม่มีใครมีความสุข ทั้งส่วนตนและสังคมด้วยวิทยาศาสตร์มนุษย์สามารถผลิตอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากปืนจนถึงระเบิดปรมาณู สามารถผลิตสารเคมีสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากมายมหาศาล และในกระบวนการผลิตก็สามารถสร้างมลภาวะแก่น้ำ ดิน อากาศ อาหาร จนเกิดภาวะโลกร้อนและมีสาร ปนเปื้อนในสภาพแวดล้อมรวมทั้งมนุษย์ และนำมาสู่ภัยพิบัติทางธรรมชาติดังปรากฏชัดในปัจจุบัน

(๔) ในด้านพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธศาสนาได้เดินทางมาถึงยุคสมัยใหม่หรือยุคแห่งความเชื่อมั่น ในวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีแนวคิดและความเชื่อที่อยู่คนละขั้วกันกับพระพุทธศาสนาตามที่ สมสุจิรา^{๓๒} กล่าวไว้ ในหนังสือเรื่อง ไอน์สไตน์พบพระพุทธเจ้าเห็น “วิทยาศาสตร์มองว่า สิ่งเร้าประสาทสัมผัสทั้งห้า รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส คือหัวใจสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความสุข แต่ศาสนาพุทธกลับมองว่า รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส คือตัวการสำคัญที่ทำให้ มนุษย์มีความทุกข์”แม้ว่าในความเป็นจริงหลักสัจธรรมในพระพุทธศาสนาจะสามารถช่วยให้ผู้ปฏิบัติดับทุกข์ได้ แต่ใน ยุคสมัยใหม่นี้

^{๓๒} สม สุจิรา. ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น. พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์. ๒๕๕๐), หน้า ๕๘-๕๙.

พระพุทธศาสนาได้ถูกเคลือบไว้ด้วยกระบวนทัศน์สมัยใหม่จนไม่อาจมองเห็นแก่นที่แท้จริงได้ การนับถือพระพุทธศาสนาในยุคสมัยใหม่จึงมีลักษณะดังนี้

พวกที่เชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์อย่างสุดซึ้งมองว่าศาสนาเป็นเรื่องงมงายไร้เหตุผล จึงไม่นับถือ ศาสนาใดๆ ทั้งสิ้น เพราะเชื่อว่าวิทยาศาสตร์จะสามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้มนุษย์ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีในทุกด้าน

บางพวกพยายามพิสูจน์ว่าพระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะพระธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้ามีเหตุผล สามารถคิดวิเคราะห์ให้เห็นจริงได้จึงอาจมีผู้แตกฉานในหลักธรรม สามารถอธิบาย ให้คนอื่นฟังได้อย่างชัดเจน แต่เมื่อตนเองประสบปัญหาที่ไม่สามารถเอาตัวรอดได้ เช่น รู้ดีว่าโทษของความโกรธเป็นเช่นไร อาจพูดจนติดปากว่า โกรธคือโง่ โมหะคือบ้า ทว่าพอมมีคนมาทำให้ไม่พอใจ ก็อาจโกรธเป็นฟืนเป็นไฟขึ้นมาได้ เพราะไม่เคยฝึกสติให้มั่นคงไม่เคยปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จึงไม่เห็นด้วย จิตตามความเป็นจริงแต่รู้ด้วยการใช้สมอง คิดตามเหตุผลซึ่งเป็นนิสัยของผู้ที่ผ่านการศึกษาบรมด้วยวิธี วิทยาศาสตร์ และถือว่าเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมที่สำคัญ เพราะการชอบคิดวิเคราะห์วิจารณ์ทำให้ ไม่สามารถเห็นด้วยจิต แต่เป็นการรู้ด้วยสมอง จึงพบว่ามันักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่พูดได้ แต่ทำไม่ได้เป็นจำนวนมากดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุ^{๓๓} กล่าวไว้ในหนังสือคู่มือดับทุกข์ว่า “เริ่มแต่ความไม่รู้จักพระพุทธศาสนา ไม่รู้ว่าอุดมคติหรือจุดหมายปลายทางนั้นอยู่ที่ไหน หรือเป็นอย่างไร ข้อนี้เป็นอุปสรรคสำคัญมากที่มีอยู่โดยทั่วไปการที่พวกเราเวลานี้ไม่ได้รับผลในการปฏิบัติธรรมก็เพราะความไม่รู้หลักพระพุทธศาสนา แต่แล้วคิดว่ารู้หมดถึงกับทำตนเป็นผู้โอ้อวดจะสอนคนอื่นอยู่ทั่วกันทุกคนมีแต่คนที่อยากจะทำแต่คนที่ชอบสอน ไม่มีคนที่ตั้งอกตั้งใจฟังโดยแท้จริง ตัวเขาไม่รู้ว่าเขาไม่รู้อะไรคิดว่าเขารู้เพราะรู้ศัพท์ภาษาบาลีมากเขาก็ยึดว่าเขารู้จักพระพุทธศาสนาแล้วอย่างสมบูรณ์”

(๕) วัด พระสงฆ์และชาวพุทธในกระบวนทัศน์สมัยใหม่เน้นวัตถุมากกว่าจิตใจมีลักษณะวัตถุนิยมที่เห็นได้ชัด เช่น การสร้างศาสนสถาน ศาสนวัตถุ เน้นความสวยงามยิ่งใหญ่ อลังการ เช่น สร้างพระพุทธรูปที่ใหญ่ที่สุดในโลกสูงที่สุดในโลก การจัดพิธีกรรมที่ผนวกศาสนาอื่นเข้ามา เช่น พิธีครอบครุ พิธีปลุกเสกวัตถุมงคลพิธีบวชนาคโกนจุก ฯลฯ บางวัดเน้นการทำบุญด้วยเงินจำนวนมากๆ ด้วยคติทำมากได้มาก ทำน้อยได้น้อย กระทั่งยอมเสียเงินเป็นแสนเป็นล้าน หรือหลายแสนหลายล้านเพื่อซื้อบุญการไปวัดมิใช่เพื่อปฏิบัติธรรม ชำระกิเลส แต่เป็นการทำตามประเพณีตามเทศกาลสำคัญๆ เช่น การทำบุญ เข้าพรรษา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา การตักบาตรดอกไม้ การชกพระ ฯลฯ วิธีการทำบุญก็คือการ ทำอาหารคาวหวาน (หวานมันมาก) ไปถวายพระหรือนำเครื่องสังฆทานไปด้วย พอไปถึงพระก็สอนให้ อารธนาศีลก็กล่าวตามพระไปสอนให้สมาทานศีลก็กล่าวตามไปกล่าวถวายของเสร็จ พระให้พรกรวดน้ำ เป็นอันเสร็จพิธีซ้ำบางครั้งพระบางรูปก็ตัดพิธีดังกล่าวออกไป เพียงเอาผ้ามาวางให้ยกของประเคนให้พรสั้นๆ อายุวรรโณ สุขัง พลัง เป็นอันเสร็จ การใส่บาตรก็เช่นกันพระบางรูปสวดให้พร บางรูปปรับบาตรแล้ว ก็เดินจากไป ส่วนคนทำบุญก็เลือกอธิษฐานเอาเองตามใจชอบ เป็นการทำบุญด้วยวัตถุที่ไม่ได้ทำให้เข้า ถึงแก่นของพระพุทธศาสนา คือ ลด ละ เลิก ความโลภ ความโกรธ ความหลง และความยึดมั่นในความ เป็นตัวตนของตนด้วยเห็นว่าชีวิตเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

^{๓๓}พุทธทาสภิกขุ (๒๕๓๒), คู่มือดับทุกข์. (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา. ๒๕๓๒), หน้า ๑๕๑.

ไม่อาจยึดถือเป็นแก่นสารได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะแก่นของพระพุทธศาสนาดังกล่าวเป็นสิ่งที่สวนทางกับ กระบวนทัศน์สมัยใหม่ที่เน้นความ เจริญทางวัตถุและต้องการให้คนพยายามช่วยกันสร้างความเจริญ ทางวัตถุจึงเกรงว่าถ้าสอนให้คนรู้จัก ปลงเสียแล้วก็จะไม่ช่วยให้สังคมเจริญ หรือตัวเลขทางเศรษฐกิจ สูงขึ้น มองว่าเป็นการถ่วงความเจริญด้าน เศรษฐกิจ การอบรมสั่งสอนพระพุทธศาสนาในยุคสมัยใหม่ จึงมักไม่สอนสัจธรรมอันเป็นความเป็นจริงหรือธรรมชาติของชีวิต เช่น หลักอริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ ปฏิจจนุปบาท ชั้น ๕ เป็นต้น แต่จะเน้นด้านศีล ธรรมการอยู่ร่วมกันในสังคม การทำบุญ เพื่อให้ ร่ำรวยมีโชคลาภ การท่องเที่ยวอากาศต่างๆ เพื่อขอลาภ ยศ สรรเสริญต่างๆ เป็นการทำบุญเพื่อให้ ได้รับผลตอบแทน จึงยังทำบุญยังเป็นการเพิ่มกิเลส ความ อยากรได้ อยากรมี อยากรเป็น กระบวนทัศน์ สมัยใหม่จึงเป็นกระบวนทัศน์ที่ผู้มีกระบวนทัศน์นี้ไม่สามารถ เห็นทุกสิ่งตามที่เป็นจริงได้ เพราะอำนาจ ของวัตถุนิยมบดบังเสียโดยสิ้นเชิง

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เดินทางมาจนถึงกระบวนทัศน์สมัยใหม่และ ถูกอำนาจวัตถุนิยมครอบงำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเห็นได้ว่ากระบวนทัศน์สมัยใหม่หรือยุคแห่งความ รุ่งเรืองทาง วิทยาศาสตร์ที่เมื่อแรกเริ่มที่วิทยาศาสตร์แยกตัวจากปรัชญาและศาสนานั้น มนุษย์หวังว่า วิทยาศาสตร์จะนำพามวลมนุษยชาติสู่ความสมบูรณ์พูนสุข จนสามารถสร้างสวรรค์บนดินโดยไม่ต้อง รอคิวในโลกหน้า บัดนี้มวลมนุษยคงได้รับคำตอบแล้วว่า นอกจากมนุษย์จะไม่มีความสุขสบาย เพิ่มขึ้นแล้ว ยังต้องทำงานหนัก สุขภาพเสื่อมโทรม มีชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อเงิน เกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ ในสภาพแวดล้อม ที่เต็มไปด้วยมลภาวะ เสมือนปลาที่อยู่ในน้ำเน่า อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง ได้มีชีวิตที่ขาดสันติสุขทั้งร่างกาย และจิตใจ อยู่กับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ศาสนาที่ถูกพอกพูนด้วยวัตถุนิยมไม่อาจเป็นที่พึ่งทางใจได้ต่อไป ขอให้เรามาวางหวังกันต่อไปว่าจะมีกระบวนทัศน์ใหม่ที่แก้ปัญหา เหล่านี้ได้

๔.๓. บทสรุป

การปฏิบัติตามหลักศีลที่มีองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเจริญธรรม คือ สีลสิกขา จิตตสิกขา (สมาธิ) และปัญญาสิกขา เป็นตัวช่วยในการเจริญธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กันที่ทำงานร่วมกัน แบบ สัมพันธ์อาศัยซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการ และองค์ประกอบทางสิกขา ๓ หรือ โดยทางธรรมก็คือ “มีศีลเป็นพื้นฐาน มีสมาธิเป็นกำลัง มีการเห็นแจ้งแทงตลอด ปัญญา (วิปัสสนา) ซึ่งเป็นตัวการกระทำ อย่างที่ไม่อาจแยกกันได้” จะต้องอาศัยธรรม ๓ ประการเหล่านี้ที่ทำงานขึ้นโลกุตระ ที่สามารถทำให้บรรลุเป้าประสงค์ คือ ความหลุดพ้นจากกิเลสสาสวะได้ จึงเรียกว่าเป็นขบวนการของไตรสิกขาเพื่อ บุคคลผู้ประเสริฐได้ ได้เจริญธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนามี ๔ ประเภท คือ ๑. ประเภทพระ โสดาบัน ๒. ประเภทพระสกทาคามี ๓. ประเภทพระอนาคามี ๔. ประเภทพระอรหันต์ เป็นต้น ผู้ใดรู้ แจ่มเข้าใจสัจธรรมที่มีอยู่โดยธรรมตาแห่งธรรมาชาติผู้นั้นเป็นอริยะ คุณธรรมหรือระดับจิตของ อริยบุคคลที่พัฒนาแล้วย่อมขึ้นอยู่กับผลที่ได้รับจากการปฏิบัติที่ว่าสามารถขัดเกลากิเลส และ สังโยชน์ ๑๐ ออกไปจากจิตใจหรือภูมิของจิตที่แตกต่างกันไปตามลำดับอาจสรุปได้ว่ามีอยู่ ๔ ระดับ คือ ๑. โสดาบันบุคคล คือ เป็นอริยบุคคลประเภทแรกที่ได้สัมผัสกระแสพระนิพพาน พระโสดาบัน สามารถละสังโยชน์ได้ ๓ คือ ๑) สักกายทิฏฐิ ความเห็นผิดว่ามีตัวตน ๒) วิจิกิจฉา ความสงสัยใน พระพุทธเจ้า ๓) สีลัพพตปรามาส ความยึดมั่นในศีลพรต ๒. สกทาคามีบุคคล คือ ละกิเลสได้เหมือน

พระโสดาบัน คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส แต่ทำ รากะ โทสะ โมหะ เหลือเบาบาง ยิ่งขึ้น ๓. อนาคามีบุคคลกำจัดสังโยชน์เบื้องต่ำได้ ๕ ประการ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส และละกิเลสได้เพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่าง คือ กามราคะ และปฏิฆะ ๔. พระอรหันต์ละสังโยชน์ทั้ง ๑๐ อย่าง ทั้งที่เป็นสังโยชน์เบื้องสูง และสังโยชน์ที่เป็นกิเลสอย่างละเอียด ทรงละ ทรงละได้หมดทุกประการ

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสาธารณสงเคราะห์เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมี มีเอกลาภมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงท่านเอง หากแต่ได้ช่วยสร้างโรงพยาบาล ที่ว่าการอำเภอ อนามัยตำบล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักริมทาง ทำบ่อน้ำ ทำสะพาน ฯลฯ หากมองลึกลงไปถึงการ พัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิกยา จากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงในไสยศาสตร์ ที่เคยมงายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือ หาและสอนให้ขยัน เก็บออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรุกรหา หลงตามค่านิยมที่ผิดๆ (ค่านิยมที่ไม่่น่า นิยม) สอนให้คนที่อยู่สังคม ให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตน รู้จักฐานะของตน

ที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นหลักการในบทบาทของพระสงฆ์ และเป็นบทบาทจริงในทางปฏิบัติ ที่พระสงฆ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะในด้านหลัก ด้านการปกครอง ต้อง ปกครองโดยธรรม เป็นธรรมาภิบาล ปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา ด้านการศึกษาและการ ศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์เองสอนพระเณรด้วยตนเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้ จารณะ ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิศิตดี ที่เป็นสมัมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข ด้านการเผยแผ่ งานเผยแผ่เป็นงานที่น่าคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชน เป็นภารกิจที่มีความสำคัญในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ ใช้คำว่า ไปประกาศพรหมจรรย์

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ในลักษณะที่เป็นการสังคม สงเคราะห์ คือ อบรมให้ประชาชนมีคุณธรรมไม่ทำความชั่ว รู้จักการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการที่จะทำกิจกรรมดังกล่าวนี้ พระสงฆ์สามารถทำนอกเหนือจาก การกระทำปกติ จัดให้มีการอบรมสมาธิ เพื่อให้ประชาชนมีความสงบในจิตใจและมีความเจริญทาง ปัญญาสูง อุปถัมภ์บำรุงโรงเรียนที่อยู่ใต้วัด และนอกวัด นำประชาชนมาประกอบพิธีในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา อนุรักษ์ศิลปวัตถุ ปุชนิยวัตถุ และปุชนิยสถาน และแนะนำประชาชนให้อนุรักษ์และ แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม

พระสงฆ์ริเริ่มและเป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนโดยการขอความร่วมมือ ขอร้องประชาชนสละ ทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน แนะนำประชาชนให้ร่วมมือกับราชการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็น สื่อสารในการนำสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ ใช้วัดเป็นที่บรรเทาสาธารณภัย ให้การ สงเคราะห์เด็กกำพร้า ให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส จัดอบรมคนงานให้ดี มีความซื่อสัตย์ มีหน้าที่ใน การปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ สารูปที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

จากการศึกษา พบว่า สารูป คือ ความประพฤติดีงามทางกายและทางวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัยตามพุทธบัญญัติไว้ กรณีศึกษาพระพุทธเจ้า พระอัสสชิ พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะเถระ พระมหากัสสปะ พระอานนท์ พระจักษุบาล และพระมหากัจจายนะ ทั้ง ๘ ท่าน จะมีสารูปที่โดดเด่นแตกต่างกันแต่ทุกท่านประพฤติกาย วาจา ใจ ได้ครบบริสุทธ์บริบูรณ์ทุกท่านด้วยเหตุที่ท่านทั้งหลายเป็นพระอรหันต์ด้วยกันทั้งสิ้น

๕.๑.๒ สารูปของพระสงฆ์ไทย

การประพฤติปฏิบัติตนของพระสงฆ์ไทย พบว่า ทุกรูปต่างก็ยึดหลักพระธรรมวินัยในการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม สมควรแก่สมณสารูปของตน โดยยึดหลักการปฏิบัติตามเสขียวัตร ๗๕ อาทิเช่น การนุ่งห่ม การบริโภคน้ำ และการแสดงธรรม หากแต่จะแตกต่างกันไปตามบุคคล บริบทของสังคม ก็ด้วยความสามารถของแต่ละท่านที่เข้าใจสถานการณ์ เข้าใจในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอันยังศรัทธาของประชาชนให้เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาให้สามารถยั่งยืนนานอยู่คู่กับประชาชนคนไทยสืบไป ส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชนโดยแต่ละรูปมีความประพฤติที่ดียึดระเบียบเคร่งครัดในพระธรรมวินัยข้อวัตรข้อปฏิบัติที่เหมาะสมที่ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันหากแต่ละรูปแต่ละท่านก็มีความโดดเด่นที่แตกต่างกันไปตามหน้าที่ ตามฐานะของแต่ละท่านพระสงฆ์ที่ช่วยให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและยังเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับพระสงฆ์ให้มีศีลาจารวัตรที่งดงามเป็นขนบธรรมเนียมซึ่งเรียกว่าอภิสมจารหรือเสขียวัตร เพื่อชักนำความประพฤติของภิกษุสงฆ์ให้ดีงามมีทั้งหมด ๗๕ ลีกขาบท

มารยาทในหมวดสารูปมี ๒๖ ลีกขาบท หมายถึง ลีกขาบทว่าด้วยกิริยามารยาทที่ควรประพฤติในเวลาเข้าไปในหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่การนุ่งห่ม การสำรวม ระวังอิริยาบถ การพูดคุยให้อยู่ในอาการที่เหมาะสม เช่น เราจักนุ่งให้เป็นปริมาณชอล (เบื้องล่างปิดเข้า เบื้องบนปิดสะคือ ไม่ห้อยไปข้างหน้าข้างหลัง) เราจักห่มให้เป็นปริมาณชอล (ชายผ้าเสมอกัน ไม่ห้อยไปข้างหน้าข้างหลัง) เป็นต้น

มารยาทในการนั่ง กล่าวถึงมารยาทที่ดั่งามของพระสงฆ์ในการนั่ง หรือในอิริยาบถนั่งเช่น การนั่งสนทนากับผู้ใด ควรได้รับการเชื้อเชิญหรืออนุญาตเสียก่อนจึงจะนั่งลงได้ และควรนั่งในที่สมควรในกรณีที่คุณสนทนาด้วยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นต้น

ส่วนเสนาสนวัตร เป็นมารยาทหรือวัตรที่พระสงฆ์พึงปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย พระพุทธองค์ได้ทรงสอนเรื่องมารยาทในเสนาสนะให้แก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอยู่ในวิหารใดถ้าวิหารนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่พึงชำระ เมื่อจะชำระวิหารพึงขนบาตร จีวรออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อนเป็นต้น

มารยาทในการแสดงธรรม กล่าวถึงมารยาทที่ดั่งามของพระสงฆ์ในการแสดงธรรม หรือพระสงฆ์ผู้ที่จะสอนธรรมจะต้องมีคุณสมบัติพิเศษในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลาย คือเป็นองค์แห่งธรรมกลักต้องมีมารยาทประกอบด้วยองค์ ๕ ประการเช่น แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความเป็นต้น

มารยาทในการนอน กล่าวถึงมารยาทที่ดั่งามของพระสงฆ์ในการนอน หรือในอิริยาบถนอนเช่น มารยาทในการนอนของพระสงฆ์เช่น พระสารีบุตรทราบว่าเป็นพระอัสสชิอยู่ในทิศใด ก็จะแสดงความเคารพไปในทิศนั้น เวลานอนก็จะบ้ายศีรษะไปในทิศนั้น เพื่อแสดงความนอบน้อมต่อ อาจารย์

มารยาทในการใช้อิริยาบถต่างๆ กล่าวถึงมารยาทที่ดั่งามของพระสงฆ์ในการใช้ในอิริยาบถต่างๆ หรือ อิริยาบถอื่นๆเช่น มารยาทการยืนในมหาปริณิพพานสูตร ในการยืนในหมู่คณะ นั้นไม่ควรยืนบังหน้าผู้อื่นอยู่ข้างหลังต้องการดูสิ่งอยู่ข้างหน้าด้วยกัน

อภิสมาจาร หรือ เสขียวัตร ๗๕ เป็นส่วนหนึ่งของพระวินัยของพระภิกษุในศีล ๒๒๗ ข้อ กล่าวคือเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก หรือพึงฝึกฝนปฏิบัติ เป็นพุทธบัญญัติที่ได้เตือนสติให้ภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกาย วาจา ใจ เมื่อเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนหรือในละแวกบ้านของผู้อื่น เพื่อยังให้บุคคลในชุมชนนั้นๆ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

กล่าวถึงมารยาทการแต่งกายกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ้าไตรจีวร เป็นเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ที่ปรากฏในพระวินัยมาแต่ครั้งพุทธกาล มีขออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับจีวรในลักษณะต่างๆ เช่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้แต่จีวรที่เก็บเศษผ้าห่อศพมาเย็บปะติดปะต่อกันเรียกว่า บังสุกุลจีวรต่อมา จึงทรงอนุญาตให้ใช้จีวรที่ผู้มีศรัทธาถวายให้ เรียกว่า คฤหบดีจีวร ส่วนการนุ่งห่มจีวรให้เรียบร้อยตาม หลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท ในหมวดที่ ๑ ชื่อว่า สารูป มี ๒๖ สิกขาบทเช่นนุ่งให้เป็นปริมณฑล ห่มให้เป็นปริมณฑล ปกปิดกายด้วยตั่งในบ้าน สำรวมด้วยดีไปในบ้าน สำรวม ด้วยตั่งในบ้านเป็นต้น

มารยาทในการพูดลักษณะต่างๆ กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงมารยาทในการพูดหรือการบรรยายธรรมต่างๆ ของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่น พระปุลณมันตานีบุตรได้สั่งสอนบรรดาศิษย์และพุทธบริษัทอื่นๆ ให้ดำรงอยู่ในคุณธรรมต่างๆ ส่วนมารยาทในการพูดหรือการแสดงธรรมในลักษณะต่างๆ หลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบทในโภชนปฏิสังยุตต์มี ๒ สิกขาบท เช่น เราไม่เป็นไข้ จะไม่ออกปากขอแกงหรือข้าวสุกมาฉัน ส่วนตัว ในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรม มี ๑๖ สิกขาบท คือ เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่มีร่มในมือ เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่มีไม้พลองในมือเป็นต้น

มารยาทในการนั่งกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงมารยาทหรืออภิสมาจารของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่น พระสารีบุตรนั่งโต้วาทีของนางกุนทลเกสี ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำนางกุนทลเกสีปริพาชกมาบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา ส่วนมารยาทในการนั่งตามหลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท ในหมวดที่ ๑ ชื่อว่า สารูปมี ๑๒ สิกขาบทเช่น ปกปิดกายด้วยดินนั่งในบ้าน สำรวมด้วยดินนั่งในบ้าน เป็นต้น ในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรมมี ๒ สิกขาบทเช่น เรานั่งอยู่บนแผ่นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่บนอาสนะ

มารยาทในการประชุมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงมารยาทในการประชุมของพระสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่างๆ ที่สำคัญในการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจำนวนสงฆ์อย่างต่ำที่เข้าประชุม การกำหนดจำนวนสงฆ์ผู้เข้าประชุมอย่างต่ำว่าจะทำสังฆกรรมอย่างไรได้บ้างมี ๕ ประเภทคือ ๑) ภิกษุ ๔ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์จตุรวรรค ๒) ภิกษุ ๕ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ปัญจวรรค ๓) ภิกษุ ๑๐ รูป เข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ทศวรรค ๔) ภิกษุ ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์วิสติวรรค ๕) ภิกษุเกินกว่า ๒๐ รูปเข้าประชุม เรียกว่า อติเรกวิสติวรรค สามารถทำสังฆกรรมได้ทุกชนิดการประชุมของพระสงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่างๆ เช่นการบรรพชาอุปสมบท เป็นต้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการหากุลบุตรเพื่อมาเป็นศาสนทายาทให้การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเป็นการช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

มารยาทในการยืนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงมารยาทในการยืนหรืออภิสมาจารในอิริยาบถยืนของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเช่น เรื่องของปุลณเศรษฐีกับพระสารีบุตรในอิริยาบถยืนกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยนำปุลณเศรษฐีและครอบครัวให้หันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ส่วนมารยาทในการยืนตามหลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท ในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรมมี ๑ สิกขาบท คือ เรายืนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่ และหมวดเบ็ดเตล็ดมีอีก ๑ สิกขาบทคือ เราไม่เป็นไข้จักไม่ยืนถ่ายอจจาละ ปัสสาวะ

มารยาทในการเดินกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวถึงการเดินหรืออิริยาบถเดินของพระสาวกในการช่วยกับเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น พระอัสสชิเดินบิณฑบาตด้วยอิริยาบถที่นำเลื่อมใสเป็นเหตุให้อุปติสสมาณพมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระพุทธองค์ทรงแต่งตั้งพระสารีบุตรในตำแหน่งเอตทัคคะว่า สารีบุตร เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามาก ส่วนมารยาทในการเดินตามหลักอภิสมาจารหรือตามหลักเสขียวัตร ๗๕ สิกขาบท ในหมวดที่ ๑ ชื่อว่า สารูป มี ๒ สิกขาบท คือ ไม่เดินเท้าสะเอวไปในระแวกบ้าน ไม่เดินกระโห่ยกเท้าไปในบ้าน และในหมวดว่าด้วยการแสดงธรรมมี ๒ สิกขาบท คือ เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่เดินไปข้างหน้า และเราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ที่ไปเินทาง

อภิสมาจารหรือหลักเสขียวัตร เป็นมารยาทที่ตั้งมาของพระสงฆ์ เป็นเรื่องของการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เพื่อความงดงาม น่าดู เพื่อการยอมรับเข้าเป็นหมู่คณะเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วเรื่องเบื้องหลังลึกซึ้งเกี่ยวกับต้นบัญญัติของมารยาท ที่เรายอมรับกันอยู่ในปัจจุบัน ถ้าเราย้อนกลับมาสำรวจตัวเอง จะพบว่าในตัวเราเองนั้นมีแต่สิ่งที่ไม่งามเกือบทั้งสิ้น ของเสียที่ขับออกมาจากร่างกายทั้งหลายนั้นไม่น่าพิสมัยทั้งนั้น จึงเป็นปัญหาว่าทำอย่างไร ที่จะไม่ให้ความไม่น่าดูเหล่านั้น ไปรบกวนผู้

ที่อยู่รอบข้าง จะทำอย่างไรจึงจะป้องกันการกระทบกระทั่งอันเกิดจากความไม่งามของสิ่งเหล่านั้น จากปัญหาเหล่านี้ได้มีการบัญญัติมารยาทขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ใช้สืบทอดกันมาต้นบัญญัติมารยาทต่างๆ ที่เก่าแก่และถือเป็นต้นแบบของมารยาทไทยปัจจุบัน คือ อภิสมาจารหรือเสขียวัตร ซึ่งเป็นหมวดพระวินัยในพระพุทธศาสนา

๕.๑.๓ แนวทางการแก้ปัญหาวิกฤติด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทยปัจจุบัน

แนวทางการแก้ปัญหาวิกฤติด้านศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเถรวาทในสังคมไทยปัจจุบัน แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) ปัญหาที่เกิดขึ้นทางการประพฤติตนของพระภิกษุ และสามเณรที่ไม่เหมาะสม ไม่ควร เช่น

- ๑) การแต่งกาย ไม่ควรห่มดอง (ครองผ้าไตรจีวร) ไปในหมู่บ้าน และที่สาธารณะ
- ๒) การใช้โทรศัพท์มือถือ และเครื่องเทคโนโลยี (อิเล็กทรอนิกส์) บนรถประจำทางสาธารณะ
- ๓) การเรียกรับจ้างตามโรงพยาบาล และท่ารถ (ศูนย์) สาธารณะต่างๆ
- ๔) จัดบวชสามเณรแล้วนำไปเรียกรับในท้องที่ต่างๆ
- ๕) จัดปรีวาสนกรรมในเชิงพาณิชย์การ เพื่อหาปัจจัยโดยการนำพระภิกษุไปเรียกรับ

ที่ชุมชน

(๒) อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา และผู้ที่ไม่ได้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา เข้าใจหลักการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ผิดหลักการปฏิบัติ ผิดวัตถุประสงค์ของพระพุทธเจ้า ผิดวัฒนธรรม ผิดประเพณีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น

๑) ใช้ปัจจัย (เงิน – ทอง) ซื้อบุญกุศล ซื้อหน้าตา (ความดี) “เสียกว่าทำบุญเอาหน้าซื้อข้า (ทาส) เอาไว้ใช้” คือ เอาศาสนาบังหน้าทำผลประโยชน์เข้าตนเอง

๒) อาศัยกินอยู่ในวัดเพื่อเลี้ยงชีวิตตนเอง และพักพวก (เอาเปรียบ) สังคม

๓) ถือโอกาส (อำนาจ) โดยไม่ชอบให้พระภิกษุสามเณร ปฏิบัติตามความต้องการ

ของตน

๔) เบียดบังเอาของสงฆ์ (ปัจจัยสี่ของ) ไปเป็นของตน

๕) บอกรับบุญโดยไม่คำนึงถึงสภาพการเป็นอยู่ของชาวบ้านว่ารายได้ในครอบครัวเขาดี

หรือไม่?

จากปัญหาทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาสรุปได้ว่า ควรพิจารณาแก้ไข ได้แก่ ตรวจสอบบารยรับรายจ่ายในวัด และพระภิกษุสงฆ์สามเณร ให้เป็นรูปธรรมโดยด่วน และออกกฎหมายบังคับใช้ควบคุมความประพฤติของพระภิกษุสามเณร (กฎข้อบัญญัติพิเศษ) และจัดตั้งตำรวจพระให้ดูแลดำเนินการเอาผิดต่อผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัยอย่างจริงจังในทุกตำบล อำเภอ จังหวัด ให้เป็นพระวินัยธร – ธรรมธร จัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานพิเศษของหน่วยงานสงฆ์

ยุคปัจจุบันเป็นยุคที่ผู้คนเข้าถึงและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารได้มากมายหลายทาง กรณีบุคคล แฝงตัวห่มผ้าเหลืองแล้วทำให้สารูปพระภิกษุสงฆ์ต้องเสื่อมเสีย รวมถึงกรณี ผู้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์มีพฤติกรรมเป็นที่กังขาของพุทธศาสนิกชนโดยรวม จึงมีปรากฏออกมาสู่สังคมมากขึ้นกว่าในอดีตการมีกรณีแบบนี้ปรากฏออกมาสู่สังคมมากมาย ในมุมหนึ่งมีการมองว่าเป็นผลลบท่อพระพุทธศาสนา แต่ในอีกมุมหนึ่งก็มีการมองว่านี่ก็เป็นผลบวกได้ เพราะเป็นการช่วยกันเป็นหูเป็นตาเป็นปากเป็นเสียงให้พระพุทธศาสนาเป็นผลบวกได้หากมีการจัดการให้ถูกให้ควรและชาวพุทธตระหนักถึงความถูกต้องความควรทั้งนี้กับกรณีศรีโครมเกี่ยวกับพฤติกรรมพระภิกษุสงฆ์ที่มีออกมาสู่สังคม ทำไม อย่างไรแน่ นั่นก็คงต้องว่ากันไปตามกระบวนการ และก็ย่อมจะสุดแต่ตัววิจารณ์ญาณของแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามกับประเด็น ความถูกต้องความควรของพฤติกรรมผู้ที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ในภาพรวมนั้น ชาวพุทธยุคปัจจุบันยิ่งควรตระหนัก “ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากยุคเกษตรกรรมมาเป็นยุคอุตสาหกรรม ก็ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนกับวัดมากขึ้น ทำให้มีพระปลอมบวช หรือพระที่ไม่มีความรู้ เข้ามาสร้างความเสื่อมเสียได้ง่าย ที่สำคัญยังมีกลุ่มผู้มีเจตนาไม่บริสุทธิ์ มองเห็นช่องทางโดยดึงเอาความศรัทธามาแปรเป็นทุน” พระสงฆ์นักเผยแผ่หลักธรรมบางรูปเคยสะท้อนผ่าน “สก็๊ปหน้า ๑ เดลินิวส์” ไว้ ซึ่งนับว่าควรพิจารณา เพราะประเด็นปัญหาในเรื่องนี้แม้จะเป็นเพียงบางจุดบางส่วนในวงการพระพุทธศาสนาวงการพระสงฆ์ในไทย แต่บางจุดบางส่วนนี่ก็เป็นเหตุให้เกิดความมัวหมองต่อพระพุทธศาสนา และยังอาจมีการหลอกลวงชาวพุทธ อันสืบเนื่องกรณีศรีโครม เกี่ยวกับพฤติกรรมพระภิกษุสงฆ์ พระผู้ใหญ่บางรูปในมหาเถรสมาคม ระบุไว้บางช่วงบางตอนว่าพระวินัยได้กำหนดให้พระหรือวัดอยู่ในความพอดีพอเพียง พระสงฆ์และวัดต้องยึดพระธรรมวินัยเป็นตัวตั้ง ดำรงตนสำรวมอยู่ในสมณสารูป ซึ่งกับคำว่า “สมณสารูป” นั้นหมายถึง ที่สมควรแก่พระกิริยามารยาทที่สมควรแก่สมณะ ขณะที่มงคลที่ ๒๙ ในมงคลชีวิต ๓๘ ข้อ หรือมงคล ๓๘ ประการ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ก็มีเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะของสมณะ หรือการดำรงตนของ พระภิกษุสงฆ์ให้เหมาะสมกับสมณสารูป

กล่าวโดยสรุป คือการสงบกาย สำรวม ไม่มีกิริยาร้าย เช่น แก่งแย่ง ชิงดีชิงเด่น พกอาวุธ วิวาท เป็นต้นสงบวาจา มีวาจาเป็นธรรม ไม่ปากร้าย ไม่ว่าร้าย ไม่ยุยง เป็นต้นสงบใจ มีจิตใจที่นึก ถึงธรรมเป็นสำคัญ มีจิตใจที่สงบจากบาปกรรม มีจิตใจที่เต็มไปด้วยความเมตตากรุณา เป็นต้นนี้จึง ถือว่าเหมาะสมกับสมณสารูปหรือในบางเว็บไซต์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาก็ระบุถึง “สมณสารูป” ไว้ ประมาณว่าหมายถึง การประพฤติปฏิบัติ กิริยามารยาทที่เหมาะสมของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้มีระเบียบวินัย มีมารยาทในเรื่องต่างๆ ที่เรียบร้อยงดงาม โดยสมณสารูปนี้ถือเป็นพระวินัยหมวดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ พระสงฆ์ที่ด้อยสมณสารูปก็เสมือนด้อยวินัยสงฆ์ ถ้าไม่มีสมณสารูปเสียเลยนี้ก็คงจะไม่ต้องพูดถึงทั้งนี้ทางพระผู้ใหญ่รูปหนึ่งก็เคยระบุไว้ว่า “ของแบบนี้มันเหมือนกับเหรียญ ๒ ด้าน ที่ออกนอกกลุ่มนอกทางตามนิสัยเดิมก็มี ทุกอย่างขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและความรับผิดชอบของบุคคลนั้นๆ ซึ่งหนทางแก้ไขที่ทำได้คือทุกคนต้องช่วยกันเฝ้าระวังดูแล อย่าให้เกิดสิ่งไม่ดีไม่งามขึ้น” และกับประเด็นช่วยกันเฝ้าระวังดูแลพระภิกษุสงฆ์ที่น่าจะต้องหมายรวมถึงเฝ้าระวัง ดูแล โดย ส่งเสริมสนับสนุนพระภิกษุสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อให้มีกำลังกายกำลังใจในการสืบสานพระพุทธศาสนา พร้อมๆ ไปกับเฝ้าระวังดูแล เป็นหูเป็นตาเป็นปากเป็นเสียงเพื่อให้มีการจัดการกับผู้ที่แฝงในผ้าเหลืองเพื่อทำสิ่งไม่ดีหรือแสวงหาประโยชน์อย่างไม่ถูกต้อง โดยกับกลุ่มหลังนี้ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และในแวดวงสงฆ์เองมีการใช้คำเรียกว่า “พระปลอมบวช” ซึ่งสร้างปัญหาให้กับผู้คน ให้กับสังคม และการจะรู้ว่าใช่ ไม่ใช่ พระจริงพระปลอม ก็ไม่น่าจะเป็นเรื่อง ยากอะไรนักสำหรับชาวพุทธทั่วไป การดูแลเรื่องนี้ก็ต้องทั้งพระสงฆ์และฆราวาสในส่วนฆราวาส สำคัญที่ศรัทธาและปัญญาของท่านว่า “ศรัทธาและปัญญาต้องไปคู่กันความสง่างามในศีลาจารวัตรขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังความเลื่อมใสศรัทธา แก่ผู้พบเห็น และพระพุทธรูปองค์ทรงอบรมสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์ให้มีศีลาจารวัตรงดงามเรียบร้อย

บทบาทของพระสงฆ์ในด้านสาธารณสงเคราะห์เรายังเห็นได้ชัดเจนว่า พระสงฆ์ที่มีบารมี มีเอกลาภมาก ๆ ท่านไม่ได้เก็บไว้เพียงตนเอง หากแต่ได้ช่วยสร้างโรงพยาบาล ที่ว่าการอำเภอ อนามัยตำบล ศาลาที่ประชุม ศาลาพักผ่อนทาง ทำบ่อน้ำ ทำสะพาน ฯลฯ หากมองลึกลงไปถึงการพัฒนาในด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิกยา จากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงในไสยศาสตร์ ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด (มิจฉาทิฐิ) ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือ หาและสอนให้ขยัน เก็บออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หรุธรา หลงตามค่านิยมที่ผิดๆ (ค่านิยมที่ไม่่น่านิยม) เสนอให้คนที่อยู่สังคม ให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตน รู้จักฐานะของตน

ที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นหลักการในบทบาทของพระสงฆ์ และเป็นบทบาทจริงในทางปฏิบัติ ที่พระสงฆ์ที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะในด้านหลัก ด้านการปกครอง ต้องปกครองโดยธรรม เป็นธรรมาภิบาล ปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์เองสอนพระเณรด้วยตนเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้ จารณะ ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิจิตต์ที่เป็นสมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข ด้านการเผยแผ่ งานเผยแผ่เป็นงานที่น่าคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชน เป็นภารกิจที่มีความสำคัญในสมัยพุทธกาลพระพุทธรูปองค์ใช้คำว่า ไปประกาศพรหมจรรย์

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ในลักษณะที่เป็นการสังคมสงเคราะห์ คือ อบรมให้ประชาชนมีคุณธรรมไม่ทำความชั่ว รู้จักการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งการที่จะทำกิจกรรมดังกล่าวนี้ พระสงฆ์สามารถทำนอกเหนือจากการกระทำปกติ จัดให้มีการอบรมสมาธิ เพื่อให้ประชาชนมีความสงบในจิตใจและมีความเจริญทางปัญญาสูง อุปถัมภ์บำรุงโรงเรียนที่อยู่ในวัด และนอกวัด นำประชาชนมาประกอบพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อนุรักษ์ศิลปวัตถุ ปุชนียวัตถุ และปุชนียสถาน และแนะนำประชาชนให้อนุรักษ์และแนะนำส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม

พระสงฆ์ริเริ่มและเป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนโดยการขอความร่วมมือ ขอร้องประชาชนสละทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน แนะนำประชาชนให้ร่วมมือกับราชการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นสื่อสารในการนำสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ ใช้วัดเป็นที่บรรเทาสาธารณภัย ให้การสงเคราะห์เด็กกำพร้า ให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส จัดอบรมคนงานให้ดี มีความซื่อสัตย์ มีหน้าที่ในการปฏิบัติและเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางบัญญัติหมวดพระวินัยเสขียวัตรขึ้น ครั้นเมื่อพระภิกษุสงฆ์

ปฏิบัติตามพระวินัยหมวดนี้แล้ว ทำให้ เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ สำรวม สง่างาม แก่ผู้
ที่มาพบเห็น เกิดความเลื่อมใสศรัทธาใน พระรัตนตรัย ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษไทยต่อมาจนกระทั่งถึง
ปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้หยั่งรากลึกลงใน ประเทศไทย คนชาติไทยได้คุ้นเคยกับศีลาจารวัตรอัน
งดงามของพระภิกษุสงฆ์จนซึมซับและถ่ายทอด กิริยามารยาทที่นุ่มนวลนั้น อบรมสั่งสอนลูกหลานสืบ
ทอดต่อๆ กันมาพระสงฆ์ไม่ว่ายุคใดสมัยใดหาก ปฏิบัติตามอภิสมาจารได้อย่างยอดเยี่ยม ย่อมยัง
ศรัทธาเลื่อมใสให้เกิดขึ้นได้ในทันทีแม้ยังมีได้เอ่ยคำ ได้ออกมาจากพุทธประวัติในสมัยพุทธกาลได้เป็น
ต้นแบบมาเป็นอย่างดีสามารถทำให้พระสงฆ์เผยแผ่ พระพุทธศาสนาได้ง่ายและสัมฤทธิ์ผลได้อย่างดียิ่ง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสารูปพระสงฆ์ไทยในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีข้อเสนอแนะไว้ ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

(๑) ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัย ดังนี้ สารูป ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท มีเนื้อหา
กว้างขวางครอบคลุมหลักพุทธธรรมทั้งหมด ผู้ศึกษาและปฏิบัติควรมีหลักในการนำหมวดสารูป เพื่อ
นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสามารถพิจารณาขอบเขตในระดับของสารูป ว่ามีองค์ประกอบแต่
ละหมวดเป็นอย่างไร

(๒) ผู้ศึกษาควรรู้การปฏิบัติตามสารูป ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ว่าปฏิบัติอย่างไรให้
ถูกต้องตามหลักสารูป ของพระพุทธศาสนาที่วางไว้ เป็นหลักการและวิธีปฏิบัติ ผู้ศึกษาและปฏิบัติควร
ศึกษาหลักสารูป แต่ละหมวดก่อนเพิ่มเติมโดยให้ละเอียดก่อนลงมือปฏิบัติ

(๓) ผู้ศึกษาควรวิเคราะห์สารูป เพื่อการเจริญธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท มี ๔
ประเภท พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และ พระอรหันต์ การปฏิบัติตามสารูปที่
เกี่ยวข้องกับการเจริญธรรม คือ การปฏิบัติตามปาฏิโมกข์สังวรคือ อินทริยสังวรศีล อาชีวะปาริสุทธิศีล
และปัจจัยสันนิสสิตศีล ก็เพื่อขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์ สมาธิบริสุทธิ์ และปัญญาบริสุทธิ์ ปฏิบัติอย่างไร

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสารูปกับไตรสิกขา

(๒) ศึกษาวิธีการปฏิบัติสารูปเพื่อแก้ปัญหาในสังคมไทยปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูณ, ๒๕๓๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐเตปิฎก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____ พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติพระพุทธรูปปางต่างๆ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๒๕.

_____ . แนวทางการดำเนินงานการสร้างความปลอดภัยของชนในชาติด้วยมิติศาสนา. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗.

เขมกะ. หน้าทีของคน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์. ๒๕๐๗.

เจริญ ผุควรรณา. ประวัติภิกษุณีผู้เป็นเอตทัคคะ. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง. ๒๕๔๕.

ทวีผล ผลสมภพ. รศ.ชัยวัฒน์อัตพัฒนา, รศ. หลักพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๑.

ธนิต อยู่โพธิ์. อาณิสสศีล ๕. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร, ๒๕๒๙.

นวม สงวนทรัพย์, พันเอก (พิเศษ). สังคมวิทยาศาสตร์. (ม.ป.ป.,ม.ป.ท.).

_____ . จริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินติ้ง.เฮ้าส์, ๒๕๓๙.

บุญมี เมธางกูร. คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ ๑ ตอนที่ ๒ จิตปรมัตถ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๕.

ปราโมช น้อยวัฒน์. อนุப்புพิถา และอริยสัง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุสวัสดี. ๒๕๕๑.

ปลื้ม โชติชฎายางกุล. คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ปัญญา ใบบางยาง. พุทธบัญญัติจากพระไตรปิฎก.สถาบันบันลือธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๒ : (ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม), พ.ศ. ๒๕๔๘.

- ปิ่น มุกข์กันต์, พันเอก. ประมวลศัพท์ ๖ ศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : นิตยสาร “คลังสมอง” บ.มีเดียโฟกัส จำกัด. ๒๕๓๔.
- แปลก สนธิรักษ์ ป.๙. พจนานุกรมบาลี-ไทย. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๐๖.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๒.
- _____ พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๕๓.
- พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนาในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.
- พระภัททันตอภิสภาเถระ อัครคหมากัมมัญฐานาจริยะ. วิปัสสนาธุระ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ C ๑๐๐ DESING CO., LTD, ๒๕๓๖.
- พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต). พุทธศาสนากับปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.
- พัฒนาจักร. พระพุทธรูปบูชาสมัยต่างๆ พร้อมทั้งพิธีสร้าง. กรุงเทพมหานคร : บ้านดาสาส์, ๒๕๑๓.
- พุทธทาสภิกขุ. การกลับมาแห่งศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑.
- ไฟโรจน์ อยู่มณเฑียน. เมื่อธรรมครองโลก, กรุงเทพมหานคร : สุขใจ, ๒๕๔๒.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. วิสุมิรรคแปล. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. ภาค ๑. ตอน ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____ วิสุมิรรคแปล. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. ภาค ๑. ตอน ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____ วิสุมิรรคแปล. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. ภาค ๒. ตอน ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____ วิสุมิรรคแปล. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. ภาค ๒. ตอน ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____ วิสุมิรรคแปล. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. ภาค ๓. ตอน ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____ วิสุมิรรคแปล. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. ภาค ๓. ตอน จบ. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า, กรมพระยา. เบญจศีล และเบญจธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

วรินทร์ วิชญาณุโรจน์ (น.พ.). เข้าใจ เข้าถึง พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สยาม, ๒๕๕๔.

วศิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙.

_____. พุทธปรัชญาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.

วศิน อินทสระ. หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๔

วิชัย สุธีรชานนท์, ผศ. พุทธประวัติฉบับนักศึกษ. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร. ๒๕๒๖.

สมเกียรติ มีธรรม. วิถีพุทธในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุขใจ, ๒๕๔๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. เบญจศีลและเบญจธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สมภาร พรหมทา. พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาจริยศาสตร์ โสภณี ทำแท้ง และการอุณยฆาต, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สังเวย ฌมนเนตติโก (เนตรนิมิต), พระมหา (ปธ.๙). ภิคุษณ์กับการบรรลอรหัตผล. กรุงเทพมหานคร : ประติพท์. ๒๕๓๗.

สำลี รักสุทธี. ศีล สูดยอดวินัยของพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธนัชการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๓.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

_____. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. ธรรมบรรณาการในงานพระราชทานเพลิงศพ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

_____. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

_____. พระพุทธศาสนากับสันติภาพของโลก. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๙๖.

สุดใจ เหล่าสุนทร. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๘.

สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. ประมวลธรรมในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : กรมศาสนา, ๒๕๓๐.

สุพัตรา สุภาพ, ผศ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด. ๒๕๓๑

_____. ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๕.

_____. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

_____. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด., ๒๕๓๖.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทย ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สุรีย์ มีผลกิจ, วิเชียร มีผลกิจ, พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา. กรุงเทพมหานคร : คอมฟอร์ม. ๒๕๔๔.
เสถียร พันธรังสี. พุทธสถานในชมพูทวีป. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาบรรณาคาร.
๒๕๓๓.

_____. สามเณรเหล่ากอแห่งสมณะ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๑.
เสถียรพงษ์ วรรณปก. คำบรรยายพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมเสภา, ๒๕๔๓.
เสน่ห์ จามริก. ศ. ฐานคิดสู่ทางเลือกใหม่ของสังคมไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โครงการ
วิถีทรรศน์, ๒๕๔๔.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ดร. ศักยภาพในไทวิถี. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบ้านวิถีทรรศน์, ๒๕๔๕.

เอส. ดัตต์ ดร. การศึกษาในพระพุทธศาสนา. แปลโดย อมร โสภณวิเชษฐวงศ์. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เอี่ยม สิริวณโณ, พระครูสมุห์. มนต์พิธี. กรุงเทพมหานคร : อักษรสมัย. มปป.

(๒) วิทยานิพนธ์

นางสาวใจทิพย์ ภัทรวิเชียร. “การศึกษากฎหมายที่มีผลกระทบต่อพระสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาเจิม สุวโจ (สุกรรณ์). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ : ศึกษา
เฉพาะกรณีพระอธิการพงษ์ศักดิ์ เตชธมโม”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาปรม โอภาโส (ทองคำ). “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน” วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย,
๒๕๔๑.

พระมหาปราโมทย์ มหาวิริโย (ปีกรม). “การศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาธิบดี (วีร
ยุทธ วีรยุทธ)”. ในฐานะพระธรรมทูตไทยประจำประเทศอินเดีย”. วิทยานิพนธ์พุทธส
ตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาสมชาย สิริจันโท (ห่านนท์). “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ
พระเทพวรคุณ (สมาน สุขเมโธ)” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาอนันต์ ชยเสโน (บรรจบพุดซา), “การศึกษางานเผยแผ่ของสมเด็จพระธีรญาณมุนี(ธีร์ปุ่นณกม
หาเถร)”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๓) บทความ

วิทย์วิศเวทย์. “ปรัชญาการศึกษาแนวพุทธ แนวทางและปัญหา”. ในวารสารพุทธศาสตร์ศึกษา.
สมถาวร พรหมทา. บรรณาธิการ. ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ปี ๑ ฉบับ
ที่ ๓. (กันยายน – ธันวาคม). ๒๕๓๗.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์(อินเทอร์เน็ต)

พุทธทาสภิกขุ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dhammadana.or.th/index.php/๒๐๑๓-๑๑-๐๑-๐๗-๓๕-๒๗>. [๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙]

พระครูวินัยธรรมัน ฐิริทตฺโต. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://th.wikipedia.org/wiki/พระครูวินัยธรรมัน_ฐิริทตฺโต. [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐].

พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อมอินทปญฺโญ). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/พระธรรมโกศาจารย์>_. [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐]

พระพรหมคุณาภรณ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://irrigation.rid.go.th/rid๑๔/Dhamma/person/person๕.html>. [๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙]

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.webpra.com/amulet/>. [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐]

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org>. [๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐]

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ "ญาณวระเถระ". [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dharma-gateway.com/sd-wat-thep/sd-wat-thep-hist-๐๑.htm>. [๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙]

สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ (ช่วง วรปฺญโญ ป.ธ.๙). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.dmc.tv/pages/>. [๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.]

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ . พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.dhammadhai.org/land/sangkharaja๑๓.php>. [๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙]

หลวงปู่มั่น ฐิริทตฺตเถร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.dharma-gateway.com/monk/monk_biographyhtm. [๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙]

หลวงพ่อกา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki>. [๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๙]

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระอานนท์ ธรรมโชโต
เกิด	:	๑๑ กรกฎาคม ๒๕๐๒
สถานที่เกิด	:	บ้านเลขที่ ๒ หมู่ที่ ๔ ต.ท่าโรง อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๑๓๐
การศึกษา	:	พธ.บ. (พระพุทธศาสนา) ห้องเรียนจังหวัดเพชรบูรณ์ น.ธ. เอก, ประโยค ๑-๒
ประสบการณ์ทำงาน	:	ประกอบกิจการธุรกิจโรงสีข้าว, ค้าขาย , เกษตรกรรม ไร่, นา, เลี้ยงสัตว์, งานบริษัท, จำกัด.
อุปสมบท	:	๑๘ เมษายน ๒๕๖๐ สังกัดวัดประชานิมิต ต.ท่าโรง อ.วิเชียรบุรี จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๑๓๐
ปัจจุบัน	:	กำลังศึกษา ชั้นปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยวิทยาลัยเขตนครสวรรค์
เบอร์โทร	:	โทร. ๐๖๕-๘๕๓๕๐๘๒